

MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF ACCOUNTING AND TAXATION STUDIES

ASMMMO Adına Sahibi / Owner

Naci ALKAN - *ASMMMO Başkanı*

Baş Editör / Head Editors

Prof.Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR - *Ankara Üniversitesi*

Editörler / Editors

Prof.Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR - *Ankara Üniversitesi*

Muhasebe Alan Editörü / Accounting Field Editor

Doç.Dr. Hüseyin TEMİZ - *Samsun Üniversitesi*

Vergi Alan Editörü / Taxation Field Editor

Doç.Dr. Rükan Kutlu KORLU - *İzmir Demokrasi Üniversitesi*

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Dr.Öğr.Üyesi Fevziye KALIPÇI ÇAĞIRAN - *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

Arş.Gör. Dr. İsmail Hakkı ÜNAL - *İzmir Demokrasi Üniversitesi*

Teknik Editör / Technical Editor

Doç.Dr. Yasin ŞEKER - *Hitit Üniversitesi*

Dil Editörü / Language Editor

Dr.Öğr.Üyesi Fevziye KALIPÇI ÇAĞIRAN - *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

Yayın Kurulu Sekreteri / Editorial Staff

Öğr.Gör.Dr.Can FİDANCAN - *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi*

Yayın Türü / Publication Type

Muhasebe ve Vergi alanında Türkçe ve İngilizce yayın kabul eden, yılda 2 kez (Şubat ve Ağustos aylarında) yayınlanan, uluslararası, hakemli, süreli yayın.

International, peer-reviewed journal which accepts articles in Accounting and Taxation disciplines in English or in Turkish and publishes two times a year (in February and August).

All copyrights are reserved by
Chamber of Certified Public Accountants of Ankara (ASMMMO).

E-ISSN 2564-6591

Views expressed in Journal of Accounting and Taxation Studies are those of authors. Those views do not reflect the opinions of ASMMMO.

Authors have to apply JATS (MUVU) system on dergipark.gov.tr/muvu to submit their papers due to blind peer review. Assigned referees should complete their evaluations in 4 weeks and authors are informed about the process immediately.

Additionally it has indexed by Index Copernicus, EBSCOHOST Business Source Complete, Google Scholar, the Directory of Research Journal Indexing (DRJI), CABELLS Scholarly Analytics and Academic Scientific Journals (CiteFactor) which are international disciplinary indexes and by TR DIZIN (ULAKBİM), Social Sciences Citation Index (SOBIAD), and ASOS Index which are Turkish national indexes.

JATS is published two times (in February and August) a year as an international academic and peer-reviewed journal.

Aim of this review is evaluation of the submitted articles (scientific research or studies) in the disciplines of Accounting and Taxation with regards to our ethic policy and publication guidelines and sharing these articles' aspects, thoughts (which directly belongs their authors) with scientific community and practitioners.

The scope of our journal consists of works that are directly or interdisciplinary related to the field of Accounting and Tax, but the Accounting and Tax aspects are dominant.

For Manuscript Submission

<http://dergipark.gov.tr/muvu>

For Additional Inquiries

jatsedit@gmail.com

Headquarter and Inquiry Address:

Ankara SMMM Odası
Kumrular Cad. No:26 06440 Kızılay/Ankara/TURKEY

Phone : (+90) 312 232 33 77

Fax : (+90) 312 231 71 17

E-mail : JatsEdit@gmail.com

Bu derginin tüm telif hakları

Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (ASMMMO)'na aittir.

E-ISSN 2564-6591

Bu dergide ileri sürülen fikirler makalelerin yazarlarına aittir.

Bu fikirler ASMMMO'nin görüşlerini yansıtmaz.

MUVU (JATS) Dergisi Ulakbim Dergipark sistemi (dergipark.gov.tr/muvu) üzerinden makale kabul etmektedir. Hakem değerlendirmeleri de kör hakemlik sistemi ile bu arayüz üzerinden gerçekleştirilmektedir. Tayin edilmiş olan hakemlere değerlendirme süresi olarak 4 hafta verilmektedir. Yazarlar da tüm süreç içinde ivedilikle bilgilendirilmektedir. Ayrıca uluslararası dizin indekslerinden Index Copernicus, EBSCOHOST Business Source Complete, Google Scholar ile Directory of Research Journal Indexing (DRJI)'de, CABELLS Scholarly Analytics, Academic Scientific Journals (CiteFactor)'da, ulusal indekslerden TR DİZİN (ULAKBİM), Sosyal Bilimler Atif Dizini (SOBİAD) ile ASOS İndeks'te taranmaktadır.

Yılda iki defa (Şubat ve Ağustos aylarında) yayınlanan, uluslararası akademik ve hakemli bir dergidir.

Dergimizin amacı; Muhasebe ve Vergi Alanındaki bilimsel çalışmaların etik değerlere ve yayın koşullarına bağlı olarak değerlendirilmesi ve içerdiği görüşler yazarlarına ait olmak kaydıyla bilim camiası ve uygulamacılarla paylaşılmasıdır.

Dergimizin kapsamını Muhasebe ve Vergi alanı ile doğrudan veyahut disiplinlerarası temelde ilişkilendirilmiş fakat Muhasebe ve Vergi yönü ağır basan çalışmalar oluşturmaktadır.

Makale gönderme adresi

<http://dergipark.gov.tr/muvu>

Bilgi Talepleriniz İçin

JatsEdit@gmail.com

Yönetim Merkezi ve Yazışma Adresi:

Ankara SMMM Odası

Kumrular Cad. No: 26 06440 Kızılay/Ankara/TÜRKİYE

Telefon : (+90) 312 232 33 77

Belgeç : (+90) 312 231 71 17

E-posta : JatsEdit@gmail.com

Telif Hakkı Politikası

Makale sorumlu yazarı olarak tüm yazarlar adına;

- Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olması;
- Yazar olarak listelenen herkesin ICMJE (www.icmje.org) tarafından önerilen yazarlık kriterlerini karşılması istenmektedir. ICMJE, yazarların şu 4 kriteri karşılmasını önermektedir:
  1. Tüm yazarların bu çalışmaya bireysel olarak katılmış olmak (çalışmanın içeriğine/tasarımına; ya da çalışma için verilerin toplanmasına, analiz edilmesine ve yorumlanmasına önemli katkı sağlamış olmak) ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu almak;
  2. Yazı taslağını hazırlamış ya da önemli fikinsel içeriğin eleştirel incelemelerini yapmış olmak;
  3. Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve gözden geçirerek onaylamak;
  4. Çalışmanın herhangi bir bölümünün geçerliliği ve doğruluğuna ilişkin soruların uygun şekilde soruşturulduğunun ve çözümlendiğinin garantisini vermek amacıyla çalışmanın her yönünden sorumlu olmayı kabul etmek.
- Sunulan makalenin tüm yazarlarından makaleyle ilgili formda yer alan taahhütlerde bulunma hususunda yetki aldığını, bu nedenle doğmuş veya doğabilecek tüm uyuşmazlıklardan sorumlu olunacağını;
- Tüm yazarlarla ilgili kurum ve e-mail bilgilerinin ayrıca ORCID kodlarının Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi Makale Gönderme Sistemi'ne doğru girildiğini;
- Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını (Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi 'ne gönderilen eserlerin daha önce herhangi bir dergide değerlendirme sürecinde olmadığını, yayımlanmamış ya da yayım için kabul edilmemiş olması gerekmektedir. Herhangi bir bilimsel toplantıda sunulmuş ve yayımlanmamış olan yazılarda, toplantının adı, yeri ve tarihi dipnot olarak belirtilmelidir.);
- Makalede bulunan metnin, şekillerin ve belgelerin diğer şahıslara ait olan "Telif Haklarını" ihlal etmediğini;
- Basım, yayım, dağıtım ve İnternet yoluyla iletim de dahil olmak üzere her türlü kamuya iletim haklarını Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi yayının kurulunca sınırsız olarak kullanılmak üzere izin verdiğini kabul ve taahhüt etmelidir.

Copyright Policy

Makale sorumlu yazarı olarak tüm yazarlar adına;

- On behalf of all authors, as the corresponding author of the manuscript, I warrant that:
  1. The manuscript submitted is my/our own original work;
  2. The journal accepts Authorship which defined as ICMJE criterias. “The ICMJE recommends that authorship be based on the following 4 criteria:
    1. Substantial contributions to the conception or design of the work; or the acquisition, analysis, or interpretation of data for the work;
    2. Drafting the work or revising it critically for important intellectual content;
    3. Final approval of the version to be published;
    4. Agreement to be accountable for all aspects of the work in ensuring that questions related to the accuracy or integrity of any part of the work are appropriately investigated and resolved.
- I was authorised by all authors to transfer all royalties related with the manuscript and to enter into a binding contract with the journal as detailed in this Copyright & Publishing Policy Consent Form and I will be responsible in the event of all disputes that have occurred and that may occur,
- Institution, E-mail and ORCID Codes of all authors have been entered into the Journal of Accounting and Taxation Studies manuscript submission page
- All authors have seen and approved the manuscript as submitted (Journal of Accounting and Taxation Studies receives submissions that are not previously published and/or are not submitted and/or being considered for publication elsewhere). The name, place and the date of the meeting should be written as footnote if manuscripts were presented in any scientific meeting;
- The text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone.
- I transfer processing, reproduction, representation, printing, distribution, and online transmittal, to Journal of Accounting and Taxation Studies Editorial Board with no limitation whatsoever.

ULUSLARARASI İNDEKSLER / INTERNATIONAL INDEXES

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Directory of Research Journals Indexing

CABELLS
SCHOLARLY ANALYTICS

ULUSAL İNDEKSLER / TURKISH LOCAL INDEXES

TR DİZİN

SÖBIAD

İZLEMEDE OLAN BAŞVURULAR / OTHER SUBMISSIONS IN MONITORING PROGRESS

THOMSON REUTERS

Emerging Sources Citation Index

WEB OF SCIENCE™

Copyright: Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın ilgili hükümleri uyarınca, yazarın izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, özetlenemez, yayımlanamaz, depolanamaz. Kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

Copyright: All rights reserved. According to code of Intellectual and Artistic Works Act, all or the particular parts of this journal can not be summed, transmitted, stored without permission of the editorial board or/and the authors, mechanical, photocopying or reproduced in any recording system. Be quoted, provided the source displayed.

MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF ACCOUNTING AND TAXATION STUDIES

Bilim Danışma Kurulu/Science Advisory Board

Prof. Dr.	Abdurahman AKDOĞAN	Başkent Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Abdülmecid NUREDİN	Uluslararası Vizyon Üniversitesi	Gostivar	Makedonya
Prof. Dr.	Abitter ÖZULUCAN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Niğde	Türkiye
Prof. Dr.	Adnan DÖNMEZ	Akdeniz Üniversitesi	Antalya	Türkiye
Prof. Dr.	Adnan SEVİM	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Ahmet Vecdi CAN	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Prof. Dr.	Ali ALAGÖZ	Selçuk Üniversitesi	Konya	Türkiye
Prof. Dr.	Ali DERAN	Tarsus Üniversitesi	Mersin	Türkiye
Doç. Dr.	Antonella RUSSO	Universita degli Studi di Napoli	Napoli	İtalya
Doç. Dr.	Aydın GERŞİL	Adnan Menderes Üniversitesi	Aydın	Türkiye
Prof. Dr.	Aylin POROY ARSOY	Uludağ Üniversitesi	Bursa	Türkiye
Prof. Dr.	Ayşe Banu BAŞAR	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Aziz Arman KARAGÜL	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Banu Esra ASLANERTİK	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Başak ATAMAN GÖKÇEN	Marmara Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Batuhan GÜVEMLİ	Trakya Üniversitesi	Edirne	Türkiye
Prof. Dr.	Beyhan MARŞAP	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Bırol YILDIZ	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Burcu ASLANTAŞ ATEŞ	Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta	Türkiye
Prof. Dr.	Burçin BOZDOĞANOĞLU	Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi	Balıkesir	Türkiye
Prof. Dr.	Cemal İBİŞ	Işık Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Cevdet Yiğit ÖZBEK	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Çağnur BALSARI	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Davut AYGÜN	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Rize	Türkiye
Prof. Dr.	Durmuş ACAR	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Burdur	Türkiye
Prof. Dr.	Dursun ARIKBOĞA	Yeditepe Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Duygu ANIL KESKİN	İstanbul Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Emrah FERHATOĞLU	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Ercan BAYAZITLI	Ankara Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Erdal YILMAZ	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Ağrı	Türkiye
Prof. Dr.	Erkan AYDIN	Marmara Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Doç. Dr.	Erkan ÖZTÜRK	Kırklareli Üniversitesi	Kırklareli	Türkiye
Prof. Dr.	Ersan ÖZ	Pamukkale Üniversitesi	Denizli	Türkiye
Prof. Dr.	Fatih Coşkun ERTAŞ	Atatürk Üniversitesi	Erzurum	Türkiye
Prof. Dr.	Fatma PAMUKÇU	Marmara Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Fatma TEKTÜFEKÇİ	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Fevzi Serkan ÖZDEMİR	Ankara Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Figen ÖKER TÜRÜDÜOĞLU	Bahçeşehir Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Ganite KURT	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Gürbüz GÖKÇEN	Marmara Üniversitesi	İstanbul	Türkiye

Prof. Dr.	Haluk BENGÜ	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Niğde	Türkiye
Prof. Dr.	Hasan UYGURTÜRK	Karabük Üniversitesi	Karabük	Türkiye
Prof. Dr.	Hikmet ULUSAN	Bozok Üniversitesi	Yozgat	Türkiye
Prof. Dr.	Hilmi ÜNSAL	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Hou Shou PENG	National Taipei University	Taipei	Tayvan
Doç. Dr.	Hümeyra ADIGÜZEL	Bahçeşehir Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Doç. Dr.	Hüseyin TEMİZ	Samsun Üniversitesi	Samsun	Türkiye
Prof. Dr.	İbrahim AKSU	İnönü Üniversitesi	Malatya	Türkiye
Prof. Dr.	İdris VARICI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun	Türkiye
Prof. Dr.	İlker KIYMETLİ ŞEN	İstanbul Ticaret Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	İsmail BEKÇİ	Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta	Türkiye
Prof. Dr.	Joshua RONEN	New York Üniversitesi	Manhattan, NY	ABD
Prof. Dr.	Kadir GÜRDAL	Ankara Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Kıymet ÇALIYURT	Trakya Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Lúcia L. RODRIGUES	University of Minho	Porto	Portekiz
Prof. Dr.	Mehmet KOCAKULAH	University of Southern Indiana	Evansville, IN	ABD
Prof. Dr.	Mehmet ÖZBIRECİKLİ	Mustafa Kemal Üniversitesi	Hatay	Türkiye
Prof. Dr.	Mehmet TOSUNER	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Mehmet YÜCE	Uludağ Üniversitesi	Bursa	Türkiye
Prof. Dr.	Melih ERDOĞAN	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Metin SABAN	Bartın Üniversitesi	Bartın	Türkiye
Doç. Dr.	Michael ALLES	Rutgers University	New Brunswick, NJ	ABD
Doç. Dr.	Musa GÖK	İzmir Demokrasi Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Mustafa İPÇİ	Hacettepe Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Nalân AKDOĞAN	Başkent Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Doç. Dr.	Nevran KARACA	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Prof. Dr.	Nilüfer TETİK	Akdeniz Üniversitesi	Antalya	Türkiye
Prof. Dr.	Nuran CÖMERT	Marmara Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Orhan ÇELİK	Ankara Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Doç. Dr.	Ömer Faruk DEMİRKOL	Harran Üniversitesi	Şanlıurfa	Türkiye
Prof. Dr.	Önder KAYMAZ	Clarion Üniversitesi	Clarion, PA	ABD
Prof. Dr.	Özhan ÇETİNKAYA	Uludağ Üniversitesi	Bursa	Türkiye
Prof. Dr.	Raif PARLAKKAYA	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Konya	Türkiye
Prof. Dr.	Recep PEKDEMİR	İstanbul Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Saime ÖNCE	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Sami KARACAN	Kocaeli Üniversitesi	Kocaeli	Türkiye
Prof. Dr.	Seçkin GÖNEN	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Selahattin KARABINAR	İstanbul Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Semra KARACAER	Hacettepe Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Serap YANIK	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Serdar ÖZKAN	İzmir Ekonomi Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Seval KARDEŞ SELİMOĞLU	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Seyfi YILDIZ	Kırıkkale Üniversitesi	Kırıkkale	Türkiye
Prof. Dr.	Seyhan ÇİL KOÇYIĞIT	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Supriti MISHRA	International Management Institute	New Delhi, Delhi	Hindistan
Prof. Dr.	Süleyman UYAR	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi	Antalya	Türkiye
Prof. Dr.	Süleyman YÜKÇÜ	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Swaminathan SRIDHARAN	Northwestern University	Evanston, IL	ABD
Prof. Dr.	Şaban UZAY	Erciyes Üniversitesi	Kayseri	Türkiye
Doç. Dr.	Şerife SUBAŞI	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Bilecik	Türkiye
Prof. Dr.	Tuba UÇMA UYSAL	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Muğla	Türkiye
Prof. Dr.	Türker SUSMUŞ	Ege Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Ülkü ERGUN	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Ümmühan ASLAN	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Bilecik	Türkiye
Prof. Dr.	Vedat EKERGİL	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Volkan DEMİR	Galatasaray Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Yıldız ÖZERHAN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Yunus CERAN	Selçuk Üniversitesi	Konya	Türkiye
Prof. Dr.	Zeynep ARIKAN	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Zeynep HATUNOĞLU	Sütçü İmam Üniversitesi	Kahramanmaraş	Türkiye
Prof. Dr.	Zeynep TÜRK	Korkut Ata Üniversitesi	Osmaniye	Türkiye

İçindekiler

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Thomas KOLLRUSS	Taxation of Deemed Income in Treaty Law: A Comparative Analysis and Case Study	1
Mutlu YORULDU Gökhan TURAN	Akaryakıtta Bağlı Vergi Kaçakçılığı Suçunun Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporları Kapsamında İncelenmesi	13
Elif YALÇIN Sevcan GÜNEŞ Hakan HOTUNLUOĞLU	Gelir Dağılımı ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi	35
İrem ÖZCAN	Muhasebe Sistemlerinin Sınıflandırılmasında Vergi ve Finansal Raporlama Standartları Arasındaki İlişkinin Rolü: Türkiye Uygulaması	51
Filiz ÖZŞAHİN KOÇ Ali DERAN	Borsa İstanbul İmalat Sektöründe Yer Alan Firmaların Borçlanma Maliyetlerinin Finansal Performansa Etkisi Üzerine Araştırma	73

TEORİK MAKALE

Mustafa AY Gülçin ADIYAMAN	Binek Otomobillerin VUK'a Göre Alım-Satım, Kiralama ve Gider Kısıtlaması Uygulamaları	99
-------------------------------	---	----

DÜZELTME MAKALESİ

Yusuf KURT	İhtiyatlılık İlkesi ile Likidite Oranları Arasındaki İlişki: BIST Uygulaması	129
------------	--	-----

Contents

RESEARCH ARTICLE

Thomas KOLLRUSS	Anlaşma Hukukunda Varsayılan Gelirin Vergilendirilmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz ve Vaka Çalışması	1
Mutlu YORULDU Gökhan TURAN	Investigation of the Crime of Fuel-Related Tax Smuggling Within the Scope of Smuggling And Organized Crime Reports	13
Elif YALÇIN Sevcan GÜNEŞ Hakan HOTUNLUOĞLU	The Relationship between Income Distribution and Tax Revenues: Panel Data Analysis	35
İrem ÖZCAN	The Role of the Relationship Between Tax and Financial Reporting Standards in the Classification of Accounting Systems: The Case of Türkiye	51
Filiz ÖZŞAHİN KOÇ Ali DERAN	Research on The Effect of Cost of Debt on The Financial Performance of Companies In The Borsa İstanbul Manufacturing Sector	73

THEORETICAL ARTICLE

Mustafa AY Gülçin ADIYAMAN	Purchase-Sale, Rental and Expense Restriction Applications of Passenger Cars According to TPL	99
-------------------------------	--	----

CORRECTION ARTICLE

Yusuf KURT	The Relationship Between Account Conservatism And Liquidity Ratios: BIST Application	129
------------	---	-----

Taxation of Deemed Income in Treaty Law: A Comparative Analysis and Case Study

Thomas KOLLRUSS¹

Abstract

This article deals with the treatment of transfers of use without consideration in treaty law (double taxation convention/DTC), using the example of interest and royalties. Compared to an interest-bearing loan or licensing for consideration, the free transfer of use under the current DTC rules can lead to a distortion of the allocation of taxation rights between the Contracting States and potential tax losses in the source state. This article analyses this issue for the first time, including examples. To illustrate the analysis, a case study is included. The purpose of the study is to identify shortcomings of the current DTC rules concerning the taxation of deemed income from the free transfer of use in the state of residence of the borrower or licensee (referred to as the source state in this article) against the granting person. Another objective of the study is to derive solutions for the further development of DTC law to ensure adequate taxation of the free transfer of use in the source state. This study aims to improve the current DTC law.

Keywords: Treaty Law, Double Tax Convention, OECD Model Tax Convention on Income and on Capital, International Law, Tax Law, Taxation.

JEL Codes: K34, K33.

Anlaşma Hukukunda Varsayılan Gelirin Vergilendirilmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz ve Vaka Çalışması

Öz

Bu makale, anlaşma hukukunda (Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması/Çifte Vergileme Anlaşması) kullanımın ivazsız devrine ilişkin muameleyi, faiz ve isim hakkı örneklerini kullanarak ele almaktadır. Faizli kredi veya bedelli lisans ile karşılaştırıldığında, mevcut ÇVÖ kuralları kapsamında kullanımın bedelsiz devri, akit devletler arasında vergilendirme haklarının dağılımında bir bozulmaya ve kaynak devlette potansiyel vergi kayıplarına yol açabilir. Bu makale, örneklerle birlikte bu konuyu ilk kez analiz etmektedir. Çalışmanın amacı, borç alanın veya lisans sahibinin mukim olduğu devlette (bu çalışmada kaynak devlet olarak anılacaktır) kullanımın karşılıksız devrinden doğduğu kabul edilen gelirin borç verene göre vergilendirilmesine ilişkin mevcut ÇVÖ kurallarının yetersizliklerini vurgulamaktır. Çalışmanın bir diğer amacı da kaynak devlette bedelsiz kullanım devrinin yeterli şekilde vergilendirilmesini sağlamak üzere hukukunun daha da geliştirilmesi için çözümler üretmektir. Bu çalışma mevcut ÇVÖ yasasını geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Anlaşma Hukuku, Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması, OECD Gelir ve Sermaye Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşması, Milletlerarası Hukuk, Vergi Hukuku, Vergilendirme.

JEL Kodları: K34, K33.

¹ Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Thomas KOLLRUSS, (Prof. Dr.), Berlin, Germany, E-mail: prof.dr.thomas.kollruss@gmx.de
ORCID: 0000-0001-8402-711X.

APA 6 Stili Kaynak Gösterimi: (To Cite This Article)

Kollruss, T. (2024). Taxation of deemed income in treaty law: A comparative analysis and case study. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 17(2), 1-12. doi: <https://doi.org/10.29067/muvu.1351536>

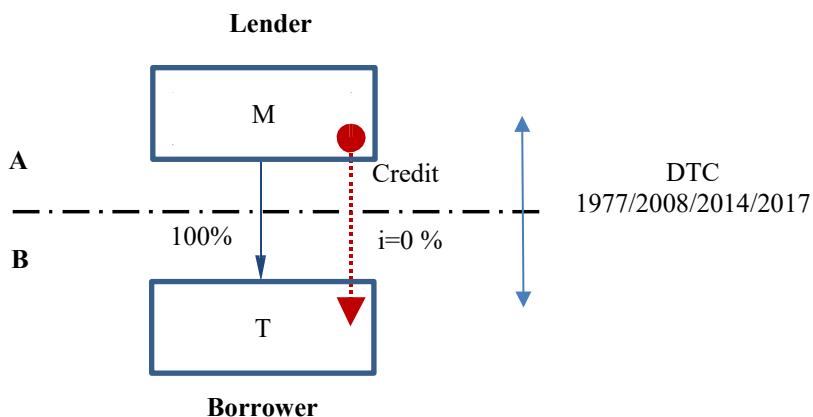
1. INTRODUCTION

This article addresses whether shortcomings exist in current DTC law concerning the taxation of deemed interest income from a cross-border interest-free loan by the source state. So far, this question has neither been raised nor examined in the literature (Lang, 2021, Reimert and Rust, 2022, Pistone et al, 2008, Lang, 2001, Rosha, 2022, Haslehner, 2022, Teixeira, 2009). Therefore, this article breaks new ground. Substantial shortcomings in DTC law may result from the change in the definition of interest income in Article 11 (3) from Model Tax Convention (MTC) 1963 to MTC 1977. This is because Article 11 (3) MTC 1963 does not contain a conclusive definition of the term interest, but a general clause and also covers income that is treated as income from loans under the domestic law of the Contracting State from which it originates (OECD MC, 1963). In contrast, Article 11 (3) changes from the MTC 1977 to a conclusive, treaty-autonomous definition of interest and no longer contains a supplementary reference to the domestic law of the Contracting States (OECD MC, 1963, OECD MC, 1977). Thus, the definition of interest in Article 11 (3) MTC 1977 is more narrowly defined than in MTC 1963. The same applies to the definition of interest in Article 11 (3) MTC 2008/2014/2017. Furthermore, this narrower definition of interest in Article 11 (3) as of MTC 1977 does no longer cover income that is only taxed as interest under the domestic tax law of the Contracting State from which it originates, but which does not fall under the treaty-autonomous definition in Article 11 (3) (OECD MC, 1977). Such income may, for example, be deemed interest income from a loan granted without interest or at a reduced rate. Accordingly, the source state of the deemed interest income in the case of an interest-free loan could be prevented from taxing this income under treaty law. This is examined below. To illustrate the analysis, a case study is included.

Furthermore, the lack of effectiveness of the current DTC law regarding the taxation of deemed interest income is examined (Article 9, Article 11 MTC). In addition, the allocation of taxation rights between the Contracting States under treaty law is discussed in the case of deemed interest income from an interest-free loan. In this respect, the distortion of taxation compared to an interest-bearing loan is shown, which is mainly due to the changed definition of interest in Article 11 (3) since the 1977 MTC. Finally, legal solutions for the further development of DTC law are discussed and tested concerning the taxation of deemed interest income. Since the basic problem applies accordingly to royalties (Article 12 MTC) and generally, to the transfer of use without consideration, great relevance can be observed.

2. INTEREST-FREE LOAN AND DEEMED INTEREST INCOME: A CASE STUDY

The parent company (M) is a resident of Contracting State A. It has a 100% shareholding in its subsidiary (T). M has permanent establishments (PE) exclusively in Contracting State A. The subsidiary (T) is resident in Contracting State B and has its permanent establishments exclusively in that State. Both operate an enterprise within the meaning of treaty law according to Articles 5 and 7 MTC. There is a double taxation agreement between State A and State B following MTC 1977/2008/2014/2017. The parent company (M) granted the subsidiary (T) a non-interest-bearing loan of 10 million euros at an interest rate of 0%. The arm's length interest rate would be 5%. The situation can be depicted as follows (Figure 1):

Figure 1. Loan without consideration and taxation of deemed interest income by source state B.

The question arises of how the interest-free loan is treated under DTC law. In particular, it is a question of whether the source state of the deemed interest income (here state B) has a right to tax this income under treaty law.

According to Article 9 MTC, M and T are related companies. Concerning the business relationship between M and T, and the granting of the loan, the agreed conditions differ from those that would have been agreed between independent third parties. Instead of M as the lender, an unrelated third-party lender would have granted the loan of €10 million not at an interest rate of 0%, but at the market rate of 5%. Under Article 9 (1) MTC, Contracting State A may therefore add a profit of €500,000¹ (“deemed interest income”) to M’s profit and tax it according to Article 7 (1) MTC. According to Article 9 (2) MTC, Contracting State B has to make a profit adjustment of € 500,000 regarding the taxation of borrower T under Article 7 MTC. As a result of Article 9 (2) MTC, Contracting State B reduces the profit of company T by € 500,000 (“deemed interest expenses”). Article 9 (2) exclusively concerns the taxation of the borrowing subsidiary T by Contracting State B.

However, the question arises whether Contracting State B may also tax the lender M with deemed interest income (here € 500,000) according to DTC law. This is because interest income in the same amount would have accrued if the loan had been granted for consideration. In this case, Contracting State B could have taxed lender M on the actual interest income under Article 11 (2) MTC with a withholding tax of up to 10% of the gross amount of the interest. Considering the borrower T, State B would have had to allow a tax-reducing interest deduction for taxation under Article 7 (1) MTC. In the overall view, in the case of an interest-bearing loan at market rates, the interest deduction at the level of the borrowing company T (Article 7) is partially compensated by a withholding tax on the corresponding interest income against the lender M (Article 11).

Concerning the present non-interest-bearing loan and deemed interest income, it is questionable whether source State B can tax the deemed interest against the lender M, resident in Contracting State A, within the framework of Article 11 (2) MTC or not. This must first be examined against the background of the applicable MTC 1977/2008/2014/2017 and the definition of interest income there (initial situation). This is followed by a comparative analysis under the MTC 1963 with a different definition of interest income in Article 11 (3). That is the comparative case. By comparing both situations, conclusions can be drawn regarding the taxation of deemed interest income under treaty law in the source state (here Contracting State B). Moreover, the effects of the changed interest definition from MTC 1963 to MTC 1977/2008/2014/2017 on the distribution of taxation rights under treaty law can be illustrated. If the source state B in the case of a non-interest-bearing loan has no

¹ €10 million x 5% = 500,000 € (deemed interest income).

taxation right on the deemed interest income under treaty law, a loss of tax revenue occurs compared to a loan granted at the market rate of interest. Both forms of loan would be treated differently under tax treaty law.

Accordingly, the question arises whether Article 9 MTC gives the source state (Contracting State B) a right to tax the deemed interest income against the lender M resident in Contracting State A in the case of an interest-free loan. Since the content of Article 9 MTC was not changed from MTC 1963 to the current MTC 1977/2008/2014/2017 – unlike Article 11 (3) MTC – this article will be analyzed first. After that, it is investigated whether source State B has a right to tax the deemed interest income under Article 11 MTC 1977/2008/2014/2017.

3. CAN THE SOURCE STATE TAX DEEMED INTEREST INCOME UNDER ARTICLE 9 MTC?

Is the source state B able to tax the deemed interest income from the non-interest-bearing loan against lender M, who is a resident of the other Contracting State A, according to Article 9 MTC? All transactions between associated enterprises deviating from the arm's length principle, at above or below the market price, are covered by Article 9 MTC.

Article 9 (1) MTC allows the profit of an enterprise that was reduced by the non-market transaction between associated enterprises to be increased to the market price, and to be taxed by the Contracting States in line with Article 7 MTC (profit attribution) (Lang, 2021: 110). In the case of transactions above the market price, Article 9 (1) MTC refers to the company receiving the service whose profit was reduced by this overcharge (e.g. excessive operating expenses in the case of consultancy services received). In the case of a transaction below the market price, Article 9 (1) DTA refers to the supplying enterprise, since its profit is reduced accordingly (e.g. granting of a loan at an interest rate below the market rate). In the present case of the non-interest-bearing loan, the profit of company M as the lender is reduced. Company M is resident in Contracting State A and only has permanent establishments there within the meaning of Article 5 MTC. According to Article 7 (1) MTC in conjunction with Article 9 (1) MTC, Contracting State A may increase and tax the profit of company M by the deemed interest income.

Can Contracting State B tax company M (lender), which is a resident of the other Contracting State A, with the deemed interest income according to Article 9 (1)? This must be answered in the negative, since company M has no permanent establishment in Contracting State B and therefore may not be taxed in State B according to Article 7 (1) MTC. Taxation according to Article 9 (1) MTC requires that the relevant Contracting State has a right of taxation on profits of the company according to Article 7 MTC whose profits are increased. However, according to Article 7 (1) MTC, Contracting State B has no right to tax the profits of company M resident in Contracting State A due to the lack of a permanent establishment on its territory. Consequently, source State B cannot tax the deemed interest income according to Article 9 (1) MTC.

Article 9 (2) MTC concerns the counter-adjustment to an adjustment of profits according to Article 9 (1) MTC and is thus intended to avoid economic double taxation (Lang, 2021: 110, Kofler, 2016: 588). In the case of the non-interest-bearing loan in question, this regulation does not refer to the taxation of the company granting the loan, M, but to the borrower, T. Since the profit of the company granting the loan, M, was increased in Contracting State A (deemed interest income), the profit of the company borrowing the funds, T, must be reduced in Contracting State B in line with Article 9 (2) MTC (deemed interest expenses). Compared to the case of a loan with interest at market rates, the profit of the borrower T is too high. Contracting State B must reduce the profit of the borrower T by deemed interest expenses, taking into account the other provisions of the DTC, Article 9 (2) S. 2 MTC. Nevertheless, this does not allow Contracting State B to tax the lender M, who is a resident of the other Contracting State A, with the deemed interest income under Article 9 (2) MTC. For this, the requirements of Article 11 DTA would have to be fulfilled in any case (other provisions of the DTC; see point 4). This also applies to a possible secondary adjustment in connection with the

interest-free loan by Contracting State B if this state recognizes deemed interest income due to a transfer price-related interest claim (Teixeira, 2009, Foley, 2022). This is not excluded by Article 9 (2) MTC (OECD, 2017). However, in the case of a secondary adjustment, taxation by Contracting State B must be within the limits of the DTC (Teixeira, 2009). Article 9 (2) MTC only concerns a reducing counter-adjustment at the borrower level (here T) (Lang, 2021, Teixeira, 2009). The source state B can not tax the deemed interest income relating to the non-interest-bearing loan under Article 9 (2) MTC.

Overall, in the present case (Figure 1), source state B can not tax the deemed interest income from the non-interest-bearing loan under Article 9 MTC.

4. CAN THE SOURCE STATE TAX DEEMED INTEREST INCOME UNDER ARTICLE 11 MTC 1977/2008/2014/2017?

It must be examined whether the source State B can tax the deemed interest income from the interest-free loan according to Article 11 MTC 1977/2008/2014/2017 against the lender M, resident in Contracting State A. For this, two conditions must be fulfilled cumulatively. First, interest must exist according to the definition of Article 11 (3) MTC. In addition, this interest must be paid within the meaning of Article 11 (1) MTC by the borrower T resident in State B to the lender M resident in Contracting State A.

Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017 defines interest autonomously and without reference to the domestic law of the Contracting States as income from claims of any kind for the provision of capital (OECD MC, 1977, Lang, 2021: 72). Consequently, remuneration for the use of borrowed capital must have been agreed upon and must exist. This is not the case here. Under civil law, the lender M does not have an interest claim or a user fee for the transfer of the capital, since the lender granted the loan without interest. In the case of an interest-free loan, there is no debtor and creditor of remuneration for use (interest). Interest within the meaning of Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017 is any amount paid by the debtor to the creditor (principal) over and above the repayment of the principal amount owed (OECD MC, 1977). Such payments by the borrower T to the lender M do not exist in the present case of an interest-free loan. T only pays back the capital granted to M (repayment of the basic amount) and no further amounts beyond that. Consequently, the deemed interest income of the lender M from the interest-free loan does not constitute interest within the meaning of Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017.

The definition of interest under Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017 does not contain a reference to the domestic law of the source State, as Article 11 (3) MTC 1963 does (OECD MC, 1977). Even if the deemed interest income were to qualify as interest income under the domestic tax law of source State B, or were to be equated with income from loans in this respect, this does not lead to the existence of interest within the meaning of Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017 for DTC application. According to Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017, there is no interest if the income in question is only qualified as interest under the domestic law of the source state, but is not covered by the conclusive definition in Article 11 (3) MTC (OECD MC, 1977).

Thus, it can be stated that the deemed interest income of the lender M from the interest-free loan is not interest within the meaning of Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017. Accordingly, the interest article does not apply to this income, even if the domestic tax law of source state B treats the deemed interest as income from loans for tax purposes (e.g. via a transfer pricing-related secondary adjustment by recognising deemed interest income and a transfer pricing-related interest receivable). The further requirement of Article 11 (1) MTC, the cross-border payment of interest by a resident of a Contracting State to a resident of the other Contracting State, is therefore no longer relevant. In any case, according to Article 11 (1) MTC 1977/2008/2014/2017, there should also be no payment of interest, since the borrower T does not pay any amounts to the lender M that go beyond the repayments of the capital granted.

Article 11 (6) MTC does not change the inapplicability of the interest article here either. This

provision only covers excessive interest payments that deviate from the arm's length principle. The wording of Article 11 (6) MTC stipulates as a prerequisite for the application that the interest, measured against the underlying claim, exceeds the amount that would have been agreed by third parties (reasonable interest) in comparison to the excessive interest agreement of the related parties. The legal consequence of the regulation is that Article 11 MTC only applies to the amount of reasonable interest regarding the loan relationship of the related parties. The exceeding amount of interest, i.e. the excessive part of the interest in terms of amount, can be taxed by each Contracting State according to its domestic law, taking into account the other provisions of the DTC (e.g. Article 9 or Article 10 MTC in the case of the assumption of a hidden profit distribution concerning the excessive amount of interest). In the present case, however, there is a non-interest-bearing loan, so there is already no case of Article 11 (6) MTC.

As a result, it can be stated that source State B can not tax the deemed interest in connection with the interest-free loan granted by the lender M resident in the other Contracting State A to its subsidiary and borrower T resident in the source State B by Article 11 MTC 1977/2008/2014/2017. This is the current legal situation under DTC law. The interest article is generally not relevant in such a situation. The deemed interest income is not mentioned in the allocation articles 6 to 20 MTC (Lang, 2021: 73). According to Article 21 (1) MTC, the deemed interest income can only be taxed in the state of residence A of the lender M. Moreover, lender M does not have a permanent establishment within the meaning of Article 5 MTC in Contracting State B to which its loan claim would belong. This requirement of Article 21 (2) MTC is not met in the present case. Thus, the deemed interest income can only be taxed in Contracting State A, the state of residence of the lender M.

5. CAN THE SOURCE STATE TAX DEEMED INTEREST INCOME UNDER THE APPLICATION OF ARTICLE 11 (3) MTC 1963? – HYPOTHETICAL COMPARATIVE ANALYSIS

In a hypothetical comparative analysis, the question arises whether source State B could tax the deemed interest income from the interest-free loan against the lender M resident in the other Contracting State A, if the definition of interest under Article 11 (3) MTC 1963 would be applicable instead of the definition under Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017.

Under Article 11 (3) MTC 1963, the concept of interest under treaty law also includes income that is treated as income from loans under the law of the Contracting State from which it originates (OECD MC, 1963).

According to Article 11 (3) MTC 1963, the lender M resident in Contracting State A would receive interest within the meaning of Article 11 MTC, since the deemed interest income is considered to be interest by the domestic tax law of the source state B. Furthermore, in such a case, the requirement of Article 11 (1) MTC should also be fulfilled that the (deemed) interest is paid by a resident of a Contracting State, here the borrower T, who is a resident of Contracting State B, to the lender M, who is a resident of the other Contracting State A. The term "pay" in Article 11 (1) MTC 1963 can also include an attribution of income according to the domestic tax law of a Contracting State (OECD MC, 2017, Lang, 2021: 72). Moreover, with the treaty-autonomous definition of interest according to the domestic tax law of the source state under Article 11 (3) MTC 1963, a (deemed) creditor or beneficial owner and debtor may have been determined at the same time, which is also governed by the domestic law of the source state.

Subject to Article 11 (3) MTC 1963, the source State B of the deemed interest income in the case of an interest-free loan and any income correction under its domestic law (e.g. recognition of deemed interest income against the lender using a transfer price correction or secondary adjustment) may tax the lender M resident in the other Contracting State A with the deemed interest income under Article 11 MTC. According to Article 11 (2) MTC, the source State B may levy a withholding tax of up to 10% of the gross amount of the deemed interest. In this way, the source state B can (partially) compensate the deduction of deemed interest expenses according to Article 9 (2) MTC regarding the

primary counter-adjustment at the level of borrower T concerning the interest-free loan. Accordingly, source State B can tax the deemed interest income against the lender M resident in Contracting State A by Article 11 (2) MTC.

Thus, under the application of Article 11 (3) MTC 1963, the same result is achieved regarding the distribution of taxation rights between the Contracting States as if the loan had not been granted interest-free, but at a market interest rate. Source State B can tax the deemed interest income according to Article 11. The interest article does not prevent source state B from taxing deemed interest from a (secondary) transfer pricing adjustment against a lender resident in the other Contracting State. Concerning source State B of the deemed interest income, there is no tax loss. According to Article 9 (2) MTC, this state is in principle obliged to make a primary counter-adjustment at the level of the borrowing company but can tax the deemed interest income against the lender M resident in the other Contracting State according to Article 11 (3), (2) MTC 1963.

However, the situation is different if Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017 applies. In this case, source State B can not tax the deemed interest income under Article 11 (see point 4). Due to Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017, the source State B is prevented from taxing the deemed interest income. Nevertheless, based on Article 9 (2) MTC, the source State B must grant primary counter-adjustment ("deemed interest deduction") in the case of the interest-free loan at the level of the borrower T. Overall, there is a tax loss for the source state B. Furthermore, there is a shift in the allocation of taxation rights under treaty law between the contracting states in comparison to a loan granted at market interest rates. In the case of a loan at market interest rates, the source State B would have been able to tax the interest income at 10% withholding tax under Article 11 MTC 1977/2008/2014/2017. Furthermore, in such a case, the source State B would in principle have to grant an interest deduction at the level of the borrower T.

In other words, the change from the interest definition under Article 11 (3) MTC 1963, which contains a supplementary reference to the domestic law of the source state, to the interest definition under Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017, which defines the term interest autonomously under the treaty without recourse to domestic tax law, leads to an inappropriate shift of taxation rights under treaty law between the contracting states and potential tax losses for the source state. The interest-free loan is affected (see Figure 1). This change in the definition of interest under treaty law leads to tax losses for the source state B. It prevents source state B from taxing transfer pricing adjustments in the form of deemed interest income against a lender resident in the other Contracting State under treaty law. At the same time, this change in the definition of interest means that non-interest-bearing loans with transfer price adjustments (Article 9 MTC) are not taxed like loans with interest at market rates, which was guaranteed before under Article 11 (3) MTC 1963.

Consequently, an adjustment and further development of DTC law are required to ensure a balanced allocation of taxation rights at the treaty level and to limit tax losses in the source state. Possible solutions are discussed in the following paragraph.

6. FURTHER DEVELOPMENT OF DTC LAW – A NEW VERSION OF ARTICLE 21

Since the current DTC law (MTC 1977/2008/2014/2017) does not ensure effective taxation of interest income in the source state, further development is needed. In general, deemed interest income arising in the case of interest-free loans from a transfer pricing adjustment by the Contracting State of the borrower (source state) against the lender resident in the other Contracting State is affected.

Furthermore, this problem applies accordingly to royalties under Article 12 DTC. According to Article 12 (1) MTC, royalties can only be taxed in the country of residence of the licensor or beneficial owner. However, the bilateral DTCs often differ and grant the source state a limited withholding tax deduction concerning the royalties (DTC Bulgaria-USA 5%; DTC UK-Luxembourg 5%; DTC UK-Uganda 15%; DTC France-Korea 10%; DTC France-Switzerland 5%). In the case of royalties, too, Article 12 (3) MTC provides a definition that does not refer to the national tax law of the source state. Consequently, in the area of royalties according to Article 12 MTC, there is also the

problem that the source state can not tax transfer price adjustments in the case of free or reduced-price transfers of use to licensors and service providers who are resident in the other contracting state. Article 12 (4) MTC, like Article 11 (6) MTC, only covers the case of excessive remuneration. The lack of effectiveness of the current DTC law about the taxation of deemed income from the free or reduced-price transfer of use in the source state represents a global and fundamental problem. Consequently, a universal solution is necessary. Thus, in addition to interest (Article 11 MTC), royalties according to Article 12 MTC are also affected.

One possible solution is for contracting states to expand the definition of interest under Article 11 (3) and the definition of royalties under Article 12 (3) in bilateral DTCs to include income that is taxed as interest or royalties under the domestic tax law of the source states. On the one hand, this requires the bilateral adaptation of the respective DTCs. On the other hand, this is not a universal solution to the problem of the lack of effectiveness of current DTC law regarding the taxation of deemed income from the gratuitous transfer of use in the source state. Moreover, concerning interest, this would be a return to the definition of interest under Article 11 (3) MTC 1963. It could also be questionable whether this solution can effectively cover all cases of gratuitous transfer of use. However, there are also cases in which the national law of the source state merely makes deemed income from the free transfer of use taxable, but does not tax it in the same way as income from interest or licences.

A universal solution to the lack of effectiveness of the current DTC law regarding the taxation of deemed income from free or reduced transfer of use in the source state is to add a paragraph 3 to Article 21 DTC/MTC and to include a modified provision under Article 20 (3) DTC Australia-Germany 2016. Article 20 (3) DTC Australia-Germany (Other Income) reads:

"Notwithstanding paragraphs 1 and 2, the income of a resident of a Contracting State from sources in the other Contracting State not dealt with in the preceding Articles may also be taxed in the other Contracting State".

This rule generally allows income from the source state that is not mentioned in the aforementioned articles to be taxed in the source state. However, concerning interest and royalties as well as a desired withholding tax in the source state in the case of deemed income from the free or reduced transfer of use, this regulation could have an excessive effect. Consequently, it must be modified. A regulation on the effective recognition of deemed income from the gratuitous transfer of use of loans and licence rights in the source state could therefore be formulated as follows and embedded in a newly worded Article 21 (Other income):

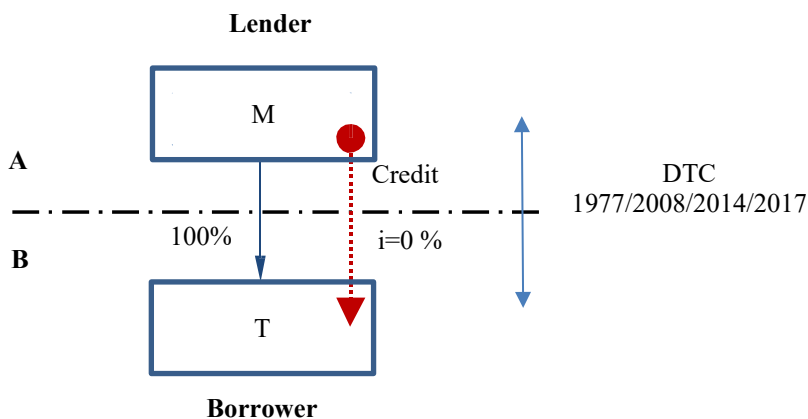
Article 21 Other income (new version)

- (1) Income of a resident of a Contracting State which has not been dealt with in the preceding Articles shall, regardless of its source, be taxable only in that State.
- (2) 1Paragraph 1 shall not apply to income other than income from immovable property referred to in paragraph 2 of Article 6 received by a resident of a Contracting State who carries on business in the other Contracting State through a permanent establishment situated therein to which the rights or assets in respect of which the income is paid effectively belong. 2In this case, Article 7 shall apply. 3However, where the income includes dividends paid by a company which is a resident of the first-mentioned State or interest or royalties derived from that State, the income may be taxed in that State at the rates provided for in Articles 10 (2), 11 (2) and 12 (2) respectively.
- (3) 1Notwithstanding paragraphs 1 and 2, the income of a resident of a Contracting State from sources in the other Contracting State not dealt with in the preceding Articles may also be taxed in the other Contracting State. 2**In the case of income which, under the law of the Contracting State from which it arises, is treated for tax purposes as income from interest or royalties, Article 11 and Article 12 shall apply mutatis mutandis.** 3**This income may be taxed in this State at the rates provided for in Article 11 (2) and Article**

12 (2) respectively, unless the conditions of Article 11 (6) and Article 12 (4) are met respectively. Article 21 (2) shall apply mutatis mutandis to income within the meaning of sentence 2 under the conditions specified therein.

Finally, the new Article 21 DTC can be tested concerning the taxation of deemed interest income in the case of an interest-free loan by source State B (Figure 1). The lender M resident in Contracting State A has granted an interest-free loan to its borrower T (subsidiary) resident in Contracting State B. The interest-free loan is taxable in Contracting State A. The loan is taxable in Contracting State B.

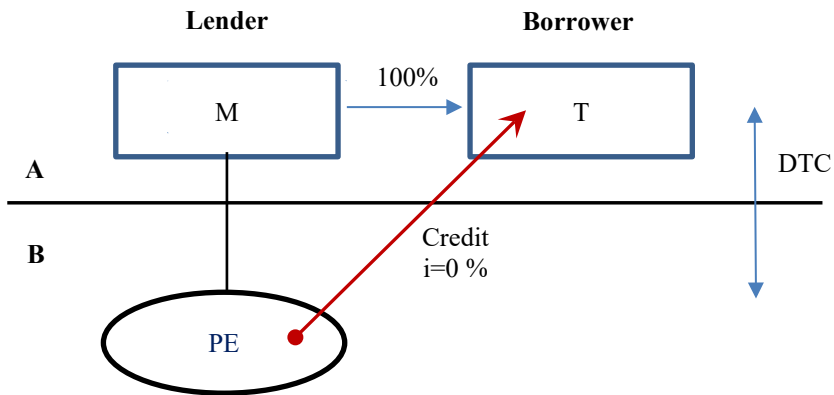
According to the domestic tax law of source state B, deemed interest income is attributed to the lender M from this transaction (transfer pricing-related secondary adjustment).

Figure 2. Application of Article 21 new version to the free transfer of use (interest) and taxation of deemed interest income in source state B

According to Article 11 (3) MTC 1977/2008/2014/2017, the deemed interest income does not constitute interest within the meaning of Article 11 MTC. Rather, this income of the lender in Contracting State B falls under Article 21 MTC (Other income). According to Article 21 (3) sentence 1 MTC, this income can be taxed in source State B. According to Article 21 (3) sentences 2 and 3 MTC in connection with Article 11 (2) MTC, the source State B may levy a withholding tax of up to 10% of the deemed interest income. Taking into account further taxation (Article 9 MTC, see point 3.), the interest-free loan with primary and secondary transfer price adjustment is taxed under treaty law in the same way as an interest-bearing loan. About source state B, there is no longer any loss of taxation. The new version of Article 21 DTC/MTC presented here, therefore, provides adequate taxation results. It enables the appropriate allocation of taxation rights under treaty law between the contracting states in the case of free or reduced transfers of use.

The new version of Article 21 DTC/MTC on the taxation of free or reduced transfers of use in the source state is to be tested in a further application case. In this case, company M is a resident of Contracting State A. It has a permanent establishment in the other Contracting State B within the meaning of Article 5 MTC. Via this permanent establishment, company M grants an interest-free loan to company T (subsidiary). Company T is also a resident of Contracting State A. The question is whether Contracting State A can tax deemed interest income from the granting of the interest-free loan under treaty law against the lender M? According to the national tax law of Contracting State A, lender M earns deemed interest income from a transfer pricing-related secondary adjustment. Graphically, the facts of the case are as follows (Figure 3):

Figure 3: Application of Article 21 new version to the free transfer of use (interest) and taxation of deemed interest income in source state A

According to original DTC law (MTC 1977/2008/2014/2017), the deemed interest income of the lender M is not subject to the interest article under Article 11 (3) MTC. Consequently, the interest article does not apply and in particular not Article 11 (2) MTC. Rather, income within the meaning of Article 21 MTC (Other income) is given. However, according to Article 21 (2) MTC, Article 7 applies to the deemed interest income, since the loan claim and the deemed interest claim belong to the permanent establishment in State B. Accordingly, the deemed interest income is part of the business profits of M's permanent establishment in the other Contracting State B. Contracting State A is therefore not entitled under DTC/MTC law to deduct withholding tax on the deemed interest income. According to Article 23A MTC, the exemption method applies to the permanent establishment profits from B, so that Contracting State A can not tax the deemed interest income.

However, the situation is different taking the proposed new version of Article 21 DTC/MTC into account. Under Article 11 (3) MTC, the deemed interest income of the lender M does not constitute interest within the meaning of Article 11. Therefore, the interest article Article 11 MTC does not originally apply. Rather, Article 21 MTC is relevant for this income. According to Article 21 (2), sentences 1 and 2 MTC, Article 7 applies to the deemed interest income because the receivables belong to the permanent establishment in Contracting State B. Article 21 (2), sentence 3 does not apply (directly), since this provision only covers actual or original interest payments within the meaning of Article 11 (3) MTC. Consequently, Contracting State A can not levy a withholding tax on the deemed interest income. However, Article 21 (3) sentence 1 provides that source State A may tax the deemed interest income notwithstanding Article 21 (2) since it originates from its territory (debtor T is a resident of Contracting State A). Thus, according to Article 21 (3) sentence 2, the income is deemed to be interest income according to the domestic tax law of the source state A, so this provision rules the application of the interest article (Article 11) with the possibility of taxation at source according to Article 11 (2). However, the deemed interest income is attributable to the permanent establishment in Contracting State B for tax purposes. In these cases, Article 21 (3) sentence 4 stipulates that the provision of Article 21 (2) is to be applied accordingly to this deemed interest income within the meaning of Article 21 (3) sentence 2. Therefore, under these regulations, interest income now exists that falls under Article 21 (2) sentence 3, so that source state A can levy withholding tax on the deemed interest income in the corresponding application of Article 11 (2). The exemption of the profit of the permanent establishment in Contracting State A, which also includes the deemed interest income from Contracting State A, continues to apply. In the overall view, the interest-free loan with transfer pricing adjustment is taxed in the same way as an interest-bearing loan. There is no loss of taxation in the source state A. Compared to the current DTC law, Article 21 in the proposed new version leads to appropriate tax consequences.

---

7. CONCLUSION

The main findings obtained as a result of this study can be outlined as follows: The current DTC law has potential shortcomings concerning the appropriate taxation of the free transfer of use. This affects the granting of loans and licensing free of charge. According to the current treaty law (MTC 1977/2008/2014/2017), the state of residence of the borrower or licensees (here referred to as source state) can not tax deemed income from a free transfer of use against the grantor. This could be demonstrated within the study through examples and a comparative analysis. Nevertheless, in these cases, the source state is in principle obliged under treaty law to make a counter-adjustment at the level of the recipient of the free use under Article 9 (2) MTC. In the overall view, there is a systematic loss of taxation in the source state in the case of free transfers of use. The existing DTC law (Articles 9, 11, 12, 21) does not adequately cover these cases. Compared to a transfer of use for consideration, it leads to a distortion of the allocation of taxation rights between the Contracting States under treaty law. A possible solution for the further development of DTC law concerning an appropriate taxation of free transfers of use is a modification of Article 21 DTC/MTC (Other Income). Within the framework of this study, a new version of Article 21 had been elaborated and tested. This is a universal solution that principally covers all cases of free transfers of use. Compared to the existing DTC law, Article 21 in the new version proposed here leads to appropriate tax results in the case of free transfers of use, taking into account the source state and any transfer pricing adjustments. At the same time, the different treatment of the transfer of use for consideration and the free transfer of use under treaty law is eliminated, and appropriate taxation is achieved. This proposed solution is suitable for implementation in the next MTC as well as in bilateral DTCs. Therefore, this study contributes to the improvement of DTC law.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağlımsız

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar(lar) Katkısı: Thomas KOLLRUSS (%100).

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author(s) declares that there is no conflict of interest.

Funding: The author(s) received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the authors.

Author(s) Contributions: Thomas KOLLRUSS (%100).

REFERENCES

- Foley, S., Dhanuka, S. (2022). Secondary transfer-pricing adjustments, Tax Adviser. Available online: <https://www.thetaxadviser.com/issues/2022/jun/secondary-transfer-pricing-adjustments.html>.
- Haslehner, W. (2022). Literature Review: Current Tax Treaty Issues, 50th Anniversary of the International Tax Group, G. Maisto (Editor), EC and International Tax Law Series Vol. 18, IBFD. 2020. *Intertax*, 50(3), 1-4.
- Kofler, G. (2016). Some Reflections on the 'Saving Clause'. *Intertax*, 44(8/9), 574-589.

-
- Lang, M. (2001). Tax treaty interpretation. *Tax Treaty Interpretation*: Springer Netherland.
- Lang, M. (2021). *Introduction to the law of double taxation conventions*. Vienna: Linde International.
- OECD. 2017. Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version. OECD Publishing. Available online: <https://www.oecd.org/ctp/treaties/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-20745419.htm> (accessed on 16 August 2023).
- OECD. 2017. Model Tax Convention on Income and on Capital 2017 (Full Version). OECD Publishing. Available online: <https://www.oecd.org/ctp/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-full-version-9a5b369e-en.htm> (accessed on 16 August 2023).
- OECD. 1977. Model Tax Convention on Income and on Capital. OECD Publishing.
- OECD. 1963. Model Tax Convention on Income and on Capital. OECD Publishing.
- OECD. 2017. Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, C.5, pp. 195-198, OECD Publishing, Paris. Available online: <https://dx.doi.org/10.1787/tpg-2017-en>. (accessed on 16 August 2023).
- Pistone, P., Lang, M., Schuch, J., & Staringer, C. (2008). *Source versus Residence. Problems Arising from the Allocation of Taxing Rights in Tax Treaty Law and Possible Alternatives*. Kluwer Law International.
- Reimert, E., & Rust, A. (Eds.). (2022). *Klaus Vogel on double taxation conventions*. 5th Edition: Kluwer Law International.
- Rocha, S. A. (2022). *Tax Treaty Interpretation: Challenges in a Post-BEPS Multilateral World*: Kluwer Law International.
- Teixeira, R. (2009). Tax treaty consequences of secondary transfer pricing adjustments. *Intertax*, 37(8/9), 449-472.

Araştırma Makalesi (Research Article)

Akaryakıtta Bağlı Vergi Kaçakçılığı Suçunun Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporları Kapsamında İncelenmesi

Mutlu YORULDU¹
Gökhan TURAN²

Öz

Küreselleşme ile birlikte dünya genelinde ve Türkiye’de yaygınlaşan gümrük kaçakçılığı, ulusal ekonomilerde her türden ticari malın üretilibilmesi ve temininin kolay olması gibi sebeplerle azalma eğiliminde olmasına rağmen akaryakıt, içki, sigara vb. ürünlerde yüksek vergilendirme nedeniyle devam etmeyi sürdürmektedir. Akaryakıt kaçakçılığı faaliyeti devlet açısından vergi gelirlerinin azalmasına sebep olup hem devlet hazinesine hem de genel ekonomiye zarar vermektedir. Akaryakıt kaçakçılığı ile vergilendirme alanının dışına çıkılmakta ve bundan dolayı da ekonomide haksız rekabet ortamı oluşturulmaktadır. Nitekim Türkiye’de 30/04/2021 tarihinde yürürlüğe giren 7318 sayılı “Vergi Usul Kanunu (VUK) ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile vergi kaçakçılığı fillerini düzenleyen, VUK’un 359. maddesine yeni bir fiil olarak eklenen ve kaçak alınan akaryakıtın gizlenmesini engellemeye yönelik olan “yazar kasa ve akaryakıt pompaları vb. ödeme kaydedici cihazların mühürünü kaldıran, donanım veya yazılımın değiştirilenler” hükmü getirilmiştir. Türk hukuk sisteminde, kaçakçılık suçu ile ilgili temel kanun, 2007 tarihli 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’dur. Çalışmada, akaryakıt kaçakçılığının etkilerinin ülke ekonomisi açısından öneminin tespiti için Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (KOM) tarafından yapılan operasyonların neticelerini gösteren raporlardaki istatistik verilerden yararlanılacaktır. Bu kapsamda, kaçakçılık faaliyetini önlemek amacıyla yapılan operasyonlar sonucunda yakalanan şüpheliler ile ele geçirilen akaryakıt miktarları üzerinden, akaryakıt kaçakçılığı ile mücadelenin vergi denetimine katkısı ortaya konulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kaçakçılık, Akaryakıt Kaçakçılığı, KOM Raporları, Vergi Kaçakçılığı, Vergi Denetimi.

JEL Kodları: H21, H26, K34, O17.

Investigation of the Crime of Fuel-Related Tax Smuggling Within the Scope of Smuggling And Organized Crime Reports

Abstract

With globalization, customs smuggling has become widespread throughout the world and in Türkiye. This problem tends to decrease due to the fact that all kinds of commercial goods can be produced in national economies and are easy to supply. Despite this, it continues to continue due to high taxation in products such as fuel, alcohol and cigarettes. Fuel smuggling causes a decrease in tax revenues for the state and harms both the state treasury and the economy. Taxation cannot be made due to fuel smuggling and therefore an unfair competition environment is created in the economy. In Türkiye, on 30/04/2021, the Law No. 7318 on the Amendment of the Tax Procedure Law and Some Laws entered into force. With this law, Article 359 of the TPL is "cash registers and fuel pumps, etc. "Those who remove the seal of payment recording devices, change the hardware or software" has been added. This is aimed at preventing the concealment of illegally purchased fuel. The basic law regarding the crime of smuggling in the Turkish legal system is the Anti-Smuggling Law No. 5607 dated 2007. In the study, statistical data in the reports of the Department of Combating Smuggling and Organized Crime will be used to determine the importance of the effects of fuel smuggling in terms of the country's economy. In this context, the contribution of the fight against fuel smuggling to tax audit will be revealed over the suspects caught as a result of the operations carried out to prevent smuggling and the amount of fuel seized.

Keywords: Smuggling, Fuel Smuggling, KOM Reports, Tax Evasion, Tax Audit.

JEL Codes: H21, H26, K34, O17.

¹ **Sorumlu Yazar (Corresponding Author):** Mutlu YORULDU, (Dr. Öğr. Üyesi), Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Balıkesir, Türkiye, mutlu.yoruldu@balikesir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1010-2938.

² Gökhan TURAN, Yüksek Lisans Öğrencisi, Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Balıkesir/Türkiye, gokhanturan.gtc@gmail.com, ORCID ID: 0009-0000-4935-1678.

APA 6 Stili Kaynak Gösterimi: (To Cite This Article)

Yoruldu, M., Turan, G. (2024). Akaryakıtta bağlı vergi kaçakçılığı suçunun kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele raporları kapsamında incelenmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 17(1), 13-33. doi: <https://doi.org/10.29067/muvu.1307850>

EXTENDED SUMMARY

Introduction

Fuel smuggling is one of the most common types of crime at the national and international levels. Fuel smuggling is not just a security issue. It is also a problem that has technical, social, and economic consequences. Tax evasion is one of the most important economic consequences of fuel smuggling. Fuel smugglers usually hide the tax-raising event partially or completely with various frauds and accounting frauds at the document level. Thus, a tax loss arises due to the tax loss and evasion of the state treasury, and the fair and balanced distribution of the social tax burden is adversely affected. Contrary to the fact that the laws have been updated over the years and new laws have been enacted by the parliament regarding preventing and stopping smuggling activities, smuggling activities are increasing (Kırıcı, 2019:1). This study first gives basic information about the concepts of smuggling and fuel smuggling, the concept of tax evasion, and the cause-effect relationship between them. Later on, the number of incidents and suspects, the amount of illegal fuel seized, the provinces where the most illegal fuel was seized, the number of liters of fuel seized by provinces, and the type and amount of illegal fuel seized were discussed over the years. Then, the potential tax loss, which had been attempted to be smuggled over the years due to smuggled fuel but was prevented by the seizure, was examined and evaluated in terms of the country's economy.

Literature on Research

In his study titled "Tax Evasion Offenses Added by Law No. 7318", Ömercioğlu (2022) evaluated the latest regulations introduced to the legislation with the "Law on Amendments to the Tax Procedure Law No. 7318 and Some Laws". In this context, the provision of "cash registers and fuel pumps, etc., those who remove the seal of payment recording devices, change the hardware or software" have been examined. It was emphasized that the judicial penalty for this tax evasion crime, in addition to the tax penalty, is imprisonment for three to five years.

The difference between this study and previous studies in the literature is that it was prepared by taking into account the Anti-Smuggling and Organized Crime (KOM) reports and using the statistical data on the fuel smuggling actions in the reports. In this context, the unit's fight against fuel smuggling is revealed with data, and therefore, the function of preventing tax loss and evasion is evaluated. No similar study was found in the literature.

Method of The Research

In this study, document analysis, one of the qualitative research methods, was used as it was thought to be more suitable for the study purpose. Document analysis is a scientific research method that allows the collection, review, evaluation, and analysis of various documents that constitute the source of the research. Data were obtained from the statistical information in the KOM reports covering the years 2017-2021, and tables and graphs were created. In addition, the visuals created were interpreted, and the efficiency of the unit was evaluated in terms of the tax audit.

Findings of The Research

When the prominent crime trends and tax evasion in fuel smuggling are examined, it was revealed that materials such as oil wastes, vegetable oil, etc., are filtered and mixed with various chemical materials, the thickness is reduced, and diesel oil is mixed in proportions and released to the market illegally (KOM. Report, 2017: 28). The provinces of Şanlıurfa, Diyarbakır, Batman, Adana, Osmaniye, Mardin, etc., are first stored and then released to the market by digging underground oil pipelines.

The fuel oil remaining in ships after their dismantling in shipyards is stored and released to the market (KOM. Report, 2017: 29). As a result of the use of diesel oil in the asphalt production sector in various countries, it is shown as if the asphalt was exported and sent into the country without an invoice, and Special Consumption Tax and Value Added Tax refunds are received as fictitious

exports. Tax evasion is also committed by selling diesel oil that has been released to the market without being registered (KOM. Report, 2017: 28). Moreover, Jet A1 used in aircraft, which is not subject to Special Consumption Tax as a fuel type in our country and is used in aircraft, was mixed with some industrial oils and released from fueling stations for use in smuggling (KOM. Report, 2019: 48). Marine vehicles Diesel, another form of fuel exempt from Special Consumption Tax, is put on the market for direct use in land vehicles by being stored in truck parks (KOM. Report, 2019: 48). Also, Mixed fuel is put on the market in the country for use with transportation vehicles, sometimes used by authorized companies (KOM. Report, 2021: 51). Due to the exemption of passengers in our border provinces or smuggled into our country through border violation (KOM. Report, 2021: 51), fuel is stored in unofficial places and sold in bulk, illegal activities are carried out by companies operating officially and automation software companies, and fuel is supplied through imports or traded between distributors, using a number of different methods. It has been understood that the employees of automation companies ensured the deletion of sales data and the illegal and unregistered release of fuel to the market by providing remote access to and interfering with the cash register systems through some illegal software and programs (KOM. Report, 2021: 51).

Conclusion

Fuel products are the most important cost factor in terms of cost, taking place in nearly all economic activities, particularly production activities in the country, and showing the field of activity that can be highly profitable despite being illegal for people who want high financial gain. Since fuel provides serious tax revenue to the country's economy, tax evasion from fuel products causes the country to be deprived of these tax revenues. The history of smuggling dates back to ancient times, but it has reached extremely high levels in the present day. When the statistics in the KOM reports are examined, it is seen that the number of suspects apprehended is increasing in general and sometimes even peaking with a serious increase. When the amount of fuel seized is analyzed, it is seen that there has been an increase from year to year. Although fuel smugglers are caught at a certain rate every year, the smuggling does not end due to the very high-profit margin in this sector. It has been observed that the state has suffered a large amount of tax loss with these smuggling activities. The large amounts of fuel that were seized contributed to the state economy by avoiding a loss of tax loss. Financial Crimes Investigation Board (MASAK), President of Revenue Management (GİB), Tax Inspection Board Presidency (VDK), and Energy Market Regulatory Authority (EPDK), etc., brought together by the KOM Department with the idea of combating smuggling effectively and efficiently. Studies showing that intense efforts are made to minimize smuggling include exchanging ideas with public institutions and ministries such as the Ministry of Environment, Urbanization, and Climate Change, holding meetings, and leading the way for new laws against smuggling activities that have changed with technological developments. It is considered necessary to ensure that public institutions work together with different regulations to be made in the fuel sector, to produce and develop new and different control models against smuggling activities that change with technological development, and to be ready and act more effectively against new methods that smugglers can develop in different dimensions in the following processes.

1. GİRİŞ

Kaçakçılık, ulusal ekonomilerde ekonomik düzeni koruyan hükümleri ihlal eden eylemler olup ulusal veya uluslararası düzeyde ülkelerin mevzuatlarına uymayarak yapılmaya çalışılan ticaret şeklinde tanımlanmaktadır. Ekonomik suçlar bakımından kaçakçılık eylemleri her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Kaçakçılık eski zamanlardan beri var olan ve hemen her dönem insan tarafından gerçekleştirilen bir suç faaliyeti olarak bilinmektedir.

Kaçakçılık faaliyetinin meydana gelmesinde, toplumların sosyal ve ekonomik bakımdan gelişmişlik düzeyleri etkili olmaktadır. Kaçakçılık faaliyetinin gerçekleşmesinde genel olarak, eylemde bulunan kişinin yüksek ekonomik getiri elde etme beklentisi etkili olurken, ülkenin coğrafi yapısı ve kaçakçılık unsuru malın taşınabilirliği de bu suçun oluşmasına etki edebilmektedir (Kahya, 2015: 159). Son yıllarda küreselleşme ve teknolojinin artmasıyla kaçakçılık faaliyetleri hız kazanmıştır. Küreselleşme ile dünya tek bir pazar yerine dönüştüğünden, sermaye ve emek faktörleri akışkan hale gelmiştir. Dolayısıyla göç olgusu ortaya çıkmış ve ulusal sınır güvenliklerinin ihlali tehlikesi artmıştır. Teknolojinin ilerlemesi, iletişim kanallarının çeşitlenmesine ve iletişimin kolaylaşmasına olanak sağlayarak kaçakçılığı çeşitlendirmiş ve organize suç potansiyelini yükseltmiştir. Kaçakçılık faaliyetlerinin artmasıyla ülkelerde hem ekonomik yönden hem de güvenlik yönünden zafiyetler çoğalmıştır. Bu nedenlerle ülkelerin sert tedbirler alması ve yasal düzenlemelerini önleyici ve caydırıcı biçimde ele almaları gerekmektedir (Turgut, 2022: 22). Kaçakçılığın kapsamı oldukça geniş olup canlı ya da cansız olan her şey üzerinden yapılabilmektedir. Kaçakçılık faaliyetinin kapsamına çok fazla türden madde ve malzemenin girdiği bilinmektedir. Bunlar arasında en bilinenleri ise akaryakıt, tütün ve alkol üzerinden yapılan kaçakçılıklardır.

Ülkelerin sınır güvenliklerinin sağlanması çok önemlidir. Ulusal sınır güvenliklerinin yeterince iyi sağlanamaması durumunda her türlü yasadışı faaliyet (her türlü kaçakçılık, yasadışı göç ve terör gibi) meydana gelebilmekte, bu faaliyetlerin sonucunda ekonomide haksız rekabet ortamı, vergi kayıp ve kaçağının ve suç oranlarının artması gibi ülke menfaatlerinin aleyhine sonuçlar doğabilmektedir. Ülke sınırlarını aşabilen bir suç olan kaçakçılığın farklı çeşitleri söz konudur. Ulusal ekonomiye etkisi açısından insan ticareti, silah kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, tütün ve alkol kaçakçılığı ile akaryakıt kaçakçılığı en bilinenlerdir. Akaryakıt kaçakçılığı, uluslararası düzeyde akaryakıt fiyatının çeşitli sebeplerle yükselmesi neticesinde artmakta ve Türkiye açısından da önemli bir sorun haline gelmektedir (Gedik, 2018: 30). Türkiye’de akaryakıt kaçakçılığı suçu gün geçtikçe artmaktadır. Bunun temel sebebi ise Türkiye’nin akaryakıt üreticisi devletlere coğrafi açıdan yakınlığı, Türkiye’deki akaryakıt fiyatlarının ve bunlar üstünden alınan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve Katma Değer Vergisi’nin (KDV) önemli derecede fazla olmasıdır (Arslan ve Balan, 2019: 5). Akaryakıt kaçakçılığı ulusal ve uluslararası düzeyde en çok karşılaşılan suç tiplerinden biridir. Akaryakıt kaçakçılığı sadece bir güvenlik sorunu değildir aynı zamanda teknik, sosyal ve ekonomik sonuçlara da yol açan bir problemdir. Özellikle akaryakıt kaçakçılığının ekonomik sonuçlarının başında vergi kaçakçılığı gelmektedir. Çoğu zaman akaryakıt kaçakçılığı yapan kişiler, evrak düzeyinde çeşitli sahtecilik ve muhasebe hileleri ile vergiyi doğuran olayı kısmen veya tamamen gizlenmektedir. Böylelikle devlet hazinesi, dolaylı vergiler bakımından vergi kayıp ve kaçağına maruz kalmakta aynı zamanda adil ve dengeli toplumsal vergi yükü dağılımı da olumsuz etkilenmektedir. Kaçakçılık faaliyetinin engellenmesine yönelik değişiklik ve yeni hükümler içeren pek çok kanuni düzenleme yapılmasına rağmen kaçakçılık faaliyetlerinin önüne geçilememiştir (Kırıcı, 2019: 1). Bu çalışmada öncelikle kaçakçılık ve akaryakıt kaçakçılığı kavramları ile vergi kaçakçılığı kavramı ve aralarındaki neden-sonuç bağlantısı hakkında temel bilgiler verilmiştir. Çalışmanın bulgular ve tespitler kısmında, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (KOM) raporları kapsamında ortaya konulan veriler incelenerek, 2017-2021 dönemine ait akaryakıt kaçakçılığına, akaryakıt kaçakçılığını önlemeye yönelik gerçekleştirilen operasyonlara ve operasyonların neticesinde önlenen vergi kayıplarına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Akaryakıt kaçakçılığı ve akaryakıt kaçakçılığından kaynaklanan vergi kayıpları sorunlarının çözümüne yönelik birtakım öneriler geliştirilerek çalışma tamamlanmıştır.

2. KAÇAKÇILIK KAVRAMI

Kaçakçılığın kavramsal mahiyetinin ortaya konulması, sonuçlarının değerlendirilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Çalışmanın bu kısmında, kaçakçılık tanımı ve tarihi, Türk hukuk sisteminde kaçakçılık, akaryakıt kaçakçılığı kavramı ve akaryakıt kaçakçılığının nedenleri konularına yer verilecektir.

2.1. Kaçakçılık Tanımı ve Tarihi

Kaçakçılık, ülke ekonomisindeki üretim, tüketim, değişim ve bölüşüm ilişkilerini düzenleyen ve koruyan yasaları ihlal eden fiiller olarak tanımlanabilir (Kırıcı, 2019: 2). Ayrıca “Bir devletin yasalarına karşı gelerek yapılan ticaret” şeklinde de tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2023). Türk Hukuk Lugatı’nda ise mükelleflerin devlete ödemekle yükümlü oldukları vergi, harç vb. ödememek için hile kullanması, ülke içerisinde satılmasına izin verilmeyen malları gizlemek vasıtasıyla alınıp satılması sonucunda bu durumdan kazanç elde edilmesi şeklinde tanımlanmıştır (Türk Hukuk Kurumu, 1991: 182). Burada kaçakçılık kavramının açıklaması, vergi kaçakçılığını tanımlar şekilde yapılmıştır. Vergi Usul Kanunu’nun (VUK) “Kaçakçılık Suç ve Cezaları” başlıklı 359. maddesinde ise vergi kaçakçılığının doğrudan bir tanımını yapmak yerine, vergi mükelleflerinin hangi eylemlerinin vergi kaçakçılığı sayılacağı ve uygulanacak cezalar sayılmıştır. Vergi kaçakçılığı ile ilgili vergi literatüründe; “yasal olmayan yollarla vergi ödemekten kurtulmak” veya “elde edilmiş fakat vergi otoritelerine beyan edilmemiş gelirlerin bütünü” şeklinde tanımlamalar yapılmıştır (Kapusuzoğlu, 2008: 124). Türk Hukuk Lugatı’nda, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nda kaçakçılık fiilleri belirgin bir şekilde anlatıldığı için kaçakçılık tanımından bahsedilmemiştir.

Türkiye topraklarında gerçekleştirilen ilk kaçakçılık fiillerinin kökeninin, milattan önce 2000’li yıllara kadar uzandığı tespit edilmiştir. Genellikle esnaf, iktidarda yer alan rejimin çeşitli vergilerinden kurtulmak amacıyla, kullanışsız, kestirme ve zorlukla geçilen yolları kullanarak kaçakçılık yapmışlardır (Gökçek, 2009: 147). Kaçakçılığın tarihi gelişimi içinde ticareti kısıtlanan veya yasaklanan maddelerin, idareden izin alınmaksızın alışverişe konu edilmesi, kaçakçılık olarak kabul edilmiştir (Kahya, 2015: 160). Eski çağlarda, Anadolu’daki krallıklar, ticari kuruluşlardan farklı türde ve miktarda vergiler toplamışlardır. Vergilendirme, kaçakçılığı motive eden unsurlardan biridir. Kaçakçılığa konu olan mallar üzerindeki vergilemenin aşırı olması fiyatlarını yükseltmekte ve dolayısıyla kaçak ürünleri daha cazip hale getirebilmektedir. Eski çağlarda ticaret işiyle uğraşanların bazı ürünlerdeki aşırı vergileme nedeniyle rahatsız oldukları bilinmektedir. Bu sebeple de o dönemlerde toplumda en fazla kaçakçılık faaliyetine girişen kişiler tüccarlar olmuştur. Krallıklardaki otoriter yönetimler en önemli gelir kaynağını vergi olarak görmüş ve verginin getirdiği kazancı kaybetmemek için bazı mücadele yöntemleri geliştirmişlerdir. Bu yöntemlerden bazıları ise ticaret yapan tüccarları görebilmek amacıyla şehir girişlerinde kule, denetleme yerleri vb. koydurmışlar ve bu sayede denetimi artırmayı hedeflemişlerdir. Otoriter rejim tarafından yasaklanan fiilleri yapanlar, yakalandıklarında ya uzun süreli hapis cezasına mahkûm edilmiştir ya da idam cezasına çarptırılmışlardır. Bu cezalar her ne kadar caydırıcı görünse de tüccarların çoğu, yasaklanmış olan fiilleri yapmaya devam etmişlerdir (Gökçek, 2009: 151-152). Osmanlı’da, 16. yüzyılda ortaya çıkan bazı olaylar sonrası kaçakçılık faaliyetlerinin arttığı bilinmektedir. 1519 ila 1610 yılları arasında gerçekleşen Celali isyanları ve sonrasında yaşanan gelişmelerle kaçakçılık faaliyetleri çoğalmıştır. Osmanlı bu dönemde, diğer yasa dışı suçlarla olduğu kadar kaçakçılık fiilleriyle de uğraşmak zorunda kalmıştır (Kahya, 2015: 161). 1800’lü yıllara geldiğinde Osmanlı pek çok devletler arası ticaret anlaşması imzalayarak vergileri artırma yoluna gitmiş, bu durum kaçakçılık faaliyetlerinin yeniden yükselmesine sebep olmuştur. Bu yükselen yasa dışı faaliyetleri önlemek amacıyla, 1859 yılında “Rüsumat Muhafaza Memurluğu” kurulmuştur (Kırıcı, 2019: 4). 1900’lü yıllarda gerçekleşen sanayi devrimiyle birlikte ülkeler arası yapılan bütün ticaret anlaşmaları ehemmiyet kazanmıştır. Bununla beraber ülkeler için kaçakçılık fiilleri büyük bir sorun olarak görülmüş ve önlenmesi için çaba sarf edilmiştir. 1800 ve 1900’lü yıllarda dünya genelinde de kaçakçılığın arttığı görülmüştür. İngiltere’de ithalattaki yüksek vergi oranları nedeniyle, ithalat kaçak yollardan gerçekleştirilmiştir. İngiltere’nin bir ada devleti olması, deniz yoluyla birçok kaçak malın ülkeye girişine yol açmıştır. İngiltere krallığı tarafından gerçekleştirilen vergi düzenlemelerinin

tüccarların aleyhine olması, başlangıçta az görülen kaçakçılık faaliyetlerinin artmasına hatta bir sektöre dönüşmesine sebebiyet vermiştir (Kahya, 2015: 161). Avrupa’da meydana gelen savaşlar kaçakçılık fiillerinin daha fazla artmasına sebep olmuştur. Yaşanan savaşlar sonucunda bazı yasalar çıkarılmış ve uygulanmaya başlanan serbest ticaret yöntemiyle, kaçakçılık fiilleri azalmış ancak hiçbir zaman tamamen sonlandırılmamıştır. Amerika’da meydana gelen iç savaşlarda, Avrupa’dan Amerika’ya kaçak yollarla büyük miktarlarda kaçak madde ve malzemeler gönderilmiştir. Suudi Arabistan gibi bazı İslam ülkelerinde içki yasağı olması bu ülkelerde içki kaçakçılığının da yaygın olarak devam etmesine sebep olmuştur (Kırıcı, 2019: 3). Amerika’da içki yasağı kaldırılmış ancak içki kaçakçılığı yapan örgütler maddi kazançlarına devam edebilmek için bu sefer de uyuşturucu ve insan kaçakçılığına başlamışlardır. Kaçakçılık faaliyetleri, tarihin belli dönemlerinde, daha çok Amerika Birleşik Devletleri’nde görülmekteyken, artık bütün devletler için bir sorun teşkil etmektedir (Kırıcı, 2019: 3). Kaçakçılık faaliyetinin sebeplerinin tarihi gelişim süresi içerisinde çok fazla değişmediği söylenebilir. Dönemler boyunca, kaçakçılığın temel saikini ise maddi kazancı artırmak oluşturmuştur. Milattan önceki zamanlara kadar giden bu gerçeklik, yıllar itibariyle farklı ülkelerde, farklı düzeylerde kendisini göstermiştir.

2.2. Türk Hukuk Sisteminde Kaçakçılık

Cumhuriyet’in ilanından bu yana Türkiye’de 5 farklı kaçakçılık kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunlar; 10.12.1927 tarihli 1126 sayılı Kaçakçılığın Men’i ve Takibi Hakkında Kanun, 15.06.1929 tarihli 1510 sayılı Kaçakçılığın Men’i ve Takibi Hakkında Kanun, 07.01.1932 tarihli 1918 sayılı Kaçakçılığın Men’i ve Takibi Hakkında Kanun, 10.07.2003 tarihli 4926 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Yasası’dır. Son kanuni düzenleme ise 31.03.2007 tarihli 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’dur. 5607 sayılı kanun eylemleri, cezaları belirlemek üzere 5 bölümden ve 27 maddeden oluşturulmuştur (Turgut, 2022: 24). Türk hukukunda kaçakçılık kavramı 5607 sayılı kanunla karşılığını bulmuştur. Bu kanunda detaylar halinde suçun unsurları anlatılmış ve pişmanlık vb. durumlarda uygulanacak esaslar belirtilmiştir. Kanunda ayrıca ülke sınırları kullanılarak kaçakçılık faaliyetleri neticesinde en çok karşılaşılan malzemelere geniş yer verilmiştir. Ayrıca kanunun 3. maddesinde, kaçakçılık eylemleri ve eylemler sebebiyle uygulanacak yaptırımların içeriği toplam 21 fıkra ile açıklanmaktadır. Kaçakçılık eylemlerinin, 21 fıkra ile açıklanma sebebi, kaçakçılık suçlarının birden fazla türde gerçekleşmesi, pek çok değişkene bağlı olması ve farklı yöntemler kullanılarak ortaya çıkmasıdır. Bu sebeple kaçakçılık farklı tiplerle ve çok boyutlu olarak işlenebilen bir suç olup kavramsal açıdan tanımlanması da kolay değildir. Bu nedenle türü ve işleme biçimi fazla olan bu suç şeklinin önlenmesi için yenilikçi ve geliştirilebilir yöntemlerin kullanılması gerekmektedir (Kahya, 2015: 163). 5607 sayılı kanuna göre kaçakçılık fiillerine girecek olan madde, insan tarafından yapılmış ve taşınılma olanağı bulunan bütün cansız nesne ve eşya olarak betimlenmiştir. 5607 sayılı kanunda, eşyaların ülke sınırlarından yasal olmayan şekilde sokulması, resmi olmayan belgeler kullanılarak vergi vermeden veya bir kısmını vererek sokulması, ülke içerisinde sınırdan geçici olmak kaydıyla girişinin sağlanması ancak süresi bitmesine rağmen resmi olmayan belgeler kullanılarak yurtdışına çıkartılmış gibi gösterilerek ülkede tutulmaya devam edilmesi, kaçakçılık fiilleri olarak düzenlenmiştir. Ayrıca ülke kanunlarına göre sokulması yasaklanmış olan belirli malzemelerin ülkeye sokulması, ülkeden çıkışı yasaklanmış olan bir eşyanın ülkeden çıkarılması, ülkeden çıkışı yapılmayan bir eşyanın sanki ülke dışına çıkarılmış gibi belgelendirilmesi, ilgili kanunla düzenlenen diğer kaçakçılık fiillerden bazılarıdır (Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 2007). Kaçakçılık fiilleri farklı değişkenlere sahip olduğu için yeniden tanımlanmış ve bu tür eylemlere denk gelen suçlara karşı gelen cezalar ayrıca belirtilmiştir. Örnek olarak akaryakıt, tütün ve alkol mamulleri vb. malzemelerin kaçakçılık suçuna konu olan eşya olması durumunda bu malzemeler için özel düzenlemeler getirilmiştir.

Vergi kaçakçılığı; kişiler tarafından vergiyi doğuran olaya sebebiyet verilmesine rağmen, vergi yükünden kurtulmak amacıyla bu olayın gizlenmesi veya gerçek mahiyetinin saklanmasıdır. Diğer bir ifadeyle vergi kanunlarına aykırı hareket ederek, vergi matrahının aşındırılması durumudur. Böylelikle vergi matrahı tahakkuk ettirilemediğinden veya eksik tahakkuk ettirildiğinden, VUK 344. maddesi kapsamında vergi ziyama sebebiyet verilmektedir. Ayrıca VUK 344. maddesinin 2.

fıkrasına göre; vergi ziyana VUK 359. maddesinde düzenlenen vergi kaçakçılığı fiillerinden biri ile neden olunması halinde fiili işleyen kişiye ziyaa uğratılan verginin 3 katı kadar vergi ziyayı cezası kesilmektedir. Akaryakıt kaçakçılığında, “kaçak alınan akaryakıtın gizlenmesi” ve “akaryakıt istasyonu açılarak, akaryakıt satış verilerinin silinmesi” yolları ile vergi ziyayı ortaya çıkılmaktadır. Bu fiillerle hem akaryakıt kaçakçılığı hem de vergi kaçakçılığı suçları aynı anda gerçekleştirilmiş olmaktadır. Türkiye’de 30/04/2021 tarihinde yürürlüğe giren 7318 sayılı “Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile vergi kaçakçılığı fiillerini düzenleyen, VUK’un 359. maddesine yeni bir fiil olarak eklenen ve kaçak alınan akaryakıtın gizlenmesini engellemeye yönelik olan “*yazar kasa ve akaryakıt pompaları vb. ödeme kaydedici cihazların mühürünü kaldıran, donanım veya yazılımın değiştirenler*” hükmü getirilmiştir. Bu vergi kaçaklığı suçunu işleyenlere, 3 kat kesilecek vergi ziyayı cezasının yanı sıra üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası uygulanacaktır.

2.3. Akaryakıt Kaçakçılığı Kavramı

Akaryakıt; benzin türleri, nafta (hammadde, solvent nafta hariç), gazyağı, jet yakıtı, motorin türleri, fuel-oil türleri ile Kurum tarafından belirlenen diğer ürünler olarak tanımlanmıştır (Petrol Piyasası Kanunu, 2003). Akaryakıt kaçakçılığı, temel manasıyla akaryakıtı içeren, ülkenin yasa ve kanunlarına uygun olmayan şekilde, tamamen maddi kazanç temini amacıyla yapılan faaliyeti belirtmektedir. Kaçak akaryakıt ise akaryakıt kaçakçılığı sonucunda sahip olunan madde ve malzemelerdir. Sınırı aşan suçlar, dünyanın karşılaştığı en önemli sorunlardandır. Dünyada ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinin farklılığı ve bu ülkelerin birbirlerine sınır komşusu olmaları, sınırların kontrolünü daha önemli hale getirmektedir. Nitekim akaryakıt kaçakçılığı faaliyetini gerçekleştirenler, öncelikle ekonomik durumunu iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Akaryakıt kaçakçılığı son yıllarda, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucunda farklı yöntemler kullanılarak, belli bir organizasyon içinde yapılmaktadır. Kayıt dışı ekonominin en önemli alanlarından biri olan akaryakıt kaçakçılığının, hem dünya hem de Türkiye ekonomisinde meydana getirdiği maliyetler artarak devam etmektedir (Çopur, 2014: 68). Kaçakçılık fiilleri, suç konusunu içeren ticari malzemeler ve suçun işleniş şekli itibarıyla fazlaca çeşitlilik göstermektedir. Kaçakçılık fiillerinde farklı türlerde dönemsel olarak artış ve azalışlar görülebilmektedir (KOM. Rapor, 2013: 61). Kaçakçılığa konu olan madde ve malzemelerin, en önemlilerinden biri akaryakıttır. Kaçakçılığının yapıldığı en önemli ürünlerden birinin akaryakıt olmasının sebebi ise akaryakıtın üretimin temel girdisi olmasıyla açıklanabilir. Akaryakıt ürünleri, neredeyse bütün ekonomik üretim süreçlerinin en önemli maliyet unsurlarından olmakta ve kolay yoldan fazla kazanç sağlamak isteyen kişiler için akaryakıt önemli bir ekonomik değeri temsil etmektedir (Arslan ve Balan, 2019: 5). Akaryakıt ürünleri üzerinden gerçekleştirilen kaçakçılık faaliyetlerinin, dünyadaki tüm ülkelerin ekonomileri açısından önemli etkileri bulunmaktadır. Akaryakıt kaçakçılığı, ülkelerin vergi gelirlerinde kayıp oluşmasına sebep olurken aynı zamanda kayıt dışı ekonomiye yol açmakta ve kara para aklamada kullanılmaktadır. 5607 sayılı kanunla Türkiye’deki akaryakıt kaçakçılığı ile mücadele edilmekte, önlenmeye çalışılmakta ve kaçakçılık fiillerinin soruşturulması gerçekleştirilmektedir (Turgut, 2022: 29). 5607 sayılı kanunun 3. maddesi kaçakçılık suçlarını düzenlemiştir. 5607 sayılı kanunun 3. maddesinin 1. fıkrası kapsamında; “Eşyayı, gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Eşyanın, gümrük kapıları dışından ülkeye sokulması halinde, verilecek ceza üçte birinden yarısına kadar artırılır”. 5607 sayılı Kanunun 3. maddesinin 10. fıkrasında da “Kaçakçılık suçunun konusunu oluşturan eşyanın akaryakıt ile tütün, tütün mamulleri, makaron, yaprak sigara kâğıdı, etil alkol, metanol ve alkollü içkiler olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek cezalar yarısından iki katına kadar artırılır, ancak bu fıkranın uygulanması suretiyle verilecek ceza üç yıldan az olamaz” hükmüne yer verilmiştir. Kanunun ilgili maddesinin 11. fıkrası, akaryakıt kaçakçılığı suçunun temel unsurlarını saymaktadır. Buna göre; “ulusal marker uygulamasına tabi olup da, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’nun belirlediği seviyenin altında ulusal marker içeren veya hiç içermeyen akaryakıtı; ticari amaçla üreten, bulunduran veya nakleden, satışa arz eden veya satan ve bu özelliği bilerek ve ticari amaçla satın alan” kişi suç işlemiş sayılmaktadır. Bu fiillerden en az birini işleyen kişiye, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasının yanı sıra yirmi bin güne kadar adli para cezası tatbik

olunur. Akaryakıt kaçakçılığı, devletin büyük miktarlarda vergi kaybına neden olmakta ve ülke ekonomisini negatif etkilemektedir. Bunlara ek olarak kaçakçılıkta kullanılan akaryakıtlar ülkelerde kullanılmakta olan kara taşıtlarının mekanik aksamlarına tahribat verirken aynı zamanda çevreye ve doğaya da zarar vermektedir (KOM. Rapor, 2015: 23). Bu ve benzeri bütün zararları engellemek, oluşmasına izin vermemek için hangi tür önlemlerin alınması gerektiğiyle ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Araştırma Komisyonunda bir rapor hazırlanmış ve bu hazırlanan raporda, 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Yasası'nın yetersiz kaldığı ve bu kanunda öngörülen cezaların caydırıcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu raporda, çok fazla arttığı anlaşılan akaryakıt kaçakçılığının önlenmesi için kaçakçılık tanımının daha kapsayıcı olması ve kaçak akaryakıtı ülkeye sokanlar ile bu akaryakıtın ticaretini yapanlara daha ağır hapis cezalarının getirilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Ayrıca devlet tarafından yakalanan kaçak akaryakıtın daha hızlı tasfiye edilmesi veya satışının gerçekleştirilmesi, kaçak akaryakıt ya da kaçakçılık yapan kişilerin yakalanması ya da ihbar edilmesi için ödüllendirmenin getirilmesi çözüm önerileri arasında gösterilmiştir. Bu raporun sonucunda, akaryakıt kaçakçılığı ile mücadele konusunda, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nda 2007 yılında yapılan değişiklikle "kaçak petrol" tanımlaması yapılmış ayrıca tasfiye, ödüllendirme, ceza ile alakalı konular kanunlara dâhil edilmiştir (Gedik, 2018: 32). Akaryakıt kaçakçılığıyla "kaçak alınan akaryakıtın gizlenmesi" ve "akaryakıt istasyonu açılarak, akaryakıt satış verilerinin silinmesi" yollarıyla vergi ziyanına neden olduğundan vergi kaçakçılığı suçu ortaya çıkmaktadır. Özellikle kaçak akaryakıtın satışından doğan gelirin çeşitli biçimlerde gizlenmeye çalışılması, devlet hazinesi açısından vergi kaybını doğurmaktadır.

2.4. Akaryakıt Kaçakçılığı Nedenleri

Dünya genelinde yaygın bir kaçakçılık türü olarak görülen akaryakıt kaçakçılığının, ülkelere özgü nedenleri olabileceği gibi evrensel birtakım sebepleri de bulunmaktadır. Bu nedenleri; ağır vergi yükü ve ülkeler arası fiyat farklılıkları, sınır güvenliğinin sağlanamaması ve coğrafi koşullar ve sosyoekonomik nedenler olarak sıralamak mümkündür.

2.4.1. Ağır Vergi Yükü ve Ülkeler Arası Fiyat Farklılıkları

Vergiler, devletlerin en önemli gelir kaynağıdır. Diğer bir ifadeyle vergiler, kamu harcamalarının genel finansman aracı olarak kabul edilmektedir. Devletlerin, artan toplumsal hizmet taleplerini karşılayabilmek için başvurdukları ilk kaynak sağlama yöntemi; yeni bir vergi salmak veya mevcut vergilerin oran ve miktarlarını arttırmaktır. Bu yaklaşım aynı zamanda vergi devleti kavramını tanımlamaktadır. Vergi devleti, egemenlik yetkilerini kullanan modern devletin, kamu harcamalarını düzenli biçimde topladığı vergi gelirleriyle karşılmasıdır (Dönmez ve Kaya, 2014: 100). Vergilerin karşılıksız olması ve anayasal bir zorunluluktan doğması, devletlerin toplumdan vergi almasını kolaylaştırmaktadır. Diğer taraftan vergilendirmenin temel ilkelerinden biri adalet ilkesidir. Vergilendirmede adalet ilkesi ile kamu düzeni ve toplumsal refah arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır. Devlet yönetimleri tarafından adil bir vergi sisteminin oluşturulmaması, toplumsal vergi yükünün adil ve dengeli dağılmaması sorununa yol açmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Vergi Ödevi" başlıklı 73. maddesinin 1. fıkrasında, herkesin mali gücüne göre vergi ödemesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Aynı zamanda anayasanın 73. maddesinin 2. fıkrasında, vergi yükünün adil ve dengeli dağılmasının toplumsal bir amaç olduğu vurgulanır. Vergi yükünün toplumda adil ve dengeli dağılması, gelir dağılımını da bozmaktadır. Türk vergi sisteminde tüketim üzerinden alınan KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergilerin ağırlıkta olması, gelir dağılımında adaletsizliğin temel nedenlerinden biridir. Toplumsal vergi yükünün kişiler arasında adil ve dengeli dağılmasının önemi literatürde Haldun-Laffer eğrisi ile ortaya konulmuştur. Eğriye göre devletin vergi oranlarını yükseltmesi, devlet hazinesine intikal edecek olan vergi gelirlerini her zaman artırmaz. Vergi oranlarının optimal oran olarak kabul edilen seviyeye kadar yükseltilmesi devletin vergi gelirlerini artırır (Yoruldu, 2022: 199). Fakat bu oranı aşan vergi oran artışları, devletin vergi gelirlerini azaltmaya başlayacaktır. Zira bu noktadan sonra toplumsal vergi yükü aşırı artacağından, kişiler kaçakçılık ve kaçınma gibi yollarla vergi yüklerinden kurtulmaya çalışacaklardır. Akaryakıt kaçakçılığında da bu durumun önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Akaryakıt tüketiminden alınan vergiler Türkiye’de toplanan en önemli vergi kalemlerinden birini oluşturmaktadır. Akaryakıt üzerinden alınan ÖTV ve KDV nedeniyle, akaryakıtın taşıma maliyeti, satış fiyatı ve bayilerin kâr düzeyleri etkilenmektedir. Akaryakıtın rafineri çıkış fiyatı ile en son alıcının satın aldığı birim fiyat arasındaki fark, alınan vergilerden kaynaklanmaktadır. Akaryakıt üzerindeki bu aşırı vergi yükü kaçakçılığın meydana gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Öte yandan akaryakıtta ülkeler arasındaki fiyat farklılığı, kaçakçılığı teşvik eden diğer bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Akaryakıt için iki ülke arasında fiyat farklılığı olduğunda, fiyat olarak daha uygun fiyata satış yapılan ülkeden alınıp daha yüksek satış yapılabilen ülkeye götürülmesi ve satılması durumunda yüksek kârlar elde edilebilmektedir. Ülkeler arasında vergi oranlarında farklılık olması, akaryakıt fiyatlarında farklılık oluşmasını sağlayan asıl ve başlıca unsurdur. Diğer bir değişle ülkede uygulanan vergi oranları sebebiyle diğer ülkeler arasında fiyat farklılıkları meydana gelmektedir. Bu fiyat farklılıkları da kaçakçılığa zemin hazırlamaktadır (Kırıcı, 2019: 9).

2.4.2. Sınır Güvenliğinin Sağlanamaması ve Coğrafi Koşullar

Ülkelerin coğrafi konumları dikkate alındığında, Türkiye’nin sınır komşularına kıyasla oldukça önemli ve hassas bir alanda yer aldığı görülmektedir. Türkiye’nin 7.816 km’si deniz, 2.949 km’si kara toplamda 10.765 km’lik sınır hattı bulunmaktadır. Türkiye’nin sınırlarının oldukça mesafeli olması ve bu sebeple ülke sınırlarının bütün alanlarında eşit güvenliğin sağlanamaması kaçakçılık fiilini işleyenler açısından şans olarak görülmekte ve bu alanlardan yapılan kaçakçılığa ağırlık vermektedirler (Gedik, 2018: 40). Ayrıca bölgede yaşayıp kaçakçılık yapan kişiler coğrafi şartları çoğu zaman sınırları koruyan güvenlik güçlerinden daha iyi bilmekte ve coğrafi şartlar açısından en kestirme ve en risksiz yolları tespit ederek kendi lehlerine kullanmaktadırlar. Coğrafi koşullar akaryakıt kaçakçılığını meydana getiren diğer bir sebeptir. Türkiye’nin doğu bölgelerinin coğrafi açıdan dağlık ve engebeli olması ve sınır ülkelerine yakın yerleşim yerlerinin bulunması akaryakıt kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetleri kolaylaştırmaktadır (Kahya, 2015: 170-171). Türkiye’de akaryakıt kaçakçılığı faaliyetlerini artıran bir diğer husus ise güneydoğu sınırlarında meydana gelen savaşlar ve orada bulunan ülkelerdeki siyasi belirsizliklerdir. Bu nedenlerin de etkisiyle, eski tarihlerde yasal olarak yerine getirilen ticari faaliyetler, kaçak olarak yapılar hale gelmektedir (Atasoy, Geçen ve Korkmaz, 2012: 118). Türkiye’ye sınır ülkelerde ortaya çıkan karışıklıklar, terör örgütleri tarafından fırsat olarak görülerek kaçakçılık faaliyetleri üzerinden gelir temin etmelerini sağlayabilmektedir.

2.4.3. Sosyoekonomik Nedenler

Türkiye’de kıyı ve sınır yerlerinde yaşayan insanların çoğunluğu geçimini tarım, hayvancılık ya da balıkçılıktan sağlamaktadır. Bu geçim kaynaklarının kimi zaman mevsimlik olması sebebiyle yerleşimdeki kişiler, işlerinin olmadığı zamanlarını yüksek kazanç olarak gördükleri kaçakçılık ile geçirebilmektedir (Kahya, 2015: 172). Ekonomik açıdan zorluk çeken bireylerin, yasa dışı faaliyetlerde bulunma eğilimleri artabilmektedir. Ayrıca ekonomik zorluklar, bu bireylerin, toplumsal kurumlara ve toplum değerlerine bağlılıklarının azalmasına neden olarak daha kolay yasadışı olaylara yönelmeleri ile sonuçlanabilmektedir. Dolayısıyla suç olgusunun, ekonomik koşullardan bağımsız olarak ele alınması imkânsızdır. Kaçakçılık ve akaryakıt kaçakçılığı dâhil her türlü suçu önlemek için sosyoekonomik yapı dikkate alınarak çözüm politikalarının üretilmesi gerekmektedir (Akdeniz ve Üzümcü, 2013: 131-137).

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Roscovan vd. (2004), “*Study on Tax Evasion and Smuggling of Petroleum Products in the Republic of Moldova*” başlıklı çalışmalarında, Moldova’da petrol ürünleri üzerinden gerçekleştirilen vergi kaçakçılığını incelemişlerdir. Çalışmalarında petrol ürünleri ile vergi oranları arasında yakın ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Petrol kaçakçılığının bir nedeni olarak, petrol üzerindeki yüksek Katma Değer Vergisi (KDV) uygulamasının olduğunu, netice olarak da petrol kaçakçılığı nedeniyle meydana gelen kayıt dışı ekonomi nedeniyle vergi kaybının oluştuğu vurgusunda bulunmuşlardır.

Kapusuzoğlu (2008), “*Vergi Kaçakçılığı ve Kayıt Dışı Ekonominin Vergi Kaçakçılığının*

Oluşumundaki Rolü” başlıklı çalışmasında, kayıt dışı ekonominin vergi kaçakçılığının oluşumundaki etkisini araştırmıştır. Kayıt dışını ekonominin sadece ekonomik nedenlerinin olmadığını, mali, hukuki, idari ve sosyal nedenlerinin de bulunduğunu vurgulamıştır.

Bitzenis ve Kontakos (2014), *“Energy Trade and Tax Evasion in the Oil Sector in Greece”* başlıklı çalışmalarında, Yunanistan’da akaryakıt kaçakçılığı dahil olmak üzere her türlü kaçakçılık ve dolandırıcılık faaliyeti ile gerçekleştirilen vergi kaçakçılığının boyutunu, etkisini ve önlemleri değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Çalışmalarında, akaryakıt kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetler nedeniyle hükümetin yılda yüz milyonlarca avroluk vergi gelirinden mahrum kaldığını vurgulamışlardır.

Mozayani (2019), *“The Political Economy of Commodity Smuggling (The Case of I.R. of Iran)”* başlıklı çalışmasında, emtia kaçakçılığının son yıllarda İran’ın en önemli sorunlarından biri olduğunu vurgulayarak sınır ülkelerde emtia fiyatlarında önemli farklar olduğunu, bu farkların, gümrük tarifesi, katma değer vergisi ve yasal kısıtlamalardan kaynaklandığını belirtmiştir. Bu durumun İran devleti açısından vergi kaybını doğurduğunu ifade etmiştir.

Gedik (2020), *“Akaryakıt Kaçakçılığıyla Mücadelede Teknik ve İdari Yöntem Olarak Ulusal Marker”* adlı çalışmasında, *“5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu”* nun 18. maddesi ile *“Petrol Piyasasında Ulusal Marker Uygulamasına İlişkin Yönetmelik”* kapsamında, ulusal marker uygulamasına yönelik sorunlar ve çözümler üzerinde durmuştur. Aynı zamanda bu yolla ortaya çıkan vergi kaybına dikkat çekmiş ve bu kaybı önlemeye yönelik yaklaşımlarda bulunmuştur.

Çalışkan (2020), *“Akaryakıt Üzerinden Alınan Vergilerdeki Olası Değişikliklerin Otomobil Kullanıcılarının Davranışlarına Etkisi: Sakarya İli Örneği”* başlıklı çalışmasında, akaryakıt tüketiminden alınan vergilerin, bütçe gelirleri içindeki payını belirlemeye ve akaryakıt üzerinden alınan vergilerdeki değişikliğin otomobil kullanıcılarının tutum ve davranışları üzerinde neden olduğu değişikliği anket çalışmasıyla ölçmeye çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda kullanıcıların vergi artış ve azalışlarına duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla vergiler kullanıcıların tutum ve davranışlarını etkilemektedir.

Rentschler ve Hosoe (2022), *“Illicit Schemes: Fossil Fuel Subsidy Reforms and the Role of Tax Evasion and Smuggling”* başlıklı çalışmalarında, Nijerya’daki kaçakçılık ve akaryakıt kaçaklığı faaliyetleri ile vergi kaçakçılığı arasında ilişkiyi hesaplamaya çalışan genel bir denge modeli geliştirmişlerdir. Ülkede yakıt sübvansiyonu reformu uygulamasının hayata geçirilmesiyle komşu ülkelerle olan fiyat farklılıklarını azaltarak akaryakıt kaçakçılığının önüne geçilebileceğini vurgulamışlardır. Böylelikle enerji sektöründeki kayıt dışılık azalacak ve vergi kaçakçılığının da önüne geçilmiş olunacaktır.

Ömercioğlu (2022), *“7318 Sayılı Kanun ile Eklenen Vergi Kaçakçılığı Suçları”* başlıklı çalışmasında, *“7318 Sayılı Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”* ile mevzuata eklenen son düzenlemeleri değerlendirmiştir. Bu kapsamda vergi kaçakçılığı filleri düzenleyen, Vergi Usul Kanunu (VUK) 359. maddesine yeni bir fiil olarak eklenen ve kaçak alınan akaryakıtın gizlenmesini engellemeye yönelik olan *“yazar kasa ve akaryakıt pompaları vb. ödeme kaydedici cihazların mührünü kaldıran, donanım veya yazılımını değiştirenler”* hükmünü incelemiştir. Bu vergi kaçaklığı suçunun vergi cezasının yanı sıra adli cezasının üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası olduğu vurgusu yapılmıştır.

Bu çalışmanın literatürdeki çalışmalardan farkı ise, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele (KOM) raporları dikkate alınarak raporlardaki akaryakıt kaçakçılığı eylemlerine ilişkin istatistiki verilerden yararlanılarak hazırlanmasıdır. Bu kapsamda KOM şubesinin, akaryakıt kaçakçılığı ile mücadelesi, verilerle ortaya konulmakta ve vergi kayıp ve kaçığını önlemedeki etkisi değerlendirilmektedir. Literatürde benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır.

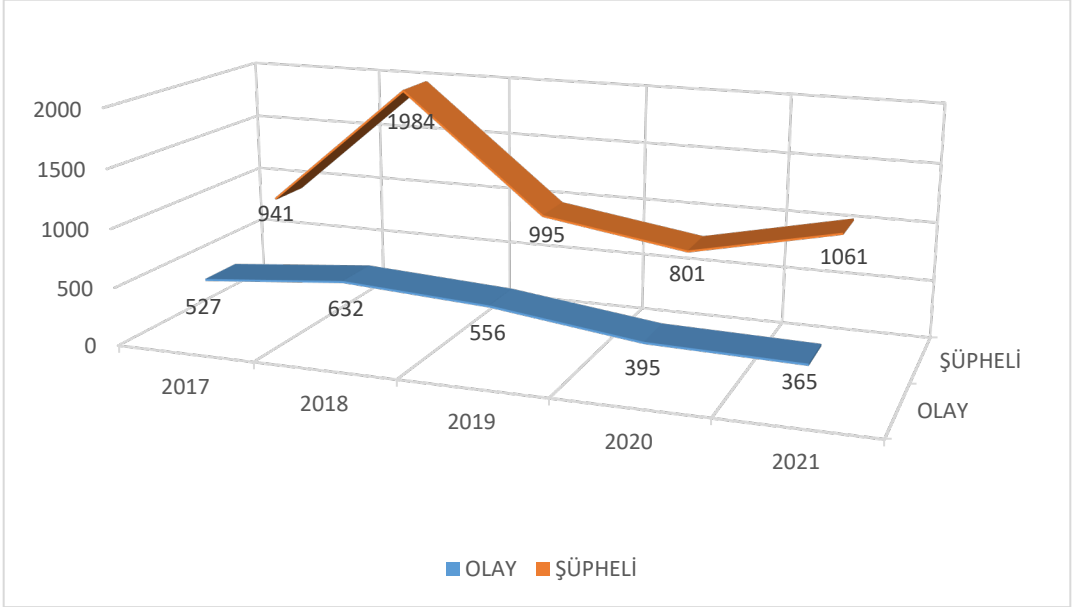
4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışmada, çalışmanın amacına daha uygun olduğu düşünüldüğünden, nitel araştırma

yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırmacının kaynağını oluşturan çeşitli dokümanların toplanmasına, gözden geçirilmesine, değerlendirilmesine ve analizine imkân sağlayan bilimsel bir araştırma yöntemidir. Veriler 2017-2021 yıllarını kapsayan KOM raporlarındaki istatistikî bilgilerden temin edilerek tablolar ve grafikler oluşturulmuştur. Ayrıca oluşturulan görseller yorumlanarak vergi denetimi açısından birimin etkinliği değerlendirilmiştir.

5. BULGULAR VE TESPİTLER

Bu bölümde 2017-2021 yıllarını kapsayan KOM raporlarından yararlanılarak elde edilen veriler yer almaktadır. Bu veriler karşılaştırmalı olarak grafik ve tablolar halinde sunulmuştur. Aşağıda Grafik 1’de 2017-2021 yılları arasında gerçekleşen akaryakıt kaçakçılığı olayları ve yakalanan şüpheli sayıları gösterilmektedir.

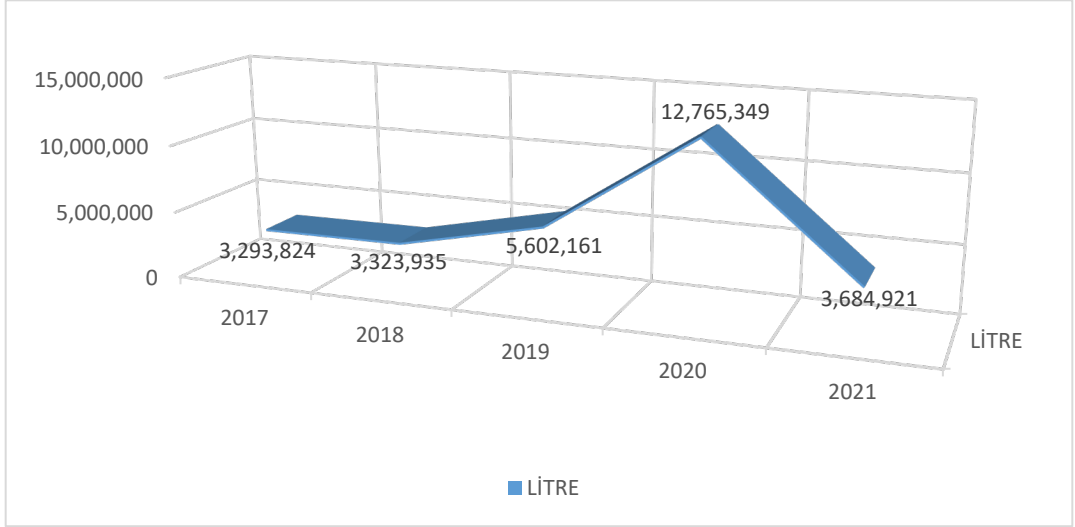

Grafik 1. 2017 – 2021 Yılları Akaryakıt Kaçakçılığı Olay ve Şüpheli Sayıları

Kaynak: (KOM. Rapor, 2021)

Grafik 1’de yer alan veriler incelendiğinde 2017 yılında 527 farklı operasyon gerçekleştirilmiş ve operasyonlar sonucunda 941 şüpheli ele geçirilmiştir. 2017 senesinde 2016 verilerine nazaran olay sayılarında %22, şüpheli sayılarında ise neredeyse %34’lük bir yükselme gözlemlenmiştir (KOM. Rapor, 2017: 26). 2018 yılında 632 adet operasyonda neredeyse 3 katı kadar olan 1984 şüpheli yakalanmış, bir önceki yıl verilerine oranla ise olay sayılarında %20, şüpheli sayılarında ise neredeyse 2,5 katlık bir yükselme olduğu anlaşılmıştır (KOM. Rapor, 2018: 29). Bunun en önemli sebeplerinden biri “akaryakıt istasyonu açılarak akaryakıt satış verilerinin silinmesi” olaylarından meydana gelen artıştır. 2019 senesinde 556 adet operasyonda 995 şüpheli yakalanmış ve önceki yıllara göre bir azalış meydana gelmiştir. 2018 yılı ile karşılaştırıldığında olay sayısında %12, şüpheli sayısında ise yaklaşık %50’lik düşüş görülmektedir. Akaryakıt kaçakçılığı yapan şüphelileri yakalama seviyesinde artış olmasına rağmen, akaryakıt kaçakçılığı olay sayısındaki düşüşün sebebi ise suç örgüt yapısının değişme edildirmesine odaklanılmış olmasıdır. 2019 yılında şüpheli sayısındaki düşüşün temel sebebi, 2018 yılında otomasyon sistemlerine müdahale ve akaryakıtı bağlı vergi kaçakçılığına yönelik Türkiye’de ilk defa gerçekleştirilen operasyondur. Bu operasyon neticesinde yakalanan 1003 şüpheliden dolayı 2018 yılında yakalanan şüpheli sayısı diğer yıllara göre yüksek olmuştur (KOM. Rapor, 2019: 45). 2020 yılında 395 adet operasyonda 801 şüpheli yakalanmıştır. 2020 yılını 2019 yılıyla karşılaştırıldığında olay sayısında %29, şüpheli sayısında ise %19 oranında düşüş gözlemlenmiştir. Bu düşüşün sebebi olarak salgının getirdiği kısıtlamalar gösterilebilir (KOM.

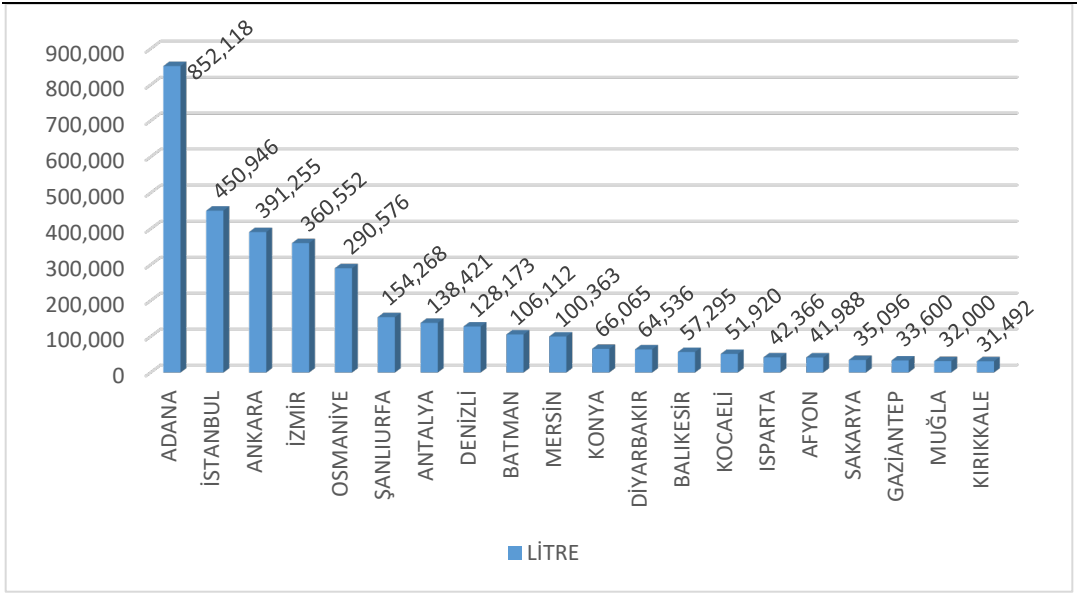
Rapor, 2020: 45). En son olarak 2021 yılında ise 365 adet operasyonda 1061 şüpheli hakkında yasal işlem yapılmıştır. 2020 senesine nazaran olay sayılarında %8’lik bir azalma, şüpheli sayılarında ise %32’lik bir yükselme yaşanmıştır. 2020 ile 2021 yıllarında olay sayısının benzer oranlarda bulunmasına rağmen şüpheli sayısındaki artışın akaryakıtta bağlı vergi kaçakçılığına yönelik gerçekleştirilen “SİLİCİ Operasyonları” sebebiyle olduğu düşünülmektedir (KOM. Rapor, 2021: 49). Aşağıda Grafik 2’de 2017-2021 yılları arasında gerçekleştirilen operasyonlarda ele geçirilen litre bazında akaryakıt miktarları verilmektedir.

Grafik 2. 2017 – 2021 Yılları Ele Geçirilen Kaçak Akaryakıt (Litre) Miktarları

Kaynak: (KOM. Rapor, 2021)

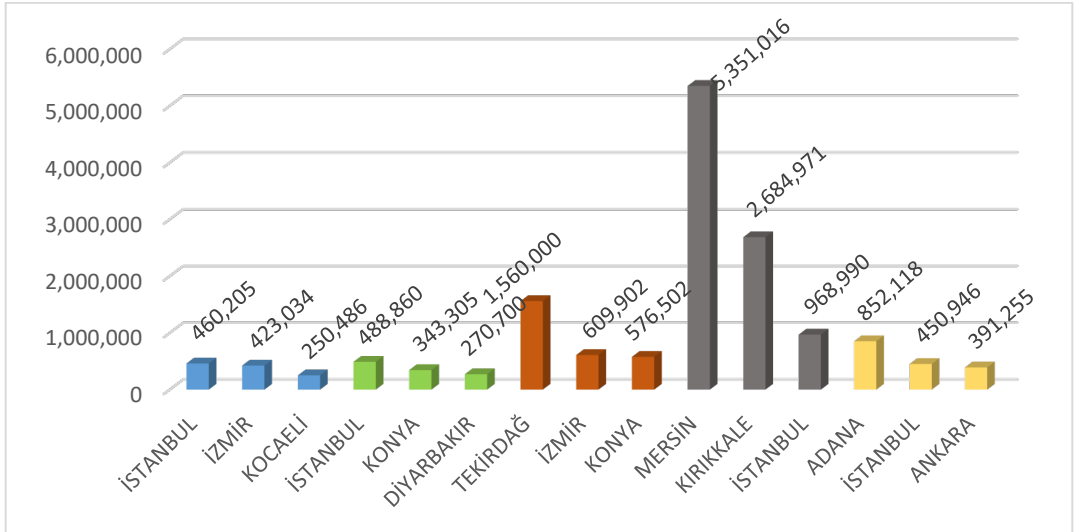
Grafik 2 değerlendirildiğinde, 2017 yılında 3.293.824 litre, 2018 yılında 2017 yılına göre yaklaşık %1’lik artışla 3.323.935 litre, 2019 yılında %69 artış göstererek 5.602.161 litre akaryakıt ele geçirilmiştir. 2020 yılında ise yakalanan kaçak akaryakıt miktarı %128’lik ciddi bir artışla 12.765.349 litreye ulaşmıştır. Bu artışın sebebi, Mersin ilinde 5,2 milyon litre ile Cumhuriyet tarihinin tek seferde ele geçirilen en yüksek kaçak akaryakıtının yakalanmasıdır. Aynı zamanda Kırıkkale ilinde 2,7 milyon litre kaçak akaryakıtta el konulmuştur. 2021 yılında ise yakalanan akaryakıt miktarı bir önceki yıla göre azalış göstererek yaklaşık 3,5 milyon litre olarak gerçekleşmiştir (KOM. Rapor, 2020: 45).

Grafik 3. 2021 Yılında En Çok Kaçak Akaryakıt Ele Geçirilen İlk 20 İl

Kaynak: (KOM. Rapor, 2021)

Yukarıda Grafik 3'te 2021 yılında en çok kaçak akaryakıtın ele geçirildiği ilk 20 gösterilmiştir. Grafik 3 incelendiğinde, 2021 yılı içerisinde en çok akaryakıt ele geçirilen ilin 852 bin litre ile Adana olduğu, Adana'yı 450 bin litre ile İstanbul ve 391 bin litre ile Ankara ilinin takip ettiği görülmektedir. Aşağıda Grafik 4'te 2017-2021 yılları arasında litre bazında en çok kaçak akaryakıt ele geçirilen ilk 3 il verilmektedir.

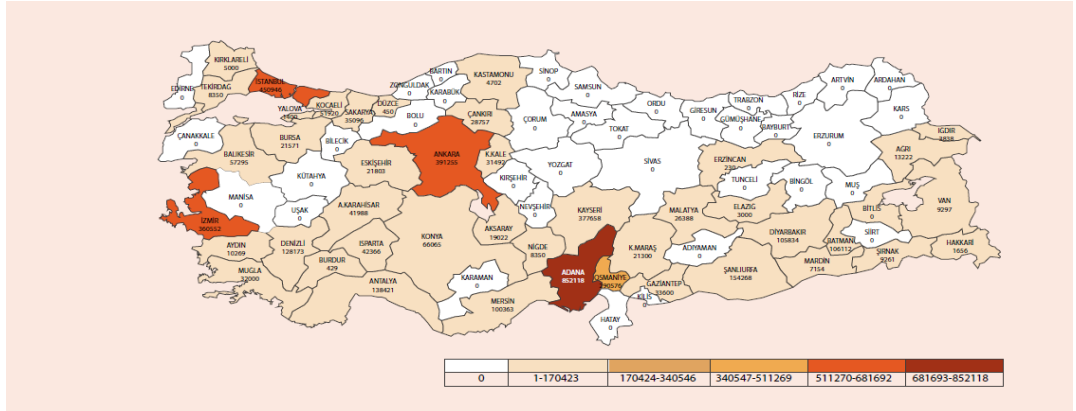

Grafik 4. 2017-2021 Yılı Arasında En Çok Kaçak Akaryakıt (Litre) Ele Geçirilen İlk 3 İl

Kaynak: (KOM. Rapor, 2017-2018-2019-2020-2021)

Grafik 4'te gösterilen, en çok kaçak akaryakıt ele geçirilen iller incelendiğinde, bu illerin genellikle sanayi açısından gelişmiş, akaryakıt üretiminin ya da depolanmasının yapıldığı yerlere yakın bulunan ve akaryakıtların taşınması için gerekli olan limanların bulunduğu kentlerden oluştuğu

görülmektedir. Grafik 4'te en çok akaryakıt ele geçirilen iller bazında her yıl için ilk üç şehir olacak şekilde gösterilmektedir. Yıllar itibariyle en çok kaçak akaryakıt ele geçirilen iller, 2017 yılında (mavi sütunlar) sırasıyla İstanbul, İzmir, Kocaeli iken 2018 yılında (yeşil sütunlar) İstanbul, Konya ve Diyarbakır şeklinde gerçekleşmiştir. 2019 yılında (kırmızı sütunlar) önceki iki yıla göre artış gözlemlenmiş ve Tekirdağ yaklaşık 1,5 milyon litre ile en çok akaryakıt ele geçirilen il olurken onu izleyen iller İzmir ve Konya olmuştur. 2020 yılına (gri sütunlar) bakıldığında, ele geçirilen kaçak akaryakıt miktarında son 5 yılın zirvesine çıkmıştır. Bunun en büyük sebebi, Mersin ilinde tek seferde 5,2 milyon litre, Kırıkkale ilinde ise 2,7 milyon litre kaçak akaryakıtın yakalanmasıdır. Mersin ve Kırıkkale illerini İstanbul takip etmiştir. 2021 yılında (sarı sütunlar) ise ilk sırada Adana yer almış, onu takip eden iller ise İstanbul ve Ankara olmuştur. Aşağıda Harita 1'de 2021 yılında illere göre ele geçirilen litre bazında akaryakıt miktarları gösterilmektedir.

Harita 1. 2021 Yılında İllere Göre Ele Geçirilen Akaryakıt (Litre) Miktarı

Kaynak: (KOM. Rapor, 2021)

Harita 1 incelendiğinde, 2021 yılında ilk sırada Adana olmak üzere İstanbul ve Ankara en çok kaçak akaryakıt yakalanan iller olmuştur. Aşağıda Tablo 1'de yıllara göre ele geçirilen litre bazında kaçak akaryakıt türleri ve miktarları gösterilmektedir.

Tablo 1. Yıllara Göre Ele Geçirilen Kaçak Akaryakıt (Litre) Türleri ve Miktarları

Akaryakıt	2017	2018	2019	2020	2021
Motorin	664.920	563.723	620.469	8.515.146	101.642
Benzin	279	2.310	1.206	1.404	5.088
Fuel-Oil	55.056	57.520	7.000	78.750	36.444
Solvent	32.100	0	0	3.084	12.000
Bio-Dizel	99.684	0	1.583.982	590	600
Karışım Akaryakıt	2.221.374	2.285.550	3.198.793	3.912.025	3.415.312
Ham Petrol	128.932	358.782	97.785	0	8.060
Madeni Yağ	35.016	20.050	60.926	254.350	105.775
LPG	25.535	0	0	0	0
Gaz Yağı	50.928	36.000	0	0	0
Jet Yakıtı	0	0	32.000	0	0
Toplam	3.293.824	3.232.935	5.602.161	12.765.349	3.684.921

Kaynak: (KOM. Rapor, 2021)

Tablo 1 incelendiğinde kaçakçılığı en çok yapılan akaryakıt türünün (2020 yılı hariç olmak üzere) karışım akaryakıt olduğu anlaşılmaktadır. 2020 senesinde ise farklı olarak en fazla kaçakçılığı yapıp yakalanan ürünün motorin olduğu tespit edilmiştir. Tabloya göre LPG kaçakçılığı nedeniyle

2017 yılında 25.535 litre, jet yakıtı kaçakçılığı kaynaklı olarak 2019 yılında 32.000 litre kaçak akaryakıt ele geçirilmiştir. Toplam kaçakçılık yapılan akaryakıt miktarının 2020 yılında ciddi bir şekilde artmasının ana sebebinin yakalanan motorinden olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Aşağıda Tablo 2’de 2017-2021 yılları arasında ele geçirilen kaçak akaryakıt miktarı, piyasa değeri ve önlenebilir vergi kaybı gösterilmektedir.

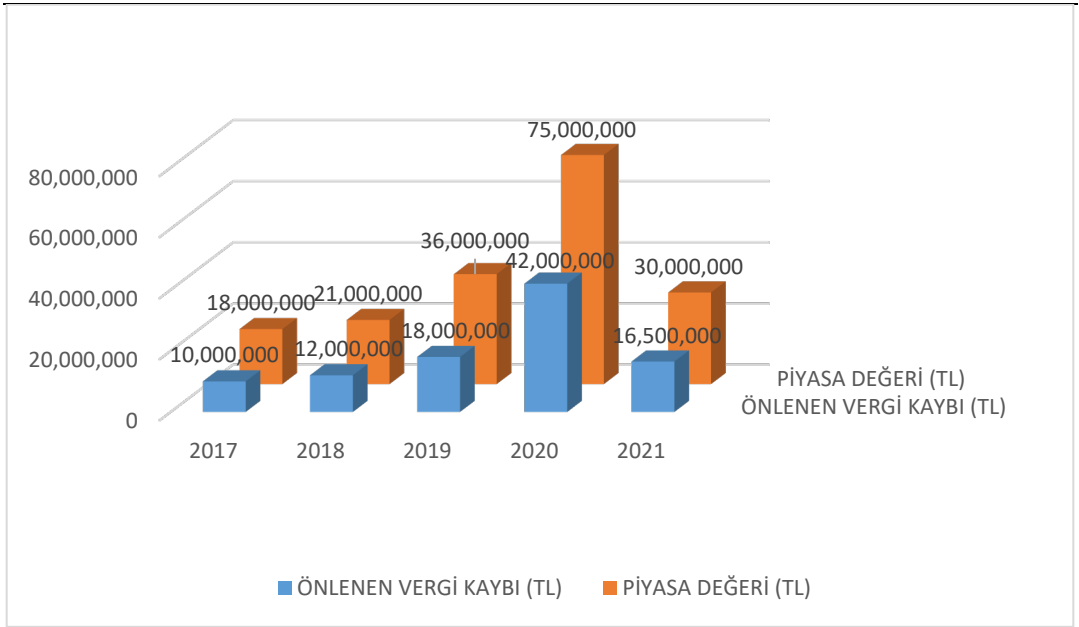
Tablo 2. 2017-2021 Yılları Arasında Ele Geçirilen Kaçak Akaryakıt Miktarı, Piyasa Değeri ve Önlenebilir Vergi Kaybı

Akaryakıt	2017	2018	2019	2020	2021
Ele Geçirilen Miktar (Litre)	3.293.824	3.323.935	5.602.161	12.765.349	3.684.921
Piyasa Değeri (TL)	18.000.000	21.000.000	36.000.000	75.000.000	30.000.000
Önlenebilir Vergi Kaybı (TL)	10.000.000	12.000.000	18.000.000	42.000.000	16.500.000
Akaryakıt	Son 5 Yıl Toplam				
Ele Geçirilen Miktar (Litre)	28.670.190				
Piyasa Değeri (TL)	180.000.000				
Önlenebilir Vergi Kaybı (TL)	98.500.000				

Kaynak: (KOM. Rapor, 2017-2018-2019-2020-2021)

Tablo 2 incelendiğinde, en çok kaçak akaryakıtın 12.765.349 litre ile 2020 yılında ele geçirildiği ve ele geçirilen kaçak akaryakıtın piyasa değerinin 75.000.000 TL ile diğer yıllara kıyasla oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tablo 2’de değerlendirilmesi gereken bir diğer konu ise, 2017 yılı ile 2021 yılında ele geçirilen kaçak akaryakıt miktarının birbirine yakın olmasına rağmen piyasa değerlerinin farklılaşmasıdır. 2017 yılında ele geçirilen kaçak akaryakıtın piyasa değeri 18.000.000 TL iken 2021 yılında ele geçirilen kaçak akaryakıtın piyasa değeri ise 30.000.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuç üzerinde 2020 yılında patlak veren Covid-19 pandemisinin etkilerinin olduğu söylenebilir. Pandemi nedeniyle uluslararası ticaret ve lojistik belli bir süreliğine sektöre uğramıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra petrol arz eden ülkelerin dönemsel olarak arz kısıntılarına gitmeleri ve ÖTV ve KDV’deki artışlar akaryakıt fiyatlarını etkilemektedir (Kuloğlu, 2021: 719).

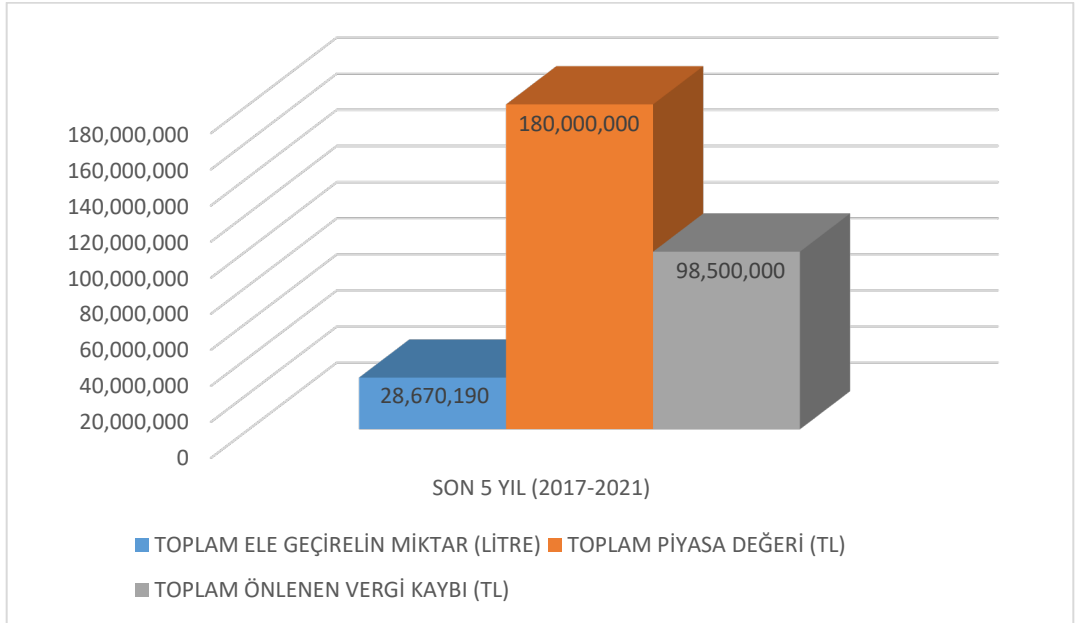
Tablo 2’deki verilere önlenebilir vergi kaybı açısından bakıldığında, 2017 yılında önlenebilir vergi kaybı 10.000.000 TL ile kaçak akaryakıtın piyasa değerinin yaklaşık %55’ini oluşturmaktadır. 2018 yılında bu oran yaklaşık %57, 2019 yılında %50, 2020 yılında %56 ve 2021 yılında ise %55 olarak gerçekleşmiştir. Bu kapsamda akaryakıt kaçakçılığı üzerinden önlenebilir vergi kaybı en çok yaklaşık %57’lik oran ile 2018 yılında olmuştur. Bunun en önemli nedeni de 2018 yılında yapılan “SİLİCİ” operasyonları olmuştur. Bu dönemi sırasıyla 2020 yılı (%56), 2017 yılı (%55) ve 2021 (%55), 2019 (%50) yılları takip etmiştir. Dolayısıyla KOM ekipleri tarafından akaryakıt kaçaklığına yönelik yapılan operasyonlar neticesinde akaryakıt kaçakçılığı üzerinden ortaya çıkacak vergi zıyamin önemli seviyelerde önlendiği ve yapılan operasyonlarla vergi denetimine katkı sağlandığı görülmektedir. Aşağıda Grafik 5’te 2017-2021 yılları arasında ele geçirilen kaçak akaryakıtın piyasa değeri ve önlenebilir vergi kaybının eğilimi gösterilmektedir.

Grafik 5. 2017-2021 Yılları Arasında Ele Geçirilen Kaçak Akaryakıtın Piyasa Değeri ve Önlenen Vergi Kaybı

Kaynak: (KOM. Rapor, 2017-2018-2019-2020-2021)

Grafik 5'te Tablo 1'de verilen rakamlar, yıllar itibariyle bir eğilim olarak gösterilmiştir. Grafik 5 incelendiğinde, ele geçirilen kaçak akaryakıtın piyasa değerinin ve kaçak akaryakıtın ele geçirilmesiyle önlenen vergi kaybının en yüksek olduğu yılın 2020 yılı olduğu görülmektedir.

Grafik 6. Son 5 Yıl Toplam Kaçak Akaryakıtın Piyasa Değeri ve Önlenen Vergi Kaybı

Kaynak: (KOM. Rapor, 2017-2018-2019-2020-2021)

Yukarıda Grafik 6’da 2017-2021 yılları arasında toplam kaçak akaryakıtın piyasa değeri ve önlenebilir vergi kaybı gösterilmektedir. İncelenen 5 yıllık sürecin sonunda toplamda 28.670.190 litre kaçak akaryakıt ele geçirilmiştir. Toplam ele geçirilen kaçak akaryakıt miktarının toplam piyasa değeri ise 180.000.000 TL olarak belirlenmiştir. Akaryakıt kaçakçılığının önlenmesi ile önlenebilir vergi kaybı ise toplamda 98.500.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Kaçak akaryakıtın toplam piyasa değeri ile önlenebilir vergi kaybı oranlandığında yaklaşık %55 düzeyinde vergi zıyanının önüne geçildiği görülmektedir. Böylelikle 5 yıllık dönemin sonunda devlet hazinesinin daha fazla vergi kayıp ve kaçığı yaşamamasının önüne geçilmiştir. KOM operasyonları ile vergi gelirleri açısından devlet hazinesine önemli düzeyde katkı sağlandığı söylenebilir.

Akaryakıt kaçakçılığında öne çıkan suç eğilimleri ve vergi kaçakçılığı incelendiğinde;

- Yağ atıkları, bitkisel yağ vb. malzemelerin süzülerek bazı farklı kimyasal malzemelerle karıştırılması sonucunda kalınlığının inceltmesi ve oranlar dâhilinde içerisine motorin karıştırılarak kaçak yollarla piyasaya sürüldüğü, (KOM. Rapor, 2017: 28),
- Şanlıurfa, Diyarbakır, Batman, Adana, Osmaniye, Mardin vb. illerin yer altından geçen petrol borularını delmek yoluyla önce depolanması sonra piyasaya sürüldüğü, (KOM. Rapor, 2017: 29),
- Tersanelerde gemi sökümü esnasında gemilerin içerisinde kalmış akaryakıtların depolanıp piyasaya sürüldüğü, (KOM. Rapor, 2017: 29),
- Farklı ülkelerde alınan motorinin asfalt üretim sektöründe kullanılması sonucunda sanki asfalt ihraç etmiş şeklinde gösterilmek yoluyla fatura kesilmeden ülke içerisine sürüldüğü ve hayali ihracat olarak Özel Tüketim Vergisi ve Katma Değer Vergisi iadesi alındığı ayrıca piyasaya sürülmüş olan motorinin istasyonlardan kayıt dışı olacak şekilde satılarak vergi kaçakçılığı yapıldığı, (KOM. Rapor, 2017: 28),
- Türkiye’de yakıt türü olarak Özel Tüketim Vergisi alınmayan ve hava araçlarında kullanılan Jet A1’in sanayide kullanılan birtakım yağlar ile karıştırılarak kaçak akaryakıt olarak kullanılmak üzere istasyonlardan piyasaya sürüldüğü, (KOM. Rapor, 2019: 48),
- Özel Tüketim Vergisi alınmayan diğer bir yakıt türü olan deniz taşıtları motorininin tır parklarında depolanma vasıtasıyla direk kara araçlarında kullanılması amacıyla piyasaya sürüldüğü, (KOM. Rapor, 2019: 48),
- Karışımli akaryakıtın, nakliye araçlarıyla kullanılmak için ülke içerisnde piyasaya sürüldüğü, kimi zaman yetkili firmalarda kullanıldığı, (KOM. Rapor, 2021: 51),
- Sınır illerimizde olan yolcu muafiyeti sebebiyle veya sınır ihlali vasıtasıyla Türkiye’ye sokulan kaçak akaryakıtların resmi olmayan yerlerde depolanarak toplu olarak satıldığı, (KOM. Rapor, 2021: 51),
- Otomasyon yazılımı geliştiren birtakım firmaların, yasa dışı faaliyetlerde buldukları, (KOM. Rapor, 2021: 51),
- İthalat yoluyla temin edilen veya dağıtıcılar arası ticareti yapılan akaryakıtın birtakım yöntemler vasıtasıyla önce kayıtsız hale getirilip sonrasında otomasyon şirketlerinde çalışanların yasa dışı bazı yazılım ve programlar aracılığıyla yazar kasa sistemlerine uzaktan erişim sağlayarak ve müdahale ederek, satış verilerinin silinmesini sağladıkları ve akaryakıtın yasa dışı olarak kayıtsız bir şekilde piyasaya sürüldüğü anlaşılmıştır (KOM. Rapor, 2021: 51).

5. SONUÇ

Ticari ürünler piyasasındaki denetimler, gümrük kapılarındaki kontroller, sınır güvenliğinin sağlanması kaçakçılık suçunu önlemede oldukça önemlidir. Genel olarak kaçakçılıkla mücadele edebilmek için eşya ve maddelerin ele geçirilmesinden ziyade eşyaları ve ürünleri sınırdan ülkeye

sokan veya ülke içerisinde üretilip depolayan ve satışa hazır hale getiren grup ve örgütleri ortaya çıkarmak ve kaçakçılık faaliyetlerini sürdürmelerine imkân veren elde ettikleri gelirlere el koymak ana hedef olmalıdır. Akaryakıt kaçakçılığında KOM Daire Başkanlığı tarafından, 2021 yılında İstanbul merkezli 50 ilde üç büyük operasyon gerçekleştirilmiş ve bu operasyonlar kapsamında birçok firmaya işlem yapılmış ve mali belgelere el konulmuştur. Ayrıca 2015 ile 2021 seneleri arasındaki süreçte 650 milyon litre akaryakıtı yaklaşan satış verilerinin silindiği, verileri silinen bu kaçak akaryakıtların güncel değerinin ise 4 milyar TL olduğu anlaşılmıştır. 2021 yılı içerisinde hepsi lisanslı olmak üzere yaklaşık 13 bin firma denetlenmiştir. KOM Daire Başkanlığı'nca piyasaya arz edilmiş ve tüketilmiş akaryakıt miktarları üzerinden hesaplamalar yapılarak son yıllarda piyasada tahmini kaçak akaryakıt oranının %7 - %8 düzeyinde olduğu tahmin edilmiştir. Akaryakıtta bağlı vergi kaçakçılığının önlenmesi açısından KOM tarafından Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK), Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB), Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı (VDK), Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) gibi kuruluşlarla toplantılar düzenlenmiş ve karşılıklı görüş alışverişinde bulunulmuştur. 2021 yılında yakalanmış olan kaçak akaryakıtın neredeyse %90'ının karışımli akaryakıt olmasıyla birlikte Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'yla iletişime geçilmiş ve yapılacak olan mücadele çalışmaları için görüşmeler sağlanmıştır. Ayrıca KOM, TBMM kanun çalışmalarına katılıp 7318 sayılı Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 29.04.2021 tarihinde yayımlanmasında katkı sağlamıştır.

Kaçakçılık, Türkiye'yi sosyal ve ekonomik açılarından olumsuz etkilemektedir. Piyasada akaryakıt sektörü içinde üretimde ve tüketimde haksız rekabet ortamını oluşturmakta ve devlet hazinesi açısından vergi ziyana sebebiyet vermektedir. Kaçakçılık suçları genel olarak, ulusal sınırların ihlal edilmesiyle ve/veya gümrük geçişlerinde yasa dışı ve aldatıcı işlemler yapılarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumlara ek olarak bazı eşya ve ürünler 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda ülke içinde üretilmiş bile olsa kanundaki şartları taşımaz ise kaçak olarak tanımlanabilmektedir. Akaryakıt ülke ekonomisine ciddi vergi geliri sağladığından akaryakıt ürünlerinden vergi kaçakçılığı yapıldığında ülkenin bu vergi gelirlerinden yoksun kalmasına sebep olmaktadır. Devletin bu kaçakçılık faaliyetleri ile büyük miktarda vergi kaybına uğratıldığı görülmüştür. Yapılan operasyonlar sonucunda ele geçirilen yüksek miktarlardaki akaryakıtlar sebebiyle önlenecek vergi kaybıyla devlet ekonomisine katkı sağlanmıştır. Tablo 2'de verilen son 5 yıllık dönemde önlenecek vergi kaybı tutarları bunu somut olarak ortaya koymaktadır. KOM Daire Başkanlığı'nın kaçakçılıkla etkin ve verimli mücadele edilebilmesi düşüncesiyle MASAK, GİB, VDK ve EPDK vb. kamu kurumlarıyla ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı gibi bakanlıklarla fikir alışverişinde bulunması, toplantı yapması, teknolojik gelişmelerle değişen kaçakçılık faaliyetlerine karşı yeni kanun yapılmasında öncülük etmesi gibi yapılan çalışmalar kaçakçılığın en az seviyeye indirilebilmesi için yoğun çaba sarf edildiğini göstermektedir. Akaryakıt sektöründe yapılacak farklı düzenlemeler ile kamu kurumlarının birlikte çalışmasının sağlanması, teknolojik gelişmeyle değişim gösteren kaçakçılık faaliyetlerine karşılık tedbirlerin artırılması gerekmektedir. Gümrük kontrolleri artırılmalı ve gümrük muhafaza memurlarının dikkat ve özenini artıracak teşvik edici uygulamalara gidilmelidir. Bu kapsamda kaçak eşya ve emtia gümrük sınırlarında yakalandığında, bunu yakalayan personele ikramiye verilmesi gibi özlük haklarını iyileştirici uygulamalara başvurulabilir. Gümrük kapılarındaki x-ray cihazlarının da sürekli olarak son teknolojilerle donatılarak geliştirilmesi, sınırdan çeşitli yollarla (kaçak ürünü alüminyum folyoya sarma gibi) kaçak sokulmaya çalışılan eşya ve ürünlerin kolayca yakalanmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan akaryakıt üzerinden alınan ÖTV ve KDV oranlarının, tüketiciler açısından optimal bir seviyeye indirilmesi, akaryakıtın fiyatını düşüreceğinden, akaryakıt kaçaklığına yönelim azalacaktır. Aynı zamanda akaryakıt kaçakçılığı nedeniyle oluşan kayıt dışı ekonomi oranı azalacağından, devlet hazinesine akaryakıt üzerinden intikal edecek vergi gelirlerinin artması mümkün hale gelebilecektir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar(lar) Katkısı: Mutlu YORULDU (% 50), Gökhan TURAN (% 50).

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author(s) declares that there is no conflict of interest.

Funding: The author(s) received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the authors.

Author(s) Contributions: Mutlu YORULDU (% 50), Gökhan TURAN (% 50).

KAYNAKÇA

Akdeniz S. ve Üzümcü A. (2013). Suç ve Sosyoekonomik Değişkenler Arasındaki Bağımlılık İlişkisi: Kars Cezaevi Üzerine Bir İnceleme, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(6), 117-138.

Arslan, Ç. ve Balan, A. (2019). Gümrük Kaçakçılığı Suçunun Nitelikli Hali Olarak Ülkeye Kaçak Akaryakıt Sokma Fiili. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2), 3-42.

Atasoy, A., Geçen R. ve Korkmaz H. (2012). Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye (Hatay) – Suriye Sınırı, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, VII. Coğrafya Sempozyumu, 107-119.

Bitzenis, A. ve Kontakos, P. (2014). Energy Trade and Tax Evasion in the Oil Sector in Greece. Conference Paper, Erişim adresi: http://www.paraoikonomia.gr/wp-content/uploads/17.EMAB-2014_Presentation-Kristiansand-17-September-2014-Bitzenis-Kontakos.pdf

Çalışkan, N. (2020). Akaryakıt Üzerinden Alınan Vergilerdeki Olası Değişikliklerin Otomobil Kullanıcılarının Davranışlarına Etkisi: Sakarya İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi. Sakarya. Türkiye.

Çopur, İ. (2014). Gümrük Kaçakçılığıyla Mücadelede Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri; Türkiye Gümrükleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane Üniversitesi. Gümüşhane. Türkiye.

Danışman, M. (2010). Açıklamalı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu Kaçak Petrol ve Ulusal Marker, Bilge Yayınevi'nden aktaran Turgut, M. (2022). 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu Kapsamında Gümrük Kaçakçılığı Türleri. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 9(30), 22-34.

Dönmez, R. ve Kaya, M. Ö. (2014). Vergi Devleti Kavramı ve Tarihsel Temelleri. *Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(4), 99-108.

Gedik, D. (2018). 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'na Göre Akaryakıt Kaçakçılığı Suçları, Yaptırım Rejimi Ve Uygulamadaki Sorunları. Doktora Tezi. Yeditepe Üniversitesi. İstanbul. Türkiye.

Gedik, D. (2020). Akaryakıt Kaçakçılığıyla Mücadelede Teknik ve İdari Yöntem Olarak Ulusal Marker. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 43, 283-314.

Gökçek, L. G. (2009). Çivi Yazılı Tabletlere Göre Eski Anadolu'da Vergi Uygulamaları Ve Kaçakçılık (M.Ö. ± 1975-1750). *Gazi Akademik Bakış*, 2(4), 147-155.

Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu (2007). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5607&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Kahya, Y. (2015). Suç Teorileri Işığında Türkiye'de Kaçakçılık Olgusu: Toplumsal Nedenleri, Boyutları ve Algısı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(3), 159-178.

Kapusuzoğlu, A. (2008). Vergi Kaçakçılığı ve Kayıt Dışı Ekonominin Vergi Kaçakçılığının Oluşumundaki Rolü. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 124-142.

Kırıcı, M. M. (2019). Türkiye'de Deniz Yolu İle Yapılan Akaryakıt Kaçakçılığı. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Trabzon. Türkiye.

KOM (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı) Raporu (2013). Erişim adresi: <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/kom/YAYINLARIMIZ/TURKCE/2013%20RAPORU%20TURKCE.pdf>

KOM (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı) Raporu (2015). Erişim adresi: <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/kom/YAYINLARIMIZ/TURKCE/2015%20RAPORU%20TURKCE.pdf>

KOM (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı) Raporu (2017). Erişim adresi: <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/kom/YAYINLARIMIZ/TURKCE/2017%20RAPORU%20TURKCE.pdf>

KOM (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı) Raporu (2018). Erişim adresi: <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/kom/YAYINLARIMIZ/TURKCE/2018-RAPORU-TURKCE.pdf>

KOM (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı) Raporu (2019). Erişim adresi: <https://bluesyemre.files.wordpress.com/2020/12/kacakcilik-ve-organize-suclarla-mucadele-2019-raporu.pdf>

KOM (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı) Raporu (2020). Erişim adresi: <https://bluesyemre.files.wordpress.com/2021/11/kacakcilik-ve-organize-suclarla-mucadele-2020-raporu.pdf>

KOM (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı) Raporu (2021). Erişim adresi: <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/kom/YAYINLARIMIZ/TURKCE/2021-KOM-Raporu-Turkce.pdf>

Kuloğlu, A. (2021). Covid-19 Krizinin Petrol Fiyatları Üzerindeki Etkisi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 710-727.

Mozayani, A. H. (2019). The Political Economy of Commodity Smuggling (The Case of I.R. of Iran). *Iranian Economic Review*, 25(1), 121-135.

Ömercioğlu, A. (2022). 7318 Sayılı Kanun ile Eklenen Vergi Kaçakçılığı Suçları. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(1), 167-192.

Petrol Piyasası Kanunu (2003). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/12/20031220.htm#1>

Rentschler, J. ve Hosoe, N. (2022). Illicit Schemes: Fossil Fuel Subsidy Reforms and the Role of Tax Evasion and Smuggling. World Bank Policy Research Working Paper. Erişim adresi: <http://www.indiaenvironmentportal.org.in/files/file/Illicit%20Schemes.pdf>

Roscovan, M., vd. (2004). Study on Tax Evasion and Smuggling of Petroleum Products in the

---

Republic of Moldova. Erişim adresi: https://www.transparency.md/wp-content/uploads/2017/02/TI_Moldova_Study_On_Tax_Evasion_And_Smuggling_Of_Petroleum_Products_In_The_Republic_Of_Moldova_2004.pdf

Şahin, D. (2011). 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunundaki İthalat Kaçakçılığı Suçları Ve Kabahatleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. İstanbul. Türkiye.

Turgut, M. (2022). 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu Kapsamında Gümrük Kaçakçılığı Türleri. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 9(30), 22-34.

Türk Dil Kurumu (2023). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

Türk Hukuk Kurumu (1991). Türk Hukuk Lügatı. Erişim adresi: <https://bozbel.files.wordpress.com/2013/01/tc3bcrk-hukuk-lc3bcgatc4b1.pdf>

Uzunoğlu, İ. S. (2006). Maliye Politikasının Esnekliğini Yitirmesi ve Kaçakçılık, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi'nden aktaran Kırıcı, M. M. (2019). Türkiye'de Deniz Yolu İle Yapılan Akaryakıt Kaçakçılığı. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Trabzon. Türkiye.

Vergi Usul Kanunu (1961). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.213.pdf>

Yoruldu, M. Vergi Sosyolojisi Kavramı ve İbn-i Haldun'un Vergi Sosyolojisi Yaklaşımının İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(1), 190-203.

Gelir Dağılımı ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi

Elif YALÇIN¹
Sevcan GÜNEŞ²
Hakan HOTUNLUOĞLU³

Öz

Verginin gelir ve servet üzerinden alınması ile tüketim üzerinden alınmasının gelir dağılımı üzerinde farklı etkileri vardır. Vergi politikalarının bir taraftan toplumun refahı için hizmet harcamaları sunarken diğer taraftan gelir dağılımı üzerinde belirleyici etkileri olabilmektedir. Bu çalışma vergi politikalarının gelir adaleti üzerindeki etkisini analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu amaca yönelik olarak çalışmada verisine ulaşılabilen 38 ülkenin 2003-2019 yıllarını kapsayan gelir dağılımındaki eşitliği/eşitsizliği temsilen Gini katsayısı verileri kullanılmış ve ülkelerin uygulamış oldukları gelir, servet, tüketim vergi gelirlerinin gelir dağılımına etkisi analiz edilmiştir. Sonuç olarak; tüketim vergileri örneklem grubundaki ülkelerin gelir dağılımını bozduğu, gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin ise gelir dağılımını düzelttiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Gelir Dağılımı, Vergi Türleri, Panel Veri Analizi.

JEL Kodları: D31, H23.

The Relationship between Income Distribution and Tax Revenues: Panel Data Analysis

Abstract

Taxation on income and wealth and taxation on consumption have different effects on income distribution. While tax policies, on the one hand, provide government service expenditures for the welfare of the society, on the other hand, they have determinative effects on income distribution. This study aims to analyze the impact of tax policies on income inequality. For this purpose, the Gini coefficient is used to represent the equality/inequality in income distribution in 38 countries with available data covering the years 2003-2019 and the effect of income, wealth and consumption tax revenues on income distribution is analyzed. As a result, it is found that the countries in the sample group consumption taxes have distorted the income distribution, while taxes on income and wealth have adjusted the income distribution.

Keywords: Income Distribution, Tax Types, Panel Data Analysis.

JEL Codes: D31, H23.

¹ Elif YALÇIN, (Doktora Öğrencisi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, Türkiye, E-mail: elifyalcin93@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0758-9909.

² Sevcan GÜNEŞ, (Prof. Dr.), Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi, Denizli, Türkiye, E-mail: sgunes@pau.edu.tr ORCID: 0000-0001-8367-8965.

³ **Sorumlu Yazar (Corresponding Author):** Hakan HOTUNLUOĞLU, (Prof. Dr.), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi, Aydın, Türkiye, E-mail: hakanhotunlu@gmail.com ORCID: 0000-0002-2011-5978.

APA 6 Stili Kaynak Gösterimi: (To Cite This Article)

Yalçın, E., Güneş, S., Hotunluoğlu, H. (2024). Gelir dağılımı ve vergi gelirleri arasındaki ilişki: Panel veri analizi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 17(1), 35-50. doi: <https://doi.org/10.29067/muvu.1373115>

EXTENDED SUMMARY

Introduction

While income inequality increases growth through innovation by providing capital stock, on the one hand, it negatively affects growth by limiting the access of poor individuals to education and credit facilities (Gupta and Jalles, 2022). Besides, income inequalities may lead to political instability or uncertainty that hinders investments. Therefore, reducing income inequality through taxation has traditionally been a major policy objective. The more unequal income distribution, the more voters are expected to vote for taxation to redistribute more income. The rate of taxes on income also affects the distribution of income between social classes. However, an increase in the tax burden on the rich through redistribution may negatively affect investment and growth. According to this view, if wealth is accumulated by the owners of capital, production and investments in productivity may increase further and increase growth. While income tax aims to reduce income inequality in any nation, this situation worsens with taxes on consumption. This is because taxing consumption regardless of the taxpayer's income causes the rich and the poor to face the same tax burden. Both by taxing income and imposing zero marginal tax on high income and by taxing goods through indirect taxes, the attempt is made to achieve fairness and flexibility in efficiency (Güler, 2017).

This study aimed to analyze the impact of tax policies on income fairness. For this purpose, the Gini coefficient was employed to represent equality/inequality in income distribution and the effect of national income, wealth and consumption tax revenues on income distribution was analyzed. A data set of 38 countries with available data from 2003-2019 was used. In the next part of the study, after the findings in the literature have been discussed, the results of the present study are explained in the model and application section. In the conclusion, the effect of tax types on income distribution are summarized and policy recommendations are made.

Research Literature

Studies analyzing the relationship between tax policies and income distribution have generally found that they improve income distribution. For example, Bargain and Callan (2007) analyzed the effect of taxes on income distribution in 12 European countries in a study covering the period 1994-2001. Household surveys were studied using the decomposition method. As a result, it is observed that tax policies had a positive effect on income distribution. Studies that determine that tax policies have a detrimental effect on income distribution are also found in the literature. Adam et al. (2015) used the panel data method for 75 countries and analyzed the period 1980-2002. They assessed the impact of income inequality on the structure of tax policies using taxes on capital and income and found that tax policies distort fairness in income distribution.

Taxes can be classified according to many different characteristics. When analyzed in terms of their effects on income distribution, they are generally evaluated according to their relevance to economic activities. Taxes are generally thought of as either direct or indirect taxes. Although it is argued that direct (income and wealth) taxes are more effective in terms of income distribution, it is stated in the literature that both types of taxes have both beneficial and deleterious effects. Prasad (2008) conducted a panel data analysis on six Latin American countries and OECD countries. The effects of taxes and social assistance on income distribution were investigated, and it was observed that direct taxes had a corrective effect on income distribution, while indirect taxes distorted income distribution by increasing the Gini coefficient.

Studies have also revealed that indirect (consumption) taxes in tax systems have the effect of reducing income inequality, although not as much as direct taxes. Martorano (2018) investigated the role of taxes in income inequality in Latin America for the period 1990-2015 using panel data analysis. He found that, compared to indirect taxes, direct taxes contributed more to the progressivity of the tax system and reduce income inequality.

In more recent studies, Eser and Genç (2020) conducted a panel analysis of OECD countries for the

period 1990-2017. The effects of income and wealth taxes on income distribution were analyzed. Income tax, wealth tax and the Gini coefficient were used in the model. It was observed that taxes on both wealth and income improved income distribution. Finally, Tabar (2023) concluded that while indirect taxes had a negative effect on income distribution, direct taxes had a positive effect for the period 2008-2018 for 30 OECD countries, including Türkiye.

Research Method

In econometric time series studies, the time dimension is considered, while the horizontal cross-sectional dimension is the focus of cross-sectional studies. In panel data studies, both these dimensions are considered.

The first thing to be assessed in panel data analyses is whether there is horizontal cross-sectional dependence. While there is horizontal cross-sectional dependence between series belonging to the cross-sections, the results differ in studies where this situation is not considered. Results where horizontal cross-section dependence is not considered may not reflect the actual results (Pesaran, 2004: 26). To test cross-sectional dependence, the panel data regression model should be estimated.

To avoid the problem of spurious regression, it is necessary to construct the model with the stationary levels of each variable. Accordingly, stationarity tests of variables are required. Since there is horizontal cross-section dependence during stationarization, second-generation panel unit root tests that take this into account should be applied.

The PANIC (Panel Analysis of Nonstationarity in Idiosyncratic and Common Components) unit root test, which is used to check the stationarity of the series, was developed by Bai and Ng (2004). This test investigates whether the variables have a unit root under horizontal cross-section dependence by considering the common factor structure. The test, which also takes heterogeneity into account, can be used in unbalanced panel analyses. The study of Bai and Ng (2004) is based on the study of Maddala and Wu (1999), who applied the ADF unit root test for panel data.

Different models can be constructed to reflect the structure of the data set used in panel data studies. These models can be estimated by different methods, which have various advantages and disadvantages when compared each other (Dücan and Polat, 2017: 162). The models used in the study were pooled Panel OLS, the Fixed Effects Model (FEM) and the Random Effects Model (REM).

Research Findings

The impact of income (Intxxinc), wealth (Intxpro) and expenditure taxes (Intxgoods) on income distribution (Gini) was modelled for the 38 countries selected for the period 2003-2019. The variables used in the model were obtained from the World Bank and OECD. The data set used in the study and the selection of the most appropriate method for the model were analyzed for the stationarity of the variables. To select the unit root test to be used for stationarity, horizontal cross-section dependence and correlation between variables (slope homogeneity) were analyzed. First, horizontal cross-section dependence was investigated. Many tests have been developed in the literature for testing horizontal cross-section dependence. From among these tests, Pesaran CD test was found to be the appropriate one to use ($N > T$) with regard to the cross-section and time dimension of the data set. According to the Pesaran CD test and the other results for all variables and the model, horizontal cross-section dependence was detected.

In addition to horizontal cross-section dependence, the presence of correlation between variables was investigated using the Pesaran and Yamagata (2008) delta test, which is a homogeneity test. The H_0 hypothesis, which assumes homogeneity between the slopes in the model, was rejected and it was accepted that the variables are heterogeneous.

Bai and Ng's (2004) PANIC, which also takes into account the homogeneity and horizontal cross-section dependence results while testing the stationarity of each series, was conducted. In the analyses, two models, constant and constant-trend, were used. According to the empirical results, the

H_0 hypothesis was rejected in both models for the Gini and tax variables and it is understood that the series are stationary at level.

In cases where the variables used in the study are stationary, the Pooled OLS model, FEM (Fixed Effect Model) and REM (Random Effect Model) are used. In the FEM, slope coefficients are expected to be the same for time and cross-sectional units, while the constant coefficient is expected to differ according to horizontal cross-sectional units. In the REM, the unit effect is not included in the fixed parameter since it is not fixed, but is included in the margin of error since it is random (Keskin and Gökalp, 2016: 20). To choose between these three models, fixed and random effects in the model should be investigated. The LM test (Breusch-Pagan (1980)) was used to choose between fixed effects and Pooled OLS, and the Hausman test was used to choose between fixed and random effects.

According to the results obtained, it was investigated which of the REM and FEM would be more appropriate for our data set with the help of Hausman test. According to the Hausman test, the H_0 hypothesis that the REM was valid was rejected. According to the LM test, the H_0 hypothesis that the pooled model was valid was rejected, while the alternative hypothesis that FEM was valid was accepted.

Since there was a high correlation in the model determined by the slope heterogeneity test, instrumental variables were added to avoid endogeneity problems. These models are shown in the table as IV (Instrumental Variables)-FEM and -REM. It was decided that the most appropriate model was the IV-FEM.

To analyze the effect of taxes on income distribution, which was the main objective of the study, necessary tests were performed for the model and the most appropriate model was selected. Table 6 shows the results of the IV-FEM, which was the most appropriate model, and the results of the other models.

It was concluded from the results that taxes on goods and services distorted the income distribution of the countries in the sample group, while taxes on income and wealth improved income distribution. The results were both statistically significant and consistent with the theory.

Conclusion

It is important to analyze the social welfare effects of tax policies implemented by the public sector. When the effects of taxes on goods and services, income and wealth in the 38 countries are analyzed in terms of the Gini coefficient representing income distribution. it is concluded that consumption taxes on goods and services distorted the income distribution, while taxes on wealth and income improved the income distribution as stated in the literature (Prasad, 2008; Martinez-Vazquez et al., 2012; Mehrara and Esfahani, 2016; Eser and Genç, 2020; Tabar, 2023). Consumption tax is an important revenue item due to its relatively easier collection. However, if tax morality increases and the effective functioning of audits and institutions is ensured, tax compliance will increase and the share of income and wealth taxes will increase. It will thus be possible to achieve a more prosperous society with a fairer distribution of income.

1. GİRİŞ

Günümüzde devletlerin temel görevi halkın refah ve güvenliğini sağlamaktır. Bu görevi yerine getirmek için fiskal ve ekstra fiskal amaçlar ile harcama yapar. Kamu harcamalarının gelir, harcama ve servet üzerinden alınan vergiler ile karşılanması beklenir ve kamu gelirlerinin yapılan harcamaya eşit olması diğer bir ifadeyle bütçenin denk bağlanması devleti yöneten hükümetlerin temel hedefi olarak kabul edilmiştir. Ancak bütçelerin denkleştirilmesindeki zorluklar ve ekstra fiskal araçlarla yapılan kamu harcamaları kamu gelir ve giderleri arasındaki dengenin sağlanmasını zorlaştırmış ve bütçe açıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla kamunun finansmanında borçlanma sürekli kullanılan bir araç olmuştur.

Literatürde kamu hizmetlerinin uzun vadeli, sürdürülebilir ve etkin bir şekilde sunulabilmesi için ihtiyaç duyulan gelirin bir bölümünün borçlanma ile sağlanmasının zamanlar arası gelir transferine neden olduğu tartışılmaktadır. Refah kaybına neden olacak uzun vadede faiz ve anapara ödemelerinin yarattığı bütçe kısıtı zamanla ya kamu hizmetlerinin nitelik ve nicelik olarak azalmasına ya da vergi yükünün daha da artmasına neden olacaktır. Bu noktada denk bütçe hedefi bir diğer deyişle kamu harcamalarını karşılayacak yeterli vergi gelirin sağlanabilmesi önem kazanmaktadır. Vergi uyumunun yüksek olabilmesi için mükellef ve devlet arasında güvene dayalı adaletli ve etkin bir vergi politikası tesis etmek önemlidir.

Vergi politikalarının iktisadi, mali ve sosyal etkiler yarattığı bir gerçektir. Özellikle gelir dağılımı üzerine yarattığı sosyal etkiler önem arz etmektedir. Çünkü uygulanan vergi politikaları gelir dağılımı üzerine olumlu etki yarattığı gibi olumsuz etkilere de neden olabilmektedir. Bu konuda iki ana akım görüş vardır. Bunlardan birincisi, Rawls (2017) şansa dayalı olduğu varsayılan gelir eşitsizliğinin giderilebilmesi için yeniden dağıtım teorisini önerir. Adil gelir sağlayabilmek için vergi yoluyla müdahale edilmesi gerektiğini savunur. İkinci olarak Nozick (2015) ise, devletin piyasaya müdahalesine karşı çıkan ve yeniden dağıtım temelindeki vergilendirmenin bir hak ihlali olduğunu iddia eden liberteryenizmi savunmaktadır. Devletin sadece güvenlik ve adalet kurumlarının denetlenmesi ve düzenlemesi amacı ile vergilendirme yapabildiğini öngörür (Aydın, 2020).

Optimal vergi sistemi, sosyal marjinal refah ağırlıklarının negatif olmadığı sürece ikinci en iyi Pareto etkin olduğu varsayılır. Rawls görüşüne göre, Pareto ağırlıkları ekonomideki en dezavantajlı kişiye yoğunlaşmalıdır. Liberteryenler ise, hükümetin vergi ve transferler aracılığıyla herhangi bir yeniden dağıtım yapmaması gerektiğini savunurlar. Bu nedenle, vergiler, hükümet harcamalarından bireyin aldığı faydalara göre belirlenmelidir. Bu, vergilendirme için fayda ilkesi olarak bilinir. Fayda ilkesinin üzerinde gerçekleşen herhangi bir yeniden dağıtım, bireysel gelirlerin haksız şekilde elinden alınması olarak görülür (Piketty ve Saez, 2013). Vergi politikalarının nasıl olması gerektiği görüşü literatürde tartışılırken, vergi uygulamalarının gelir dağılımını etkilediği konusunda bir görüş birliği vardır. Örneğin verginin azalan oranlı (regressive) olması artan gelir üzerindeki vergi yükünü azaltırken, artan oranlı (progressive) olması ise artırmaktadır. Aynı zamanda vergi gelirlerinin gelir ve servet üzerinden alınması ile tüketim üzerinden alınmasının da gelir dağılımı üzerinde farklı etkileri vardır. Tüketim harcamaları üzerinden alınan vergi gelir düzeyi yüksek bireyleri daha az etkiler. Çünkü düşük gelir düzeyinde gelirin neredeyse tamamı tüketilmekte tasarruf edilememektedir. Bu durumda düşük ve orta gelir düzeyindeki kişilerin üzerine görece olarak daha fazla vergi yükü düşmektedir. Dolayısıyla, vergi politikaları bir taraftan toplumun refahı için hizmet harcamaları sunarken diğer taraftan gelir dağılımı üzerinde belirleyici etkileri olabilmektedir. Bu nedenle toplum refahı üzerindeki etkileri analiz edilmelidir.

Refah ekonomisi açısından vergi politikaları etkinlik ve adalet arasında bir seçim zorunluluğunu getirir. Tamamen etkinlik odaklı düşünülürse götürü usulü vergilendirme ya da sabit oranlı vergileme en etkin vergilendirme olarak görülebilir. Fakat gelir düzeyine bakılmaksızın alınan bu tip vergiler eşitsizliği artırabilir. Gelire göre artan oranlı vergi daha adaletli bir gelir dağılımı sağlar. Bu durum ise işgücü arzına etkileri açısından tartışmalı etkiler doğurabilir (Rosen ve Gayer, 2008). Hükümetler hem vergi oranları hem de vergi tabanını genişleterek gelirlerinde optimal etkinliği hedefler. Bu değişikliklerle mal ve hizmetlerin görece fiyatlarını etkileyerek piyasayı da düzenleyebilirler. Aynı

zamanda vergi oranlarındaki değişimler mali genişleme ve daralma yolu ile ekonomi politikalarında konjonktürel dalgalanmaların etkisini hafifletmek için de kullanılır. Etkinlik ve gelir dağılımı adaletinin aynı anda tesis edilmesini amaçlayan birinci en iyiye (pareto optimum) ulaşmanın uygulamadaki imkansızlığı ekonomik kararların birden fazla boyutta etkilerine neden olmaktadır. Bu etkiler birbiri ile çelişen sonuçlar doğurup nihai etki konusunda tartışmalara sebep olur. Gelir eşitsizlikleri ve büyüme ilişkisi buna bir örnektir.

Gelir eşitsizliğinin bir taraftan sermaye birikimini sağlayarak inovasyon yoluyla büyümeyi artırırken diğer taraftan yoksul bireylerin eğitime ve kredi imkanlarına ulaşma imkanlarını sınırlayarak büyümeyi olumsuz etkileyebildiği de belirtilmektedir (Gupta ve Jalles, 2022). Gelir eşitsizlikleri siyasi istikrarsızlığa veya yatırımları engelleyen belirsizliğe yol açabilir. Dolayısıyla vergileme yolu ile gelir eşitsizliğini azaltmak politika hedeflerinden biri olmuştur. Alesina ve Rodrik (1994) vergi sisteminin gelir dağılımı üzerindeki önemini vurgulamaktadır. Gelir dağılımı ne kadar eşitsizse, seçmenin daha fazla gelirin yeniden dağıtım amacıyla vergilendirmesi için oy vermesi beklenir. Gelir üzerinden alınan vergilerin oranı sosyal sınıflar arasındaki gelir dağılımını da etkiler. Fakat yeniden dağıtımla zenginler üzerindeki vergi yükünün artması yatırım ve büyümeyi olumsuz etkileyebilir. Bu görüşe göre servet sermaye sahibi tarafından birikirse üretim ve verimlilik yatırımları daha da artarak büyümeyi artırabilir. Gelir vergisi ile ülkedeki gelir eşitsizliğinin azaltılması hedeflenirken tüketim üzerinden alınan vergilerle bu durum kötüleşir. Çünkü mükellefin gelirene bakılmaksızın tüketim üzerinden vergi alınması zengin ve yoksulun aynı vergi yükü ile karşı karşıya kalmasına neden olur. Temel ihtiyaçlar için indirimli KDV oranları gıda ve ulaşım, kira, sağlık hizmetleri için KDV muafiyeti bu eşitsizliği kısmen telafi edilebilir. Fakat her durumda yoksul haneler daha az tasarruf etme ve daha yüksek tüketim yapma eğiliminde olduğu için gelirlerinin daha yüksek bir payını vergi olarak ödemektedirler. Optimal karma sistemlerde hem gelirin vergilendirilmesi ve yüksek gelire sıfır marjinal vergi uygulanması hem de dolaylı vergilerle malların vergilendirilmesi yoluyla adalet ve etkinlikte esneklik sağlanmaya çalışılmaktadır (Güler, 2017).

Gelişmiş ülkeler arasındaki vergi tahsilat oranındaki farklılıklar vergi gelirlerinin ne tür hizmetleri karşılaması gerektiği toplumun beklentisine göre değişmektedir. Göreli olarak vergi gelirleri yüksek olan kuzey Avrupa ülkelerinde eğitim, sağlık ve birçok sosyal hizmet kamu tarafından karşılanırken ABD gibi görece düşük vergi geliri olan ülkelerde bu tür hizmetler özel sektöre bırakılmıştır (Jakubowski ve Busse, 1998).

Bu çalışma vergi politikalarının gelir adaleti üzerindeki etkisini analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu amaca yönelik olarak gelir dağılımındaki eşitliği/eşitsizliği temsilen Gini katsayısı kullanılmış; ülkelerin uyguladığı vergiler, servet, tüketim vergi gelirlerinin gelir dağılımına etkisi analiz edilmiştir. Verisine ulaşılabilen 38 ülkenin¹ 2003-2019 yılları arasındaki veri seti kullanılmıştır. Çalışmanın sonraki bölümünde literatürdeki bulgular analiz edildikten sonra model ve uygulama bölümünde bulgular açıklanmıştır. Sonuç bölümünde ise vergi çeşitlerinin gelir dağılımına etkisi ve politika önerilerine değinilmiştir.

2. LİTERATÜR

Vergi politikalarının gelir dağılımı üzerine etkileri örneklem ülkesine, kullanılan veri setine ve incelenen döneme ve uygulanan metoda göre farklılık göstermektedir. Bu bölümde çeşitli ülke çalışmaları ve elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Öncelikle genel vergi politikaları ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmalara bakıldığında genel olarak gelir dağılımını iyileştirdiği yönünde sonuçlar bulunmuştur. Örneğin

¹ Arjantin, Avusturya, Belçika, Brezilya, Kolombiya, Kosta Rika, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Danimarka, Dominik, Ekvator, İspanya, Estonya, Finlandiya, Fransa, Birleşik Krallık, Honduras, İrlanda, İzlanda, İsrail, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Letonya, Hollanda, Norveç, Peru, Polonya, Portekiz, Paraguay, El Salvador, Slovakya, Slovenya, İsveç, Türkiye, Uruguay, Amerika Birleşik Devletleri ve Yunanistan

Bargain ve Callan (2007); 12 Avrupa ülkesi için 1994-2001 dönemini kapsayan çalışmada gelir dağılımında vergilerin etkisini incelemişlerdir. Hane halkı anketlerinden yararlanılarak ayırıştırma yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak vergi politikalarının gelir dağılımını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Fuest ve diğerleri (2010); 24 AB ülkesini ele aldıkları çalışmada hane halkı anketlerinden hazırlanan mikro veri seti kullanarak vergi ve sosyal yardımların gelir dağılımına etkisini araştırmışlardır. Ayırıştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Vergiler ve sosyal yardımların gelir eşitsizliğini azalttığı, daha adil bir gelir dağılımı sağladığı görülmüştür. Biswas ve diğerleri (2017); 1980-2009 dönemini ele alarak vergi politikaları ile gelir eşitsizliğini azaltmanın ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini araştırmışlardır. ABD için analiz yapılan çalışmada panel GMM yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak vergilemenin gelir eşitsizliğini azalttığı gözlemlenmiştir. Taghizadeh-Hesary ve diğerleri (2018); Japon ekonomisini ele alan araştırmalarında vergi politikaları ve para politikası şoklarının gelir eşitsizliğini nasıl etkilediğini 2002-2017 döneminde incelemişlerdir. Johansen eşbütünlük analizi yapılmıştır. Vergi politikalarının gelir eşitsizliğini azalttığı yönünde sonuçlar bulunmuştur. Balseven ve Tuğcu (2017); 1990-2014 dönemini ele alan çalışmada 17 gelişmekte olan ülke, 30 gelişmiş ülke ile panel veri tahmini yapılmıştır. Maliye politikasının gelir dağılımı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde vergi gelirlerinin gelir eşitsizliğini azalttığı görülmüştür. Ataer (2021); 1987-2017 dönemini kapsayan ve 25 OECD ülkesini ele alan çalışmasında panel veri analizi yaparak maliye politikalarının gelir dağılımında adalet üzerindeki etkileri incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre toplam vergi gelirlerindeki artışın hem kısa hem de uzun dönemde gelir dağılımını iyileştirici etkisi olduğu görülmüştür.

Vergi politikalarının gelir dağılımı üzerinde bozucu etki yarattığını tespit eden çalışmalara da literatürde rastlanmaktadır. Adam ve diğerleri (2015); 75 ülke için panel veri yöntemini kullandıkları çalışmalarında 1980-2002 dönemini ele almışlardır. Gelir eşitsizliğinin, sermaye ve gelir üzerinden alınan vergileri kullanarak vergi politikalarının yapısı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Vergi politikalarının gelir dağılımındaki adaleti bozduğuna yönelik sonuçlar bulmuşlardır. Oishi ve diğerleri (2018); ABD ekonomisini 1962-2014 dönemi için ele alan çalışmalarında, artan oranlı vergilendirmenin gelir eşitsizliği ve mutluluktaki rolünü araştırmışlardır. OLS yöntemi kullanılan çalışmada gelir vergisinin gelir dağılımını bozduğuna yönelik sonuçlar bulunmuştur. Bulut ve diğerleri (2019); 2000-2015 dönemini kapsayan çalışmalarında panel veri yöntemi ile 30 gelişmiş ve 8 gelişmekte olan ülkede kullanılan maliye politikası araçlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda maliye politikası araçlarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde benzer olduğu, kamu harcamalarının gelir dağılımında adaleti artırıcı, vergilerin ise bozucu etkisinin varlığı bulunmuştur. Joumard ve diğerleri (2012); OECD ülkelerini ele aldıkları çalışmalarında gelir eşitsizliği ile mücadelede vergi ve transfer harcamalarının etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda gelir dağılımı üzerinde transfer harcamalarının düzeltici, vergilerin ise bozucu etkisi olduğu bulunmuştur.

Vergiler birçok özelliğine göre sınıflandırılmaktadırlar. Gelir dağılımı üzerindeki etkileri bakımından incelendiğinde genellikle ekonomik faaliyetlerle ilgisine göre değerlendirilmektedir. Ekonomik faaliyetlerle ilgisine göre vergiler dolaylı ve dolaysız vergiler olarak ifade edilir. Gelir dağılımı açısından teoride dolaysız (gelir ve servet) vergilerin daha etkin olduğu savunulsa da, her iki vergi türünün iyileştirici ve bozucu etkileri olduğu literatürde belirtilmektedir. Prasad (2008); 6 Latin Amerika ülkesi ve OECD ülkelerini ele alan çalışmada panel veri analizi yapılmıştır. Vergiler ve sosyal yardımların gelir dağılımı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerinde düzeltici etkiye sahip olduğu, dolaylı vergilerin ise gini katsayısını artırarak gelir dağılımını bozduğu görülmüştür. Sameti ve Rafie (2010); 1990-2006 dönemi için İran ve bazı doğu ülkelerini ele alarak vergilerin gelir dağılımı ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini panel regresyon yöntemini kullanarak araştırmışlardır. Dolaylı vergilerin gelir eşitsizliği ve büyüme üzerinde etkisiz olduğu, dolaysız vergilerin ise pozitif etkili olduğu görülmüştür. Martinez-Vazquez ve diğerleri (2012); 1970-2009 dönemini 150 ülke için panel çalışmasında artan oranlı gelir vergisinin ve kurumlar vergisinin gelir eşitsizliğini azalttığını, genel tüketim vergisi, ÖTV ve gümrük vergisinin yani dolaylı vergilerin gelir dağılımını bozduğunu ortaya koymuştur. Mehrara ve Esfahani (2016); 1995-2012 dönemini ele alan çalışmada 19 ülke ile panel regresyon yöntemi kullanılmıştır. Gelir

dağılımının vergi yapısından etkilenip etkilenmediğine bakılmıştır. Kişisel gelir vergisi ve kurumlar vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki artışının gini katsayısını azaltacağı, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin ise kötüleştireceği sonucuna ulaşılmıştır. Kanca ve Bayrak (2019); 36 OECD ülkesini ele aldıkları çalışmada panel eşbütünleşme testleri kullanılmıştır. Dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımını etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. 1990-2017 dönemini kapsayan çalışmanın sonucunda vergilerdeki artışın gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemekte olduğu görülmüştür.

Vergi sistemlerinde yer alan dolaylı (tüketim) vergilerinin de gelir eşitsizliği üzerinde dolaysız vergiler kadar olmasa da iyileştirici etkiye sahip olduğu çalışmalarla ortaya konulmuştur. Martorano (2018); 1990-2015 dönemi için panel veri analizi ile Latin Amerika'da gelir eşitsizliğinde vergilerin rolünü araştırmıştır. Dolaylı vergilere kıyasla dolaysız vergilerin vergi sisteminin artan oranlılığına katkısının daha fazla olduğu gelir eşitsizliğini de azalttığını bulmuştur.

Yapılan son çalışmalara bakıldığında; Eser ve Genç (2020); 1990-2017 dönemi için OECD ülkelerini ele alarak panel analizi yapmışlardır. Gelir ve servet vergilerinin gelir dağılımı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Modelde gelir vergisi, servet vergisi ve gini katsayısı kullanılmıştır. Hem servet hem de gelir üzerinden alınan vergilerin gelir dağılımını düzelttiği görülmüştür. Son olarak Tabar (2023) Türkiye'yi de dahil ettiği 30 OECD ülkesinin veri olarak alındığı çalışmada; 2008-2018 dönemi için dolaylı vergiler gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki yaratırken, dolaysız vergilerin olumlu etki yarattığı sonucuna ulaşmıştır.

Teoride gelir dağılımı üzerinde en etkili verginin dolaysız vergiler olduğu ve gelir dağılımı üzerinde iyileştirici etkiye sahip olduğu ifade edilir. Fakat uygulamadan elde edilen sonuçlarda ülkeye, örneklem dönemine göre farklı sonuçlara ulaşılabildiği görülmektedir.

3. YÖNTEM

Ekonometrik zaman serileri çalışmalarında zaman boyutu önemliyken, yatay kesit çalışmalarda kesit boyutu önem taşımaktadır. Panel veri çalışmalarında ise hem zaman boyutu hem de kesit boyutu göz önüne alınır.

Hsiao (2003) ve Klevmarke (1989), panel veri kullanmanın önemini aşağıdaki gibi açıklamaktadırlar (Baltagi, 2005: 4-7):

- 1) Panel veri setleri ele aldığı kesitlerin heterojen olduğu bilinmekte ve heterojenliğe karşı kontrol edilmektedir.
- 2) Panel veri analizlerinde çoklu bağlantı sorunuyla fazla karşılaşmamaktadır. Ayrıca, gözlem sayısının genellikle fazla olması sebebiyle, panel veri çalışmalarında serbestlik derecesi daha yüksek olmaktadır. Böylece daha yüksek verimlilik sağlanır.
- 3) Panel veri analizlerinde değişim dinamikleri daha iyi yansıtılmaktadır.
- 4) Panel veri analizleri, algılanamayan etkileri daha iyi tanımlayabilir ve ölçülebilir. Daha karmaşık davranış modellerini çözümlememize yardımcı olur.
- 5) Mikro panel veri ya da yetersiz kesit gözlemleriyle de analiz yapılmasına olanak sağlamaktadır.
- 6) Panel veri, ekonomik tahmin edicilerin etkinliğini artırmaktadır.

Panel veri setinin her bir yatay kesiti eşit uzunlukta zaman serisi içeriyorsa dengeli panel; zaman serisi uzunlukları yatay kesitten yatay kesite farklılık gösteriyorsa dengesiz panel olarak tanımlanmaktadır (Çetin ve Ecevit, 2010: 172). Bu analizde dengeli panel çalışılmıştır.

3.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

Panel veri analizlerinde ilk olarak bakılması gereken yatay kesit bağımlılığının var olup olmadığıdır. Panel veri matrisine eklenen birimlerin birbirini etkileyebileceği, kesitler arası etkileşimin olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Birimler arasında oluşabilecek bu ilişki yatay kesit bağımlılığı olarak tanımlanmaktadır. Kesitlere ait seriler arasında yatay kesit bağımlılığı var olup bu sorunu dikkate

almayan çalışmalarda sonuçlar farklılaşmakta ve gerçek sonuçları yansıtmamaktadır (Pesaran, 2004: 26). Dolayısıyla kesitler arası bağımlılığı test etmek için aşağıdaki panel veri regresyon modelinin tahmin edilmesi gerekmektedir.

$$\Delta y_{i,t} = di + \delta_i y_{i,t-1} + \sum_{j=1}^{pt} \lambda_{i,j} \Delta y_{i,t-j} + u_{i,t} \quad (1)$$

$i = 1, \dots, N$ (kesit sayısı)

$t = 1, \dots, T$ (zaman boyutu)

u ; Hata terimi

di ; sabit ve trend içeren model için deterministik bileşenler

pt ; gecikme uzunluğu

$H_0 : Cov(u_{i,t}, u_{j,t}) = 0$, tüm t 'ler için $i \neq j$ (yatay kesit bağımlılığı yoktur)

$H_1 : Cov(u_{i,t}, u_{j,t}) \neq 0$, en az biri için $i \neq j$ (yatay kesit bağımlılığı vardır)

Breusch ve Pagan (Breusch, 1980: 247) yukarıdaki denklemleri test edebilmek adına Lagrange çarpan (LM) istatistiklerini geliştirmişlerdir:

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N p^2_{i,j} \sim \chi^2_{N(N-1)/2} \quad (2)$$

$p_{i,j}$ = birinci denklem için her bir kesitin en küçük kareler modelinin kalıntısını göstermektedir. Boş hipotez varsayımında LM istatistiği $N(N-1)/2$ serbestlik derecesine sahip ve asimptotik ki - kare dağılımı göstermektedir. N 'nin nispeten küçük ve T 'nin büyük olduğu veriler için geçerli olan LM istatistiğinin bu dezavantajı Pesaran (2004) tarafından aşağıdaki test istatistiği ile giderilmek istenmiştir.

$$CD_{lm} = (1/N(N-1))^{1/2} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (T p^2_{i,j} - 1) \quad (3)$$

CD test bazı durumlarda yeterli olmamaktadır.

$$CD = \sqrt{(2T/N(N-1))} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{p}_{i,j} \quad (4)$$

LM istatistiğinin ortalamasını ve varyansını kullanarak Pesaran ve diğerleri (2008) bias-adjusted testini önermişlerdir. LM testinin yeni versiyonu aşağıdaki gibi formüle edilmiştir.

$$LM_{adj} = \sqrt{(2/N(N-1))} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{p}_{i,j} ((T-k) p^2_{i,j} - \mu_{Ti,j}) / \sqrt{v_{Ti,j}} \quad (5)$$

$LM_{adj} \rightarrow_d N(0, 1)$.

T ve daha sonra da N 'nin sonsuza gittiği varsayımında LM_{adj} test istatistiği asimptotik standart normal dağılım göstermektedir.

3.2. Panel Birim Kök Testleri

Tüm değişkenlerin durağan düzeyleri ile model oluşturulmuştur. Sahte regresyon problemiyle karşılaşmamak adına seviye değerlerinde analize başlanmıştır. Buna göre, değişkenlerin durağanlık testlerinin yapılması ön koşuldur. Durağanlaştırma yapılırken yatay kesit bağımlılığı var olduğundan ve bunu dikkate alan 2. Nesil panel birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir.

Bai ve Ng (2004) tarafından serilerin durağanlıklarını kontrol etmek amacıyla geliştirilen PANIC (Panel Analysis of Nonstationarity in Idiosyncratic and Common Components) birim kök testi; yatay kesit bağımlılığı altında ortak faktör yapısını da göz önüne alır. Değişkenlerde birim kökün olup olmadığını analiz eder. Heterojenliği dikkate alan bu test, dengesiz panel analizlerinde de

kullanılabilir. Çalışmalarını Maddala ve Wu (1999)'nun geliştirdiği yönteme dayandıran Bai ve Ng (2004)'nin formülü aşağıdaki gibidir. (Bai ve Ng, 2004: 1140). Choi (2001) ve Maddala ve Wu (1999)'nun geliştirdikleri yöntem $N \rightarrow \infty$ varsayımına dayanmaktadır.

$$Pe^c = (-2 \sum_{i=1}^N \log Pe^c(i) - 2N) / \sqrt{4N} \quad d \rightarrow N(0,1) \quad (6)$$

$$Pe^T = (-2 \sum_{i=1}^N \log Pe^T(i) - 2N) / \sqrt{4N} \quad d \rightarrow N(0,1) \quad (7)$$

3.3. Panel Veri Regresyon Analizi

Panel veri çalışmalarında kullanılan, birbirlerine karşı birtakım avantaj ve dezavantajlar içeren veri setinin yapısını yansıtacak farklı modeller kurulup tahmin edilebilmektedir. (Dücan ve Polat, 2017: 162). Çalışmada kullanılan modeller aşağıda gösterilmiştir.

Havuzlanmış Panel OLS Modeli:

$$y_{i,t} = \beta_0 + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{ki,t} + u_{i,t} \quad i:1,2,\dots,N \quad t:1,2,\dots,T \quad (8)$$

Sabit Etkiler Modeli (FEM):

$$y_{i,t} = \beta_{0i} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{ki,t} + u_{i,t} \quad i:1,2,\dots,N \quad t:1,2,\dots,T \quad (9)$$

Rassal Etkiler Modeli (REM):

$$y_{i,t} = \beta_0 + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{ki,t} + (u_{i,t} + \mu_i) \quad i:1,2,\dots,N \quad t:1,2,\dots,T \quad (10)$$

4. VERİ SETİ VE MODEL

2003-2019 dönemi seçili 38 ülke için gelir üzerinden alınan vergilerin, servet üzerinden alınan vergilerin ve harcamalar üzerinden alınan vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi denklem (11) şeklinde modellenmiştir. Modelde kullanılan değişkenler Tablo 1'de gösterilmiştir. Literatür dikkate alınarak oluşturulan modelde kullanılan değişkenler Worldbank ve OECD'den temin edilmiştir.

$$GİNİ_{it} = \alpha + \beta_1 \text{Intxgoods}_{it} + \beta_2 \text{Intxinc}_{it} + \beta_3 \text{Intxpro}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (11)$$

Tablo 1. Modelde Kullanılan Değişkenler

Değişken	Açıklama	Kaynak
Gini	Gini Katsayısı	https://data.worldbank.org/
Intxinc	Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	https://stats.oecd.org/
Intxpro	Servet Üzerinden Alınan Vergiler	https://stats.oecd.org/
Intxgoods	Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler	https://stats.oecd.org/

Analizde kullanılan veri seti, 2003-2019 dönemine ilişkin yıllık verileri kapsamaktadır. Çalışmanın yatay kesit boyutunu oluşturan seçilmiş 38 ülke, sırasıyla, Arjantin, Avusturya, Belçika, Brezilya, Kolombiya, Kosta Rika, Almanya, İrlanda, Dominik, Ekvator, Estonya, Finlandiya, Fransa, Birleşik Krallık, Honduras, İzlanda, İsrail, Lüksemburg, İtalya, Litvanya, Letonya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti, Norveç, Peru, Polonya, İspanya, Portekiz, Paraguay, El Salvador, Slovakya, Danimarka, Slovenya, İsveç, Türkiye, Uruguay, Amerika Birleşik Devletleri ve Yunanistan. Dolayısıyla toplam gözlem sayısı (NxT), 644'tür.

Kullanılan veri seti ve oluşturulan Modelle en uygun tahmin yöntemini tespit etmek amacıyla yatay kesit bağımlılığı, homojenlik testi, birim kök ve etki testlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu testler sırasıyla gerçekleştirilerek aşağıda sonuçları gösterilmiştir.

4.1. Yatay Kesit Bağımlılık ve Homojenlik Test Sonuçları

Çalışmada kullanılan veri seti ve modele en uygun yöntemin seçilmesi değişkenlerin durağanlığı araştırılmıştır. Durağanlık için kullanılacak birim kök testinin seçilmesi için, yatay kesit bağımlılığı ve değişkenler arasındaki korelasyon (eğim homojenlik) incelenmiştir. Öncelikle yatay kesit bağımlılıkları araştırılmıştır. Yatay kesit bağımlılığının test edilmesi için literatürde birçok test geliştirilmiştir. Bu testlerden veri setinin kesit ve zaman boyutuna göre uygun olan ($N > T$) Peseran CD testidir. Tablo 2’de Peseran CD testi ile birlikte diğer yatay kesit bağımlılık test sonuçları da sunulmuştur.

Tablo 2. Yatay Kesit Bağımlılık Testleri

	Model	Gini	Intxgoods	Intxinc	Intxpro
Breusch-Pagan LM	2272,097	3479,572	8219,813	7035,102	6240,580
Peseran scaled LM	41,846	74,048	200,466	168,871	147,681
Bias-corrected scaled LM	40,658	72,861	199,278	167,683	146,494
Peseran CD	6,790	8,718	87,661	80,110	72,998
Adj-R²	0,973				
DW ist	0,738				
F ist	569,112				

Tüm değişkenler ve model için gerçekleştirilen Peseran CD test ve diğer sonuçlara göre yatay kesit bağımlılığı tespit edilmiştir.

Yatay kesit bağımlılığının yanı sıra değişkenler arasındaki korelasyonun varlığı homojenlik testi olan Peseran ve Yamagata (2008) delta testi ile araştırılmış ve Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Eğim Homojenlik Testi

Test	Katsayı	Olasılık Değeri
Δ	14,242	0,000
Δ_{adj}	16,952	0,000

Yukarıdaki tabloya göre modelde eğimler arasında homojenlik olduğunu varsayan H_0 hipotezi reddedilmiş ve değişkenlerin heterojen olduğunu varsayan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

4.2. Panel Birim Kök Test Sonuçları

Her bir serinin durağanlığını test ederken homojenlik ve yatay kesit bağımlılığı sonuçlarını da göz önüne alan Bai ve Ng (2004) PANIC (Panel Analysis of Nonstationarity in Idiosyncratic and Common components) birim kök test sonuçları, Tablo 4’te gösterilmiştir. Sabitli model ve sabitli-trendli model olarak analiz yapılmıştır. Ampirik sonuçlara göre; her iki modelde gini ve vergi değişkenleri için H_0 hipotezi reddedilmekte, yani serilerin düzeyde durağan olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Panel Birim Kök Test Sonuçları

Seviyede	Sabit	Sabit ve Trend
	PANIC	PANIC
gini	-7,537***	-6,838***
Intaxgoods	3,361*** [0,000]	INF***
Lntaxinc	INF*** 3,016***	INF*** 2,910***
Lntaxpro	[0,002}	[0,003]
Birinci Farkta		
gini	INF*** [0,000]	INF*** [0,000]
Lntaxgoods	9,032*** [0,000]	INF*** [0,000]
Lntaxinc	INF*** [0,000]	INF*** [0,000]
Lntaxpro	9,442*** [0,000]	INF*** [0,000]

PANIC: Bai ve Ng (2004). Maksimum gecikme sayısı Akaike bilgi kriterine göre 2 olarak belirlenmiştir. Köşeli parantez p değerlerini göstermektedir. Panic testteki ortak faktör sayısı IC_{p2} f Bai ve Ng (2002) kriterine göre 2 olarak belirlenmiştir. ***(1%), **(5%), and *(10%).

4.3. Etki Testleri

Çalışmada kullanılan değişkenlerin durağan olması durumunda Havuzlanmış OLS (Pooled OLS), Sabit Etkiler (FEM) ve Rassal Etkiler (REM) Modellerini kullanmayı gerektirmektedir. Sabit etki modelinde (FEM) sabit katsayısının ise yatay kesit birimlerine kıyasla farklılık göstermesi beklenirken, eğim katsayılarının zaman ve kesit birimleri için aynı olması beklenir. Tesadüfi etkiler modelinde (REM) ise birim etki sabit olmadığından sabit parametre içerisinde yer almaz. Birim etki tesadüfi olduğundan hata payı içerisinde yer almaktadır (Keskin ve Gökalp, 2016: 20). Bu 3 model arasında seçim yapmak için modeldeki sabit ve rassal etkiler araştırılmalıdır. Sabit etkiler ve Havuzlanmış OLS arasında seçim yapmak için LM Breusch-Pagan (1980) testi, Sabit ve rassal etkiler arasında seçim yapmak için Hausman testi kullanılmıştır. Test sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Etki Testleri

	Havuzlanmış OLS	FEM	REM
Hausman			12,639***
LMμ_i	4454,346***		
Fμ_i		410,060***	

Elde edilen sonuçlara göre veri setimiz için Hausman testi aracılığıyla rassal etkiler ile sabit etkiler modellerinden hangisinin daha uygun olacağı incelenmiştir. Hausman testine göre rassal etkiler modelinin geçerli olduğu H_0 hipotezi reddedilmiştir. LM testine göre havuzlanmış modelin geçerli olduğu H_0 hipotezi reddedilirken sabit etkiler modelinin geçerli olduğunu öngören alternatif hipotezi kabul edilmektedir.

Modelde eğim heterojenlik testi ile tespit edilen yüksek korelasyon ilişkisi bulunduğu için içsellik problem oluşturmamak amacıyla araç değişkenler eklenmiştir. Bu modeller IV (Instrumental Variables) -FEM ve REM şeklinde tabloda gösterilmiştir. Sonuç olarak en uygun modelin IV-FEM olduğuna karar verilmiştir.

5. TAHMİN SONUÇLARI

Çalışmanın temel amacı olan vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla oluşturulan model için gerekli testler yapılmış ve en uygun model seçilmiştir. Tablo 6’da en uygun model olan IV-FEM ve diğer model sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 6. Panel Tahmin Sonuçları

	Havuzlanmış OLS	FEM	REM	IV- Havuzlanmış OLS	IV-FEM	IV- REM
Constant	0,442*** (5,955)	0,671*** (30,243)	0,653*** (26,400)	0,444*** (14,755)	0,676*** (22,289)	0,547*** (20,639)
Intxgoods	0,173*** (9,460)	0,004 (0,310)	0,010 (0,766)	0,175*** (9,170)	0,034* (1,874)	0,040** (2,228)
Lntxinc	-0,243*** (-15,431)	- 0,062***	- 0,067***	-0,248*** (-14,922)	- 0,089***	- 0,096***
Lntxpro	0,058*** (5,955)	(-5,977) -	(-6,535) -0,013**	0,062*** (5,908)	(-6,246) -	(-6,850) -0,016
		0,017*** (-2,663)	(-2,122)		0,024*** (-1,950)	(-1,409)
Adj-R²	0,315	0,972	0,392	0,320	0,9731	0,383

Notlar: Pooled OLS Havuzlanmış EKK, FEM:Sabit Etkiler Modeli, REM: Rassal Etkiler Modeli, IV : Araç Değişkenler. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin bir gecikmeli değeri araç değişken olarak kullanılmıştır. Parantez içi rakamlar t rasyosunu göstermektedir. Köşeli parantez sırasıyla ***(%1), **(%5), ve *(%10) anlamlılık düzeyinde p değerlerini göstermektedir.

Bu sonuçlara göre mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin örneklem grubundaki ülkelerin gelir dağılımını bozduğu, gelir üzerinden alınan vergilerle servet üzerinden alınan vergilerin gelir dağılımını düzelttiği sonucuna varılmıştır. Sonuçların hem istatistiki olarak anlamlı olduğu hem de teoriyle uyumlu olduğu görülmektedir.

6. SONUÇ

Kamu hizmetlerinin finansmanı için alınan vergiler zaman içinde hükümetlerin makroekonomik istikrarı sağlamak, marjinal ve dezavantajlı kişilere geliri yeniden dağıtmak için kullandıkları kritik bir araç haline gelmiştir. Vergilendirme ve yeniden dağıtım politikalarının gelir dağılımı, büyüme ve refah üzerinde önemli bir etkisi olmaktadır. Gelir üzerinden adaletli bir şekilde toplanamayan vergi, tüketim aracılığıyla üst gelir ve alt gelir grupları arasında hiçbir fark gözetmeksizin alınmaktadır. Tüketim üzerinden alınan bu verginin payının yüksek olması, gelir dağılımı adaletsizliğinin en önemli sebeplerinden biri haline gelmiştir (Güneş, 2016). Bu nedenle kamunun uyguladığı vergi politikalarının sosyal refah etkilerinin incelenmesi önemlidir. Analiz edilen 38 ülkenin gelir üzerinden alınan, servet üzerinden alınan ve mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin gelir dağılımını temsilen Gini katsayısına etkilerine bakıldığında da literatürle uyumlu şekilde mal ve hizmetler üzerinden alınan tüketim vergilerinin gelir dağılımını bozduğu; gelir üzerinden alınan vergilerle servet üzerinden alınan vergilerin gelir dağılımını iyileştirdiği görülmektedir (Prasad, 2008; Martinez-Vazquez ve diğerleri, 2012; Eser ve Genç, 2020; Tabar, 2023). Gelir dağılımının adaletli olması en önemli kalkınma göstergelerinden biridir. Literatürde de vergi gelirlerini ağırlıklı olarak dolaysız vergiler üzerinden karşılayan ülkelerin daha gelişmiş olduğu ve gini katsayılarının gelişmekte olan ülkelerin değerlerine göre daha küçük olduğu görülmektedir. Gelire dayalı, uyumu yüksek etkin bir vergi sistemi daha gelişmiş bir ekonomiyi ve daha adaletli bir gelir dağılımını ve dolayısıyla artan refahı beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kamu otoritesinin hem toplum üzerinde vergi bilincini ve ahlakını yayması hem de uygulama ve denetimler yolu ile adaletli bir vergi sistemi oluşturması önemlidir.

Sonuç olarak; tahsilatı görece olarak daha kolay olması sebebiyle tüketim vergisinin özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir gelir kalemi olduğu görülmektedir. Vergi ahlakının artması, denetim ve kurumların etkin işleyişinin sağlanması ve verginin tabana yayılması durumunda vergi uyumu artar. Böylece tüketim yerine gelir ve servet vergilerinin payı artırılarak geliri adaletli dağılmış daha refah bir topluma erişmek mümkün olabilecektir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazarlar Katkısı: Elif YALÇIN (%50), Sevcan GÜNEŞ (%25), Hakan HOTUNLUOĞLU (%25).

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declares that there is no conflict of interest.

Funding: The authors received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the authors.

Authors Contributions: Elif YALÇIN (%50), Sevcan GÜNEŞ (%25), Hakan HOTUNLUOĞLU (%25).

KAYNAKÇA

- Adam, A., Kammas, P., & Lapatinas, A. (2015). Income inequality and the tax structure: Evidence from developed and developing countries. *Journal of Comparative Economics*, 43(1), 138-154. doi: 10.1016/j.jce.2014.05.006
- Ataer, M. Y. (2021). *Vergi ve kamu harcama politikalarının gelir dağılımına etkisi*. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, 1-220.
- Aydın, A. (2020). Rawls ve Nozick: Bireysel Haklar, Tercihler ve Yetenekler Üzerine. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 247-262.
- Bargain, O., Callan, T. Analysing the effects of tax-benefit reforms on income distribution: a decomposition approach. *J Econ Inequal* 8, 1–21 (2010). doi: 10.1007/s10888-008-9101-4.
- Biswas, S., Chakraborty, I., ve Hai, R. (2017). Income inequality, tax policy, and economic growth. *The Economic Journal*, 127(601), 688-727. doi: 10.1111/eoj.12485
- Balseven, H. ve Tuğcu, C. (2017). Analyzing the Effects of Fiscal Policy on Income Distribution: A Comparison Between Developed and Developing Countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7 (2), 377-383.
- Bulut, E., Yayla, N., Yaraşır, S. ve Çeviş, İ. (2019). *Maliye politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi: Panel veri analizi*. ICOAEF VI International Conference on Applied Economics and Finance and Extended With Social Sciences.
- Cevik, S., ve Correa-Caro, C. (2020). Growing (un) equal: fiscal policy and income inequality in China and BRIC+. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 25(4), 634-653. doi: 10.1080/13547860.2019.1699985
- Ciminelli, G., Ernst, E., Giuliodori, M. ve Merola, R. (2017). The Composition Effects of Tax-Based

- Consolidations on Income Inequality. *GLO Discussion Paper*, 25, Global Labor Organization. doi: 10.1016/j.ejpoleco.2018.08.009
- Duncan, D. ve Peter, K. S. (2012). Unequal Inequalities: Do progressive taxes reduce income inequality?. *IZA Discussion Paper*, No. 6910, 1-64. doi: 10.2139/ssrn.2164639
- Eser, L. Y. ve Genç M.C. (2020). Gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi: oecd ülkeleri örneği. *Maliye Dergisi*, 178, 224-239.
- Fuest, C., Niehues, J., & Peichl, A. (2010). The Redistributive Effects of Tax Benefit Systems in the Enlarged EU. *Public Finance Review*, 38(4), 473-500. doi: 10.1177/1091142110373480
- Jakubowski, E.ve Busse, R. (1998). Health Care Systems in the EU A comparative Study, *European Parliament Working Paper*,1-130.
- Gupta, S. ve Jalles, J.T. (2022). Do tax reforms affect income distribution? Evidence from developing countries, *Economic Modelling*, 110, 1-18. doi: 10.1016/j.econmod.2022.105804
- Güder, F. ve Kurt, S. (2018). Makro ekonomik değişkenlerin gelir adaletsizliği üzerine etkileri: BRIC-T ülkeleri için panel veri analizi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4 (3) 501-513. doi: 10.24289/ijsser.429178
- Güler, H. (2017). Gelirin Optimal Vergilendirilmesi: Teori ve Politika. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 241-251.
- Güneş, S. (2016). *Türkiye ekonomisi ve kalkınma göstergeleri, türkiye ekonomisi ve güncel makroekonomik konular*. Akademi Yayınevi.
- Joumard, I., Pisu, M., ve Bloch, D. (2012). Tackling income inequality: the role of taxes and transfers. *OECD Journal of Economic Studies*, 2012 (1), 37-70. doi: 10.1787/eco_studies-2012-5k95xd61651t
- Kanca, O. C. ve Bayrak, M. (2019). Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki belirleyiciliği: Panel veri analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1495-1514.
- Krever, R. ve Zhang, H. (2011). Progressive income taxation and urban individual income inequality. *Asian Pacific Tax Bulletin*, 17, 192-199.
- Maina, A. W. (2017). The effect of consumption taxes on poverty and income inequality in kenya. *International Journal of Accounting and Taxation*, 5 (2), 56- 82. doi: 10.15640/ijat.v5n2a5
- Martinez-Vazquez, V., Vulović, B., Dodson, M. (2012). The Impact of tax and expenditure policies on income distribution: evidence from a large panel of countries. *Review of Public Economics*, 200, 95-130. doi: 10.2139/ssrn.2188608
- Mehrara, M. ve Esfahani, P. (2016). The relationship between income distribution and tax structure in the selected countries. *Journal of Tax Research*, 28(76), 209-228.
- Martorano, B. (2018). Taxation and inequality in developing countries: Lessons from the recent experience of Latin America. *Journal of International Development*, 30(2), 256-273. doi: 10.1002/jid.3350
- Nantob, N. Y. (2016). Taxation and income inequality in developing countries: an empirical investigation. *Economics Bulletin*, 36 (3), 1508-1522.
- Nozick, R. (2015). *Anarşi, devlet ve ütopya*. (A. Oktay, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Obob, T. ve Eromonsele, P. E. (2018). Taxation and income inequality in nigeria. *Journal of Social Development*, 7 (1), 63-72.
- Oishi, S., Kushlev, K., ve Schimmack, U. (2018). Progressive taxation, income inequality, and happiness. *American Psychologist*, 73 (2), 1-12. doi: 10.1037/amp0000166

- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in largepanels. *Journal of econometrics*, 142(1), 50-93. doi: 10.1016/j.jeconom.2007.05.010
- Piketty, T. ve Saez, E. (2013). Optimal labor income taxation. *Handbook of Public Economics*, Volume 5, Elsevier, 391-474. doi: 10.1016/B978-0-444-53759-1.00007-8
- Prasad, N. (2008). Policies for redistribution: the use of taxes and social transfers. International Institute for Labour Studies. *Discussion Paper*. 194. doi: 10.2139/ssrn.1358237
- Ramot, I. A. L. ve Ichihashi, M. (2012). The effect of tax structure on economic growth and income inequality. *IDEC Discuss Paper*, Hiroshima University.
- Rawls, J. (2017). *Bir adalet teorisi* (V. A. Coşar, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Rosen, H.S. ve Gayer, T., 2008, *Public Finance*. 8th Edition, McGrawHill Companies.
- Sameti, M. ve Rafie, L. (2010). Interaction of income distribution taxes and economic growth (the case of iran and some selected east asian countries). *Iranian Economic Reviews*, 14(25), 67-81. doi: 10.22059/ier.2010.32691
- Tabar, Ç. (2023). Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi: oecd ülkeleri üzerine panel veri analizi. *International Journal of Public Finance*. 8(1), 67-84. doi: 10.30927/ijpf.1145774
- Taghizadeh-Hesary, F., Yoshino, N., ve Shimizu, S., (2018). The impact of monetary and tax policy on income inequality in japan. *ADB Working Paper*, 837, 1-20. doi: 10.1111/twec.12782
- Zandvakili, S. (1994). Income distribution and redistribution through taxation: an international comparison. *empirical economics*, 19, 473-491. doi: 10.1007/BF01205949

Muhasebe Sistemlerinin Sınıflandırılmasında Vergi ve Finansal Raporlama Standartları Arasındaki İlişkinin Rolü: Türkiye Uygulaması

İrem ÖZCAN¹

Öz

Bu çalışmada kavramsal olarak muhasebe sistemleri ele alınmış ve kronolojik bir sıralama ile muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasına ilişkin çalışmalar incelenmiştir. Muhasebe sistemlerinin sınıflandırılması, muhasebe uygulamalarına dayanan içsel sınıflandırma ve çevresel faktörlere dayanan dışsal sınıflandırma şeklinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ilgili sınıflandırma çalışmalarının öncüleri kabul edilen isimlere ve ele aldıkları kriterler ile analiz yöntemlerine yer verilmiştir. Özellikle son 10 yıllık süreç içerisinde finansal raporlama uygulamalarının gelişiminin ve vergi düzenlemeleri ile uyumunun muhasebe sistemlerinin sınıflandırma çalışmalarına dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda, muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasında vergi ve finansal raporlama standartları arasındaki ilişkinin rolü incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde, Lamb, Nobes ve Roberts (1998) tarafından ortaya koyulan ve yıllar içerisinde çeşitli çalışmalarla güncellenen sınıflama metodolojisi kullanılarak Türkiye için değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Muhasebe Sistemi, Muhasebe Sistemi Sınıflandırması, UFRS, Vergi Düzenlemeleri, Vergi Kuralları.

JEL Kodları: M41, C38.

The Role of the Relationship Between Tax and Financial Reporting Standards in the Classification of Accounting Systems: The Case of Türkiye

Abstract

This study provides discussion of accounting systems conceptually and conducts a chronological examination of studies on the classification of accounting systems. The classification of accounting systems is evaluated through both internal classifications based on accounting practices and external classification based on environmental factors. In this context, we have included the names considered to be the pioneers of relevant classification studies as well as the criteria and analysis methods they have used. It is crucial to include the evolution of financial reporting practices and their compliance with tax regulations, particularly in the last 10 years, in the classification studies of accounting systems. In this respect, we examine the role of the relationship between tax and financial reporting standards in the classification of accounting systems. In the final section of the study, we assess Türkiye using the classification methodology, which was proposed by Lamb, Nobes and Roberts (1998) and updated through various studies over the years.

Keywords: Accounting System, Classification of Accounting System, IFRS, Tax Regulations, Tax Rules.

JEL Codes: M41, C38.

¹**Sorumlu Yazar (Corresponding Author):** İrem ÖZCAN, (Dr. Öğr. Üyesi), Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme İngilizce Bölümü Öğretim Üyesi, İstanbul, Türkiye, E-mail: iremozcan@halic.edu.tr ORCID: 0000-0002-0991-3848.

APA 6 Stili Kaynak Gösterimi: (To Cite This Article)

Özcan, İ. (2024). Muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasında vergi ve finansal raporlama standartları arasındaki ilişkinin rolü: Türkiye uygulaması. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 17(1), 51-72. doi: <https://doi.org/10.29067/muvu.1365276>

EXTENDED SUMMARY

Introduction

The present study consists of four main sections. In the first section, we provide a conceptual discussion of the accounting system and its historical development. In the second section, we explain classification studies on accounting systems. These classification studies are examined under two headings: external and internal classification. External classification studies are conducted by considering the characteristics of the countries' accounting practices and the characteristics of the environment with which they are affiliated. These studies began chronologically in the 1960s and were examined until the 1990s, considering the classifications of Lee J. Seidler, Mueller, Gary John Previts, American Accounting Association, Puxty, Gray and Shoental, considered the pioneers of these classification studies. Internal classification studies, unlike external classification studies, directly consider accounting practices.

In the third section, we discuss the tax dimension to contribute to the classification of accounting systems, presenting a literature review of related international studies. The number of studies on the classification of accounting systems in Türkiye is quite limited. These studies in the national literature date back to 2010 and earlier. With the innovations introduced in accounting and financial reporting within the scope of Turkish Commercial Code No. 6102, reporting in line with international accounting standards has become mandatory in the country. Therefore, it is crucial to include the development of financial reporting practices and their compliance with tax regulations in accounting system classification studies over the last 10 years. In this regard, the final section of the study we utilize classification methodology introduced by Lamb, Nobes and Roberts (1998), which has been studied by various studies over the years.

Literature on Research

The study conducted by Hagendoorn (1996) examined the relationship between the accounting systems and tax practices of 13 European countries. It found that the interdependence of tax and accounting practices decreased over time and developed toward an independent structure. Lamb et al. (1998) conducted a classification through various categories to evaluate the degree and quality of compliance between tax and accounting rules and practices. These categories include the independence and similarity between tax and accounting, as well as tax and accounting authorities. To provide a more definitive classification based on relevant criteria, the USA, the United Kingdom, France, and Germany were chosen to represent the Anglo-Saxon and Continental European accounting systems. Nobes and Schwencke (2006) improved the work done by Lamb et al. and included Norway in the classification for the 30-year period until the adoption of IFRS, and proposed a comparative international analysis model. Gavana et al. (2013) applied the relevant model to Italy. The authors stated that there are significant differences between IFRS and tax practices, but in Italy, generally accepted accounting principles are closely related to tax rules, aligned with the accounting tradition of most European countries.

Aisbitt (2002) emphasized that there is a dynamic relationship between accounting systems and taxes, adding that classifications evolve over time due to tax reforms and the modernization process of accounting systems. Nobes (2008) classified accounting systems into two main groups. The first group is trade-oriented accounting systems with a strong equity structure, while the other is government-oriented and tax-intensive accounting systems with a weak equity structure. While accounting and tax rules tend to differ in accounting systems primarily designed to meet the financial information needs of investors, they appear to be more compatible in accounting systems aimed at protecting creditors. The study conducted by Gee et al. (2010) examined the impact of taxes on consolidated financial reporting within the scope of IFRS. Contrary to previous studies, it noted that the relationship between accounting practices and taxes in Germany began to weaken as of the 1990s.

With the widespread use of IFRS worldwide, studies on the classification of accounting systems have begun to evolve. In this context, the compliance of IFRS rules and tax rules and practices applied at

the national level has added a new perspective to the classification of accounting systems. A review of the literature shows that compliance between IFRS and tax practices is considered a criterion in the classification of accounting systems in various countries. The literature review reveals a lack of research on IFRS and tax aspects within the context of Türkiye's position in the classification of accounting systems. This study aimed to address this gap. Given that IFRS is systematically updated with certain changes, it is important to maintain the IFRS and tax compliance dimension up to date in the classification of accounting systems both nationally and internationally. In this sense, this study provided data for future studies in the 2020s.

Method of The Research

This study uses a nonexperimental qualitative research design. The data collected were organized and presented according to previously determined themes. Therefore, the study falls within the descriptive research category in terms of its purpose. The data collection technique used in descriptive research was the secondary data collection method. A significant part of the international studies that classify accounting systems under tax impact use the model developed by Lamb et al. (1998). The model in question, which is also used in this study, comprises five criteria that assess the degree of compliance or compatibility between tax rules and practices, as well as financial reporting rules and practices. These criteria examine the extent to which financial reporting practice and tax practice are operationally interconnected.

Findings of The Research

This study investigated the level of connection/disconnection between tax rules and practices and financial reporting rules and practices in Türkiye. It revealed a significant difference between tax and financial reporting rules. The similarities and differences in tax practices of businesses adhering to IFRS in Türkiye and companies reporting under General Communique on Accounting System Application are noteworthy. As seen in Table 2, Case I was identified for the 11 accounting areas within total 15 accounting areas examined, which means that tax rules and practices are separated from financial reporting rules and practices; in other words, tax has no effect on financial reporting decisions. Although this depends on a variety of reasons, Tax Procedure Law generally follows the principle of taxation based on the time of realization. In contrast, IFRS reflects fair value increases and decreases as well as impairment losses in profit or loss. Case II was identified only in measurement for tangible fixed assets and leasing transactions, while Case III was identified in the evaluation of impairment of fixed assets and research and development (R&D) expenses. In Case III*, there may be an adverse effect on R&D expenses due to capitalization that might postpone tax deduction. This implies that there may be tax issues affecting financial reporting.

Conclusion

Various internal and external factors, such as the interactions and relations of countries with each other, their socioeconomic and sociopolitical positions, as well as their financing methods, play a crucial role in the formation, development, and change of accounting systems. In cases where environmental factors play an active role in the classification of accounting systems, it refers to the existence of external classification, while in classifications based directly on accounting practices, internal classification is referred to. However, regardless of the classification model, we can say that there is a close relationship between accounting systems and accounting theory. The primary reason for this is the lack of a standard accounting system worldwide. Undoubtedly, the similarities and differences between accounting systems can only be explained through the accounting theory perspective of accounting science.

Studies in the international literature indicate that during the first years of transitioning to IFRS, financial reporting standards were tax-oriented, and no substantial changes were made in tax legislation to avoid discrepancies for businesses. However, over time, there have been practices to align tax regulations more closely with IFRS to solve the coordination issue between financial reporting and tax rules. In Türkiye, there are significant differences between General Communique

on Accounting System Application/Tax Procedure Law and IFRS in various accounting areas, and there is no regulation to completely eliminate these differences in terms of tax rules. This situation, consistent with previous national studies, reveals that Türkiye shows similarities with both the Anglo-Saxon and Continental European accounting systems. However, at the international level, countries are updating their tax regulations within the framework of IFRS, thus getting closer to the Anglo-Saxon accounting system. Türkiye, on the other hand, is considered to be closer to the continental European accounting system due to the absence and/or inadequacy of the relevant regulations. Future studies can expand the range of accounting fields evaluated and make comparisons with different countries.

1. GİRİŞ

Muhasebe biliminin gelişimi, içinde bulunduğu toplumun sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel özellikleri ile şekillenmektedir. Bu bağlamda bir ülkenin muhasebe sisteminin diğer ülkelerden farklı olması kaçınılmazdır. Aynı zamanda muhasebe sistemi yalnızca bir uygulama değil, bu uygulamayı tasarlayan genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve söz konusu ilkeleri dizayn eden muhasebe teorisi ile birlikte meydana gelmektedir. Muhasebe sistemlerinin sınıflandırılması, dağınık halde bulunan verilerin kullanıcılar için daha verimli hale gelebilmesini sağlamaktadır. Yapılan sınıflandırma işleminde verilerin birbirlerine göre benzerlikleri ve farklılıkları dikkate alınmaktadır.

1900'lü yılların başlarına dayanan muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasına yönelik dışsal ve içsel sınıflandırma çalışmalarında, muhasebe sistemleri Anglo-Sakson ve Kıta Avrupa olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu sınıflandırma çalışmalarında Kıta Avrupa hukuk sistemi ve kredi tabanlı sistem ile Anglo-Sakson hukuk sistemi ve borsa tabanlı sistem arasında muhasebe kural ve uygulamaları açısından farklılıklara dikkat çekilmiştir. Kıta Avrupa sistemi içerisine dâhil olan ülkelerde bağımsız denetimin ve sermaye yapısının zayıflığı ile finansal raporlamada gerçeğe uygunluğun görece azlığı vurgulanmıştır. Anglo-Sakson sistemi içerisine dâhil olan ülkelerde ise sermaye yapılarının gücü ile bağımsız denetimin ve finansal raporlamada gerçeğe uygun sunumun önemi ön plandadır. Ancak bu sistemler içerisinde muhasebe uygulamaları açısından en dikkat çekici hususlardan biri, muhasebe kurallarının oluşumunda vergi kural ve uygulamalarının etkisidir. Kıta Avrupa hukuk sistemi ve kredi tabanlı sistemde muhasebe kurallarının oluşumunda vergi oldukça etkili iken, Anglo-Sakson hukuk sistemi ve borsa tabanlı sistemde muhasebe ve verginin bağımsızlığı ön plandadır. Ancak zaman içerisinde Anglo-Sakson ve Kıta Avrupa sistemleri içerisinde sınıflandırılan bazı ülkelerin ulusal muhasebe uygulamaları, UFRS kapsamında değişikliğe uğramış veya esnetilmiştir. Bu durum söz konusu ülkelerin geleneksel muhasebe sistemi sınıflandırmasındaki yerini değiştirmiştir. Örneğin Gavana ve diğerleri (2013) tarafından yapılan çalışmada, Kıta Avrupa sisteminin temsilcileri arasında yer alan Almanya'nın genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin UFRS'ye paralel olacak şekilde güncellendiği ve muhasebe uygulamalarında vergiye uygunluk ilkesinin önemli ölçüde esnetildiği belirtilmiştir. Benzer şekilde Anglo-Sakson sisteminin en belirgin uygulayıcılarından olan İngiltere'de, muhasebe ve vergi arasındaki bağımsızlığın zaman içerisinde azaldığına dikkat çekilmiştir (Gavana, Guggiola ve Marenzi, 2013: 58). Bu bağlamda, UFRS'ye uyumun yaygınlaşmasıyla birlikte muhasebe uygulamalarında vergi kurallarının etki alanı değişmiştir ve geleneksel muhasebe sistemi sınıflandırma çalışmaları zaman içerisinde güncelliğini kaybetmiştir. Bu nedenle muhasebe sistemlerinin sınıflandırma çalışmalarına UFRS ve vergi uygulamaları arasındaki ilişkinin dâhil edilmesinin mevcut sınıflandırma üzerinde değişiklik yaratacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle, çalışmada Türkiye'nin geleneksel muhasebe sistemi sınıflandırma çalışmalarındaki yerinin, UFRS ile vergi kural ve uygulamaları arasındaki uyum gözetilerek yeniden gözden geçirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma dört bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde kavramsal olarak muhasebe sistemi ve tarihsel gelişimi ele alınmıştır. İkinci bölümde muhasebe sistemlerine yapılan sınıflandırma çalışmaları açıklanmıştır. Bu sınıflandırma çalışmaları; dışsal ve içsel sınıflandırma olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Dışsal sınıflandırma çalışmaları ülkelerin muhasebe uygulamalarının nitelikleri ve bağlı oldukları çevrenin taşıdığı özellikler göz önüne alınarak gerçekleştirilmiştir. Dışsal sınıflandırma çalışmaları kronolojik olarak 1960'lı yıllardan başlatılmış ve bu sınıflandırma çalışmalarının öncüleri kabul edilen Lee J. Seidler, Mueller, Gary John Previts, Amerikan Muhasebe Birliği, Puxty, Gray ve Shoental'e ait sınıflandırmalar ele alınarak 1990'lı yıllara kadar incelenmiştir.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasına katkıda bulunmak amacıyla uluslararası finansal raporlama standartlarına ilişkin uygulamalar ve vergi boyutu ele alınmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen uluslararası çalışmalara ilişkin literatür taraması sunulmuştur. Türkiye'nin geleneksel muhasebe sistemi sınıflandırma çalışmaları içerisindeki yerine yönelik olarak yapılan çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Sınırlı sayıdaki bu ulusal çalışmalar 2010 yılı ve öncesine aittir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu kapsamında muhasebe ve finansal raporlama konusunda getirilen yenilikler ile ülkemizde uluslararası muhasebe standartlarına

uyumlu raporlama yapmak zorunlu hale gelmiştir. Dolayısıyla, ülkemizde son 10 yıllık süreç içerisinde finansal raporlama standartlarına ilişkin uygulamaların gelişiminin ve vergi düzenlemeleri ile uyumunun muhasebe sistemi sınıflandırma çalışmalarına dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın son bölümünde, Lamb, Nobes ve Roberts (1998) tarafından ortaya koyulan ve yıllar içerisinde çeşitli çalışmalarla güncellenen sınıflama metodolojisi kullanılarak Türkiye için değerlendirme yapılmıştır.

2. MUHASEBE SİSTEMLERİ

En geniş anlamda muhasebe sistemi, işletmelerin belirli bir dönemine ait finansal tablolarının kullanıcılara faydalı olacak hale gelinceye kadar ortaya çıkan tüm faaliyetleri ve bu faaliyetlere katkıda bulunan tüm aktörler şeklinde tanımlanabilmektedir. Muhasebe sistemi kavramı ile bir işletmenin finansal tablolarının hazırlanmasında kullandığı ve birbiriyle karşılıklı ilişki halinde bulunan tüm muhasebe uygulamaları kastedilmektedir. Bir ülkedeki işletmelerin tamamının veya birçoğunun finansal raporlama sürecinde benzer muhasebe uygulamalarına başvurması, söz konusu ülkede bir muhasebe sisteminin varlığını göstermektedir.

İşletmelerde meydana gelen olayların muhasebenin bilgi alanına girmesiyle birlikte kronolojik olarak kaydını yapmak üzere defter veya belgelerin oluşturduğu bir düzen anlamına gelen muhasebe sisteminin geniş bir kapsamı bulunmaktadır. Bu kapsam içerisinde satışlar ve alacaklara ilişkin kayıt sistemi, satın alma ve ödeme sistemi, üretim ve maliyet sistemi bulunmaktadır.

2.1. Muhasebe Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi

Dünya genelinde muhasebe biliminin geçmişi, ilkel şekilde kayıt tutma tekniğinin doğuşu ve takasa dayalı ticari faaliyetlerin başladığı çağlara dayanmaktadır. Muhasebenin gelişmesinde önemli rol oynayan olaylar; özel mülkiyet kavramının doğuşu ve gelişimi, kredi kurumlarının gelişmesi ve sermaye birikiminin yaşanması şeklindedir (Akdoğan ve Aydın, 1987: 67). Muhasebenin tarihçesi Eski Roma, Yunan, Eski Mısır ve Sümer ile Asurlulara kadar uzansa da esaslı gelişmelerin 20.yüzyılda yaşandığını söylemek mümkündür. 20.yüzyılda yaşanan esaslı gelişmelerin başında, hesap grupları ve hesap planları üzerinde yapılan çalışmalar gelmektedir. 1800'lerden 1930'lara kadar geçen dönem içerisinde muhasebe teorilerini etkileyen başlıca olaylar; teknolojik değişiklikler, demiryollarında yaşanan büyüme, vergi hukukunun gelişimi, şirketleşmenin ve devlet kuruluşlarının gelişimi şeklindedir (Akdoğan ve Aydın, 1987: 75). Aynı zamanda dünya genelinde yaşanan ekonomik krizler de muhasebenin gelişiminde büyük rol oynamıştır. Örneğin 1929 yılında meydana gelen büyük buhran muhasebe ilkelerinin ve raporlamanın yasalarla zorunlu kılınmasına sebep olmuştur.

Türkiye'deki muhasebe sisteminin tarihsel gelişimini, 1850-1925 Fransız etkisinde kalınan dönem, 1926-1960 Alman etkisinde kalınan dönem ve 1960 ve sonrası dönem olarak ele almak mümkündür. Ulusal muhasebe sisteminin dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek olan olay, Osmanlı'da merdiven kayıt tekniğinin terk edilmesi ve çift taraflı kayıt sisteminin kullanılmaya başlanmasıdır. 1807 tarihli Fransız Ticaret Kanunu'nun tercümesi olan 1850 sayılı Kanunname-i Ticaret tüccarların tutmakla yükümlü olduğu defterlere ilişkin zorunluluklar getirmiştir. Böylece Türkiye'de muhasebeyi etkileyen ilk yasal düzenleme meydana gelmiştir (Uçma, 2012: 159).

Ulusal muhasebe sisteminin gelişimi Birinci Dünya Savaşı dönemi ve sonrasındaki yıllarda Alman etkisindedir. Bunun temel nedenlerinden biri, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya ile kurulan müttefikler (Güvemli, 2003: 137). Alman etkisi ile lise düzeyinde muhasebe, ticari hesap ve hukuk ağırlıklı dersler verilmiştir. 1926 yılında Alman Ticaret Kanunu'ndan alınan 856 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Alman etkisi Türkiye'nin muhasebe sistemi üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Söz konusu geçen kanunda şirket hesaplarının tutuluş şekli, kârın hesaplanması, envanter çalışmaları, bilanço, kâr-zarar tablosu gibi düzenlemelere ilişkin hususlar bulunmaktadır.

1960 ve sonrasında, Fransız etkisiyle başlayıp Alman etkisiyle devam eden kurumsallaşma süreci, Amerikan etkisi altında gelişmeye başlayan yeni bir sürece dönüşmüştür. Türkiye'de muhasebe

alanında Amerikan etkisinin başlamasına neden olan olayların başında, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Kurulu'nun 1950 tarihinde Türkiye'ye gelmiş olması ve Türkiye'nin iktisadi durumu hakkında bir rapor yayınlamış olması gelmektedir. Bu raporda, Türkiye'nin muhasebe eğitiminin ve muhasebecilerin ruhsatları konusunda bir sisteme ihtiyacı olduğu ve muhasebe uygulamalarında tek tip bir düzenlemeye gidilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Rapor doğrultusunda Amerikan etkisi özellikle muhasebe eğitiminde ve tekdüzen muhasebe sistemine yönelik çalışmalarda kendini göstermeye başlamıştır.

1980'li yıllarda ülkemizde muhasebe uygulamaları üzerinde Sermaye Piyasası Kurulu etkili olmaya başlamıştır. Özel teşebbüsler önemli ölçüde çoğalmış ve sermaye piyasasının gelişimi neticesinde denetim fonksiyonu açısından muhasebenin önemi artmıştır. Bu gelişmelerle birlikte ulusal muhasebe sistemi 1989 yılında 3568 sayılı meslek yasasının çıkarılmasıyla yasal bir temele oturtulmuştur. 1990'lı yıllar itibarıyla küreselleşmenin etki alanı genişlemiş ve muhasebe uygulamalarını etkisi altına almaya başlamıştır. 1994 yılında Tekdüzen Hesap Planının kullanılmaya başlanması, bu süreçte atılmış en önemli adımlardan biri olarak kabul edilmektedir (Uçma, 2012: 170-171).

3. MUHASEBE SİSTEMLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Muhasebe sistemleri dinamik bir yapıdadır ve zaman içerisinde değişikliklere uğramaktadır. Bu açıdan sistemlerde yaşanan değişimler ve değişimlere sebep olan faktörler, muhasebe sistemlerinin oluşumunda ve sınıflandırılmasında etkili olmaktadır. Sistemlerin sınıflandırılmasındaki bir diğer etki ise muhasebe uygulamalarındaki benzerlik ve farklılıklardır (Nobes ve Parker, 2002: 55).

Muhasebe sistemlerinin oluşumunda birçok etken rol almaktadır. Bu nedenle seçilen değışkene göre sınıflandırmalar da çeşitlenmektedir (Roberts, 1995: 660). Sınıflandırma çalışmalarının ilk başladığı tarih 1911 yılıdır. Bu tarihten itibaren yapılan sınıflandırma çalışmaları incelendiğinde, sınıflama kriteri olarak çoğunlukla finansal raporlama uygulamalarının kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda bazı araştırmacılar finansal raporlama uygulamalarını etkileyen veya etkileyebilecek olan değışkenleri inceleyerek sınıflandırma yoluna gitmişlerdir ve dışsal sınıflandırmayı meydana getirmişlerdir. Diğer taraftan bazı araştırmacılar ise sınıflandırma çalışmaları için direkt olarak finansal raporlama uygulamalarını inceleyerek içsel sınıflandırmayı ortaya çıkarmışlardır.

3.1. Dışsal Sınıflandırma Sonucu Ortaya Çıkan Muhasebe Sistemleri

Muhasebe sistemlerinin dışsal sınıflandırma çalışmalarında, muhasebe uygulamalarının kendilerinden ziyade sahip oldukları nitelikler ve çevrenin özellikleri göz önüne alınmaktadır. Bu bağlamda muhasebe mesleği, hukuk ve ekonomi gibi muhasebe sistemlerinin oluşumunda etkili olan faktörlerden yola çıkılarak sınıflandırma yapılmaktadır.

3.1.1. Seidler'in Sınıflandırması

Muhasebe sistemlerinin dışsal sınıflandırılması ilk kez Lee J. Seidler (1967) tarafından yapılmıştır. Seidler, muhasebe uygulamalarının uluslararası alanda gösterdiği farklılıkların nedenleri üzerine odaklanmıştır. Ele aldığı ilk kavram, çalışmasında "Spheres of Influence" olarak adlandırdığı "Etki Alanı"dır. Bu kavram Seidler'in temel tezini ortaya koyan yaklaşımdır. Asıl anlatmak istediği, sömürgeci, politik ve geleneksel bazı ülkelerin muhasebe alanında da lider konumda olduklarıdır (Seidler, 1967: 775).

Seidler tarafından verilen ilk örnek, İngiltere'nin muhasebe sisteminin Avustralya ve Hindistan'ın muhasebe sistemlerinin oluşumunda model olarak kullanılmasıdır. Aynı şekilde İngiltere'nin muhasebe sisteminden türeyen ancak vardığı konum itibarıyla farklı bir model olarak ifade edebileceğimiz Amerikan muhasebe sistemi, coğrafi yakınlık ve sermaye akışları nedeniyle Meksika'ya yayılmıştır. Amerikan sisteminin İsrail tarafından da kabul edilmesinin yanında Japonya tarafından benimsenmesinin II. Dünya Savaşı'nın zorunlu bir sonucu olduğu söylenebilmektedir. Seidler'e göre, hukuksal yapı muhasebe sistem ve uygulamalarının gelişimi üzerinde önemli etkilere sahiptir. Farklı hukuksal temele ve süreçlere sahip ülkelerde muhasebeye ilişkin farklılıklar olabilmekte iken,

benzer hukuk sistemlerine ve kurallarına sahip ülkelerde muhasebeye ilişkin farklılıklar nispeten daha az olmaktadır (Sürmen ve Aygün, 2013: 376). Seidler yapmış olduğu çalışmada, enflasyonun bazı ülkelerin muhasebe sistemlerinde meydana getirdiği değişiklikler ile vergi ve muhasebe arasındaki ilişkinin ortaya çıkardığı farklılıkları tartışmıştır.

3.1.2. Mueller'in Sınıflandırması

Mueller (1968), muhasebe sistemlerinin sınıflandırılması konusunda girişimlerde bulunmuştur. Her ülkenin muhasebe standartlarının, o ülkenin ekonomik, politik ve çevresel diğer faktörlere göre üretilmiş olduğunu ileri sürmüştür. Bu aynı zamanda bir ülkenin muhasebe standartlarının diğer ülkeler için uygun olmadığı anlamına gelmektedir. Dört gruptan oluşan bir sınıflandırma yapmıştır (Choi ve Meek, 2005: 37).

Mueller'e göre birinci grupta, makroekonomik yaklaşım adı altında yapılan sınıflama yer almaktadır. Makroekonomik yaklaşım kapsamında muhasebe uygulamaları, ulusal makroekonomik hedeflerin geliştirilmesi için oluşturulmakta ve tasarlanmaktadır. Ulusal ekonomi politikalarının bir alt fonksiyonu olarak sosyal sorumluluk gözetilmekte ve vergi gibi politik ekonomilerin isteklerini yerine getirecek şekilde düzenlenmeler yapılmaktadır. İkinci grup piyasa odaklı bir yaklaşıma sahiptir. Muhasebe sistemi, ana hedefi hayatta kalmak olan mikro düzeydeki şirket ihtiyaçlarına yönelik olarak şekillenmektedir. Üçüncü grup, muhasebenin bağımsız bir disiplin olduğu yaklaşımına dayanmaktadır. Buradaki muhasebe sistemleri, politik ve ekonomik teorilerden bağımsız olarak geliştirilmiştir. İş dünyasının gereksinimlerini karşılamak ve ortaya çıkan sorunlara çözümler geliştirmek adına değişimlere açık bir muhasebe sistemi mevcuttur. Tekdüzen muhasebe sistemi yaklaşımını benimseyen dördüncü grup, muhasebeyi ekonomik bir politika aracı olarak görmektedir ve yalnızca devletin şirketler üzerindeki vergi, performans ölçümü, fiyat denetimi gibi amaçlarının kontrolünü sağlayan bir araç olarak değerlendirmektedir.

3.1.3. Previts'in Sınıflandırması

Gary John Previts (1975) ortaya koyduğu uluslararası muhasebe için metodoloji ve modeller konulu çalışmasında, muhasebe uygulamalarındaki tarihsel ve çevresel koşulları temel kriter olarak belirlemiş ve iki gruptan oluşan bir sınıflandırma yapmıştır. Kıta Avrupa ve Anglo-Amerika olmak üzere iki muhasebe sistemi olduğunu öne sürmüştür. Bu iddiası için kendi analiz yöntemlerini ve veri tabanlarını kullanmıştır. Bu yöntem ve veri tabanlarının tamamen sübjektif bilgi ve deneyimlerden oluşması nedeniyle sıklıkla eleştirilmiştir (Üç, 2009: 91).

3.1.4. Amerikan Muhasebe Birliği'nin Sınıflandırması

Amerikan Muhasebe Birliği (1977) uluslararası muhasebe dünyasında büyük yankı uyandıran bir sınıflandırma çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışma içerisinde örnek ülkeler ve parametreler kullanılmıştır. Amerikan Muhasebe Birliği morfolojisinde muhasebe kurallarının belirlenme süreci ile bunlar üzerinde etkisi olan tüm mikro ve makro etkenleri göz önüne almıştır (d'Arcy, 2001: 337). Çalışma içerisinde dünyadaki muhasebe sistemlerinin yapısını etkileyen unsurların tarihsel, kültürel ve sosyo-ekonomik olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda Birlik, dünyadaki muhasebe sistemlerinin beş farklı etki alanından etkilenebileceğini ortaya koymuştur. Bu etki alanları; İngiliz, Fransız-İspanyol-Portekiz, Almanya-Hollanda, Amerikan ve Komünist olarak ifade edilmiştir.

3.1.5. Puxty ve Diğerlerinin Sınıflandırması

Puxty ve diğerleri (1987) muhasebe sistemlerini sınıflandırdıkları çalışmada, muhasebe standartlarını belirleyen kurumların ve bu standartların belirleniş şeklinin hem standartların kendisini hem de muhasebe uygulamalarını etkiledikleri üzerine odaklanmıştır. Aynı şekilde bir ülkede var olan muhasebe standartları da ne tür bir düzenlemenin sonucunda ortaya çıktıkları konusunda bilgi vermektedir.

Puxty ve diğerleri, uluslararası şirketlerin muhasebe standartlarının uygulanış şeklini değiştirdiğini düşünmektedir. Ayrıca modern toplum hayatının sosyo-ekonomik alanda ortaya çıkardığı

yeniliklerin de muhasebe standartlarını belirleyen ve geliştiren kuruluşları etkilediğini ileri sürmüşlerdir (Puxty, Willmott, Cooper ve Lowe, 1987: 282).

3.1.6. Gray'in Sınıflandırması

Gray (1988) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasında etkili olan çevresel faktörler arasında yer alan kültür faktörüne odaklanılmıştır. Gray kültürle ilişkilendirdiği dört parametre ileri sürmüştür. Bunlar; Profesyonellik/Statükoculuk, Tekdüzecilik/Esneklik, İyimserlik/Tutuculuk ve Şeffaflık/Gizlilik olarak açıklanmıştır. Profesyonellik/Statükoculuk, birey bazında mesleki muhakemenin uygulanması ile kurallar ve yasal kontrollere uyum sağlamanın aksine profesyonel öz denetim sürecinin sürekliliğinin tercih edildiği bir parametredir. Tekdüzecilik/Esneklik, tekdüzen muhasebe uygulamalarının kullanılması ve bu uygulamaların esneklik olmadan yeknesak şekilde uygulanmasını ifade eden bir parametredir. İyimserlik/Tutuculuk, geleceğe yönelik belirsizliklerle baş edebilmek için iyimser ve tedbirli bir yaklaşımı tercih eden parametre olarak ifade edilmektedir. Şeffaflık/Gizlilik ise, şirketlerin açık ve şeffaf olmak yerine, yönetsel ve finansal verilerin sadece ilgili kişi veya kişilerle paylaşıldığı bir yaklaşımın benimsendiği parametreyi ifade etmektedir (Gray, 1988: 8).

3.1.7. Shoental'in Sınıflandırması

Shoental (1989) çalışmasında, muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasında o tarihe kadar dikkate alınmamış olan muhasebe eğitimi ve bu eğitim sonucunda ortaya çıkan muhasebecilerin mesleki yetkinliklerini sınıflandırma kriteri olarak dikkate almıştır. Çalışmada, mesleki yetkinliklerin muhasebe sistemlerinin farklılaşmasında etkin bir rol oynayıp oynamadığını ortaya koyabilmek için İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) üzerinde inceleme yapmıştır. Temel hipotezini “İngiltere ve ABD’deki muhasebecilerin mesleki yetkinlikleri arasında fark yoktur” şeklinde kuran Shoental, mesleğe yeni başlamış olan muhasebeciler üzerinden bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Yaptığı bu ampirik çalışma sonucunda, ilgili hipotezin gerçeği yansıtmadığını ortaya koymuştur (Üç, 2009: 98).

3.2. İçsel Sınıflandırma Sonucu Ortaya Çıkan Muhasebe Sistemleri

İçsel sınıflandırma kriterleri doğrudan muhasebe uygulamalarına odaklanmaktadır. İçsel ve dışsal sınıflandırmalar arasındaki başka bir fark da içsel sınıflandırmaların metodoloji olarak ampirik çalışmalarla birlikte istatistiksel analizler ortaya koymasıdır.

3.2.1. Hatfield'in Sınıflandırması

Muhasebe sistemlerinin içsel sınıflandırma çalışmalarının ilki Hatfield (1911) tarafından gerçekleştirilmiştir. Hatfield'in yapmış olduğu bu çalışmanın basımı 1966 yılında yapılmış olsa da yalnızca ilk içsel sınıflandırma çalışması değil, aynı zamanda ilk sınıflandırma girişimine örnek olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan çalışmada Fransa, İngiltere, Almanya ve ABD’deki muhasebe sistemleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Tutulan muhasebe defter ve kayıtlarının şekilsel farklılıkları, tekdüzen hesap planının varlığı, bilançonun varlığı ile hesap kalemleri arasındaki farklılıklar, finansal tabloların yetkili bir makam tarafından incelenip incelenmediği, amortisman gibi muhasebe uygulamalarının varlığı karşılaştırılan konular arasında yer almaktadır. Ayrıca çalışmasında, Kıta Avrupa’daki muhasebe sisteminin Anglo-Sakson muhasebe sistemine göre daha karmaşık olduğunu vurgulamıştır (Üç, 2009: 99).

3.2.2. Barret'in Sınıflandırması

Barret (1977) çalışmasında, ele aldığı 7 ülkedeki büyük şirketlerin faaliyet raporlarında yaptıkları açıklamaların kapsamını incelemiştir. Bu 7 ülke; ABD, İngiltere, Fransa, Japonya, Hollanda, Almanya ve İsveç’tir. 1963 ve 1972 yılları arasında finansal raporlama yapan 103 şirket üzerinden bir analiz gerçekleştirilmiştir. Barret, ABD’nin mali tablolarını öncül olarak kabul etmiş ve içlerinden önemli olarak kabul ettiği bazı hesap kalemlerini değişken olarak seçmiştir. Yapılan çalışmanın neticesinde 7 adet ülkenin mali tabloları kıyaslanarak 3 adet grup ortaya çıkarılmıştır. Bu gruplar; ABD ile İngiltere grubu, İsveç, Hollanda, Almanya ile Japonya grubu ve Fransa grubudur (Hossain,

2008: 665).

3.2.3. Da Costa ve Diğerlerinin Sınıflandırması

1900'lü yıllarda, o tarihlerdeki ismi ile Price Waterhouse (PW) olan muhasebe denetim ve danışmanlık firması çok sayıda ülkede ve farklı kıtalarda şubeye sahiptir. Bu nedenle birçok ülkenin muhasebe uygulamaları hakkında bilgi sahibidir. PW, 3 anket çalışması ile uluslararası muhasebe uygulamaları hakkında oldukça önemli bilgiler barındıran bir veri tabanı ortaya koymuştur.

PW (1973) tarafından 38 ülke baz alınarak, 233 adet muhasebe uygulamasına ilişkin soruların yer aldığı bir anket çalışması yapılmıştır. Da Costa, Bourgeois ve Lawson (1978), yapılan bu anket çalışmasını kullanarak faktör analizi uygulaması yapmış ve iki adet grup ortaya çıkarmışlardır. Birinci grup, ABD, Fransa, Almanya ve Güney Amerika ülkelerinden oluşurken, ikinci grup İngiliz Krallığı ve kurucu ülkelerinden oluşmaktadır. Ancak Da Costa ve diğerleri, Hollanda ve Kanada'nın iki grubun da özelliklerini taşımadığını ileri sürmüşlerdir (Nobes, 1992: 40).

3.2.4. Frank'in Sınıflandırması

Frank (1979) çalışmasında, PW tarafından yapılan ve yukarıda açıklanan anket çalışmasını kullanmış ve bir ülkedeki politik ve ekonomik sistemin o ülkedeki muhasebe sisteminin amaçlarının ve uygulamalarının şekillenmesinde etkili olduğu üzerinde durmuştur. Yapmış olduğu analiz sonucunda 4 ana ülke sınıflaması yapmıştır. Bu ülkeler; Britanya, Latin Amerika, Kıta Avrupa ve ABD'dir. Frank'in yapmış olduğu bu sınıflandırmanın Seidler (1967) tarafından yapılan üçlü gruplandırma çalışmasına benzerlik gösterdiği görülmektedir. Frank'in çalışmasında farklı olarak dördüncü grup olan Latin Amerika bulunmaktadır. Aynı zamanda Amerikan Muhasebe Birliği'nin (1977) morfolojik sınıflandırma çalışması ile de benzerlikler içermektedir (Frank, 1979: 596).

3.2.5. Nair ve Frank'in Sınıflandırması

Nair ve Frank (1980) çalışmalarında, sınıflandırma kriteri olarak muhasebe uygulamalarını ikiye ayırmıştır. Buradaki birinci ayırım; muhasebe uygulamalarının ölçüm işlevi, ikinci ayırım ise açıklama işlevidir. Bu çalışma PW (1975) tarafından oluşturulan veri tabanının 46 ülkeye ait bilgilerini içermektedir. Muhasebe uygulamalarının ölçme ve açıklama işlevleri arasındaki ayırımın belirtildiği çalışmada, bu işlevlere ilişkin muhasebe uygulamalarının ele alınan ülkelerde farklı otoriteler tarafından düzenlendiğine dikkat çekilmiştir.

3.2.6. Nobes'un Sınıflandırması

Christopher Nobes (1983), o tarihe kadar yapılmış olan içsel sınıflandırma modellerinin eksikliklerini gidermek amacıyla bir çalışma ortaya koymuştur. Yeni bir model olarak hiyerarşik önerisinde, daha önce yapılmış olan içsel sınıflandırma çalışmalarına, ortaya çıkarılan sonuçların istatistiksel olarak karşılaştırılabileceği bir modelin geliştirilmemiş olması açısından ve yapılan sınıflandırmalarda oluşturulan grupların birbirleriyle olan ilişkilerine ait mesafelerin belirtilmemiş olması açısından eleştiriler getirmiştir. Nobes yapmış olduğu sınıflandırmada, hukuk ve ekonomi gibi değişkenleri kullanarak gruplandırmaya açıklık getirmeye çalışmıştır. Ancak burada ortaya koyduğu en önemli yeniliğin, sınıflandırma yaparken kullandığı hiyerarşik olduğunu söylemek mümkündür. Nobes'e göre önceki çalışmaların en büyük eksikliği gruplar arasındaki karşılaştırmalı mesafeleri gösteren hiyerarşinin olmayışıdır. Örneğin yapılan çalışmalarda ABD, İngiltere ve Almanya üç ayrı grupta gözükmekte, böylece bu üç büyük ülkenin muhasebe sistemlerinin yapılan sınıflandırmaya göre birbirine benzemediği sonucuna varılmıştır. Ancak hangi iki ülkeye ait muhasebe sisteminin daha benzer veya daha farklı olduğu soruları cevapsız kalmıştır. Bu nedenle Nobes, İngiltere ve ABD'nin Kıta Avrupa ülkeleri ile olan yakınlıklarını göstermenin çalışma açısından yararlı olacağını ileri sürmüştür.

Nobes muhasebe sistemlerine ilişkin sınıflandırmasını yaparken hiyerarşik bir model kullanmıştır. Bu model sayesinde ülkelerin muhasebe sistemlerinin benzerlikleri ve farklılıkları açısından birbirlerine olan yakınlıkları görülebilmektedir. Örneğin, Nobes'e göre, muhasebe sisteminin devlet

tarafından düzenlendiği, vergilendirme ile ekonomi politik uygulamaların birlikte yürütüldüğü İsveç ve devletin muhasebe uygulamaları üzerinde neredeyse hiç etkisinin olmadığı, muhasebe uygulamalarının piyasa ile şirketlerin ihtiyaçlarına göre şekillendiği Hollanda birbirine en uzak ülkelerdir (Nobes ve Parker, 2002: 64).

3.2.7. Douppnik ve Salter'in Sınıflandırması

Douppnik ve Salter (1993) yaptıkları çalışmada, Nobes'un hiyerarşik sınıflandırmasının geçerliliğini test ederek mevcut muhasebe sistemlerini sınıflandırmıştır. Bu çalışmadaki veriler PW (1979) tarafından düzenlenen anket içerisinde derlenmiştir. Çalışma dâhiline 100 adet muhasebe uygulaması alınmıştır. Anket sonuçlarına ANOVA testi uygulanarak iki kümeli gruplandırma yapılmıştır. Çalışmada yeni bir anket geliştirilmiş ve bu anket Arthur Anderson, Coopers and Lybrand, Deloitte and Touche, Ernst and Young, KPMG gibi uluslararası muhasebe ve danışmanlık firmalarına gönderilmiştir. 50 ülkenin bilgilerini barındıran 174 adet ankettan dönüş alınmıştır.

Anketlerden derlenen cevaplar doğrultusunda çeşitli analizler yapılmış ve hiyerarşik bir sınıflandırma ortaya koyulmuştur. Bu sınıflandırmada makro ve mikro olmak üzere iki sınıf oluşturulmuştur. Makro sınıfta muhasebe uygulamalarının yasa koyucular tarafından belirlendiği ülkeler yer alırken, mikro grubunda muhasebe uygulamalarının yasa koyucular yerine uygulayıcılar tarafından belirlendiği ülkeler yer almıştır. Makro grubunda Kıta Avrupa ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri ve Arap ülkeleri; mikro grubunda ise İngiliz Kolonileri, ABD, Hollanda, Tayvan ve Lüksemburg yer almıştır (Douppnik ve Salter, 1993: 41-50). Yapılan bu sınıflandırma değerlendirildiğinde Nobes'in çalışmasıyla benzerlik gösterdiği söylenebilmektedir.

3.2.8. d'Arcy'nin Sınıflandırması

d'Arcy (2000) çalışmasında, ulusal muhasebe sistemlerini düşük ve yüksek kalitede olmak üzere iki sınıfa ayırmış ve yüksek kalitedeki muhasebe sistemlerinin düşük kalitedeki muhasebe sistemlerine göre finansal tabloların karşılaştırılabilirliği açısından daha kuvvetli gördüğünü belirtmiştir. O'na göre, muhasebe uygulamalarının yasa koyucular tarafından düzenlendiği ülkelerde muhasebe sistemleri daha kaliteli olmaktadır. Bu durumu, tekdüze ve bağlayıcı kuralların olduğu ülkelerde, benzer iş kollarında yer alan şirketlerin benzer finansal tablolar hazırlamak zorunda olmaları ve dolayısıyla karşılaştırma yapma olanağının doğmasıyla açıklamıştır. Ancak muhasebe uygulamalarının yasa koyucular tarafından düzenlenmediği ülkelerde, işletmelerin finansal tabloları benzerlik göstermediğinden karşılaştırma yapmanın zorluğunu ifade etmiş ve bu durumun yatırımcılar açısından karar almakta güçlük yarattığını vurgulamıştır. Asıl amacı bilgi sağlamak olan finansal tabloların böylece işlevini yerine getiremediğini ifade etmiştir (d'Arcy, 2000: 45-46).

4. MUHASEBE SİSTEMLERİNİN SINIFLANDIRILMASINDA FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI VE VERGİNİN ROLÜ

Muhasebe sistemlerinin dışsal ve içsel sınıflandırılmasında dikkat çeken hususlardan biri vergidir. Sınıflandırma kriterleri içerisinde vergiye yeterince yer verilmediği ve yalnızca dışsal sınıflandırma çalışmaları arasında yer alan Seidler (1967) ile Mueller'in (1968) vergi boyutunu ele aldığı görülmektedir.

Uluslararası literatürde muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasına ilişkin çalışmaların özellikle son 10 yıllık süreç içerisinde güncellendiği görülmektedir. Ancak ulusal literatürde, Türkiye muhasebe sisteminin sınıflandırma içerisindeki yerine ilişkin çalışma sayısı oldukça kısıtlıdır ve mevcut çalışmalar 2010 yılı öncesine aittir. UFRS kullanımının yaygınlaşması ile birlikte finansal muhasebe ve raporlamanın vergi ile olan entegrasyonunun sınıflandırma çalışmalarında dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir (Seidler, 1967: 776). Ulusal yazında, Türkiye'nin finansal raporlamada uluslararası standartlara uyumunun ve vergi kurallarının muhasebe uygulamalarına etkisinin incelendiği çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak UFRS ve vergi arasındaki ilişki bağlamında Türkiye'nin, muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasındaki yerini değerlendiren ve geleneksel sınıflandırmaları Türkiye açısından güncelleyen bir çalışma bulunmamaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde UFRS ve vergi arasındaki ilişki bağlamında muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasına yönelik uluslararası literatür incelenmiştir. Daha sonra ulusal literatüre katkı sağlamak amacıyla Türkiye'nin, muhasebe sistemleri içerisindeki yerini güncellemeye yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Aşağıdaki başlıklarda literatür taraması ile çalışmanın amacı, yöntemi ve bulguları açıklanmıştır.

4.1. Literatür Taraması

Muhasebe sistemleri ve vergi arasındaki ilişki ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermekte ve zaman içerisinde değişip gelişmektedir. Uluslararası muhasebe literatüründe muhasebe sistemleri ve vergi arasındaki ilişki için çeşitli sınıflandırma önerileri bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında ilgili sınıflandırma önerilerine ilişkin araştırmalar özetlenmiştir.

Hagendoorn (1996) çalışmasında, 13 Avrupa ülkesinin muhasebe sistemi ve vergi uygulamaları arasındaki ilişkiyi incelemiş, vergi ve muhasebe uygulamalarının birbiriyle olan bağımlılıklarının zaman içerisinde azalarak bağımsız bir yapıya doğru gelişim gösterdiğini tespit etmiştir. Lamb ve diğerleri (1998), vergi ile muhasebe kuralları ve uygulamaları arasındaki uyumun yoğunluğunu ve niteliğini değerlendirmek amacıyla çeşitli kategoriler üzerinden bir sınıflandırma gerçekleştirmiştir. Bu kategoriler, vergi ve muhasebe arasındaki bağımsızlık ve benzerlik ile vergi ve muhasebe otoriteleridir. İlgili kriterler baz alınarak yapılan sınıflandırmanın daha belirleyici olabilmesi adına Anglo-Sakson ve Kıta Avrupa muhasebe sistemlerini temsilen ABD, Birleşik Krallık, Fransa ve Almanya seçilmiştir. Çalışmada muhasebe politikalarının seçimi üzerinde vergi etkisinin iki muhasebe sistemi açısından yarattığı farklılıklar ortaya koyulmuştur. Nobes ve Schwencke (2006), Lamb ve diğerleri tarafından yapılan çalışmayı geliştirerek UFRS'nin benimsenmesine kadar geçen 30 yıllık süreç için Norveç'i sınıflandırmaya dâhil etmiş ve karşılaştırmalı bir uluslararası analiz modeli önerisi sunmuştur. İlgili model Gavana ve diğerleri (2013) tarafından İtalya için uygulanmıştır. Yazarlar, UFRS ile vergi uygulamaları arasında önemli ölçüde farklılık olduğunu, ancak İtalya'da çoğu Avrupa ülkesinin muhasebe geleneğine uygun olarak genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin vergi kuralları ile yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Aisbitt (2002) çalışmasında, muhasebe sistemleri ve vergi arasında dinamik bir ilişki olduğunu, zaman içerisinde vergi reformları ve muhasebe sistemlerinin modernizasyon süreci nedeniyle muhasebe sistemi sınıflandırmalarının değişkenlik gösterdiğini vurgulamıştır. Nobes (2008) çalışmasında, muhasebe sistemlerini sınıflandırırken iki temel grup kullanmıştır. Bunlardan ilki güçlü bir özsermaye yapısına sahip ticaret odaklı muhasebe sistemleri; diğeri ise zayıf özsermaye yapısına sahip, hükümet odaklı ve vergi ağırlıklı muhasebe sistemleridir. Nobes, esas olarak yatırımcıların finansal bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanan muhasebe sistemlerinde muhasebe ve vergi kurallarının birbirinden ayrılma eğiliminde olduklarını, alacaklıların korunmasına yönelik muhasebe sistemlerinde ise daha uyumlu olduklarını ifade etmiştir.

Literatür genelinde yapılan çalışmaların önemli bir kısmının Anglo-Sakson ve Kıta Avrupa muhasebe sistemlerini temsilen Birleşik Krallık ve Almanya üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Çalışmalarda, muhasebe sistemi ile vergi arasındaki bağlantıların Almanya'da güçlü, Birleşik Krallık'ta ise oldukça zayıf olduğu vurgulanmıştır. Ancak Gee ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada UFRS kapsamında konsolide finansal raporlama üzerinde verginin etkisi incelenmiş ve önceki çalışmaların aksine Almanya'da muhasebe uygulamaları ve vergi arasındaki ilişkinin 1990'lı yıllar itibarıyla zayıflamaya başladığı belirtilmiştir.

4.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, vergi ve finansal raporlama uygulamalarının muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasındaki rolünü değerlendirmektir. Ulusal literatürde yer alan çalışmalar, UFRS öncesi dönemde Türk muhasebe sisteminin sınıflandırılması amacıyla belirli muhasebe uygulamaları üzerinden çeşitli ülkelerle olan benzerlik ve farklılıkları kullanmıştır. Elde edilen veriler ışığında, Türk muhasebe sisteminin Kıta Avrupa ve Anglo-Sakson muhasebe sistemleriyle çeşitli açılardan benzerlik gösterdiği, dolayısıyla karma bir sistem içerisinde sınıflandırılması gerektiği belirtilmiştir.

Ancak uluslararası literatürde özellikle son 10 yıllık süreç içerisinde yapılan çalışmalar, muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasında UFRS uygulamalarının önemli değişiklikler getirdiğini göstermektedir. Literatür taraması sonucunda, belirli Avrupa ülkelerine yönelik muhasebe sistemlerinin sınıflandırma çalışmaları içerisinde UFRS ve vergi uygulamalarının karşılaştırmalı olarak yer aldığı görülmektedir. Fakat bu bağlamda Türkiye'nin içinde bulunduğu bir sınıflandırma çalışması yapılmamıştır. Bu çalışma ile Türkiye'nin, özellikle 2012 yılı ve sonrasında kullanımı yaygınlaşan UFRS uygulamaları ile vergi düzenlemeleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinden güncel sınıflandırma çalışmalarına dâhil edilmesi amaçlanmıştır.

4.3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, deneysel olmayan nitel araştırma tasarımına sahiptir. Elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre düzenlenmiş ve ortaya koyulmuştur. Bu nedenle çalışma, amacı açısından betimleyici araştırma tipi kategorisindedir. Betimleyici araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemi olarak ikincil veri toplama tekniği tercih edilmiştir. Muhasebe sistemlerini vergi etkisi altında sınıflandıran uluslararası çalışmaların önemli bir kısmında, Lamb ve diğerleri (1998) tarafından geliştirilen modelin kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada da kullanılan söz konusu model, vergi kuralları ve uygulamaları ile finansal raporlama kuralları ve uygulamaları arasındaki bağlantı veya uygunluk derecesini inceleyen beş kriterden oluşmaktadır. Bu kriterler ile finansal raporlama uygulamaları ve vergi uygulamalarının operasyonel anlamda ne ölçüde bağlantılı olduğu incelenmektedir. Lamb ve diğerleri tarafından geliştirilen model aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Vergi ve Finansal Raporlama Arasındaki Bağlantı Durumları

Durum I: Bağlantının/İlişkinin Olmaması (Disconnection)	Farklı vergi ve finansal raporlama kurallarına (veya farklı seçeneklere) farklı amaçlar doğrultusunda uyulması
Durum II: Benzerlik (Identity)	Vergi ve finansal raporlama kuralları arasındaki özdeşlik
Durum III: Muhasebe Liderliği (Accounting Leads)	Finansal raporlama kurallarının veya seçeneklerinin finansal raporlama ve vergi amaçları için ortak kullanılması
Durum III*: Muhasebe Liderliğinin Ters Etkisi (Accounting Leads But Reverse Effect)	Belirli veya tek bir vergi kuralının bulunmadığı durumlarda, daha sonra vergi amaçları için de kullanılabilecek finansal raporlama kurallarının seçilmesi
Durum IV: Vergi Liderliği (Tax Leads)	Vergi kurallarının veya seçeneklerinin finansal raporlama ve vergi amaçları için ortak kullanılması
Durum V: Vergi Hakimiyeti (Tax Dominates)	Finansal raporlama kurallarının vergi amaçları ile çakışması durumunda daima bir vergi kuralının izlenmesi

Kaynak: Lamb, Nobes ve Roberts, 1998: 174

Durum I, vergi kuralları ve uygulamalarının finansal raporlama kuralları ve uygulamalarından ayrılmasıdır. Bu durum, verginin finansal raporlama kararları üzerinde etkisinin olmadığı anlamına gelmektedir. Durum II, vergi kuralları ile finansal raporlama kurallarının benzer olduğuna işaret etmektedir. Vergi hususlarının yöneticilerin muhasebe politikası seçimlerinde sınırlı bir alanı etkilediğini göstermektedir. Durum III'te muhasebe kuralları vergi kurallarına göre daha ayrıntılıdır ve vergi uygulaması muhasebe uygulamasını takip etmektedir. Başlangıçta bu durum, muhasebenin vergi üzerindeki etkisini akla getirmektedir. Ancak muhasebe kurallarının belirsiz olması veya opsiyon içermesi durumunda vergi etkisinin dikkate alınarak seçilmesi, yorumlanması veya şekillendirilmesi şeklinde bir “ters etki” söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle Durum III*, ters bir etkinin, diğer bir ifade ile finansal raporlamayı etkileyen vergi hususlarının varlığını göstermektedir. Durum IV ve V, muhasebe politikalarının seçimi üzerindeki vergi etkisini ortaya koymaktadır. Durum IV, belirli ya da yeterince spesifik bir finansal raporlama kuralının olmadığı ve bu nedenle vergi kurallarının takip edildiği durumu yansıtmaktadır. Durum V'te ise finansal raporlama kuralları geçersiz sayılmaktadır.

Ülkelerin muhasebe sistemlerinin yukarıda yer alan durumlardan hangisinde sınıflandırılabilirliğini belirlemek adına çeşitli muhasebe alanlarının değerlendirilmesi önerilmektedir. Bu çalışmada da Türkiye'nin Tablo 1'de yer alan sınıflandırmaya dâhil edilebilmesi için bir kontrol listesi oluşturulmuştur. Bu listede Lamb ve diğerleri (1998) tarafından ortaya koyulan ve Nobes ile Schwencke (2006) tarafından geliştirilen muhasebe alanları yer almaktadır.

4.4. Çalışmanın Bulguları

Çalışmada incelenen muhasebe alanları ve Türkiye için belirlenen durumlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Finansal Raporlamanın Önemli Alanlarında Vergi Bağlantısı ve Türkiye Açısından Değerlendirme Sonuçları

Seçilen Muhasebe Alanları	Durum Değerlendirmeleri
1.Maddi Duran Varlıkların Ölçümü	Durum II
2.Maddi Duran Varlıklarda Değer Düşüklüğü	Durum III*
3.Amortisman	Durum I
4.Kiralama Sınıflandırmaları	Durum II
5.Karşılıklar	Durum I
6.Stok Maliyet Yöntemleri	Durum I
7.Araştırma ve Geliştirme Giderleri	Durum III/III*
8.Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlemleri	Durum I
9.Borçlanma Maliyetleri	Durum I
10.Finansal Varlıklar	Durum I
11.Yabancı Para Birimine Dayalı İşlemler	Durum I
12.Şerefiye	Durum I
13.Devlet Teşvikleri	Durum I
14.Kıdem Tazminatı	Durum I
15.Muhasebe Politikaları, Tahminleri ve Hataları	Durum I

Tablo 2'de yer alan muhasebe alanlarının Türkiye için durum değerlendirmelerine ilişkin açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

Maddi Duran Varlıkların Ölçümü: TMS 16 kapsamında maddi duran varlıklar ilk kez muhasebeleştirilirken, ticari iskonto ve indirimler düşüldükten sonraki satın alma fiyatına, satın alma işlemine bağlı olarak oluşan giderlerin ve varlığın işletme içerisinde amaçlanan kullanıma uygun hale

getirilmesiyle doğrudan ilişkilendirilen maliyetlerin eklenmesi sonucu oluşan maliyet bedeli kullanılmaktadır. Sonraki dönem ölçümlerinde ise maliyet modeli ya da yeniden değerlendirme modeli kullanılabilir. Maliyet modelinin seçilmesi halinde, ilk kez muhasebeleştirilmeden sonra maddi duran varlığın maliyetinden birikmiş amortisman ve varsa birikmiş değer düşüklüğü zararı indirildikten sonra oluşan tutar kullanılmaktadır. Yeniden değerlendirme modelinde ise varlığın gerçeğe uygun değeri ölçülerek, bu değer üzerinden hesaplanan birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararının indirilmesi ile oluşan tutar hesaplanmaktadır. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) ve VUK açısından da maddi duran varlıklar ilk kez kayda alınırken maliyet değeri kullanılmaktadır. Sonraki dönem ölçümlerinde ise yalnızca maliyet modeline izin verilmektedir. Dolayısıyla işletmelerin varlık yapısı içerisinde önemli bir yere sahip olan maddi duran varlıkların değerlendirme ölçüleri açısından finansal raporlama standartları ve vergi bağlamında önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Bu durum, vergi kuralları ile finansal raporlama kurallarının benzer olduğuna ve vergi hususlarının, yöneticilerin muhasebe politikası seçimlerinde sınırlı bir alanı etkilediğine işaret eden Durum II ile gösterilmiştir.

Maddi Duran Varlıklarda Değer Düşüklüğü: TMS 16 ve TMS 36 kapsamında maddi duran varlıklar için değer düşüklüğü karşılığı hesaplanmakta ve raporlanmaktadır. Bu durum maddi duran varlıkların net defter değerinde değişiklik yaratmakta ve buna paralel olarak sonraki dönemlerde ayrılacak amortisman tutarını da değiştirmektedir. MSUGT/VUK kapsamında maddi duran varlıklar için değer düşüklüğü karşılığı ayrılmamaktadır. Önceki yıllarda VUK'da yer alan yeniden değerlendirme uygulaması enflasyon düzeltmesi çalışmaları kapsamında kaldırılmıştır. Bu bağlamda, TMS 16 kapsamında maddi duran varlıklar için ayrılan değer düşüklüğü karşılığı VUK açısından kabul görmemekte ve ilgili dönemin vergiye tabi kârını etkilememektedir. Dolayısıyla finansal raporlama uygulamalarını etkileyen vergi hususlarının varlığı söz konusudur. Bu durum Durum III* olarak sınıflandırılmıştır.

Amortisman: Maddi duran varlıklar üzerinden ayrılan amortismanla ilgili standartlar ve MSUGT/VUK açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların başında VUK'a göre amortisman ayırmanın mükellefin isteğine bırakılmış olması, standartlarda ise bir zorunluluk olmasıdır. Bir diğer önemli farklılık ise amortisman tabi tutarın hesaplanmasında görülmektedir. Standartlarda amortisman tabi tutar hesaplanırken kalıntı değer maliyet bedelinden düşürülmekte ve yeniden değerlendirme modelinin seçilmiş olması durumunda amortisman yeniden değerlemeden sonraki tutar üzerinden hesaplanmaktadır. Ayrıca standartlar ve vergi uygulamaları arasında varlık maliyetlerinin hesaplanmasındaki farklılıklar, borçlanma maliyetlerinin varlık maliyetine dâhil edilmesi, vadeli işlemlerde faiz ayrıştırılması, varlığın faydalı ömrünün belirlenmesi gibi farklılıklar da amortisman tutarlarının ayrışmasına neden olmaktadır. Bir diğer önemli farklılık ise amortisman yönteminde yapılan değişiklik ile ilgilidir. VUK yalnızca azalan bakiyeler yönteminden normal amortisman yöntemine geçişe izin verirken, UFRS kapsamında gerekli hallerde amortisman yöntemi değişikliğinde serbestlik bulunmaktadır. Bu bağlamda UFRS sonrası dönemde vergi kuralları ile finansal raporlama kurallarının birbirinden ayrıştığı görülmektedir. Bu nedenle Durum I olarak değerlendirilmiştir.

Kiralama Sınıflandırmaları: Ülkemizde kiralama işlemlerinin uzun bir geçmişi olmasına rağmen 1985 yılında KDV uygulamalarının başlaması ve zamanla kiralama işlemlerine olan talebin artmasıyla birlikte vergi kanunlarında ilk düzenleme 2003 yılında yapılmıştır. Öncelikle 4842 Sayılı Kanun ile VUK mükerrer 290. maddeye eklenmiş, daha sonra uluslararası muhasebe standartlarına uyum amacıyla MSUGT'de 11 sıra numarası ile yayınlanmıştır. İlgili kanun yıllar içerisinde çeşitli değişiklikler yapılarak düzenlenmiş ve 2012 yılında 6361 sayılı "Finansal Kiralama, Faktöring ve Finansman Şirketleri Kanunu (FFFK)" olarak son halini almıştır. VUK ve 6361 Sayılı Kanun'da yalnızca finansal kiralama düzenlenmiş olup faaliyet kiralamasına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Tüm kiralamalar finansal kiralama olarak değerlendirilmekte ve tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmektedir. Muhasebe standartlarında ise TMS 17 ile kiralama işlemlerinin muhasebe uygulamaları düzenlenmiş, 2019 itibarıyla işlemler TFRS 16 ile güncel haline getirilmiştir (Yavuz, 2022: 230). TFRS 16'da kiraya veren açısından finansal kiralama ve faaliyet kiralaması

ayrımı devam etmekle birlikte kiracı açısından bu sınıflandırma ortadan kaldırılmıştır. KDV, kurumlar, motorlu taşıtlar, gümrük, emlak, damga, banka ve sigorta muameleleri vergisi gibi birtakım hükümlülükler doğuran kiralama işlemlerinin, son düzenlemeler sonrası ülkemizdeki muhasebe mevzuatı açısından benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bu nedenle 2012 yılı ve sonrası dönem için Durum II olarak değerlendirilmiştir.

Karşılıklar: Aktif kalemlerin değer kaybını ya da muhtemel gider ve zararları karşılamak amacıyla faaliyet sonuçlarından ayrılan fonları ifade eden karşılıklar, tahakkuk ve muhasebeleştirilme kriterleri bağlamında vergi kanunu ve standartlar açısından farklılık göstermektedir. TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar standardına göre karşılıklar, geçmiş olaylardan kaynaklanan, zamanı ve tutarı belli olmayan mevcut yükümlülükleri ifade etmektedir. TMS 37'ye göre yükümlülüğün yerine getirilmesi için ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkışının muhtemel olması ve yükümlülük tutarının güvenilir şekilde tahmin edilebilmesi durumunda karşılık finansal tablolara yansıtılmaktadır. Ancak VUK açısından vergi matrahının hesaplanmasında gider olarak değerlendirilecek bir karşılık ayırabilmek için spesifik bir karara ihtiyaç duyulmaktadır. Vergi düzenlemelerindeki tahakkuk ilkesi gereğince, gerçekleşmesi öngörülen bir zarar nitelik olarak netleştiğinde giderleşebilmektedir. Dolayısıyla TMS 37 uyarınca öngörü ve tahmin ile belirlenen karşılıklar, vergi kanunları açısından gider mahiyeti taşımamaktadır. Bu durumda, karşılıklar bağlamında vergi kuralları ve uygulamalarının finansal raporlama kuralları ve uygulamalarından ayrıştığı ve Durum I' i yansıttığı söylenebilir.

Stok Maliyet Yöntemleri: MSUGT/VUK çerçevesinde stok maliyet yöntemleri olarak fiili maliyet tekniği, FIFO (First In First Out), ağırlıklı ortalama maliyet yöntemi ve hareketli ortalama maliyet yöntemi kullanılmaktadır. TMS 2 Stoklar standardına göre ise bu yöntemlere ek olarak standart, perakende ve gerçek parti maliyet teknikleri yer almaktadır. VUK 274 ve 275 nolu maddelerde emtia olarak tanımlanan stokların değerlendirilmesinde kullanılan LIFO (Last In Last Out) yöntemi, 31.12.2003 tarihinde yayınlanan ve 01.01.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5024 Sayılı VUK, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile kaldırılmıştır. Benzer şekilde TMS 2 standardında da LIFO kullanımına izin verilmemektedir. Ancak MSUGT/VUK açısından stok maliyetlerinin belirlenmesinde vergi hukuku sistematığı içerisinde belirlenen değerlendirme ölçütlerinin kullanıldığı ve yapılan değerlendirme ile vergi matrahının tespitinin hedeflendiği görülmektedir. TMS 2 standardında ise uluslararası muhasebe standartları ile uyumlu ölçüm esasları uygulanarak stokların gerçeğe uygun değerleriyle ilgili dönemde tahakkuk ettirilmesi hedeflenmektedir (Satır, 2023: 329). Bu bağlamda, vergi uygulamalarıyla finansal raporlama uygulamalarının birbirinden ayrıldığı Durum I' in geçerli olduğu söylenebilir.

Araştırma ve Geliştirme Giderleri: Ulusal rekabet gücünü arttıran ve eğitimli işgücüne önemli bir istihdam sağlayan araştırma-geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerine ilişkin işlemler de vergi ve finansal raporlama kuralları açısından muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasında değerlendirilen bir diğer husustur. MSUGT/VUK açısından Ar-Ge faaliyetleri bir arada değerlendirilmekte iken muhasebe standartlarında ayrı birer faaliyet olarak ele alınmaktadır. Vergi mevzuatında Ar-Ge giderleri yeni bir ürünün meydana getirilmesine ya da mevcut bir ürünün yeni teknolojilerle geliştirilmesine yönelik ve işletmeye gelecekte fayda sağlaması bekleniyor ve bu fayda ölçülebiliyorsa aktifleştirilmektedir. Aksi durumda gider yazılmaktadır. Muhasebe standartlarına göre ise araştırma maliyetleri gider yazılmakta, geliştirme maliyetleri ise aktifleştirilmektedir. Bu bağlamda, araştırma aşamasını geliştirme aşamasından ayırmak ve aktifleştirme kriterlerinin sağlanıp sağlanmadığını değerlendirmek için muhasebe yetkilileri tarafından belirli bir dereceye kadar muhakeme gereklidir. Dolayısıyla muhasebe kurallarının vergi kurallarından daha ayrıntılı olduğu Durum III sınıflandırması uygun görülmektedir. Ancak, aktifleştirilmenin vergi indirimini erteleyeceği göz önüne alındığında ters bir etkinin olabileceği, başka bir ifadeyle finansal raporlamayı etkileyen vergi hususlarının var olabileceği Durum III* de düşünülmelidir.

Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlemleri: MSUGT/VUK açısından yıllara yaygın inşaat ve onarım işlemlerinde gelir, gider, maliyet, kâr ve zararın kayıtlara alınabilmesi için inşaat işinin tamamen bitirilmesi ya da geçici kabulün yapılmış olması gerekmektedir. Dolayısıyla inşaat faaliyetlerinde kâr veya zarar işin bittiği yıl tespit edilmekte ve tamamı ilgili yıl için kaydedilmektedir. Tamamlanma olarak ifade edilen bu yöntem, muhasebenin ve standart vergilendirmenin temel ilkesi olan dönemselliğe aykırı bir uygulamadır (Demir ve Töremen, 2022: 374). TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardında, taahhüt edilen mal ya da hizmetlerin müşterinin kontrolüne geçmesiyle birlikte belirli veya herhangi bir zamanda hasılatın muhasebeleştirilmesi öngörülmektedir. Bu bağlamda, vergi uygulamalarıyla finansal raporlama uygulamalarının birbirinden ayrıldığı Durum I geçerli olmaktadır.

Borçlanma Maliyetleri: İşletmelerin borçlanılan tutarlarla ilgili katlandıkları faiz, komisyon, kur farkı gibi giderleri ifade eden borçlanma maliyetleri, MSUGT kapsamında VUK'da ve muhasebe standartları kapsamında TMS 23 Borçlanma Maliyetleri standardında düzenlenmektedir. Borçlanma maliyetlerine ilişkin söz konusu iki ayrı düzenleme mali ve ticari kârın belirlenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Vergi mevzuatında borçlanma maliyetleri maddi duran varlıklar ve stoklar olmak üzere iki ayrı açıdan değerlendirilmektedir. 163 numaralı VUK Tebliği'ne göre, maddi duran varlığın aktifleştirildiği hesap döneminin sonuna kadar tahakkuk etmesi ya da ödenmesi kesin olan faiz giderlerinin ilgili maddi duran varlığın maliyetine eklenerek aktifleştirilmesi gerekmektedir. Bu durumda söz konusu maddi duran varlık için amortisman ayrılırken borçlanma maliyetini de içeren elde etme maliyeti esas alınmaktadır (Elagöz ve Özcan, 2020: 79). Aktifleştirme tamamlandıktan sonraki dönemlerin faiz giderleri ise ilgili yıla doğrudan gider yazılabileceği gibi maddi duran varlığın maliyetine eklenerek amortismanına da tabi tutulabilir. 238 numaralı Tebliğ'de stokların elde edilmesi ve aktifleştirilmesine kadar geçen süreçte oluşan borçlanma maliyetlerinin stok maliyetine eklenmesi gerektiği belirtilmektedir. TMS 23'e göre ise amaçlanan kullanıma veya satışa hazır hale gelmesi zorunlu olarak uzun bir süreyi gerektiren özellikli varlıkların elde edilmesi, inşası veya üretimiyle doğrudan ilişkili olan borçlanma maliyetleri aktifleştirilebilmektedir. Diğer borçlanma maliyetleri ilgili döneme gider yazılmalıdır. Dolayısıyla vergi kuralları ve finansal raporlama kuralları açısından borçlanma maliyetlerinin dönem gideri olarak muhasebeleştirilmesiyle dönem kârını azaltması ya da aktifleştirilerek amortismanına dâhil edilmesi hususunda farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda, borçlanma maliyetlerinin muhasebeleştirilmesinde vergi kuralları ile finansal raporlama kurallarının birbirinden ayrıldığı Durum I geçerli olmaktadır.

Finansal Varlıklar: Çalışmada muhasebe sistemlerinin sınıflandırılması için ele alınan bir diğer husus finansal varlıklardır. TFRS 9 Finansal Araçlar standardı kapsamında bir finansal varlığın ve yükümlülüğünün finansal tablolara alınabilmesi için işletmenin finansal araca dair bir sözleşmeye taraf olması gerekmektedir. Ticari alacaklar hariç tüm finansal varlıklar ilk kez kayda alınırken gerçeğe uygun değer (GUD) kullanılır. Sonraki dönemlerde ise itfa edilmiş maliyet ya da GUD ile değerlendirme yapılmaktadır. Standart kapsamında finansal varlıklar itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülenler, GUD farkı kâr zarara yansıtılanlar ve GUD farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılanlar olmak üzere üç şekilde sınıflanmaktadır. Finansal varlığın edinilmesinde ortaya çıkan işlem maliyetleri itfa edilmiş maliyetiyle ölçülen finansal varlıklar için GUD'e eklenirken, GUD ile ölçülenlerde gelir tablosuna yansıtılmaktadır.

MSUGT/VUK kapsamında ise menkul kıymet, edinimine ilişkin belgelendiğinde maliyet bedeliyle finansal tablolara kaydedilmektedir. İşletme faiz ya da temettü geliri sağlamak ve/veya fiyat dalgalanmalarından yararlanmak amacıyla geçici süreyle elinde tuttuğu yatırımlarını menkul kıymet olarak; yatırım yapılan işletmenin yönetimine katılmak amacıyla edindiği finansal varlıkları ise mali duran varlık olarak sınıflandırmaktadır. Sonraki dönem ölçümlerinde muhasebe standartlarından farklı olarak alış bedeli veya borsa değeri kullanılmaktadır. Dolayısıyla vergi mevzuatı ile finansal raporlama uygulamaları açısından finansal varlıkların sınıflandırma, ölçüm, işlem maliyetleri, faiz ve kur farkları gibi birçok hususta önemli farklılıklar bulunmakta ve Durum I geçerli olmaktadır.

Yabancı Para Birimine Dayalı İşlemler: Küreselleşmeyle birlikte işletmelerin yurt dışı faaliyetleri giderek artmakta ve bu durum yabancı paralı işlemlerden kaynaklanan kur farklarının vergi ve

finansal raporlama kuralları kapsamında finansal tablolarındaki ağırlığını önemli hale getirmektedir. TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri standardı ve vergi mevzuatında kur farklarının muhasebeleştirilmesindeki ilk ölçüm paralellik göstermekte ve işlem tarihindeki spot kur kullanılmaktadır. TMS 21 parasal kalemlerin çevrimi için dönem sonu spot kuru kullanırken, VUK Maliye Bakanlığı'na belirlenen kuru baz almaktadır. Finansal raporlama standartları kapsamında, özellikli varlıklar hariç olmak üzere kur farkları meydana geldiği dönemin kâr ya da zarar tablosunda muhasebeleştirilmektedir. Özellikli varlıklarda kur farkları maliyete dâhil edilmektedir. VUK'da ise özellikli varlık ayrımı bulunmamakta olup varlığın elde edilme tarihine kadar oluşan kur farkları maliyete, sonraki dönemlerde ortaya çıkan kur farkları ise ya maliyete eklenebilmekte ya da gelir tablosunda raporlanmaktadır. Bu bilgiler ışığında yabancı paralı işlemlerde ortaya çıkan kur farklarının vergi ve finansal raporlama uygulamaları açısından oldukça farklılık arz ettiği ve Durum I'de sınıflanmasının uygun olduğu görülmektedir.

Şerefiye: VUK'da peştemallık olarak ifade edilen şerefiye, muhasebe standartları kapsamında TFRS 3 İşletme Birleşmeleri, TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar ve TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standartları'nda yer almaktadır. TFRS 3'e göre şerefiye, işletme birleşmelerinin maliyeti ile elde edilen tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değeri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. MSUGT ise şerefiyeyi, bir işletme devralınırken oluşan maliyet ile devralınan işletmenin rayiç bedelle hesaplanan net varlıklarının değeri arasındaki olumlu fark olarak tanımlamaktadır. Satın alma veya işletme birleşmesi sonucu ortaya çıkan ya da işletme bünyesinde geliştirilen şerefiyenin ölçümü, raporlanması ve itfası açısından vergi mevzuatı ile finansal raporlama uygulamaları açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. VUK'a göre şerefiye kayıtlı değer ile değerlendirilmekte ve beş yıl içinde itfa edilmektedir. TMS 36 gereğince amortismanına konu edilmeyen şerefiye için her yıl değer düşüklüğü testi yapılmaktadır. MSUGT/VUK hükümleri gereğince maddi olmayan bir duran varlık olarak raporlanan şerefiye, muhasebe standartları kapsamında diğer varlıklardan ayrıştırılabilir olmadığı ve ayrı olarak satılmadığı için aktifleştirme kurallarını taşımamakta ve muhasebe standartlarına uygun finansal raporlarda maddi olmayan duran varlıklar içerisinde sınıflandırılmamaktadır. Dolayısıyla vergi kuralları ve finansal raporlama kuralları açısından açıkça bir ayrışma söz konusudur. Bu nedenle Durum I geçerli olmaktadır.

Devlet Teşvikleri: Çalışmada, devlet tarafından çeşitli koşullara bağlı olarak işletmelere verilen teşvikler de incelenmiştir. Devlet teşvikleri muhasebe standartları çerçevesinde TMS 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması standardı ile TMS 41 Tarımsal Faaliyetler standardında ele alınmıştır. Standartlar kapsamında devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi için gelir ve sermaye yaklaşımı kullanılmaktadır. Geri ödeme koşuluyla alınan teşvikler borç mahiyetinde değerlendirilmekte, ticari kazanca dâhil edilmemekte ve yabancı kaynaklar içinde izlenmektedir. Vergisel teşvikler kurum kazancından istisna edilerek beyannameye indirim konusu olmaktadır. Doğrudan ve dolaylı teşvikler için gelir yaklaşımı kullanılmaktadır. MSUGT/VUK çerçevesinde muhasebeleştirme yöntemi açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte uygulamada çoğunlukla gelir yaklaşımının kullanıldığı görülmektedir. Sermaye yaklaşımının kullanımı için mevzuatın izni gerekmektedir. Uygulamada devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi açısından MSUGT/VUK ile muhasebe standartları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların en belirgin olanı, VUK açısından yalnızca doğrudan teşviklerin kayıt altına alınması ve dolaylı teşviklerin kaydının mümkün olmamasıdır. Ancak muhasebe standartları açısından dolaylı teşviklerin de kayıt altına alınması ya da dipnotlarda açıklanması zorunludur. Bir diğer farklılık ise kullanılan muhasebe kalemlerinde karşımıza çıkmaktadır. Standartlarda kullanılan teşvikin esas faaliyet ya da yatırım faaliyetiyle ilgili olması durumunda doğrudan gelir tablosuna aktarılması öngörülmektedir. Koşula bağlanmış olması durumunda ise "Alınan Devlet Teşvikleri" ve "Koşula Bağlanmış Alacaklar" adı altında finansal durum tablosuna alınması ve koşul gerçekleştiğinde gelir tablosuna aktarılması gerektiği belirtilmektedir. Oysa vergi kanunları açısından tüm devlet teşviklerinin "Diğer Gelirler" altında izlenmesi gerekmektedir (Dinç ve Yıldırım, 2020: 379). Söz konusu farklı kurallar dizisi devlet teşvikleri açısından vergi ve finansal raporlama uygulamalarını birbirinden ayırmaktadır. Bu bağlamda sınıflama açısından Durum I uygun olmaktadır.

Kıdem Tazminatı: Ülkemizde vergi mevzuatındaki düzenlemeler ve muhasebe standartları arasında net farklılıkların görüldüğü bir diğer önemli husus çalışanlara sağlanan faydalardan biri olan kıdem tazminatıdır. 19 numaralı muhasebe standardı, çalışanlara gelecekte sağlanacak faydalar içerisinde kıdem tazminatına ilişkin uygulamaları düzenlemektedir. Standart kapsamında çalışanlar için kıdem tazminatının hesaplanmasında bir yıllık kıdem süresinin dolması şartı aranmamakta, aktüeryal hesaplamalar yapılmakta ve karşılık tutarı için bugünkü değer kullanılarak enflasyon etkileri yansıtılmaktadır. MSUGT/VUK kapsamında ise kıdem tazminatı hesaplamaları için çalışanların bir yıllık kıdemi doldurmuş olması şartı aranmakta ve kıdem tazminatı karşılıkları için kesinleşen tutar kullanılmaktadır. MSUGT kapsamında karşılıkların muhasebeleştirilmesi öngörülmüş olmakla birlikte VUK'a göre yükümlülük tutarı yalnızca kesinleştiğinde muhasebeleştirilmektedir (Kıymetli Şen ve Özbirecikli: 2020: 13). Söz konusu keskin farklılıklar, kıdem tazminatı hususunda da vergi ve finansal raporlama uygulamalarının ayırımı ortaya koymakta ve Durum I' i işaret etmektedir.

Muhasebe Politikaları, Tahminleri ve Hataları: Çalışma içerisinde değerlendirilen son husus muhasebe politikaları, tahminleri ve hatalarıdır. TMS 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar standardı kapsamında muhasebe politikasındaki değişiklikler geriye dönük, muhasebe tahminlerindeki değişiklikler yapıldığı dönemde ve eğer ilgiliyse ileriye yönelik, hatalar ise geriye dönük düzeltilmektedir. VUK çerçevesinde ise muhasebe politika ve tahmin değişikliğinin finansal tablolara yansıtılması için mali politikalarda önemli bir etki oluşturması ya da oluşturabilecek potansiyelde olması gerekmektedir. Muhasebe tahmininde meydana gelen değişiklik işletmenin kâr oranında önemli ölçüde etkiliyse, söz konusu değişiklikte birlikte finansal etkilerin de açıklanması gerekmektedir. Kural ve uygulamalar bağlamında muhasebe politikaları, tahminleri ve hataları açısından vergi ve finansal raporlama bağlamında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda sınıflama açısından Durum I uygundur.

5. SONUÇ

Muhasebe sistemlerinin oluşmasında, gelişmesinde ve değişim göstermesinde ülkelerin birbirleriyle olan etkileşimleri ve ilişkileri başta olmak üzere, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik konuları ile finansman şekilleri gibi birçok iç ve dış faktör etkili olmaktadır. Çevresel faktörlerin muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasında etkin bir rol oynadığı durumlarda dışsal sınıflandırmanın ve doğrudan muhasebe uygulamalarına dayanan sınıflandırmalarda içsel sınıflandırmanın varlığından söz edilmektedir. Ancak sınıflandırma modeli ne olursa olsun muhasebe sistemleri ile muhasebe teorisi arasında yakından bir ilişkinin var olduğunu söylemek mümkündür. Bunun en iyi açıklaması, dünya üzerinde standart bir muhasebe sisteminin olmayışı ile yapılabilmektedir. Kuşkusuz ki muhasebe sistemleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar, yalnızca muhasebe biliminin muhasebe teorisi perspektifi ile açıklanabilmektedir.

Belirli bir döneme ait finansal tabloların hazırlanıp sunulması ve bu tabloların denetlenmesi gibi geniş bir alanı içine alan muhasebe sistemi, hem muhasebe teorisi hem de muhasebe uygulamalarıyla yakından ilgilidir. Bu sistemlerin ürettiği muhasebe bilgilerine yalnızca işletme sahip ve yöneticileri tarafından ihtiyaç duyulmamaktadır. Aynı zamanda işletmeye kredi verenler ve yatırımcılar da işletme çevresinde meydana gelen sosyal, politik ve ekonomik şartlardaki değişimler neticesinde muhasebe sistemlerinin ürettiği muhasebe bilgilerinde yaşanan değişimleri yakından takip etmektedir.

Uluslararası literatürde muhasebe sistemlerinin sınıflandırılmasında sıklıkla Anglo-Sakson ve Kıta Avrupa sistemleri kullanılmaktadır. Ancak, özellikle son 10 yılda vergilendirme ve muhasebe arasındaki ilişkiyi değiştiren muhasebe sistemlerinin modernizasyon süreci sorgulanmaya başlanmıştır. Örneğin, geleneksel olarak Kıta Avrupa muhasebe sistemi içerisinde sınıflandırılan Almanya'da 2010 yılından itibaren genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, finansal raporlama standartlarının kural ve ilkelerine paralel olacak şekilde güncellenmiş ve vergi açısından uygunluk ilkesi önemli ölçüde esnetilmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki vergi kuralları ve uygulamaları ile finansal raporlama kuralları ve uygulamaları arasındaki bağlantı/bağlantısızlık düzeyi araştırılmıştır. Söz konusu araştırma için

Lamb ve diğerleri (1998) tarafından ortaya koyulan ve Nobes ile Schwencke (2006) tarafından geliştirilen muhasebe alanları baz alınarak kontrol listesi oluşturmuştur. Yapılan araştırmada, vergi ve finansal raporlama kuralları arasında yüksek düzeyde farklılık olduğu görülmüştür. Türkiye’de UFRS’ye uyum sağlayan şirketler ile MSUGT kapsamında raporlama yapan şirketlerin vergi uygulamalarına olan benzerlik ve farklılıkları dikkat çekici düzeydedir. Tablo 2’de görüldüğü üzere incelenen 15 muhasebe alanı için vergi kuralları ve uygulamalarının finansal raporlama kuralları ve uygulamalarından ayrıldığı, bir başka ifadeyle verginin finansal raporlama kuralları üzerinde etkisinin olmadığı anlamına gelen Durum I tespit edilmiştir. Bu durum çok çeşitli nedenlere bağlı olmakla beraber VUK genel olarak gerçekleşme zamanı üzerinden vergilendirme prensibine dayanmakta, UFRS ise gerçeğe uygun değer artış ve azalışları ile değer düşüklüğü zararlarını kâr veya zarara yansıtılmaktadır. Yalnızca maddi duran varlıkların ölçümü ve kiralama işlemlerinde Durum II, duran varlıklarda değer düşüklüğü ile Ar-Ge giderlerine ilişkin değerlendirmede ise Durum III tespit edilmiştir. Ar-Ge giderlerinde, aktifleştirmenin vergi indirimini erteleyeceği göz önüne alındığında ters bir etkinin olabileceği, başka bir ifadeyle finansal raporlamayı etkileyen vergi hususlarının var olabileceği Durum III* de düşünülmüştür.

Uluslararası literatürde yer alan çalışmalar, UFRS’ye geçişin ilk yıllarında işletmeler açısından uyumsuzluk yaratmamak adına finansal raporlama standartlarının vergi odaklı uygulandığını ve vergi mevzuatında önemli değişiklikler yapılmadığını belirtmektedir. Ancak zaman içerisinde finansal raporlama ve vergi kuralları arasında ortaya çıkan koordinasyon sorununun çözümü için vergi düzenlemelerinin UFRS’ye yakınlştırılmasına yönelik uygulamalar yapıldığı vurgulanmıştır. Türkiye’de ise birçok muhasebe alanında MSUGT/VUK ile UFRS arasında belirgin farklılıklar bulunmakta ve vergi kuralları açısından söz konusu farklılıkların tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum önceki ulusal çalışmalarla paralel olarak Türkiye’nin hem Anglo-Sakson hem de Kıta Avrupa muhasebe sistemine benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ancak, uluslararası düzeyde ülkelerin vergi düzenlemelerini UFRS çerçevesinde güncelledikleri ve dolayısıyla Anglo-Sakson muhasebe sistemine yaklaştıkları görülmektedir. Bu durum, geleneksel muhasebe sistemi sınıflandırma çalışmalarında önemli değişiklikler meydana getirecektir. Türkiye ise ilgili düzenlemelerin mevcut olmaması ve/veya yetersiz olması nedeniyle UFRS’ye geçiş sonrası dönemde de karma sistem içerisinde değerlendirilebilmektedir. Uluslararası literatürde geleneksel muhasebe sistemi sınıflandırma çalışmalarını güncelleyen ve birden fazla ülke açısından değerlendiren bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda, Almanya ve İngiltere üzerinden yapılan çalışmalara ek olarak Kıta Avrupa hukuk sisteminin temsilcisi olarak kabul edilen Fransa ve İtalya ile Anglo-Sakson sisteminin temsilcisi olarak kabul edilen Avustralya ve ABD’nin de dâhil edileceği karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Gelecek çalışmalarda, Türkiye açısından değerlendirmeye alınan muhasebe alanlarının genişletilmesi, UFRS’ye ek olarak incelenen muhasebe alanlarının BOBİ FRS kapsamında da değerlendirilmesi ve farklı ülkelerle karşılaştırmalar yapılması önerilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar(lar) Katkısı: İrem ÖZCAN (% 100)

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author(s) declares that there is no conflict of interest.

Funding: The author(s) received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the authors.

Author(s) Contributions: İrem ÖZCAN (% 100)

KAYNAKÇA

- Aisbitt, S. (2002). Tax and accounting rules: Some recent developments. *European Business Review*, 14(2), 92-97. doi: 0.1108/09555340210420064
- Akdoğan, N. ve Aydın, H. (1987). *Muhasebe teorileri*. Gazi Üniversitesi Yayınları, No: 98, Ankara.
- Choi, F. D. S. ve Meek G. K. (2005). *International accounting*. Prentice Hall., New Jersey.
- d'Arcy, A. (2000). The degree of determination of national accounting systems: An empirical investigation. *Schmalenbach Business Review*, 52, 45-67.
- d'Arcy, A. (2001). Accounting classification and the international harmonisation debate: An empirical investigation. *Accounting-Organization and Society*, 26(4-5), 327-349.
- Demir, E. ve Töremen, E. (2022). TFRS 15 müşteri sözleşmelerinden hasılat standardı kapsamında yıllara yaygın inşaat işlerinin muhasebeleştirilmesi esasları üzerine güncel yaklaşımlar. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(24), 369-388.
- Dinç, E. ve Yıldırım, F. (2020). Devlet teşviklerinin TMS/TFRS, BOBİ FRS ve MSUGT çerçevesinde incelenmesi ve muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(2), 355-383. doi: 10.31460/mbdd.629402
- Douppnik, T. S. ve Salter, S. B. (1993). An empirical test of a judgemental international classification of financial reporting practices. *Journal of International Business Studies*, 24(1), 41-60.
- Elagöz, İ. ve Özcan, S. (2020). Borçlanma maliyetlerinin MSUGT, TMS/TFRS ve BOBİ FRS açısından muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 85, 77-70. doi: 10.25095/mufad.673681
- Frank, W. G. (1979). An empirical analysis of international accounting principles. *Journal of Accounting Research*, 17(2), 593-605.
- Gavana, G., Guggiola, G. ve Marenzi, A. (2013). Evolving connections between tax and financial reporting in Italy. *Accounting in Europe*, 10(1), 43-70. doi: 10.1080/17449480.2013.774733
- Gee, M., Haller, A. ve Nobes, C. (2010). The Influence of tax on IFRS consolidated statements: The convergence of Germany and the UK. *Accounting in Europe*, 7(1), 97-122. doi:

10.1080/17449480.2010.485382

Gray, S. J. (1988). Towards a theory of cultural influence on the development of accounting systems internationally. *Abacus: A Theory of Cultural Influence*, 24(1), 1-15. doi: 10.1111/j.1467-6281.1988.tb00200.x

Güvemli, O. (2003). *İktisadi ve ticari ilimler akademileri tarihi*. Avcıol Basım ve Yayım, İstanbul.

Hoogendoorn, M. (1996). Accounting and taxation in Europe: A comparative overview. *European Accounting Review*, Taylor & Francis Journals, 5(1), 783-794. doi: 10.1080/096381896000000050

Hossain, M. (2008). The extent of disclosure n annual reports of banking companies: The case of India. *European Journal of Scientific Research*, 23(4), 659-680.

Kıymetli Şen, İ. ve Özbirecikli, M. (2020). KÜMİ FRS'nin iş dünyasında sağlayabileceği yararlar: BOBİ FRS, TMS/TFRS ve mevcut muhasebe sistemi ile mukayeseli bir inceleme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Özel Sayı, 1-19. doi: 10.31460/mbdd.641657

Lamb, M., Nobes, C. ve Roberts, A. (1998). International variations in the connections and financial reporting. *Accounting and Business Research*, 28(3), 173-188. doi: 10.1080/00014788.1998.9728908

Nobes, C. (1992). *International classification of financial reporting*, New York: Chapman and Hall Inc.

Nobes, C. ve Parker, R. (2002). *Comparative international accounting*. Seventh Edition Published, Financial Times Prentice Hall, London.

Nobes, C. ve Schwencke, H. R. (2006). Modelling the links between tax and financial reporting: A longitudinal examination of Norway over 30 years up to IFRS adoption. *European Accounting Review*, 15(1), 63-87. doi: 10.1080/09638180500510418

Nobes, C. (2008). Accounting classification in the IFRS era. *Australian Accounting Review*, 18(3), 173-273.

Puxty, A. G., Willmott, H. C., Cooper, D. J. ve Lowe, T. (1987). Modes of regulation in advanced capitalism: Location accountancy in four countries. *Accounting-Organization and Society*, 12(3), 273-291.

Roberts, A. (1995). The very idea of classification in international accounting. *Accounting-Organizations and Society*, 20(7/8), 639-664. doi: 10.1016/0361-3682(95)00008

Satır, H. (2023). MSUGT/VUK, TMS/TFRS ve BOBİ-FRS muhasebe sistemlerine göre stoklara ilişkin ölçüm ve değerlendirme esaslarının karşılaştırması ve muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 68, 319-338. doi: 10.55322/mbbakis.1102896

Seidler, L. J. (1967). International accounting – the ultimate theory course. *The Accounting Review*, 42(4), 775-781.

Sürmen, Y. ve Aygün, D. (2013). Muhasebe çevresi ve çevrenin muhasebeye etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 7, 358-381.

Uçma, T. (2012). Türkiye’de muhasebe sisteminin gelişiminin kurumsal teori çerçevesinde açıklanması. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2, 145-178.

Üç, M. (2009). Muhasebe sistemlerinin sınıflandırılması ve Türk muhasebe sisteminin yerinin belirlenmesine yönelik bir analiz. Yayınlanmamış doktora tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, Türkiye.

Yavuz, S. (2022). Türkiye’de finansal kiralama işlemlerinde katma değer vergisi uygulaması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 209-233.

Araştırma Makalesi (Research Article)

Borsa İstanbul İmalat Sektöründe Yer Alan Firmaların Borçlanma Maliyetlerinin Finansal Performansa Etkisi Üzerine Araştırma

Filiz ÖZŞAHİN KOÇ¹
Ali DERAN²

Öz

Bu çalışmanın amacı, firmaların borçlanma maliyetinin finansal performans üzerine etkisini ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında, Borsa İstanbul İmalat Sektöründe faaliyette bulunan 146 firmanın 2017-2021 yılları arası verisi incelenmiştir. Çalışmada panel veri analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda borçlanma maliyetinin kısa vadeli finansal performans göstergesi olan aktif kârlılık (ROA) ve uzun vadeli finansal performans göstergesi olan Tobin'in Q Oranı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Büyüklük ve kaldıraç değişkenlerinin aktif kârlılık üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulgusu elde edilmiştir. Özkaynak kârlılığı (ROE) üzerinde sadece büyüklük değişkeninin anlamlı bir etkisi olduğu gözlenmiştir. Borçlanma maliyeti ve kaldıraç değişkenlerinin ise ROE üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmadığı belirlenmiştir. Büyüklük değişkeninin Tobin'in Q Oranı üzerinde anlamlı bir etkisi varken kaldıraç değişkeninin Tobin'in Q oranı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, BİST İmalat Sektöründe faaliyette bulunan firmaların borçlanma maliyeti ile finansal performansları arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışan öncü nitelikte bir çalışma olup ulaşılan sonuçlar itibarıyla literatüre ve uygulayıcılara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Borçlanma Maliyeti, Finansal Performans, Panel Veri Analizi.

JEL Kodları: M40, M41, Q56.

Research on The Effect of Cost of Debt on The Financial Performance of Companies In The Borsa İstanbul Manufacturing Sector

Abstract

The purpose of this study is to reveal the effect of companies' cost of debt on financial performance. Within the scope of this purpose, data of 146 companies operating in the Borsa İstanbul Manufacturing Sector between 2017 and 2021 were examined. Panel data analysis methods were used in the study. As a result of the analysis, it was concluded that the cost of debt has a significant effect on return on assets (ROA), which is a short-term financial performance indicator, and Tobin's Q Ratio, which is a long-term financial performance indicator. It was found that size and leverage variables have a significant effect on asset profitability. It has been observed that only the size variable has a significant effect on return on equity (ROE). It was determined that cost of debt and leverage variables did not have a significant effect on ROE. It has been determined that the size variable has a significant effect on Tobin's Q Ratio, while the leverage variable has no significant effect on Tobin's Q ratio. This study is a pioneering study that tries to determine the relationship between the cost of debt and financial performance of companies operating in the BIST Manufacturing Sector, and it is evaluated that it will contribute to the literature and practitioners in terms of the results obtained.

Keywords: Cost of Debt, Financial Performance, Panel Data Analysis.

JEL Codes: M40, M41, Q56.

¹ **Sorumlu Yazar (Corresponding Author):** Filiz ÖZŞAHİN KOÇ, (Dr. Öğr. Üyesi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi, Nevşehir, Türkiye, E-mail: filiz.ozsahin@nevsehir.edu.tr ORCID: 0000-0002-0211-869X.

² Ali DERAN, (Prof. Dr.), Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü Öğretim Üyesi, Mersin/Türkiye, E-mail: alideran@tarsus.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5377-6740.

APA 6 Stili Kaynak Gösterimi: (To Cite This Article)

Özşahin Koç, F., Deran, A. (2024). Borsa İstanbul imalat sektöründe yer alan firmaların borçlanma maliyetlerinin finansal performansa etkisi üzerine araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 17(1), 73-98. doi: <https://doi.org/10.29067/muvu.1395436>

EXTENDED SUMMARY

Introduction

Since the way companies finance their assets and the cost of each fund source is different, the cost of the fund source directly affects financial performance (Baraklı and Öndeş, 2021: 296). In this context, the cost of debt companies is measured by interest (Baraklı and Öndeş, 2021: 299).

There are many theories (such as Modigliani-Miller theory; financing hierarchy theory; agency theory; information asymmetry theory; signaling theory) that explain the relationship between capital structure decisions and “financial performance”. Among these, the financing hierarchy theory is based on the assumption that in the formation of the capital structure, first internal financing, then debt and finally share issuance are chosen as the method (Myers and Majluf, 1984). In this context, companies with high profits are expected to use foreign resources at a lower level than companies with low profits (Güneysu, Atasel and Şeker, 2021: 307). In other words, the financing hierarchy theory argues that companies with higher profitability will borrow less. Therefore, the financing hierarchy theory argues that there is a negative relationship between debt and profitability (Özdemir, 2019: 67). In this context, it can be stated that as companies’ cost of debt decrease, their financial performance will increase.

When the national and international literature is examined, although there are studies examining the effect of capital structure on financial performance; studies examining the effect of debt financing on financial performance and studies examining the effect of debt structure on asset profitability, no study has been found examining the effect of cost of debt on financial performance. This study is a pioneering study in that it investigates the effect of costs of debt on the financial performance of companies operating in the BIST Manufacturing sector. In this context, the aim of the study is to find the answer to the question of whether there is a significant relationship between companies' costs of debt and financial performance indicators, and if so, in what direction this relationship is. For this purpose, the effects of the independent variable of cost of debt and control variables such as size and leverage on financial performance indicators ROA, ROE and Tobin’s Q ratio were examined with panel regression models.

This study is important in that it is one of the pioneering studies in this scope and content in Türkiye and provides findings about the relationship between the cost of debt and financial performance. It is also evaluated that the findings of the study will encourage companies to reduce their costs of debt in order to increase their financial performance. This makes the study also important.

Literature on Research

As a result of the literature review, studies examining the effect of capital structure on financial performance are “Güneysu, Atasel and Şeker (2021); Ngoc, Tien and Thu (2021); Çanakçıoğlu and Ersan (2020); Özdemir (2019); Le and Phan (2017); Akpınar (2016); Nasimi (2016); Amani (2015); Vätavu (2015); Hasan, Ahsan, Rahaman and Alam (2014); Oguna (2014); Nirajini and Priya (2013); Khan (2012); Salim and Yadav (2012); Amjed (2011); Gill, Biger and Mathur (2011); Ondiek (2010); Ebaid (2009); Abor (2005)”; studies examining the effect of debt financing on financial performance are “Ophelia et al. (2021); Makanga (2015); Puke (2015); Nyamita (2014); Muchugia (2013); Obert and Olawale (2010)”; studies examining the effect of debt structure on asset profitability are “Baraklı and Öndeş (2021); Say and Doğan (2022); Kaya, Tunç and Topçuoğlu (2018)” has been examined extensively in national and international literature. Additionally, in the study conducted by “Chen (2012)” in the literature, the relationship between board structure, cost of debt and firm performance was examined; in the study conducted by “Lim, Wang and Zeng (2018)”, the relationship between government subsidies, cost of debt and firm performance was examined, and in the study conducted by “Özer, Çam and Cookie (2023)”, the relationship between corporate governance and cost of debt was examined.

As a result of evaluating the literature as a whole, it was determined that regression analysis was used

in the studies. Some of the studies examining the effect of capital structure, debt financing and debt structure on financial performance include positive results that are “Baraklı and Öndeş (2021); Nasimi (2016); Oguna (2014); Muchugia (2013); Nirajini and Priya (2013); Amjed (2011); Abor (2005)” and some studies including “Say and Doğan (2022); Güneysu, Atasel and Şeker (2021); Ngoc,Tien and Thu (2021); Ophelia et al. (2021); Çanakçıoğlu and Ersan (2020); Özdemir (2019); Kaya, Tunç and Topçuoğlu (2018); Le and Phan (2017); Amani (2015); Makanga (2015); Vätavu (2015); Khan (2012); Salim and Yadav (2012); Gill, Biger and Mathur (2011); Ebaid (2009)” were obtained negative results. In some studies, “Puke (2015); Obert and Olawale (2010) it was found that capital structure; debt financing and debt structure do not have a significant effect on financial performance.

Method of The Research

The dataset of the research consists of the 2017-2021 data of 146 firms in the BIST Manufacturing Sector. The data of the companies were obtained from the Public Disclosure Platform (PDP) in April 2023, annual reports, footnotes and disclosures published on the official web addresses of the companies, sustainability reports, integrated reports and Datastream database.

Panel regression analysis method was applied by establishing three separate regression models to determine the effect of cost of debt on the financial performance of companies.

Findings of The Research

From the test results, it was determined that Model 1 is a panel data model in which the two-way and fixed effects estimator is suitable. In addition, the existence of heteroscedasticity and inter-unit correlation in Model 1 was determined by the tests and the Driscoll-Kraay standard errors robust estimator was applied. According to the panel data analysis results, the cost of debt variable has a statistically significant effect on return on assets (ROA) at the $p < 0.01$ significance level. It was concluded that the control variables size and leverage had a statistically significant effect on ROA at the 5% significance level.

It was determined that it was appropriate to use pooled OLS for Model 2. The fact that the average of variance inflation (VIF) values for Model 2 is less than 10 (Mean VIF = 1.30 < 10) indicates that there is no multicollinearity problem in the model. Heteroscedasticity was examined with Breush-Pagan (1979) and Cook-Weisesberg tests. When the heteroscedasticity values reached were examined, it was determined that the Breush-Pagan (1979) probability value was less than 0.05 ($0.0000 < 0.05$) and heteroscedasticity was found to exist in the study. Within the scope of Model 2, Wooldridge (2002) test was performed to determine autocorrelation. According to the test results ($0.0420 < 0.05$), it was determined that autocorrelation existed for Model 2. In the context of Model 2, since there is no unit effect in the pooled OLS, the correlation between units was not examined. Within the scope of Model 2, the resilient estimator of Parks-Kmenta (1967, 1986) was applied. According to the results of the panel data analysis, in which ROE was accepted as the dependent variable, it was found that only the size variable had a significant effect on ROE at the 1% significance level. It was concluded that cost of debt and leverage variables do not have a significant effect on ROE.

From the test results, it was determined that Model 3 is a panel data model in which two-way and fixed effects estimator is suitable. In addition, according to the test results, it was determined that heteroscedasticity, autocorrelation and inter-unit correlation existed within the scope of Model 3. Therefore, Eicker (1967), Huber (1967) and White (1980) estimators were applied. According to the results of the panel data analysis conducted within the scope of Model 3, it was determined that the independent variable of cost of debt had a significant effect on Tobin’s Q ratio, one of the financial performance indicators, at the $p < 0.10$ significance level. In addition, it was determined that the size variable, one of the control variables, had a significant effect on Tobin’s Q ratio at the 5% significance level. However, it was found that the leverage variable did not have a significant effect on Tobin’s Q ratio.

Conclusion

In this study, where the effect of companies' costs of debt on financial performance was examined, the 2017-2021 activity reports, footnotes and explanations and integrated reports of 146 companies operating in the BIST Manufacturing Sector were examined. The effects of cost of debt, size and leverage variables on ROA, ROE and Tobin's Q Ratio, which are short and long-term financial performance indicators, were examined. In this context, it was concluded that the cost of debt has a significant effect on ROA, which is a short-term financial performance indicator, and Tobin's Q Ratio, which is a long-term financial performance indicator. It was found that size and leverage variables have a significant effect on asset profitability. It is concluded that only the size variable has a statistically significant effect on ROE. It was determined that cost of debt and leverage variables did not have a significant effect on ROE. While the size variable has a statistically significant effect on Tobin's Q Ratio, it has been determined that the leverage variable has no significant effect on Tobin's Q ratio.

In the literature studies conducted, which examines the relationship between capital structure and financial performance "Güneysu, Atasel and Şeker (2021), Ngoc,Tien and Thu (2021); Le and Phan, 2017; Amani (2015); Vätavu (2015); Oguna (2014); Salim and Yadav (2012); by Khan, 2012 and Ebaid (2009)" found a negative relationship between capital structure and ROA and ROE. While in the mentioned studies, the relationship between capital structure and financial performance was examined, in this study, the effect of cost of debt on financial performance was examined. In this context, directly comparing the findings of this study with the findings obtained in related studies will not yield meaningful results.

In this study, 146 companies operating in the BIST Manufacturing sector were included in the analysis. Although this situation gives an idea about the relationship between cost of debt and financial performance in Türkiye, future similar studies using different variables to cover more companies and periods may provide more accurate results.

Financing decisions regarding companies' capital structure and borrowing are important elements in terms of sustainability and continuity. Therefore, when determining internal company policies for borrowing, companies are recommended to determine a sustainable financing polic because this situation is important for companies in terms of sustainability and profitability.

Future studies will include a broader data set; different indices and sectors; more than one country sample; It may be suggested that it should be included in the literature to include different data analysis methods.

1. GİRİŞ

Firmalar, günlük işletme faaliyetlerini yerine getirmek ve yatırım yapabilmek için finansmana ihtiyaç duyarlar. Özsermaye ile finansmanın yetersiz olduğu durumlarda, ihtiyaç duyulan finansman dış kaynak yoluyla (borçlanma) sağlanır. Firmalar, ihtiyaç duydukları finansmanı daha düşük maliyet ve daha az riske sahip olmasından dolayı ilk etapta dış kaynaklardan sağlamayı tercih ederler (Özer, Çam ve Çerez, 2023: 218).

Bir firmanın özsermaye maliyeti özsermaye unsurlarının fırsat maliyetidir. Bu bağlamda fırsat maliyeti, alternatif kullanım alanı olan bir kaynağın belli bir alana tahsisi nedeniyle diğer alanlardan vazgeçilmesi sonucunda katlanılan kayıp bir başka ifadeyle vazgeçilen gelir demektir. Dolayısıyla bir işletmeye özsermaye sağlayan ortaklar açısından özsermayenin maliyeti ortakların diğer yatırım alanlarından vazgeçmeleri sonucu uğradıkları kayıp olarak ifade edilebilir. Borçlanma maliyeti firmanın kullanmış olduğu borcun maliyetini, elde edilen fonların bugünkü değerini, bahse konu fonlar için yapılacak olan ödemelerin bugünkü değerine eşitleyen iskonto oranıdır. Firmaların borçlanma göstergesi olarak finansal yapı ya da kaldıraç oranları kullanılmaktadır. Bahse konu oranlar borçlanmanın firmaların kârlılıklarına olumlu veya olumsuz etkisi ile borç ve özkaynak bileşenleri hakkında bilgi vermektedir (Say ve Doğan, 2022: 1582). Firmaların varlıklarını finanse etme şekli, her fon kaynağının maliyeti farklı olduğundan, fon kaynağının maliyeti elde edilen kârı doğrudan etkilemektedir (Baraklı ve Öndeş, 2021: 296). Borcun maliyeti faiz ile ölçülmektedir (Baraklı ve Öndeş, 2021: 299).

Zira sermaye yapısı oluşum kararlarının kârlılık “finansal performans” ile ilişkisini açıklayan çok sayıda teori (Modigliani-Miller teorisi; finansman hiyerarşisi teorisi; vekâlet teorisi; bilgi asimetrisi teorisi; sinyal teorisi gibi) bulunmaktadır. Bunlardan finansman hiyerarşisi teorisi sermaye yapısının oluşumunda ilk olarak iç finansmanın, sonrasında borcun ve en son hisse senedi ihracının yöntem olarak seçildiği varsayımına dayanmaktadır (Myers ve Majluf, 1984). Bu kapsamda, yüksek kazanç elde eden firmaların düşük kazanç elde eden firmalara göre daha az düzeyde yabancı kaynak kullanımına başvurması beklenmektedir (Güneysu, Atasel ve Şeker, 2021: 307). Bir başka ifadeyle finansman hiyerarşisi teorisi kârlılığı yüksek olan firmaların daha az seviyede borçlanacağını savunur. Dolayısıyla finansman hiyerarşisi teorisi borçlanma ile kârlılık arasında negatif yönlü ilişki bulunduğunu savunmaktadır (Özdemir, 2019: 67). Bu bağlamda firmaların borçlanma maliyetleri azaldıkça finansal performanslarının artacağı ifade edilebilir. Bununla birlikte borç kullanımının firma performansı üzerindeki etkisinin belirlenebilmesi için öngörülen varlık getirileri ile borçlanma maliyetinin karşılaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda beklenen varlıkların getirisi borcun maliyetinden yüksekse, firmalar farklı borç seviyelerinde karar verebilirler. Fakat öngörülen varlık getirisi borcun faizinden düşük seviyede ise gelecekte meydana gelecek muhtemel bir hasılat düşüklüğü firmayı temerrüt riskine maruz bırakacağından dikkatli davranılmalıdır (Baraklı ve Öndeş, 2021: 299).

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde sermaye yapısının finansal performans üzerine etkisini inceleyen çalışmalar¹; borç finansmanının finansal performans üzerine etkisini inceleyen çalışmalar²; borç yapısının aktif kârlılık üzerine etkisini inceleyen çalışmalar³ bulunmasına rağmen borçlanma maliyetinin finansal performansa etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma, BİST İmalat sektöründe faaliyette bulunan, firmaların borçlanma maliyetinin finansal performans üzerindeki etkisini araştırması bakımından öncü niteliğinde bir çalışmadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı; firmaların borçlanma maliyeti ile finansal performans göstergeleri arasında anlamlı bir ilişki

¹ “Güneysu, Atasel ve Şeker (2021); Ngoc, Tien ve Thu (2021); Çanakçıoğlu ve Ersan (2020); Özdemir (2019); Le ve Phan (2017); Akpınar (2016); Nasimi (2016); Amani (2015); Vätavu (2015); Hasan, Ahsan, Rahaman ve Alam (2014); Oguna (2014); Nirajini ve Priya (2013); Khan (2012); Salim ve Yadav (2012); Amjed (2011); Gill, Biger ve Mathur (2011); Ondiek (2010); Ebaid (2009); Abor (2005)”

² “Ophelia vd. (2021); Makanga (2015); Puke (2015); Nyamita (2014); Muchugia (2013); Obert ve Olawale (2010)”

³ “Baraklı ve Öndeş (2021); Say ve Doğan (2022); Kaya, Tunç ve Topçuoğlu (2018)”

olup olmadığı, varsa bu ilişkinin ne yönde olduğu sorusunun cevabını bulmaktır. Bu amaç doğrultusunda, borçlanma maliyeti bağımsız değişkeni ile büyüklük ve kaldıraç gibi kontrol değişkenlerinin finansal performans göstergeleri olan ROA, ROE ve Tobin’in Q oranı üzerine etkisi panel regresyon modelleri ile incelenmiştir.

Bu çalışma, Türkiye’de bu kapsam ve içerikte yapılan öncü çalışmalardan biri olması, borçlanma maliyeti ve finansal performans arasında nasıl bir ilişki olduğu hakkında bulgular sunması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca çalışmanın bulgularının firmaların finansal performanslarını artırmaları için borçlanma maliyetlerini düşürmeye teşvik edeceği değerlendirilmektedir. Bu durum çalışmayı ayrıca önemli kılmaktadır.

Çalışmada öncelikle borçlanma maliyetinin finansal performansa etkisine yönelik literatür incelenmiş, araştırma yöntemi kapsamında araştırmanın veri seti, değişkenleri ve modeli ile elde edilen bulgular açıklanmıştır. Elde edilen bulgular sonuç kısmında tartışılarak öneriler sunulmuştur.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Literatür incelemesi sonucunda sermaye yapısının finansal performans üzerine etkisini inceleyen çalışmalar “Güneysu, Atasel ve Şeker (2021); Ngoc, Tien ve Thu (2021); Çanakçıoğlu ve Ersan (2020); Özdemir (2019); Le ve Phan (2017); Akpınar (2016); Nasimi (2016); Amani (2015); Vätavu (2015); Hasan, Ahsan, Rahaman ve Alam (2014); Oguna (2014); Nirajini ve Priya (2013); Khan (2012); Salim ve Yadav (2012); Amjed (2011); Gill, Biger ve Mathur (2011); Ondiek (2010); Ebaid (2009); Abor (2005)”; borç finansmanının finansal performans üzerine etkisini inceleyen çalışmalar “Ophelia vd. (2021); Makanga (2015); Puke (2015); Nyamita (2014); Muchugya (2013); Obert ve Olawale (2010)”; borç yapısının aktif kârlılık üzerine etkisini inceleyen çalışmalar “Baraklı ve Öndeş (2021); Say ve Doğan (2022); Kaya, Tunç ve Topçuoğlu (2018)” ulusal ve uluslararası literatürde oldukça geniş bir biçimde incelenmiştir. Ayrıca literatürde “Chen (2012)” tarafından yapılan çalışmada yönetim kurulu yapısı, borçlanma maliyeti ve firma performansı arasındaki ilişki; “Lim, Wang ve Zeng (2018)” tarafından yapılan çalışmada devlet sübvansiyonları, borç maliyeti ve firma performansı arasındaki ilişki ve “Özer, Çam ve Çerez (2023)” tarafından yapılan çalışmada ise kurumsal yönetim ve borçlanma maliyeti ilişkisi incelenmiştir. Bahse konu uluslararası ve ulusal literatürde yer alan çalışmalar ve ulaşılan sonuçlar Tablo 1’de rapor edilmiştir.

Tablo 1. Ulusal ve Uluslararası Literatürde Yer Alan Bazı Çalışmalar

Yazar-Yazarlar/Yıl	Çalışmanın Amacı	Örnekleme	Çalışmanın Yöntemi	Sonuçlar
“Özer, Çam ve Çerez (2023)”	Etkin kurumsal yönetim in risk primlerini azaltarak borçlanma maliyetlerini düşürüp düşürmediğini araştırmak.	BİST’te yetkili firmalar tarafından kurumsal derecelendirme notu almış 29 firmanın 2007-2019 yılları verileri	“Panel Veri Regresyon Analizi”	Firmaların kurumsal yönetim derecelendirme notlarının yükselmesi sonucunda borçlanma maliyetlerinin azaldığı belirlenmiştir. Ayrıca kurumsal yönetimin iyileştirilmesine ilişkin yapılacak yatırımların borçlanma maliyetlerini azaltacağı ve firmaların kâr marjlarını artıracığı vurgulanmıştır.

“Say ve Doğan (2022)”	BİST Sınai Endeksi’nde yer alan 96 firmanın kısa vadeli borçlanmasının aktif kârlılığı üzerindeki etkisini tespit etmek.	BIST-XUSIN’de işlem gören 96 firmanın 2009-2020 yılları verileri	“Panel Veri Regresyon Analizi”	İmalat sanayi firmaları kapsamında kısa vadeli borçlanma ile ROA arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
“Baraklı ve Öndeş (2021)”	Firmaların borç yapısının aktif kârlılığı üzerindeki etkisini incelemek.	BİST 100’de yer alan 83 firmanın 2015-20120 yılları verileri	“Panel Veri Regresyon Analizi”	Firmaların aktif kârlılığı bakımından kısa vadeli borçlarının uzun vadeli borçlara göre daha fazla avantaj sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır.
“Güneysu, Atasel ve Şeker (2021)”	Lojistik ve ulaştırma firmalarının sermaye yapısı oluşumunun finansal performans üzerindeki etkisini tespit etmek.	BIST lojistik ve ulaştırma sektöründe faaliyette bulunan 8 firmanın 2014-2020 yılları verileri	“Dengeli Panel Veri Analizi”	Sermaye yapısı ile ROA ve ROE arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bununla birlikte Tobin’ nin Q Oranı ile anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.
“Ngoc,Tien ve Thu (2021)”	Borsada işlem gören firmaların sermaye yapısının firma performansı üzerine etkisini araştırmak.	HOSE’de işlem gören 30 lojistik firmasının 2012-2019 yılları verileri	“Havuzlanmış En Küçük Kareler Regresyon Analizi”	Sermaye yapısı oluşumunun ROA üzerinde negatif bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.
“Ophelia vd. (2021)”	Gana’daki KOBİ’lerin borç finansmanının finansal performansa etkisini incelemek.	Gana Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem gören 8 KOBİ’nin 2015-2019 yılları verileri	“Çoklu Regresyon Analizi”	Gana’daki KOBİ’lerin borç finansmanının finansal performans üzerinde olumsuz etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
“Çanakçıoğlu ve Ersan (2020)”	Borsa İstanbul XTAST (BIST Taş Toprak Sektörü) endeksinde işlem gören firmaların işletme sermayesi yönetimi uygulamalarının firma performansı üzerindeki etkisini araştırmak.	BIST-XTAST’da işlem gören 16 çimento firmasının 2003-2018 yılları verileri	“Dengeli Panel Veri Analizi”	Kaldıraç oranının firma kârlılığı üzerinde negatif etkisi olduğu bulgusu elde edilmiştir.
“Özdemir (2019)”	Bankalardaki sermaye yapısı oluşumunun banka finansal performansı üzerine etkisini araştırmak.	Türkiye’de faaliyet gösteren tüm bankaların 2005(son çeyrek)-2017 (3.çeyrek) yılları	“Regresyon Analizi”	ROA ile sermaye yapısı arasında negatif bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca mevduat bankaları ile kalkınma-

		verileri		yatırım bankaları arasında sermaye yapısı oluşumunun performans üzerine etkisi bakımından farklılaşma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
“Kaya, Tunç ve Topçuoğlu (2018)”	Çimento firmalarının kısa vadeli borçlanmalarının ROA üzerine etkisini incelemek.	BİST’te yer alan 10 firmanın 1998-2016 yılları verileri	“Lojistik Regresyon Analizi”	Firmaların kısa vadeli borçlanma biçimiyle uyguladıkları finansman politikalarının ve stok tutma sürelerindeki artışın ROA’yı olumsuz etkilediği belirlenmiştir.
“Lim, Wang ve Zeng (2018)”	Çin’in “Merkantilist” devlet sübvansiyonları, borç maliyeti ve firma performansı arasındaki ilişkiyi tespit etmek.	Şanghay ve Shenzhen borsalarında işlem gören tüm firmaların 2007-2011 yılları verileri	“Panel Veri Regresyon Analizi”	Daha fazla sübvansiyon alan firmaların borç maliyetinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca sübvansiyon alan firmaların finansal performanslarının yüksek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
“Le ve Phan (2017)”	Firmaların sermaye yapısının firma performansı üzerine etkisini incelemek.	Vietnam borsasındaki finansal olmayan firmaların 2007-2012 yılları verileri	“Panel Veri Regresyon Analizi”	Borçlanma oranlarının tamamının firma performansı ile negatif yönlü bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
“Akpınar (2016)”	BIST 100’de işlem gören firmaların sermaye yapısının finansal performans üzerine etkisini araştırmak.	BIST 100 endeksinde yer alan finansal olmayan 81 adet firmanın 2010-2013 yılları verileri	“Panel Veri Regresyon Analizi”	Kısa vadeli borçları az olan firmaların daha yüksek seviyede kârlılık oranları oldukları belirlenmiştir.
“Nasimi (2016)”	Londra firmalarının sermaye yapısının firma karlılığı üzerine etkisini incelemek.	FTSE-100’de işlem gören firmaların 2005-2014 yılları verileri	“Regresyon Analizi”	Borç-özsermaye oranının ROE üzerinde pozitif, ROA ve ROI üzerinde negatif bir etkisi bulunduğu sonucuna varılmıştır.
“Amani (2015)”	Tanzanya’daki finansal olmayan firmaların sermaye yapısı oluşumu ile finansal performans arasındaki ilişkiyi belirlemek	Darüsselam Menkul Kıymetler Borsası’nda yer alan 8 finansal olmayan firmanın 2009-	“Regresyon Analizi”	Sermaye yapısı ile ROA ve ROE arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

		2013 yılları verileri		
“Makanga (2015)”	Firmaların borç finansmanının firma performansı üzerindeki etkisini ortaya koymak.	Nairobi Borsası’nda yer alan 50 firmanın 2009-2013 yılları verileri	“Regresyon Analizi”	ROA ile toplam borç arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
“Puke (2015)”	Nijerya’nın Kogi Eyaletindeki küçük imalat firmalarının borç kullanımının firma performansı üzerindeki etkisini incelemek.	Nijerya’nın Kogi Eyaletindeki 20 küçük imalat firmasının 1999-2009 yılları verileri	“Regresyon Analizi”	Borç kullanımı ile firma performansı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.
“Vätavu (2015)”	Firmaların sermaye yapısı oluşumu ile finansal performans arasındaki ilişkiyi araştırmak.	Bükreş Borsası’nda işlem gören 196 imalat şirketinin 2003-2010 yılları verileri	“Yatay Kesit Regresyon Analizi”	Kısa vadeli borç ve toplam borç oranları ile ROA ve ROE arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
“Hasan, Ahsan, Rahaman ve Alam (2014)”	Bangladeş’teki firmaların sermaye yapısı tercihlerinin finansal performans üzerine etkisini araştırmak.	Dakka Borsası’nda yer alan 36 Bangladeşli firmanın 2007-2012 yılları verileri	“Havuzlanmış En Küçük Kareler Regresyon Analizi”	ROA ile sermaye yapısı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
“Nyamita (2014)”	Kenya’daki kamu firmalarının borç finansmanının finansal performans üzerine etkisini araştırmak.	Kenya’daki 50 kamu firmasının 2007-2011 yılları verileri	“Regresyon Analizi”	Borç finansmanının finansal performansla ters yönlü ilişkili olduğu belirlenmiştir.
“Oguna (2014)”	Firmaların sermaye yapısı oluşumunun finansal performans üzerine etkisini ortaya koymak.	Nairobi Borsası’nda yer alan imalat, inşaat ve müttefik sektörlerde faaliyette bulunan 2010-2013 yılları verileri	“Regresyon Analizi”	Sermaye yapısı ile ROA ve ROE arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca sermaye yapısındaki değişikliklerin firmaların performansını etkilediği sonucuna varılmıştır.
“Muchugta (2013)”	Kenya’daki ticari bankaların borç finansmanının firma karlılığı üzerine etkisini incelemek.	Kenya’daki 43 ticari bankanın 2008-2012 yılları verileri	“Çoklu Regresyon Analizi”	Kısa vadeli borçlanma ile karlılık arasında pozitif, uzun vadeli borçlanma ile karlılık arasında ise negatif bir ilişki olduğu bulgusuna

				ulaşmıştır.
“Nirajini ve Priya (2013)”	Firmalarının sermaye yapısı oluşumu ile finansal performansı arasındaki ilişkiyi incelemek.	Sri Lanka’da borsasında işlem gören firmaların 2006-2010 yılları verileri	“Çoklu Regresyon Analizi”	Sermaye yapısı oluşumu ile karlılık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir.
“Chen (2012)”	ABD şirketlerinin sınıflandırılmış yönetim kurulu yapısı, borçlanma maliyeti ve firma performansı arasındaki ilişkiyi incelemek.	ABD’de S&P’de işlem gören şirketlerin 2002-2007 yılları verileri	“Panel Veri Regresyon Analizi”	Sınıflandırılmış yönetim kurulu yapısının firma performansı üzerinde olumsuz etkisi olduğu belirlenmiştir.
“Khan (2012)”	Firmaların sermaye yapısı kararı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemek.	Pakistan’da borsada işlem gören firmaların 2003-2009 yılları verileri	“Havuzlanmış En Küçük Kareler Regresyon Analizi”	Borçlanma oranları ile ROA, brüt kâr marjı ve Tobin Q Oranı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
“Salim ve Yadav (2012)”	Firmaların sermaye yapısı oluşumu ile finansal performansı arasındaki ilişkiyi incelemek.	Malezya Borsası’nda yer alan 237 şirketin 1995-2011 yılları verileri	“Panel Veri Regresyon Analizi”	ROA, ROE ve hisse başına gelir ile borç oranları arasında negatif yönlü; Tobin’in Q oranı ile borç oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşımlardır.
“Amjed (2011)”	Pakistan’daki Kimya sektöründeki firmaların sermaye yapısı oluşumlarının finansal performans üzerine etkisini araştırmak.	Karaçi Borsası’nda yer alan tüm kimya firmalarının 2001-2006 yılları verileri	“Regresyon Analizi”	Kısa vadeli borçlanma ile finansal performans arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.
“Gill, Biger ve Mathur (2011)”	Abor (2005) tarafından yapılan çalışmayı genişletmek. Bu kapsamda Amerikan hizmet ve imalat firmalarının sermaye yapısı oluşumları ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemek.	New York Borsası’nda yer alan 272 imalat ve hizmet sektöründe faaliyette bulunan firmanın 2005-2007 yılları verileri	“Regresyon Analizi”	Hizmet sektöründe yer alan firmaların kısa vadeli borç ve toplam borç oranları ile ROE arasında negatif yönlü; imalat sektöründe yer alan firmaların ise borçlanma oranları ile ROE arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

“Obert ve Olawale (2010)”	Zimbabve’deki küçük imalat firmalarının borç finansmanının finansal performansa etkisini incelemek.	Zimbabve’deki 200 küçük imalat firmasının verileri	“Regresyon Analizi”	Firmaların borç yapılarının finansal performans üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmadığı tespit edilmiştir.
“Ondiek (2010)”	Firmaların sermaye yapısı oluşumunun finansal performansı üzerindeki etkisini ortaya koymak.	Nairobi Borsası’nda yer alan tüm firmaların 2010 yılı verileri	“Regresyon Analizi”	Sermaye yapısı ve karlılık arasında ters yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.
“Ebaid (2009)”	Gelişmekte veya geçiş ekonomilerinden biri olan Mısır’da sermaye yapısı seçiminin finansal performansa olan etkisini ampirik olarak araştırmak.	Mısır’da borsada işlem gören 64 firmanın 1995-2007 yılları verileri	“Çoklu Regresyon Analizi”	Sermaye yapısı seçim kararının aktif kârlılığı negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
“Abor (2005)”	Firmaların sermaye yapısı oluşumu ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemek.	Gana Borsası’nda yer alan 22 firmanın 1998-2002 yılları verileri	“Regresyon Analizi”	Borçlanma oranları (kısa vadeli ve toplam borç) ile ROE arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ancak uzun vadeli borçların toplam aktiflere oranı ile ROE arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmiştir.

Yukardaki literatürün bir bütün olarak değerlendirilmesi sonucunda çalışmalarda regresyon analizi yapıldığı belirlenmiştir. Sermaye yapısının; borç finansmanının ve borç yapısının finansal performans üzerine etkisini inceleyen çalışmaların bazılarında pozitif yönlü “Baraklı ve Öndeş (2021); Nasimi (2016); Oguna (2014); Muchugia (2013); Nirajini ve Priya (2013); Amjed (2011); Abor (2005)” bazılarında ise negatif yönlü “Say ve Doğan (2022); Güneysu, Atasel ve Şeker (2021); Ngoc,Tien ve Thu (2021); Ophelia vd. (2021); Çanakçıoğlu ve Ersan (2020); Özdemir (2019); Kaya, Tunç ve Topçuoğlu (2018); Le ve Phan (2017); Amani (2015); Makanga (2015); Vätavu (2015); Khan (2012); Salim ve Yadav (2012); Gill, Biger ve Mathur (2011); Ebaid (2009)” sonuçlar elde edilmiştir. Bazı çalışmalarda “Puke (2015); Obert ve Olawale (2010)” ise sermaye yapısının; borç finansmanının ve borç yapısının finansal performans üzerine anlamlı bir etkisi olmadığı Tablo 1’de görülmektedir.

3. VERİ VE YÖNTEM

Araştırmanın veri setini BİST İmalat Sektöründe faaliyette bulunan 146 firmanın 2017-2021 yılı verileri oluşturmaktadır. Firmalara ilişkin veriler 2023 yılı nisan ayında Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP), firmaların resmi web adreslerinde yayınlamış oldukları faaliyet raporları, dipnot ve açıklamaları ile sürdürülebilirlik raporları, entegre raporları ve Datastream veri tabanından elde edilmiştir.

Araştırma döneminde⁴ BİST İmalat Sektöründe faaliyette bulunan 205 şirket bulunmaktadır. Ancak bu dönemde 59 şirketin verilerine ulaşılamamıştır. Bu bağlamda 146 şirketin verileri incelemeye tabi tutulmuş olup bu durum çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır.

Araştırmanın değişkenlerine yönelik bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Değişkenlere İlişkin Bilgiler

<i>Değişkenin Kısaltması</i>	<i>Değişkenin Adı</i>	<i>Değişkenin Hesaplanması</i>	<i>Değişkenin Kaynağı</i>
“ROA %”	“Aktif Kârlılığı”	“Net Kâr / Toplam Aktif”	“Özer, Çam ve Çerez (2023); Say ve Doğan (2022); Baraklı ve Öndeş (2021); Güneysu, Atasel ve Şeker (2021); Ngoc,Tien ve Thu (2021); Ophelia vd. (2021); Çanakçıoğlu ve Ersan (2020); Özdemir (2019); Kaya, Tunç ve Topçuoğlu (2018); Lim, Wang ve Zeng (2018); Le ve Phan (2017); Nasimi (2016); Amani (2015); Makanga (2015); Puke (2015); Vätavu (2015); Hasan, Ahsan, Rahaman ve Alam (2014); Nyamita (2014); Oguna (2014); Muchugya (2013); Nirajini ve Priya (2013); Chen (2012); Khan (2012); Salim ve Yadav (2012); Amjed (2011); Obert ve Olawale (2010); Ebaid (2009)”
“ROE %”	“Öz kaynak Kârlılığı”	“Net Kâr / Toplam Öz Kaynak”	“Güneysu, Atasel ve Şeker (2021); Ngoc, Tien ve Thu (2021); Ophelia vd. (2021); Çanakçıoğlu ve Ersan (2020); Le ve Phan (2017); Akpınar (2016); Nasimi (2016); Amani (2015); Puke (2015); Vätavu (2015); Hasan, Ahsan, Rahaman ve Alam (2014); Nyamita (2014); Oguna (2014); Muchugya (2013); Nirajini ve Priya (2013); Khan (2012); Salim ve Yadav (2012); Gill, Biger ve Mathur (2011); Amjed (2011); Obert ve Olawale (2010); Ondiek (2010); Ebaid (2009); Abor (2005)”
“TOB Q”	“Tobin’ nin Q Oranı”	“(Piyasa Değeri / Toplam Borç/Toplam Aktifler”	“Güneysu, Atasel ve Şeker (2021); Le ve Phan (2017); Hasan, Ahsan, Rahaman ve Alam (2014); Khan (2012); Salim ve Yadav (2012)”
“Ln COD”	“Borçlanma Maliyeti”	“Ln (Faiz Gideri / Faiz Giderine İlişkin Borç Toplamı)”	“Palea ve Drogo (2020)”
“SIZE”	“Büyükük ⁵ ”	“Ln (Toplam Aktif)”	“Özer, Çam ve Çerez (2023); Güneysu, Atasel ve Şeker (2021); Ngoc, Tien ve Thu (2021); Lim, Wang ve Zeng (2018); Akpınar (2016); Amani (2015); Makanga

⁴ 2023 yılı nisan ayı

⁵ Bu çalışmada büyüklük değişkeni için Aktif Toplamı kullanılmış ve doğrusallığın sağlanabilmesi için aktif toplamının logaritması hesaplanmıştır.

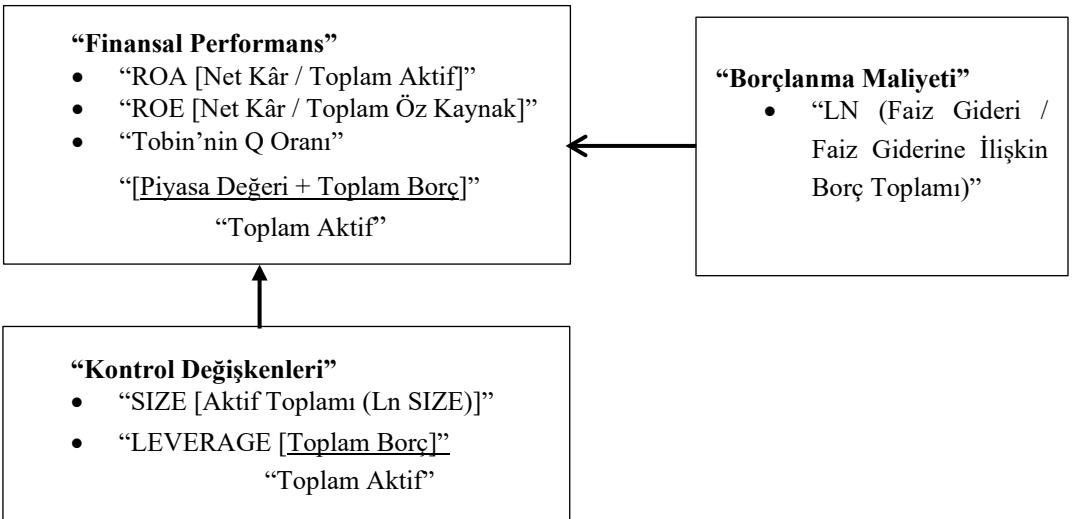
			(2015); Hasan, Ahsan, Rahaman ve Alam (2014); Khan (2012); Salim ve Yadav (2012); Amjed (2011); Ebaid (2009)”
“LEV %”	“Kaldıraç”	“Toplam Borç / Toplam Aktif”	“Özer, Çam ve Çerez (2023); Çanakçıoğlu ve Ersan (2020); Puke (2015); Chen (2012); Khan (2012); Obert ve Olawale (2010); Abor (2005)”

Araştırmada borçlanma maliyetinin finansal performansa etkisini incelemek için ROA, ROE ve Tobin’inin Q oranı finansal performans göstergeleri bağımlı değişken olarak ele alınmış olup değişkenlerin hesaplanması Tablo 2’de sunulmuştur. Değişkenlere ilişkin bilgiler firmaların faaliyet raporlarından ve finansal tablo dipnot ve açıklamalarından elde edilmiştir.

Araştırmada borçlanma maliyeti bağımsız değişken olarak ele alınmış olup borçlanma maliyeti, araştırma dönemi için faiz gideri olarak belirlenen borcun maliyeti olarak ifade edilebilir. Bir başka ifadeyle araştırma dönemine isabet eden finansman gideri olarak da tanımlanabilir. Borçlanma maliyetinin hesaplanma biçimi Tablo 2’de sunulmuş olup bu değişkene ilişkin bilgiler Datastream veri tabanından elde edilmiştir. Doğrusallığın sağlanabilmesi için elde edilen verilerin logaritması alınarak analize dâhil edilmiştir.

Borçlanma maliyetinin finansal performans üzerine etkisini inceleyen literatürde yer alan önceki çalışmalar esas alınarak büyüklük (size) ve kaldıraç (leverage) göstergeleri bu çalışmada kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır. Bahse konu kontrol değişkenlerinin hesaplanması Tablo 2’de sunulmuş olup bu değişkenlere ilişkin bilgiler firmaların faaliyet raporlarından, finansal tablo dipnot ve açıklamalarından ve Datastream veri tabanından elde edilmiştir.

Araştırma kapsamında borçlanma maliyeti bağımsız değişken, büyüklük ile kaldıraç kontrol değişkenleri ve finansal performans göstergeleri olan ROE, ROA ve Tobin’inin Q oranı bağımlı değişken olarak alınmıştır. Bu bağlamda ROA ve ROE firmaların kısa vadeli finansal performansı ile ilgili bilgi sunması, Tobin’inin Q oranı ise uzun vadeli finansal performansla ilgili bilgi sunması bakımından araştırmanın modeli bu çerçevede oluşturulmuştur. Tablo 2’de sunulduğu üzere konuyla doğrudan ilgili çoğu çalışmada da finansal performans göstergesi olarak ROA, ROE ve Tobin’inin Q oranı değişken olarak kullanılmıştır. Bu araştırmanın modeli Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli: Borçlanma Maliyetinin Finansal Performans Üzerine Etkisi

Borçlanma maliyetinin firmaların finansal performansını üzerine etkisini belirlemeye yönelik kurulan panel regresyon modelleri; (finansal performans göstergeleri) ROA, ROE ve Tobin'nin Q Oranı için oluşturulan üç ayrı model aşağıdaki gibidir:

$$ROA_{(i,t)} = \beta_0 + \beta_1(\text{LnCOD})_{(i,t)} + \beta_2(\text{LnSIZE})_{(i,t)} + \beta_3(\text{LEV})_{(i,t)} + \epsilon_t \quad (1)$$

$$ROE_{(i,t)} = \beta_0 + \beta_1(\text{LnCOD})_{(i,t)} + \beta_2(\text{LnSIZE})_{(i,t)} + \beta_3(\text{LEV})_{(i,t)} + \epsilon_t \quad (2)$$

$$TOBQ_{(i,t)} = \beta_0 + \beta_1(\text{LnCOD})_{(i,t)} + \beta_2(\text{LnSIZE})_{(i,t)} + \beta_3(\text{LEV})_{(i,t)} + \epsilon_t \quad (3)$$

Birinci, ikinci ve üçüncü model denklemlerinde yer alan değişkenlere ilişkin bilgiler Tablo 2'de detaylı bir biçimde açıklanmıştır. Bahse konu üç modelde $i = 1, 2, \dots, N$ firma sayısını (146 firma); $t = 1, 2, 3, \dots, T$ zaman dönemlerini (5 yıl - 2017 ila 2021) göstermektedir. $N \times T$ ise veri setinde yer alan toplam gözlem sayısını ($146 \times 5 = 730$) vermektedir. Dolayısıyla çalışma modellerinde 146 firmanın 5 yıllık veri seti kullanılmıştır.

Baltagi (2005) çalışmasında 15 yılın altında incelenen veri setlerinde birim kök testinin yapılmasının gerekli olmadığını ifade eder. Baltagi mikro panel veri setleri için birim kök testinin yapılmasına gerek olmadığını, makro panel veri setleri için ise birim kök testlerinin yapılmasının gerekli olduğunu belirtir. Buradan hareketle bu çalışmada 5 yıllık veri seti incelendiği için birim kök testleri yapılmamıştır.

4. BULGULAR

Analizde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere yönelik tanımlayıcı - özet istatistikler Tablo 3'te rapor edilmiştir.

Tablo 3. Tanımlayıcı - Özet İstatistikler

<i>“Değişkenler”</i>	<i>“Ortalama”</i>	<i>“Standart Sapma”</i>	<i>“Minimum”</i>	<i>“Maksimum”</i>	<i>“Gözlem Sayısı”</i>
“ROA (%)”	0,047	0,140	-2,051	0,587	730
“ROE (%)”	0,114	1,951	-29,551	30,010	
“TOB Q”	1,620	1,869	0,474	35,269	
“Ln COD”	9,217	2,339	0	14,743	
“SIZE”	19,772	1,801	14,513	25,172	
“LEV (%)”	0,576	0,330	0,052	4,401	

Tablo 3'te bağımlı, bağımsız ve kontrol değişkenlerinin minimum ve maksimum değerleri, ortalamaları ve standart sapmalarına yer verilmiştir. Bu bağlamda ROA, ROE ve Tobin'nin Q oranı finansal performans göstergeleri bağımlı değişken olarak ele alınmış olup örneklem kapsamında ROA'nın minimum değerinin “-2,051” maksimum değerinin “0,587” olduğu; ROE'nin minimum değerinin “-29,551” maksimum değerinin “30,010” olduğu; Tobin'nin Q oranı'nın minimum değerinin “0,474” maksimum değerinin “35,269” olduğu; bağımsız değişken borçlanma maliyetinin minimum değerinin “0,000” maksimum değerinin “14,743” olduğu; kontrol değişkenlerinden büyüklüğün minimum değerinin “14,513” maksimum değerinin “25,172” olduğu; kaldıraç değişkeninin ise minimum değerinin “0,052” maksimum değerinin “4,401” olduğu görülmektedir. Analiz kapsamındaki değişkenler içinde en yüksek standart sapmanın borçlanma maliyetinde, en düşük standart sapmanın ise aktif kârlılığında (ROA) olduğu görülmektedir. Ayrıca ROA, ROE ve Tobin'nin Q Oranı bağımlı değişkenlerinin ortalamalarının ilgili standart sapma değerlerinden küçük olması nedeniyle, bu serilerdeki değişkenliğin önemli olduğunu gösterebilir.

Tablo 4'te bağımsız ve kontrol değişkenleri ile finansal performans göstergeleri arasındaki korelasyon matrisi sunulmaktadır.

Tablo 4. Bağımsız ve Kontrol Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Matrisi

	<i>ROA</i>	<i>ROE</i>	<i>TOB Q</i>	<i>Ln COD</i>	<i>SIZE</i>	<i>LEV</i>
“Ln COD”	-0,106**	-0,033	-0,118**	1		
“SIZE”	0,133**	-0,068	-0,077*	0,404**	1	
“LEV (%)”	-0,565**	0,002	0,057	0,360**	-0,045	1
“Not 1: ** p<0,01; * p<0,05 seviyesinde anlamlı”						
“Not 2: Korelasyon Katsayısı 50 ve altı =>zayıf; 50 ve üstü=>güçlü [Nakip (2003: 322)]”						

Tablo 4 incelendiğinde borçlanma maliyeti ile kısa vadeli finansal performans göstergesi olan ROA ve uzun vadeli finansal performans göstergesi olan Tobin’in Q oranı arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki olduğu saptanmıştır. Büyüklük değişkeninin ROA ile pozitif yönlü ve Tobin’in Q oranı ile negatif yönlü bir korelasyona sahip olduğu ve ilişki derecesinin zayıf olduğu görülmektedir. Bununla birlikte büyüklük ile ROE değişkeni arasında bir korelasyon olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca büyüklük ve borçlanma maliyeti değişkeni arasında pozitif yönlü zayıf bir korelasyon olduğu sonucuna varılmıştır. Kaldıraç (leverage) değişkeni ile ROA arasında negatif yönlü güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca kaldıraç ve borçlanma maliyeti arasında pozitif yönlü zayıf bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre, borçlanma maliyeti ile ROE arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte kaldıraç ile ROE ve Tobin’in Q oranı arasında da bir korelasyon olmadığı görülmektedir.

Çalışmada öncelikle her bir model için geleneksel statik panel veri analizlerinden havuzlanmış EKK yönteminin uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla birim ve/veya zaman etkileri lineer regresyon testi ile incelenmiştir. Bu bağlamda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H_0 = Birim ve/veya zaman etkisi yoktur.

H_1 = Birim ve/veya zaman etkisi vardır.

Test sonuçlarına göre modelde birim ve/veya zaman etkileri varsa havuzlanmış EKK kullanılması uygun değildir.

Model 1 kapsamında yapılan test sonuçlarına göre $0,0000 < 0,05$ olduğundan H_0 reddedilir. Bir diğer ifadeyle birim ve/veya zaman etkiden en az biri var olduğundan dolayı Model 1 için havuzlanmış EKK kullanılmasının uygun olmadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda birim etki ve/veya zaman etkinin hangisinin var olduğu incelendiğinde Model 1’de hem birim etkisinin olduğu ($0,0000 < 0,05$); hem de zaman etkisinin ($0,0289 < 0,05$) olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Model 1’in iki yönlü panel veri modeli olduğu ifade edilebilir. İki yönlü panel veri modelinde sabit etkiler mi tesadüfi etkiler mi tahmincilerinin hangisinin geçerli olduğunu belirlemek amacıyla Hausman testi yapılmış olup $0,0000 < 0,05$ olduğundan dolayı Model 1 için sabit etkiler tahmincisinin uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Model 1 kapsamında geçerli tahminci sabit etkiler olduğu için değişen varyansın belirlenmesi aşamasında Değiştirilmiş Wald Testi uygulanmış olup (Ün, 2018: 76-77) olasılık değeri $0,0000 < 0,05$ olduğu için Model 1’de değişen varyansın var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Model 1 kapsamında otokorelasyonun belirlenmesi için Baltagi-Whu LBI testleri yapılmıştır (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 241). Yapılan test sonuçları kritik değer olan 2’den büyük olduğu için (2,2740135) Model 1’de otokorelasyonun olmadığı belirlenmiştir. Birimler arasında korelasyon olup olmadığını belirlemek amacıyla Frees (1995, 2004) Testi uygulanmış ve test istatistiği sonuçlarına göre ($0,6860 < 5,058$) birimler arasında korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Model 1 kapsamında değişen varyansın ve birimler arası korelasyonun var olmasından dolayı Driscoll-Kraay standart hatalar dirençli tahmincisi uygulanmıştır. Bu bağlamda dirençli tahminci kullanılarak elde edilen sonuçlar Tablo 5’te raporlanmıştır.

Tablo 5. Model 1 Panel Regresyon Sonuçları

<i>Bağımsız Değişkenler</i>	<i>Standartlaştırılmış Beta Katsayıları</i>	<i>T değeri</i>	<i>Standart Hata</i>
Ln COD	-0,010***	-13,96	0,001
SIZE	0,438**	5,67	0,007
LEV (%)	-0,230**	-3,65	0,063
			R ² = 0,316
			F= 232,86
			N= 730

“Not 1: *** p<0,01; ** p<0,05; *p<0,10 seviyesinde anlamlı”

“Bağımlı Değişken: Aktif Kârlılık (ROA)”

“Bağımsız Değişken: Ln COD, SIZE, LEV (%)”

Panel veri analizi sonucuna göre borçlanma maliyeti değişkeni p<0,01 anlamlılık seviyesinde aktif kârlılık (ROA) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Kontrol değişkenlerinden büyüklük ve kaldıraç değişkenlerinin %5 önem seviyesinde ROA üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Falk ve Miller (1992) çalışmalarında açıklanan varyansın yeterli kabul edilebilmesi için R² değerinin 0,10’a eşit veya daha büyük olması gerektiği ifade etmişlerdir. Cohen (1988) tarafından yapılan çalışmada ise R² = 0,26 ise önemli, R² = 0,13 ise orta ve R² = 0,02 ise zayıf derecede varyansı açıkladığı belirtilmiştir. Bu kapsamda mevcut çalışmanın birinci modelinin belirlilik katsayısı (R²) değeri 0,316 olup açıklanan varyansın yeterli ve önemli kabul edilmesi için geçerli bir değerdir.

Model 2 kapsamında da geleneksel statik panel veri analizlerinden havuzlanmış EKK yönteminin uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla birim ve/veya zaman etkileri lineer regresyon testi ile incelenmiştir. Bu bağlamda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H₀ = Birim ve/veya zaman etkisi yoktur.

H₁ = Birim ve/veya zaman etkisi vardır.

Test sonuçlarına göre modelde birim ve/veya zaman etkileri varsa havuzlanmış EKK kullanılması uygun değildir.

Model 2 kapsamında yapılan test sonuçlarına göre 1,0000>0,05 birim etkisi yoktur ve H₀ reddedilemez. Ayrıca 0,4803>0,05 zaman etkisi yoktur ve H₀ reddedilemez. Bir başka ifadeyle birim ve/veya zaman etkisi olmadığından dolayı Model 2 için havuzlanmış EKK kullanılması uygundur. Bu bağlamda Model 2 için varyans şişirme (VIF) değerlerinin ortalamasının 10’dan küçük olması (Mean VIF = 1,30 <10) modelde çoklu doğrusal bağlantı problemi olmadığını ifade etmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 260). Değişen varyans Breush-Pagan (1979) ve Cook-Weisesberg testleri ile incelenmiştir. Ulaşılan değişen varyans değerleri incelendiğinde Breush-Pagan (1979) olasılık değerinin 0.05’den küçük olduğu (0,0000<0,05) belirlenmiş olup çalışmada değişen varyansın var olduğu tespit edilmiştir. Model 2 kapsamında otokorelasyonun belirlenmesi için Wooldridge (2002) testi yapılmıştır. Yapılan test sonuçlarına göre 0,0420<0,05 H₀ reddedilir. Bir başka ifadeyle Model 2 için otokorelasyonun var olduğu belirlenmiştir. Model 2 bağlamında havuzlanmış EKK’da birim etki olmadığından birimler arası korelasyona bakılmamıştır. Model 2 kapsamında Parks-Kmenta (1967, 1986) dirençli tahmincisi dirençli tahmincisi uygulanmıştır. Bu bağlamda ikinci modelin analiz sonuçları Tablo 6’da rapor edilmiştir:

Tablo 6. Model 2 Panel Veri Havuzlanmış EKK Analiz Sonuçları

<i>Bağımsız Değişkenler</i>	<i>Standartlaştırılmış Beta Katsayıları</i>	<i>T değeri</i>	<i>Standart Hata</i>
Ln COD	0,001	0,61	0,002
SIZE	-0,024***	-5,88	0,004
LEV (%)	-0,034	-1,34	0,025

N= 730

“Not 1: *** p<0,01; ** p<0,05; *p<0,10 seviyesinde anlamlı”

“Bağımlı Değişken: Öz Kaynak Kârlılığı (ROE)”

“Bağımsız Değişken: Ln COD, SIZE, LEV (%)”

Finansal performans göstergelerinden ROE'nin bağımlı değişken olarak kabul edildiği panel veri analizi sonucuna göre sadece büyüklük değişkeninin %1 önem seviyesinde ROE üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulgusu elde edilmiştir. Borçlanma maliyeti ve kaldıraç değişkenlerinin ROE üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın son modeli (Model 3) için de geleneksel statik panel veri analizlerinden havuzlanmış EKK yönteminin uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla birim ve/veya zaman etkileri lineer regresyon testi ile incelenmiştir. Bu bağlamda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H_0 = Birim ve/veya zaman etkisi yoktur.

H_1 = Birim ve/veya zaman etkisi vardır.

Test sonuçlarına göre modelde birim ve/veya zaman etkileri varsa havuzlanmış EKK kullanılması uygun değildir.

Model 3 kapsamında yapılan test sonuçlarına göre $0,0000 < 0,05$ olduğundan H_0 reddedilir. Bir başka ifadeyle birim ve/veya zaman etkiden en az biri var olduğundan dolayı Model 3 için havuzlanmış EKK kullanılmasının uygun olmadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda birim etki ve/veya zaman etkinin hangisinin var olduğu incelendiğinde Model 3’de de hem birim etkisinin olduğu ($0,0000 < 0,05$); hem de zaman etkisinin ($0,0000 < 0,05$) olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Model 3’ün de iki yönlü panel veri modeli olduğu ifade edilebilir. İki yönlü panel veri modelinde sabit etkiler mi tesadüfi etkiler mi tahmincilerinin hangisinin geçerli olduğunu belirlemek amacıyla Hausman testi yapılmış olup $0,0000 < 0,05$ olduğundan dolayı Model 3 için sabit etkiler tahmincisinin uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Model 3 kapsamında geçerli tahminci sabit etkiler olduğu için değişen varyansın belirlenmesi aşamasında Değiştirilmiş Wald Testi uygulanmış olup (Ün, 2018: 76-77) olasılık değeri $0,0000 < 0,05$ olduğu için Model 3’de de değişen varyansın var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Model 3 kapsamında otokorelasyonun belirlenmesi için Baltagi-Whu LBI testleri yapılmıştır (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 241). Yapılan test sonuçları kritik değer olan 2’den küçük olduğu için (1,8308612) Model 3’de otokorelasyonun var olduğu belirlenmiştir. Birimler arasında korelasyon olup olmadığını belirlemek amacıyla Frees (1995, 2004) Testi uygulanmış ve test istatistiği sonuçlarına göre ($0,6860 < 7,925$) birimler arasında korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Netice itibarıyla Model 3 kapsamında değişen varyansın, otokorelasyonun ve birimler arası korelasyonun var olmasından dolayı Eicker (1967), Huber (1967) ve White (1980) tahmincisi uygulanmıştır. Bu bağlamda dirençli tahminci kullanılarak elde edilen sonuçlar Tablo 7’de rapor edilmiştir.

Tablo 7. Model 3 Panel Regresyon Sonuçları

<i>Bağımsız Değişkenler</i>	<i>Standartlaştırılmış Beta Katsayıları</i>	<i>T değeri</i>	<i>Standart Hata</i>
Ln COD	-0,151*	-1,83	0,082
SIZE	0,631**	2,89	0,218
LEV (%)	1,240	1,42	0,875
			F= 3,82
			N= 730

“Not 1: *** p<0,01; ** p<0,05; *p<0,10 seviyesinde anlamlı”

“Bağımlı Değişken: Tobin’in Q Oranı (Tob Q)”

“Bağımsız Değişken: Ln COD, SIZE, LEV (%)”

Model 3 kapsamında yapılan panel veri analizi sonucuna göre borçlanma maliyeti bağımsız değişkeninin p<0,10 anlamlılık seviyesinde finansal performans göstergelerinden Tobin’in Q oranı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca kontrol değişkenlerinden büyüklük değişkeninin %5 önem seviyesinde Tobin’in Q oranı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte kaldıraç değişkeninin ise Tobin’in Q oranı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmadığı bulgusu elde edilmiştir.

5. SONUÇ

Firmalar kuruluş aşamasından ve faaliyet sürecinde devamlılıklarını sağlamak için fona ihtiyaç duyarlar. İhtiyaç duyulan fon özsermaye ya da borçla finansman olmak üzere iki şekilde sağlanabilir. Sermaye yapısı kararlarının finansal performans ile ilişkisini açıklayan çok sayıda teoriden biri olan finansman hiyerarşisi teorisi borçlanma ve finansal performans arasında negatif ilişki olduğunu savunmaktadır. Teori kapsamında firmaların borçlanma maliyetleri azaldıkça finansal performanslarının artacağı ifade edilmektedir.

Bu bağlamda firmaların borçlanma maliyetinin finansal performans üzerine etkisinin incelendiği bu çalışmada, BİST İmalat Sektöründe faaliyette bulunan 146 firmanın 2017-2021 yılları faaliyet raporları, dipnot ve açıklamaları ile entegre raporları incelenmiş olup borçlanma maliyeti, büyüklük ve kaldıraç değişkenlerinin kısa ve uzun vadeli finansal performans göstergeleri olan ROA, ROE ve Tobin’in Q Oranı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu bağlamda borçlanma maliyetinin kısa vadeli finansal performans göstergesi olan ROA ve uzun vadeli finansal performans göstergesi olan Tobin’in Q Oranı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Büyüklük ve kaldıraç değişkenlerinin aktif kârlılık üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulgusu elde edilmiştir. ROE üzerinde sadece büyüklük değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Borçlanma maliyeti ve kaldıraç değişkenlerinin ise ROE üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Büyüklük değişkeni Tobin’in Q Oranı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahipken kaldıraç değişkeninin Tobin’in Q oranı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmadığı tespit edilmiştir.

Literatürde yer alan sermaye yapısı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen “Güneysu, Atasel ve Şeker (2021); Ngoc, Tien ve Thu (2021); Le ve Phan, 2017; Amani (2015); Vätavu (2015); Oguna (2014); Salim ve Yadav (2012); Khan, 2012 ve Ebaid (2009)” tarafından yapılan çalışmalarda sermaye yapısı ile ROA ve ROE arasında negatif bir ilişki saptanmıştır. Belirtilen çalışmalarda, sermaye yapısı ile finansal performans ilişkisi incelenmişken, bu çalışmada ise borçlanma maliyetinin finansal performans üzerine etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda ilgili çalışmalarda elde edilen bulgularla bu çalışmanın bulgularını doğrudan kıyaslamak anlamlı bir sonuç vermeyecektir.

Bu çalışmada BİST İmalat sektöründe faaliyette bulunan 146 firma incelemeye dâhil edilebilmiştir. Bu durum borçlanma maliyeti ile finansal performans arasındaki ilişkiyi Türkiye özelinde açıklamakta bir fikir vermekle birlikte, bundan sonra yapılacak benzer çalışmaların, daha çok firma ve dönemi kapsayacak şekilde farklı değişkenler kullanılarak yapılması daha isabetli sonuçların alınmasını sağlayabilir.

Firmaların sermaye yapısı ve borçlanma ile ilgili finansman kararları sürdürülebilirlik ve süreklilik açısından önemli bir unsurdur. Bundan dolayı borçlanmaya yönelik firma içi politikalar belirlenirken firmalara sürdürülebilir bir finansman politikası belirlemeleri önerilmektedir. Zira sürdürülebilirlik ve kârlılık açısından bahse konu bu durum firmalar için önemlidir.

Bundan sonra yapılacak çalışmaların daha geniş bir veri setini, farklı endeksleri ve sektörleri, birden fazla ülke örneklemini, farklı veri analiz yöntemlerini kapsayacak biçimde literatüre kazandırılması önerilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar(lar) Katkısı: Filiz ÖZŞAHİN KOÇ (%50), Ali DERAN (%50)

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author(s) declares that there is no conflict of interest.

Funding: The author(s) received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the authors.

Author(s) Contributions: Filiz ÖZŞAHİN KOÇ (%50), Ali DERAN (%50)

KAYNAKÇA

Abor, J. (2005). The effect of capital structure on profitability: an empirical analysis of listed firms in Ghana. *The Journal of Risk Finance*, 6(5), 438-445.

Akpınar, O. (2016). Sermaye yapısının firma performansına etkisi: Borsa İstanbul'da bir uygulama. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 290-302.

Amani, W. (2015). The relationship between capital structure and firm's performance: Evidence from listed non financial corporations in Dar Es Salaam Stock Exchange (Doctoral dissertation, The Open University Of Tanzania).

Amjed, S. (2011). Impact of financial structure on firm's Performance: A study of Pakistan's Chemical Sector. Society of Interdisciplinary Business Research (SIBR). In Conference on Interdisciplinary Business Research.

Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*, John Wiley&Sons Ltd. West Sussex, England.

Barakalı, O. C., & Öndeş, T. (2021). İşletmelerin borç yapılarının aktif kârlılıkları üzerine etkisi: Borsa İstanbul'da bir araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 295-312.

Chen, D. (2012). Classified boards, the cost of debt, and firm performance. *Journal of Banking & Finance*, 36(12), 3346-3365.

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd Ed.), Routledge, New York.

- Çanakçıoğlu, M., & Ersan, O. (2020). İşletme sermayesi yönetiminin firma performansı üzerindeki etkisi: Çimento şirketleri üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2749-2763.
- Ebaid, E. S. I. (2009). The impact of capital structure choice on firm performance: empirical evidence from Egypt. *The Journal of Risk Finance*, 10(5), 477-487.
- Falk, R. F., & Miller, N. B. (1992). *A Primer for Soft Modeling*, University of Akron Press.
- Gill, A., Biger, N., & Mathur, N. (2011). The effect of capital structure on profitability: Evidence from the United States. *International Journal of Management*, 28(4), 3.
- Güneysu, Y., & Atasel, O. Y. (2022). Karbon emisyonları ile finansal performans arasındaki ilişkinin incelenmesi: BIST100 Endeksinde Bir Araştırma, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(3), 1183-1193.
- Güneysu, Y., Atasel, O. Y., & Şeker, Y. (2021). Sermaye yapısının finansal performansa etkisi: Borsa İstanbul lojistik ve ulaştırma firmaları üzerine bir araştırma. *Akademik Hassasiyetler*, 8(17), 305-320.
- Hasan, M. B., Ahsan, A. M., Rahaman, M. A., & Alam, M. N. (2014). Influence of capital structure on firm performance: Evidence from Bangladesh. *International Journal of Business and Management*, 9(5), 184.
- Kaya, M., Tunç, H., & Topçuoğlu, F. (2018). Kısa vadeli borçlanmanın işletmelerin aktif karlılıkları üzerine etkisi: BİST çimento sektörü üzerine bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (78), 171-182.
- Khan, A. G. (2012). The relationship of capital structure decisions with firm performance: A study of the engineering sector of Pakistan. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 2(1), 245-262.
- Le, T. P. V., & Phan, T. B. N. (2017). Capital structure and firm performance: Empirical evidence from a small transition country. *Research in International Business and Finance*, 42, 710-726.
- Lim, C. Y., Wang, J., & Zeng, C. C. (2018). China's "mercantilist" government subsidies, the cost of debt and firm performance. *Journal of Banking & Finance*, 86, 37-52.
- Makanga, A. M. (2015). The effect of debt financing on the financial performance of companies listed at the Nairobi Securities Exchange (Doctoral dissertation, University of Nairobi).
- Muchugia, L. M. (2013). The effect of debt financing on firm profitability of commercial banks in Kenya (Doctoral dissertation, University of Nairobi).
- Myers, S. C., & Majluf, N. S. (1984). Corporate financing and investment decisions when firms have information that investors do not have. *Journal of Financial Economics*, 13(2), 187-221.
- Nakip, M. (2003). *Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Nasimi, A. N. (2016). Effect of capital structure on firm profitability (an empirical evidence from London, UK). *Global Journal of Management and Business Research*, 16(4), 8-20.
- Ngoc, N. M., Tien, N. H., & Thu, T. H. (2021). The Impact of Capital Structure on Financial Performance of Logistic Service Providers Listed on Ho Chi Minh City Stock Exchange. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 18(2), 688-719.
- Nirajini, A., & Priya, K. B. (2013). Impact of capital structure on financial performance of the listed trading companies in Sri Lanka. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 3(5), 1-9.

- Nyamita, M. O. (2014). Factors influencing debt financing and its effects on financial performance of state corporations in Kenya (Doctoral dissertation), Durban University of Technology, KwaZulu-Natal.
- Obert, M., & Olawale, F. (2010). Does debt really matter on the profitability of small firms? A perspective on small manufacturing firms in Bulawayo, Zimbabwe. *African Journal of Business Management*, 4(9), 1709.
- Oguna, A. A. (2014). Examining the effect of capital structure on financial performance: a study of firms listed under manufacturing, construction and allied sector at the Nairobi Securities Exchange (Master Thesis), University of Nairobi, Kenya.
- Ondiek, B. (2010). Relationship between capital structure and financial performance of firms listed at the Nairobi Stock Exchange (Doctoral dissertation), University of Nairobi, Kenya.
- Ophelia, A., Min, S., Aliou, D. M., Farhana, A., George, N., Justice, G., ve Philip, A. S. (2021). The impact of debt financing on performance of small and medium enterprises in Ghana. *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*, 8(7), 193-201.
- Özer, G., Çam, İ., & Çerez, S. (2023). Kurumsal yönetimin borç maliyetine etkisi: Borsa İstanbul'da bir uygulama. *Business and Economics Research Journal*, 14(2), 217-226.
- Özdemir, B. (2019). Türk bankacılık sektöründe sermaye yapısının performans üzerine etkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 65-76.
- Palea, V., & Drogo, F. (2020). Carbon emissions and the cost of debt in the eurozone: The role of public policies, climate-related disclosure and corporate governance, *Business Strategy and the Environment*, 29(8), 2953-2972.
- Puke, O. S. (2015). Effects of debt usage on the performance of small scale manufacturing firms in Kogi State of Nigeria. *International Journal of Public Administration and Management Research*, 2(5), 74-84.
- Salim, M., & Yadav, R. (2012). Capital structure and firm performance: Evidence from Malaysian listed companies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 65, 156-166.
- Say, S., & Doğan, M. (2022). Kısa vadeli borçlanmanın aktif karlılığı üzerindeki etkisi: BIST sınai endeksi örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 1581-1589.
- Ün, T. (2018). Panel veri modellerinin varsayım testi. S. Güriş (Ed.), *Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi* (75-101. ss.), İstanbul: Der Kitabevi.
- Vătavu, S. (2015). The impact of capital structure on financial performance in Romanian listed companies. *Procedia Economics and Finance*, 32, 1314-1322.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *Panel Veri Ekonometrisi*, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.

EKLER

EK-1: BİST İmalat Sektörü İncelenen Firma Listesi

Sıra	Kod	Şirket Unvanı
"1"	"ACSEL"	"ACISELSAN ACIPAYAM SELÜLOZ SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"2"	"ADEL"	"ADEL KALEMCİLİK TİCARET VE SANAYİ A.Ş."
"3"	"AFYON"	"AFYON ÇİMENTO SANAYİ T.A.Ş."
"4"	"AKCNS"	"AKÇANSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"5"	"ATEKS"	"AKIN TEKSTİL A.Ş."
"6"	"AKSA"	"AKSA AKRİLİK KİMYA SANAYİİ A.Ş."
"7"	"ALCAR"	"ALARKO CARRIER SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"8"	"ALKIM"	"ALKİM ALKALİ KİMYA A.Ş."
"9"	"ALKA"	"ALKİM KAĞIT SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"10"	"AEFES"	"ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SANAYİİ A.Ş."
"11"	"ASUZU"	"ANADOLU ISUZU OTOMOTİV SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"12"	"ARCLK"	"ARÇELİK A.Ş."
"13"	"ARSAN"	"ARSAN TEKSTİL TİCARET VE SANAYİ A.Ş."
"14"	"AVOD"	"A.V.O.D. KURUTULMUŞ GIDA VE TARIM ÜRÜNLERİ SANAYİ TİCARET A.Ş."
"15"	"AYGAZ"	"AYGAZ A.Ş."
"16"	"BAGFS"	"BAGFAŞ BANDIRMA GÜBRE FABRİKALARI A.Ş."
"17"	"BAKAB"	"BAK AMBALAJ SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"18"	"BNTAS"	"BANTAŞ BANDIRMA AMBALAJ SANAYİ TİCARET A.Ş."
"19"	"BANVT"	"BANVİT BANDIRMA VİTAMİNLİ YEM SANAYİİ A.Ş."
"20"	"BTCİM"	"BATIÇİM BATI ANADOLU ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş."
"21"	"BSOKE"	"BATISÖKE SÖKE ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş."
"22"	"BRKSN"	"BERKOSAN YALITIM VE TECRİT MADDELERİ ÜRETİM VE TİCARET A.Ş."
"23"	"BLCYT"	"BİLİCİ YATIRIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"24"	"BRKO"	"BİRKO BİRLEŞİK KOYUNLULULAR MENSUCAT TİCARET VE SANAYİ A.Ş."
"25"	"BRMEN"	"BİRLİK MENSUCAT TİCARET VE SANAYİ İŞLETMESİ A.Ş."
"26"	"BRSAN"	"BORUSAN MANNESMANN BORU SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"27"	"BOSSA"	"BOSSA TİCARET VE SANAYİ İŞLETMELERİ T.A.Ş."
"28"	"BRISA"	"BRİSA BRIDGESTONE SABANCI LASTİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"29"	"BURCE"	"BURÇELİK BURSA ÇELİK DÖKÜM SANAYİİ A.Ş."
"30"	"BURVA"	"BURÇELİK VANA SANAYİ VE TİCARET A.Ş."
"31"	"BUCİM"	"BURSA ÇİMENTO FABRİKASI A.Ş."
"32"	"CELHA"	"ÇELİK HALAT VE TEL SANAYİİ A.Ş."
"33"	"CEMAS"	"ÇEMAŞ DÖKÜM SANAYİ A.Ş."
"34"	"CEMTS"	"ÇEMTAŞ ÇELİK MAKİNA SANAYİ VE TİCARET A.Ş."

“35”	“CMBTN”	“ÇİMBETON HAZIRBETON VE PREFABRİK YAPI ELEMANLARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“36”	“CMEN”	“ÇİMENTAŞ İZMİR ÇİMENTO FABRİKASI T.A.Ş.”
“37”	“CİMSA”	“ÇİMSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“38”	“CUSAN”	“ÇUHADAROĞLU METAL SANAYİ VE PAZARLAMA A.Ş.”
“39”	“DAGI”	“DAGI GİYİM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“40”	“DARDL”	“DARDANEL ÖNENTAŞ GIDA SANAYİ A.Ş.”
“41”	“DMSAS”	“DEMİSAŞ DÖKÜM EMAYE MAMÜLLERİ SANAYİ A.Ş.”
“42”	“DERİM”	“DERİMOD KONFEKSİYON AYAKKABI DERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“43”	“DESA”	“DESA DERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“44”	“DEVA”	“DEVA HOLDİNG A.Ş.”
“45”	“DITAS”	“DİTAŞ DOĞAN YEDEK PARÇA İMALAT VE TEKNİK A.Ş.”
“46”	“DGNMO”	“DOĞANLAR MOBİLYA GRUBU İMALAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“47”	“DOGUB”	“DOĞUSAN BORU SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.”
“48”	“DOKTA”	“DÖKTAŞ DÖKÜMCÜLÜK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.”
“49”	“DURDO”	“DURAN DOĞAN BASIM VE AMBALAJ SANAYİ A.Ş.”
“50”	“DYOBY”	“DYO BOYA FABRİKALARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“51”	“EGEEN”	“EGE ENDÜSTRİ VE TİCARET A.Ş.”
“52”	“EGGUB”	“EGE GÜBRE SANAYİİ A.Ş.”
“53”	“EGPRO”	“EGE PROFİL TİCARET VE SANAYİ A.Ş.”
“54”	“EGSER”	“EGE SERAMİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“55”	“EPLAS”	“EGEPLAST EGE PLASTİK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.”
“56”	“EKİZ”	“EKİZ KİMYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“57”	“EMKEL”	“EMEK ELEKTRİK ENDÜSTRİSİ A.Ş.”
“58”	“EMNIS”	“EMİNİŞ AMBALAJ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“59”	“ERBOS”	“ERBOSAN ERCİYAS BORU SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.”
“60”	“EREGL”	“EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.”
“61”	“ERSU”	“ERSU MEYVE VE GIDA SANAYİ A.Ş.”
“62”	“FMIZP”	“FEDERAL-MOGUL İZMİT PİSTON VE PİM ÜRETİM TESİSLERİ A.Ş.”
“63”	“FROTO”	“FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş.”
“64”	“FORMT”	“FORMET METAL VE CAM SANAYİ A.Ş.”
“65”	“FRIGO”	“FRİGO-PAK GIDA MADDELERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“66”	“GENTS”	“GENTAŞ DEKORATİF YÜZEYLER SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“67”	“GEREL”	“GERSAN ELEKTRİK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.”
“68”	“GOODY”	“GOODYEAR LASTİKLERİ T.A.Ş.”
“69”	“GOLTS”	“GÖLTAŞ GÖLLER BÖLGESİ ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“70”	“GUBRF”	“GÜBRE FABRİKALARI T.A.Ş.”
“71”	“HATEK”	“HATEKS HATAY TEKSTİL İŞLETMELERİ A.Ş.”
“72”	“HEKTS”	“HEKTAŞ TİCARET T.A.Ş.”

BORSA İSTANBUL İMALAT SEKTÖRÜNDE YER ALAN FİRMALARIN BORÇLANMA MALİYETLERİNİN FİNANSAL PERFORMANSA ETKİSİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

“73”	“İHEVA”	“İHLAS EV ALETLERİ İMALAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“74”	“İSDMR”	“İSKENDERUN DEMİR VE ÇELİK A.Ş.”
“75”	“İZMDC”	“İZMİR DEMİR ÇELİK SANAYİ A.Ş.”
“76”	“İZFAS”	“İZMİR FIRÇA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“77”	“JANTS”	“JANTSA JANT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“78”	“KAPLM”	“KAPLAMIN AMBALAJ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“79”	“KRDMA, KRDMB, KRDMD”	“KARDEMİR KARABÜK DEMİR ÇELİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“80”	“KARSN”	“KARSAN OTOMOTİV SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.”
“81”	“KRTEK”	“KARSU TEKSTİL SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.”
“82”	“KARTN”	“KARTONSAN KARTON SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“83”	“KATMR”	“KATMERCİLER ARAÇ ÜSTÜ EKİPMAN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“84”	“KENT”	“KENT GIDA MADDELERİ SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.”
“85”	“KERVT”	“KEREVİTAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“86”	“KLMSN”	“KLİMASAN KLİMA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“87”	“KNFRT”	“KONFRUT GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“88”	“KONYA”	“KONYA ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.”
“89”	“KORDS”	“KORDSA TEKNİK TEKSTİL A.Ş.”
“90”	“KRSTL”	“KRİSTAL KOLA VE MEŞRUBAT SANAYİ TİCARET A.Ş.”
“91”	“KUTPO”	“KÜTAHYA PORSELEN SANAYİ A.Ş.”
“92”	“LUKSK”	“LÜKS KADİFE TİCARET VE SANAYİİ A.Ş.”
“93”	“MAKTK”	“MAKİNA TAKIM ENDÜSTRİSİ A.Ş.”
“94”	“MRSHL”	“MARSHALL BOYA VE VERNİK SANAYİİ A.Ş.”
“95”	“MNDRS”	“MENDERES TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“96”	“MERKO”	“MERKO GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“97”	“MNDTR”	“MONDİ TURKEY OLUKLU MUKAVVA KAĞIT VE AMBALAJ SANAYİ A.Ş.”
“98”	“NIBAS”	“NİĞBAŞ NİĞDE BETON SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“99”	“NUHCM”	“NUH ÇİMENTO SANAYİ A.Ş.”
“100”	“OTKAR”	“OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ş.”
“101”	“OYAKC”	“OYAK ÇİMENTO FABRİKALARI A.Ş.”
“102”	“OYLUM”	“OYLUM SİNAİ YATIRIMLAR A.Ş.”
“103”	“OZRDN”	“ÖZERDEN PLASTİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“104”	“PARSN”	“PARSAN MAKİNA PARÇALARI SANAYİİ A.Ş.”
“105”	“PENGD”	“PENGUEN GIDA SANAYİ A.Ş.”
“106”	“PETKM”	“PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.”
“107”	“PETUN”	“PINAR ENTEGRE ET VE UN SANAYİİ A.Ş.”
“108”	“PINSU”	“PINAR SU VE İÇECEK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“109”	“PNSUT”	“PINAR SÜT MAMULLERİ SANAYİİ A.Ş.”
“110”	“PRZMA”	“PRİZMA PRES MATBAACILIK YAYINCILIK SANAYİ VE TİCARET

		A.Ş.”
“111”	“RODRG”	“RODRİGO TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“112”	“ROYAL”	“ROYAL HALI İPLİK TEKSTİL MOBİLYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“113”	“RTALB”	“RTA LABORATUVARLARI BİYOLOJİK ÜRÜNLER İLAÇ VE MAKİNE SANAYİ TİCARET A.Ş.”
“114”	“SAFKR”	“SAFKAR EGE SOĞUTMACILIK KLİMA SOĞUK HAVA TESİSLERİ İHRACAT İTHALAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“115”	“SANFM”	“SANİFOAM ENDÜSTRİ VE TÜKETİM ÜRÜNLERİ SANAYİ TİCARET A.Ş.”
“116”	“SAMAT”	“SARAY MATBAACILIK KAĞITÇILIK KIRTASIYECİLİK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.”
“117”	“SARKY”	“SARKUYSAN ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“118”	“SASA”	“SASA POLYESTER SANAYİ A.Ş.”
“119”	“SAYAS”	“SAY YENİLENEBİLİR ENERJİ EKİPMANLARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“120”	“SEKUR”	“SEKURO PLASTİK AMBALAJ SANAYİ A.Ş.”
“121”	“SELGD”	“SELÇUK GIDA ENDÜSTRİ İHRACAT İTHALAT A.Ş.”
“122”	“SEYKM”	“SEYİTLER KİMYA SANAYİ A.Ş.”
“123”	“SILVR”	“SİLVERLİNE ENDÜSTRİ VE TİCARET A.Ş.”
“124”	“SKTAS”	“SÖKTAŞ TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“125”	“SNPAM”	“SÖNMEZ PAMUKLU SANAYİ A.Ş.”
“126”	“TATGD”	“TAT GIDA SANAYİ A.Ş.”
“127”	“TMPOL”	“TEMAPOL POLİMER PLASTİK VE İNŞAAT SANAYİ TİCARET A.Ş.”
“128”	“TETMT”	“TETAMAT GIDA YATIRIMLARI A.Ş.”
“129”	“TOASO”	“TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.”
“130”	“TUCLK”	“TUĞÇELİK ALÜMİNYUM VE METAL MAMÜLLERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“131”	“TUKAS”	“TUKAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“132”	“TMSN”	“TÜMOSAN MOTOR VE TRAKTÖR SANAYİ A.Ş.”
“133”	“TUPRS”	“TÜPRAŞ-TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.”
“134”	“PRKAB”	“TÜRK PRYSMİAN KABLO VE SİSTEMLERİ A.Ş.”
“135”	“TTRAK”	“TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.”
“136”	“TBORG”	“TÜRK TUBORG BİRA VE MALT SANAYİ A.Ş.”
“137”	“ULUSE”	“ULUSOY ELEKTRİK İMALAT TAAHHÜT VE TİCARET A.Ş.”
“138”	“ULUUN”	“ULUSOY UN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“139”	“USAK”	“UŞAK SERAMİK SANAYİ A.Ş.”
“140”	“ULKER”	“ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ A.Ş.”
“141”	“VANGD”	“VANET GIDA SANAYİ İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş.”
“142”	“VESBE”	“VESTEL BEYAZ EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“143”	“VESTL”	“VESTEL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
“144”	“VKING”	“VİKİNG KAĞIT VE SELÜLOZ A.Ş.”
“145”	“YATAS”	“YATAŞ YATAK VE YORGAN SANAYİ TİCARET A.Ş.”

“146”	“YUNSA”	“YÜNSA YÜNLÜ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.”
-------	---------	--------------------------------------

“**Kaynak:** Kamuyu Aydınlatma Platformu (2023)”

Teorik Makale (Theoretical Article)

Binek Otomobillerin VUK'a Göre Alım-Satım, Kiralama ve Gider Kısıtlaması Uygulamaları

Mustafa AY¹
Gülçin ADIYAMAN²

Öz

Motorlu araçlar geçmişten günümüze toplumun her kesiminin ihtiyacına göre gelişim ve değişim göstermiştir. Günümüzde en çok kullanılan ve herkes tarafından alınıp satılan motorlu araç türü binek otomobillerdir. Şahsi ve ticari amaçlı kullanılan binek otomobillerin alım, satım, kiralama vb. muhasebe kayıt işlemlerinin incelenmesi ve farklılıklarının ortaya konması çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaca uygun olarak çalışmada; işletmelerin, oto bayilerinin, oto galerilerinin, binek otomobil kiralama şirketlerinin ve distribütörlerin binek otomobil alım, satım ve kiralama konusundaki muhasebe uygulamalarına yer verilmiştir. Çalışmada örnek olay yöntemi kullanılarak çeşitli muhasebe olayları incelenmiş ve uygulanmıştır.

Çalışmada ilk olarak literatür taraması yapılmış, daha sonra amaç, yöntem ve kısıtlar belirlenerek uygulama kısmına geçilmiştir. Çalışmanın uygulama kısmında ise konuyla ilgili örneklerin, Vergi Usul Kanunu'na göre muhasebe kayıtları yapılmış, gider kısıtlamaları değerlendirilmiş ve farklılıklar incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda; işletmeler, oto bayiler, oto galeriler, binek otomobil kiralama şirketleri ve distribütörler açısından alım, satım ve kiralama işlemlerinde yapılan muhasebe kayıtlarında farklılıklar tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Binek Otomobiller Muhasebesi, Oto Galeri, Oto Bayi, Vergi Usul Kanunu, Gider Kısıtlaması.

JEL Kodları: M40, M49.

Purchase-Sale, Rental and Expense Restriction Applications of Passenger Cars According to TPL

Abstract

Motor vehicles have developed and changed according to the needs of every segment of society from past to present. Today, the most widely used type of motor vehicle that is bought and sold by everyone is passenger cars. The purpose of the study is to examine the accounting records of purchase, sale, rental, etc. of passenger cars used for personal and commercial purposes and to reveal their differences. In accordance with this purpose, the study includes the accounting practices of businesses, auto dealers, auto galleries, rental companies and distributors in the purchase, sale and rental of passenger cars. In the study, various accounting cases were examined and applied using the case study method.

In the study, firstly, the literature was reviewed, then the purpose, method and constraints were determined, and the application part was started. In the application part of the study, the accounting records of the examples related to the subject were examined according to the Tax Procedure Law (TPL), the expense restrictions were evaluated and the differences were analyzed. As a result of the study, differences have been identified in the accounting records made in the purchases, sales and rental transactions in terms of businesses, auto dealers, auto galleries, passenger car rental companies and distributors.

Keywords: Passenger Cars Accounting, Auto Gallery, Auto Dealer, Tax Procedure Law, Expense Restriction.

JEL Codes: M40, M49.

¹ Mustafa AY, (Prof. Dr.), Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi, Konya, Türkiye, E-Mail: may@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4489-8946.

² Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Gülçin ADIYAMAN, 100/2000 YÖK Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Konya, Türkiye, E-Mail: glcnadymn@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9686-596X.

APA 6 Stili Kaynak Gösterimi: (To Cite This Article)

Ay, M., Adiyaman, G. (2024). Binek otomobillerin VUK'a göre alım-satım, kiralama ve gider kısıtlaması uygulamaları. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 17(1), 99-129. doi: <https://doi.org/10.29067/muvu.1292612>

EXTENDED SUMMARY

Introduction

When the automotive sector is mentioned, road vehicles such as cars, buses, minibuses, tractors, trucks, midibuses, etc. generally come to mind... One of the most important of these vehicles is passenger cars. A passenger car is a type of automotive that has both commercial and personal use. This car is one of the best-selling vehicles in motor vehicle sales on a global basis.

An automobile can be said to be an invention created by bringing together inventions such as wheels, engines, fuel, etc. that emerged at different times and in different civilizations. Automobiles started to be used in the 19th century in parallel with the developments in the field of industry, and then, with the effect of globalization and technological developments, the number of automobiles produced and used increased and their use became widespread. Today, with the use of different energy sources, automobiles suitable for different needs are produced and used. The fact that passenger cars are comfortable, that they belong to the individual, and that they can be travelled by choice without any time and place restrictions has led them to be preferred more. For this reason, many sectors related to the purchase, sale and rental of passenger cars have emerged. Accounting practices created by these sectors consisting of distributors, auto dealers, auto galleries, rental companies and businesses have been the subject of analysis. Therefore, the aim of the study is to examine the purchase-sale and rental records of passenger cars in terms of businesses, auto dealers, auto galleries, rental companies and distributors and to reveal the differences. auto galleries

In the study, firstly, the infrastructure of the study was shaped by analyzing the literature on passenger cars. Then, the accounting records of the purchase-sale and rental of passenger cars in terms of businesses, auto dealers, auto galleries, rental companies and distributors in accordance with the Tax Procedure Law (TPL) were examined by taking into account the expense restrictions. Finally, the findings obtained from the study were discussed and concluded, auto galleries.

Literature Review

Passenger cars have made our lives much easier in the past. The use of these automobiles for personal and commercial purposes caused variability in accounting records. Among these, relevant national and international studies are discussed chronologically.

They are theoretical characters of automotive accounting found in the file installments by Thomas (1959). In the study, it is explained how the inventory transactions regarding the transfer of daily routine income of taxis to the accountant, renting, purchasing and selling of taxis are carried out. As a result of the study, some changes were observed in the consolidation of taxi inventory transactions. An accounting of the used vehicle departments of individual automobile dealers was done by Bowman (1928). In the study, second-hand vehicle purchases, sales, vehicle accessory sales, and journal entries of car expenses were handled separately. In the accounting and tax scheme of second-hand items such as automobiles by Magdalena and Traian-Ovidiu (2013). In the study, the differences between EU legislation and national legislation regarding the tax regulation of second-hand goods such as automobiles, which can be based on EU legislation, are revealed for the first time at the national level. With a ledger, manual and automation system for individual storage warehouses of people made by Ramziddinovich (2022). Accounting record keeping, charging of batteries, inspection of vehicle equipment distributed to the warehouse, axle boxes, usability parts, safety equipment and automatic brakes were taken. In the study, methodical inventory procedures were carried out using manual and automation methods. As a result, manual records such as storing goods and storing the required quantities on time are insufficient and faster results are achieved with the automation system. In the study conducted by Pantazi and Mihalache (2014), the regulation of management accounting in the automobile production sector was examined theoretically and methodologically. Technological factors were used in the study when making budget controls and cost calculations. In the study conducted by Hartman (1939), renewal accounting and exchanges of automobiles were examined. In the study, journal entries were made for issues such as cash and credit

car purchases and sales, and loss of ownership of the car. Yanti, et al. (2022) analyzes the flow of auto spare parts inventory and the effectiveness of internal control. The data obtained in the study was obtained through observation, interview and documentation. According to the study, it was revealed that there are many deficiencies in the implementation of the stock accounting information system and controls.

In the study conducted by Bayazıtlı and Özdemir (2008), the situation of passenger cars against tax regulations and the application of pro rata depreciation were mentioned. According to the study, the regulations made eliminate the advantages arising from sale of the purchased passenger car within the period after depreciation is applied at the end of the accounting period. In the study conducted by Çalışkan (2009), the factors affecting automobile sales were examined. In the study, passenger car imports, exchange rate, consumer price index, total vehicle loans, vehicle manufacturing industry capacity utilization rate, population, GNP per capita, total vehicle loans and motor vehicles production index were used as factors affecting automobile sales. According to the results of the study, the increase in vehicle loans in Türkiye increases automobile sales. In the study conducted by Engin and Polat (2010), the effects of the financial crisis on the Turkish automotive industry were examined. In the study, total production, capacity utilization rates, foreign trade and total market data for the period 1996-2009 were analyzed. According to the results of the study, while the automotive industry is negatively affected by the Special Consumption Tax, the importance given to R&D activities should be greater. In the study conducted by Ekinçi and Volunteeroglu (2012), motor vehicle tax and tax-related regulations of passenger car consumers were discussed. In the study, the data obtained by conducting a survey was analyzed with the help of a statistical program. According to the results of the study, while passenger car owners are not knowledgeable about the tax deduction applied to environmentally friendly cars, they are knowledgeable about environmentally friendly cars. In the study conducted by Tekşen and Dağlı (2017), tangible fixed assets were examined in terms of Uniform Accounting System, Tax Procedure Law and TMS-16. According to the study, financial statements of the business must be reliable so that the users of the business can make sound decisions. The reliability of the statements in question requires accurate accounting. According to the study, most of the assets of the company consist of tangible fixed assets. In the study conducted by Ildırar and Kırıl (2018), the effect of market structure and concentration on the Turkish automotive industry was investigated. In the study, the proximity of the automotive market to perfect competition or monopoly was examined with the concentration ratio. The study analyzed automotive vehicle data between 2004 and 2017 by calculating Herfindahl-Hirschman and N-firm concentration rates. In the study conducted by Akpınar (2021), depreciation practices of passenger cars in businesses were examined. The aim of the study is to investigate the common and different aspects of passenger car depreciations between the Tax Procedure Law and Turkish Accounting Standards. In addition, the study discussed the restrictions on Special Consumption Tax (SCT) and Value Added Tax (VAT).

When the literature is examined, it is seen that the factors affecting the demand for passenger cars, the effect of automotive loans on sales and the calculation of depreciation are generally emphasized. In this context, the lack of sufficient studies in the literature regarding the accounting records made during the buying, selling and renting of passenger cars drew attention and constituted the purpose of our study.

Method of The Study

The starting point of the study was the question “Can the accounting records of the purchase-sale and rental of passenger cars be examined in terms of businesses, auto galleries, auto dealers, passenger car rental companies and distributors?” and the research problem, and the research design were drawn within the framework of this question. The data used in the study were obtained by using the case study method, which is one of the qualitative analysis methods. The case study method is divided into two as random sampling and judgmental sampling. In the random sampling method, it is assumed that the randomly selected sample group will represent the main mass significantly, while in the judgmental sampling method, it is thought that the samples created in line with the available information will represent the main mass. In our study, the judgmental method, which is believed to

represent the main mass, was used. In this method, examples that can be encountered in daily life related to the subject were used and the results obtained can be generalized by applying to the whole main mass (Seyidoğlu, 1995). Businesses, auto dealers, auto galleries, rental companies and distributors were taken as the study group. In the study, used in the study, TPL, General Communique on Accounting System Application, laws numbered 7194 and 7104 were taken into account while examining accounting records, a national and international literature review was made, and the status of being subject to expense restrictions according to TPL was analysed.

Findings of The Study

The study is based on businesses, auto dealerships, distributors, auto dealers and passenger car rental companies. Various accounting records regarding the purchases, sales and rentals of passenger cars for personal or commercial purposes of the mentioned sectors were examined. TPL was taken into account when making accounting records. While examining a forementioned accounting records, the 2023 expense restrictions applicable to the purchase and rental of passenger cars were taken into account. However, there was no restriction as revenue was generated from the sale of passenger cars. In addition, passenger cars bought and sold for commercial purposes are not subject to the expense restriction. Considering the study, there are expense restrictions if businesses buy and rent new or used passenger cars. In passenger car sales, there are differences if the businesses buy and sell in the same year or in the following years. Since auto dealers, auto galleries, passenger car rental companies and distributors buy the passenger cars for commercial purposes, there are no expense restrictions. In the study, a table of second-hand VAT rates was given while accounting applications were made, and 1% and 18% VAT rates were used in accordance with the example. Since the SCT rates vary according to the engine cylinder volume, 60% is used for those whose engine cylinder volume does not exceed 1600 cm³, and for those whose SCT base does not exceed 220,000 TL and 250,000 TL, while the SCT rate is 80% for those whose engine cylinder volume is up to 1600 cm³.

Conclusion

Differences were found in passenger car purchase-sale and rental accounting records of businesses, auto galleries, auto dealers, distributors and passenger car businesses. VAT and SCT rates in accounting records made according to TPL vary from sample to sample. Expense restrictions, on the other hand, are only seen in businesses. Auto dealers, auto galleries, distributors and passenger car rental companies do not have any expense restrictions as they are for commercial purposes. In addition, since income is generated from the sale of passenger cars, no expense restriction has been applied in any sector. In addition, it has been examined separately for new and used vehicles, and there are differences if they are sold in the same year or in the following years. In the study, while VAT rates differ in second-hand purchases and sales, SCT rates also differ according to engine cylinder volume. Considering the literature review, it is thought that associating passenger cars with TAS 2, TAS 16, TAS 36 will contribute to the literature.

1. GİRİŞ

Otomotiv sektörü denildiğinde akla genel olarak otomobil, otobüs, minibüs, traktör, kamyon, midibüs vb. karayolu taşıt araçları gelmektedir. Bu araçlardan en önemlilerinden birisi de binek otomobillerdir. Binek otomobiller hem ticari amaçlı kullanıma hem de şahsi kullanıma sahip olan bir otomotiv türüdür. Söz konusu otomobiller küresel bazda motorlu taşıt satışlarında en çok satılan araçlardan birisidir.

Otomobillerin, farklı zamanlarda ve farklı medeniyetlerde ortaya çıkan tekerlek, motor, yakıt vb. icatların bir araya getirilmesiyle meydana gelen bir buluş olduğu söylenebilir. Otomobiller 19. yy.'da endüstri alanındaki gelişmelere paralel olarak kullanılmaya başlanmış, daha sonra küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle üretilen ve kullanılan otomobil sayısında artış meydana gelerek kullanımı yaygınlaşmıştır. Günümüzde ise farklı enerji kaynaklarının kullanımıyla birlikte farklı ihtiyaçlara uygun otomobiller üretilmekte ve kullanılmaktadır. Binek otomobillerin konforlu olması, kişiye ait olması, yer ve zaman kısıtlaması olmadan tercihe bağlı hareket etmesi daha fazla tercih edilmesine neden olmuştur. Bu nedenle binek otomobil alımı-satımı ve kiralama ile ilgili birçok sektör ortaya çıkmıştır. Distribütörler, oto bayileri, oto galeriler, kiralama şirketleri ve işletmelerden oluşan bu sektörlerin ortaya çıkardığı muhasebe uygulamaları inceleme konusu olmuştur. Bu durumdan hareketle çalışmanın amacı binek otomobillerin; işletme, oto bayi, oto galeri, kiralama şirketi ve distribütörler açısından alım-satım ve kiralama kayıtlarını incelemek ve farklılıkları ortaya koymaktır.

Çalışmada sırasıyla binek otomobillerle ilgili literatür incelenerek çalışmanın altyapısı şekillenmiştir. Binek otomobilin işletme, oto bayi, oto galeri, kiralama şirketi ve distribütörler açısından alımı-satımı ve kiralama sürecinin Vergi Usul Kanunu (VUK)'a göre muhasebe kayıtları gider kısıtlamaları da dikkate alınarak incelenmiştir. Son olarak çalışmadan elde edilen bulgular tartışılarak sonuçlandırılmıştır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Binek otomobiller geçmişten günümüze yaşamımızı oldukça kolaylaştırmıştır. Söz konusu otomobillerin şahsi ve ticari amaçlı kullanılması muhasebe kayıtlarında değişkenlik yaşanmasına neden olmuştur. Aşağıda konuyla ilgili ulusal ve uluslararası bazda yapılan çalışmalar kronolojik olarak ele alınmıştır.

Thomas (1959) tarafından yapılan çalışmada taksi şirketlerinde bulunan otomotiv araçların muhasebesi teorik olarak incelenmiştir. Çalışmada taksilerin günlük rutin gelirlerinin muhasebeciye iletilmesi, taksilerin kiraya verilmesi, satın alınması ve satılması ile ilgili envanter işlemlerinin nasıl yapılacağı anlatılmıştır. Çalışma sonucunda taksi envanter işlemlerinin hepsinde bazı farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Bowman (1928) tarafından yapılan çalışmada perakende otomobil bayilerinin ikinci el araç departmanlarının muhasebesi incelenmiştir. Çalışmada ikinci el otomobil alımı, satımı, araç aksesuar satışı, arabaya ait giderlerin yevmiye kayıtları ayrı ayrı ele alınmıştır. Magdalena ve Traian-Ovidiu (2013) tarafından yapılan çalışmada otomobil gibi ikinci el eşyaların muhasebe ve vergi düzeni incelenmiştir. Çalışmada AB mevzuatından yola çıkılarak otomobil gibi ikinci el malların vergi düzenlemesine ilişkin AB mevzuatı ile ulusal mevzuatın uygulanması arasındaki farklılıklar ilk kez ulusal düzeyde ortaya konulmuştur. Ramziddinovich (2022), tarafından yapılan çalışmada bireysel araçların deposuna ilişkin muhasebe kaydı manuel ve otomasyon sistemiyle incelenmiştir. Muhasebe kaydı yapılırken akülerin şarj edilmesinin, depoya tahsis edilen araç ekipmanlarının, aks kutularının, kullanılabilirlik durumunun, güvenlik ekipmanlarının ve otomatik frenlerin muayenesi ele alınmıştır. Çalışmada manuel ve otomasyon yöntemleri kullanılarak envanter işlemleri yapılmıştır. Bu durum sonucunda malların izlenmesi ve gerekli miktarların zamanında alınması gibi durumlarda manuel kayıtlar yetersiz kalmakta ve otomasyon sistemiyle daha hızlı sonuç elde edilmektedir. Pantazi ve Mihalache (2014) tarafından yapılan çalışmada otomobil üretimi sektöründe yönetim muhasebesinin düzenlenmesi teorik ve metodolojik olarak incelenmiştir. Çalışmada bütçe kontrolleri ve maliyet hesaplamaları yapılırken teknolojik faktörler kullanılmıştır. Hartman (1939) tarafından yapılan çalışmada otomobillerin yenilenme

muhasebesi ve takasları incelenmiştir. Çalışmada peşin ve kredili otomobil alımı, satımı ve otomobilin mülkiyet kaybı gibi konuların yevmiye kaydı yapılmıştır. Yanti vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada oto yedek parça envanterinin akışı ve iç kontrolün etkinliğini analiz etmektedir. Çalışmada veriler gözlem, görüşme ve belgeleme yoluyla elde edilmiştir. Çalışmaya göre, stok muhasebe bilgi sistemi ve kontrollerin uygulanmasında birçok eksikliğin olduğu ortaya çıkmıştır.

Bayazıtlı ve Özdemir (2008), tarafından yapılan çalışmada binek otomobillerinin vergi düzenlemeleri karşısındaki durumu ve kıst amortisman uygulanmasından bahsedilmiştir. Çalışmaya göre yapılan düzenlemeler, alınan binek otomobilin hesap dönemi sonunda amortisman uygulanmasından sonraki dönem içinde satışının yapılmasından doğan avantajları ortadan kaldırmaktadır. Çalışkan (2009), tarafından yapılan çalışmada otomobil satışlarını etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışmada otomobil satışlarını etkileyen faktörler olarak binek otomobil ithalatı, döviz kuru, tüketici fiyat endeksi, taşıt kredileri toplamı, taşıt araçları imalat sanayi kapasite kullanım oranı, nüfus, kişi başına GSMH, taşıt kredileri toplamı ve motorlu kara araçları üretim endeksi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, Türkiye'de taşıt kredilerinde meydana gelen artış otomobil satışını arttırmaktadır. Engin ve Polat (2010), tarafından yapılan çalışmada yaşanan finansal krizin Türkiye otomotiv sektörüne etkileri incelenmiştir. Çalışmada 1996-2009 dönemi toplam üretim, kapasite kullanım oranları, dış ticaret ve toplam pazar verileri analiz edilmiştir. Çalışma sonucuna göre, otomotiv endüstrisi Özel Tüketim Vergisi'nden olumsuz etkilenirken Ar-Ge faaliyetlerine verilen önemin daha fazla olması gerekmektedir. Ekinci ve Gönüllüoğlu (2012), tarafından yapılan çalışmada binek otomobil tüketicilerinin motorlu taşıt vergisi ve vergiye ilişkin düzenlemeleri ele alınmıştır. Çalışmada anket uygulaması yapılarak elde edilen veriler istatistik program yardımıyla analiz edilmiştir. Çalışma sonucuna göre, binek otomobil sahipleri çevreye faydalı otomobillere uygulanan vergi indirimi konusunda bilgili değilken çevre dostu otomobiller hakkında bilgi sahibidirler. Tekşen ve Dağlı (2017), tarafından yapılan çalışmada maddi duran varlıklar tekdüzen muhasebe sistemi ile vergi usul kanunu ve TMS-16 açısından incelenmiştir. Çalışmaya göre, işletmeyi oluşturan kullanıcıların kararlarını sağlıklı bir şekilde alabilmeleri için işletmeye ait finansal tabloların güvenilir olması gerekmektedir. Söz konusu tabloların güvenilir olması ise doğru bir muhasebeleştirme gerektirmektedir. Çalışmaya göre işletmenin aktiflerinin çoğunu maddi duran varlıklar oluşturmaktadır. İldırar ve Kıral (2018), tarafından yapılan çalışmada piyasa yapısı ve yoğunlaşmanın Türk otomotiv sektörü üzerine etkisi araştırılmıştır. Çalışmada otomotiv piyasasının tam rekabete ya da tekele olan yakınlığı yoğunlaşma oranı ile incelenmiştir. Çalışmada, 2004-2017 yılları arasında otomotiv araçlara ait veriler Herfindahl-Hirschman ve N-firma yoğunlaşma oranları hesaplanarak analiz edilmiştir. Akpınar (2021), tarafından yapılan çalışmada işletmelerde binek otomobillerin amortisman uygulamaları incelenmiştir. Çalışmanın amacı binek otomobil amortismanlarının Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları arasındaki ortak ve farklı yönlerini araştırmaktır. Ayrıca çalışma ÖTV ve KDV'ye getirilen kısıtlamaları ele almıştır.

Literatür incelendiğinde genellikle binek otomobillerin talebini etkileyen etkenler, otomotiv kredilerinin satışlara etkisi ve amortisman hesaplanması üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu bağlamda binek otomobillerin alım-satım ve kiralanması aşamasında yapılan muhasebe kayıtlarıyla ilgili literatürde yeterli çalışmanın olmaması dikkat çekmiş ve çalışmamızın amacını oluşturmuştur.

3. METODOLOJİ

Bu kısımda çalışmanın amacı, yöntemi ve kısıtları incelenerek konuyla ilgili detaylı bilgi aşağıda verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, işletme, oto bayi, oto galeri, binek otomobil kiralama şirketleri ve distribütörler açısından binek otomobillerin alımı, satımı ve kiralanmasına ilişkin muhasebe kayıtlarını VUK ve gider kısıtlamalarını dikkate alarak yapmaktır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

İşletmeler, oto bayiler, oto galeriler, kiralama şirketleri ve distribütörler açısından binek otomobillerin alım-satım ve kiralama muhasebe kayıtları incelenebilir mi? sorusu çalışmanın çıkış noktasını ve araştırma problemini oluşturmuştur. Araştırma deseni bu soru çerçevesinde çizilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler, nitel analiz yöntemlerinden olan örnek olay yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Örnek olay yöntemi tesadüfi (rassal) ve yargısal örnekleme olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Tesadüfi örnekleme yönteminde rastgele seçilen örnek grubunun ana kütleyi önemli ölçüde temsil edeceği varsayılırken yargısal örnekleme yönteminde elde edilen bilgiler doğrultusunda oluşturulan örneklerin ana kütleyi temsil edeceği düşünülmektedir. Çalışmamızda ana kütleyi temsil edeceğine inanılan yargısal yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemle konuyla ilgili günlük yaşamda karşılaşılabilen örnekler kullanılmış olup elde edilen sonuçlar tüm ana kütleye uygulanarak genelleştirilebilmektedir (Seyidoğlu, 1995). Çalışma grubu olarak işletmeler, oto bayiler, oto galeriler, kiralama şirketleri ve distribütörler dikkate alınmıştır. Çalışmada kullanılan muhasebe kayıtlarında VUK, MSUGT, 7194 sayılı ve 7104 sayılı kanunlar dikkate alınmış olup bunun yanı sıra ulusal ve uluslararası alan yazın taraması yapılmış, VUK'a göre gider kısıtlamasına tabi olup olmama durumu incelenmiştir.

3.3. Çalışmanın Kısıtları

Çalışmanın kısıtları aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- Çalışmada tır, kamyon, minibüs, otobüs, kamyonet gibi motorlu taşıtlar dikkate alınmamış olup sadece binek otomobiller incelenmiştir.
- Yeniden değerlendirme, değer düşüklüğü gibi işlemler çalışma dışında tutulmuştur.
- Muhasebe kayıtlarında tarihler dikkate alınmadığı için kıst amortisman uygulaması yapılmamıştır.
- Distribütör ithalat kaydında verilen sipariş avansları, satıcılar, alıcılar vb. ithalat kayıt aşamaları dikkate alınmamış olup yalnızca ödemenin ve binek otomobil tesliminin gerçekleştiği son muhasebe kaydı dikkate alınmıştır.
- Alınan ve kiralandan binek otomobilin yönetim faaliyetinde kullanıldığı varsayılmıştır.
- Binek otomobil alım, satım ve kiralama işlemleri VUK ve Türkiye Muhasebe Standartlarına göre farklılık göstermediğinden ayrıca incelenmemiştir.

4. Binek Otomobillerin VUK'a Göre Alım-Satım, Kiralama ve Gider Kısıtlaması Uygulamaları

Binek otomobillerin VUK'a göre alım-satım, kiralama ve gider kısıtlamalarıyla ilgili örneklerde aşağıdaki maddeler dikkate alınmıştır.

- Binek otomobil alım, satım ve kiralama işlemlerinde bankalar hesabı kullanılmıştır.
- Binek otomobillerin satış işleminde gelir elde edileceğinden kısıtlama söz konusu değildir.
- Binek otomobiller ticari amaçlı alıp satıldığında herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir.
- Sıfır binek otomobillerde KDV ve ÖTV söz konusuyken ikinci el binek otomobillerde ÖTV söz konusu değildir.
- 3065 sayılı KDV kanunu 30/b maddesinde belirtilenler haricindekileri indirim konusu yapamazlar. İndirilmeyen KDV gider ya da maliyet unsuru olarak değerlendirilmesi ihtiyaridir.
- 2023 gider kısıtlama oranlarına yer verilmiştir. Söz konusu kısıtlamada kira gideri sınırı aylık 17.000 TL, sıfır araç KDV&ÖTV gider yazma sınırı 440.000 TL, amortisman olarak indirim konusu yapılacak tutar sınırı (KDV&ÖTV hariç) 500.000 TL, KDV&ÖTV maliyete dahil veya ikinci el olarak iktisap edildiğinde 950.000 TL olarak dikkate alınmıştır.
- Özel matraha göre oto galeriler KDV mükellefi olmayan kişi ya da kurumlardan satın aldıkları binek otomobili satarken alış fiyatı ve satış fiyatı arasındaki farka %18 KDV hesaplayacaktır. Bu

durum sadece ikinci el araçlar için geçerlidir. Ayrıca özel matrah KDV mükellefi olmayanlardan yapılan alımlarda uygulanmaktadır.

●Binek otomobilin işletme, oto bayi, oto galeri, binek otomobil kiralama şirketi ve distribütörler açısından alım-satım ve kiralama ile ilgili muhasebe kayıt işlemlerinde VUK ve Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) arasında herhangi farklılık bulunmamakta ve aynı kayıt yapılmaktadır. TMS farklılıkları yeniden değerlendirme, değer düşüklüğü vb. durumlarında ortaya çıkmaktadır. Bu durum çalışma amacı dışında olduğu için yer verilmemiştir.

Binek otomobillerin işletme, oto bayi, oto galeri, binek otomobil kiralama şirketleri ve distribütörler açısından alım-satım ve kiralama işlemlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında VUK'a göre muhasebe kayıtları yapılmış ve gider kısıtlamaları incelenmiştir. Konu çalışmanın kısıtlarında belirtilen durumlar ve yukarıda belirtilen maddeleri kapsayacak şekilde örnek olaylar yardımıyla aşağıda açıklanmıştır.

4.1. İşletmelerin Binek Otomobil Alımı, Satımı ve Kiralaması

7194 sayılı kanuna göre binek otomobillerde gider kısıtlaması uygulamasına geçilmiş ve konu ile ilgili 311 sayılı "Gelir Vergisi Genel Tebliğ"i yayınlanmıştır. Söz konusu tebliğe göre binek otomobil, Türk Gümrük Cetvelinin 87.03 pozisyonunda yer alan taşıtlardır. 87.03 pozisyonlu motorlu taşıtlar hem insan hem de eşya taşımak için üretilen motorlu taşıtlardır. 1+3, 1+4 veya 1+7 koltuklu, şoför ve öndeki yolcunun arkasındaki kısımda emniyet kemerleri veya emniyet kemeri montajı için tertibat, koltuk ve emniyet ekipmanı montajı için sabit tertibat, aracın iç kısmının her tarafında, araçların yolcu bölümlerinde yer alan konfor özellikleri ve iç döşemeleri (örneğin: yer kaplamaları, havalandırma, iç aydınlatma, küllükler), iki yan panel boyunca arka camları bulunan (en arkada yük bölümünün sağ ve sol taraflarında cam bulunsun bulunmasın); şoför ve öndeki yolcuların bölümü ile insan veya eşya taşınması için kullanılan arka bölüm arasında sabit bir panel veya bariyer bulunmayan kapalı kasa motorlu taşıtlar 87.03 pozisyonunda yer almakta olup, binek otomobiller bu kapsamda değerlendirilmektedir (Gelir Vergisi Genel Tebliğ, 2020, md.12). Binek otomobil kategorisinde mahkûm arabaları, ambulanslar, cenaze arabaları, itfaiye, polis vb. özel amaçlı yapılan motorlu taşıtlar ve trafik bürolarına kaydedilen, herhangi bir tescile gerek kalmayan sadece belirli alanlarda kullanılan taşıtlar ise yer almamaktadır (Karayolları Trafik Kanunu, 1983, md. 2918). Binek otomobillerde yük taşıma sırasında yolcu taşıma kapasitesinin istiap haddinin %50'nin altında ve azami ağırlığı 3,5 tonu aşmayan motorlu araçlarda motor silindir hacmine göre, sürücü dahil 9 kişilik oturma yeri olanlara göre, ATV (her türlü arazide kullanılan araç) ve UTV'ye (çok amaçlı hizmet aracı) göre, motorlu karavanlara ve diğerlerine göre olmak üzere beş farklı şekilde gösterilmiş ve ÖTV oranları verilmiştir. Tablo 1'de konuyla ilgili detaylar yer almaktadır.

Tablo 1. Motor Silindir Hacmine Göre ÖTV Oranları

MAL İSMİ	ÖTV Oranı
Yük taşıma sırasında yolcu taşıma kapasitesinin İstiap haddinin %50'nin altında ve azami ağırlığı 3,5 tonu aşmayan motorlu araçlardan	
- İstiap haddi 850 kg geçmeyip, motor silindir hacmi 2000 cm ³ 'ün altında olanlar	%15
- İstiap haddi 850 kg geçip, motor silindir hacmi 2800 cm ³ 'ün altında olanlar	%15
-Sadece elektrik motorlu olanlar	%10
Sürücü dahil 9 kişilik oturma yeri olanlardan	
-Motor silindir hacmi 3200 cm ³ 'ü geçmeyenler	%15
-Sadece elektrik motorlu olanlar	%10
ATV (her türlü arazide kullanılan araç) ve UTV (çok amaçlı hizmet aracı)	%25
Motorlu Karavanlar	%45
Diğerleri	
-Motor silindir hacmi 1600 cm³'ü geçmeyenler	
--ÖTV matrahı 184.000 TL'yi aşmayanlar	%45
--ÖTV matrahı 184.000 TL'yi aşıp, 220.000 TL'yi aşmayanlar	%50
--ÖTV matrahı 220.000 TL'yi aşıp, 250.000 TL'yi aşmayanlar	%60
--ÖTV matrahı 250.000 TL'yi aşıp, 280.000 TL'yi aşmayanlar	%70
--Diğerleri	%80
-Motor silindir hacmi 1600 cm³'ü geçen fakat 2000 cm³'ü geçmeyenler	
--Elektrik motoru olanlarda elektrik motor gücü 50 kW'ı geçip motor silindir hacmi 1800 cm ³ 'ü geçmeyenler	
---ÖTV matrahı 228.000 TL'yi aşmayanlar	%45
---ÖTV matrahı 228.000 TL'yi aşıp, 350.000 TL'yi aşmayanlar	%50
---Diğerleri	%80
--Diğerleri	
---ÖTV matrahı 170.000 TL'yi aşmayanlar	%130
---Diğerleri	%150
-Motor silindir hacmi 2000 cm³'ü geçenler	
--Elektrik motoru olanlarda elektrik motor gücü 100 kW'ı geçip motor silindir hacmi 2500 cm ³ 'ü geçmeyenler	
---ÖTV matrahı 170.000 TL'yi aşmayanlar	%130
---Diğerleri	%150
--Diğerleri	%220
-Sadece elektrik motorlu olanlar	
--Motor gücü 160 kW'ı geçmeyenler	
---ÖTV matrahı 700.000 TL'yi aşmayanlar	%10
---Diğerleri	%40
--Motor gücü 160 kW'ı geçenler	
---ÖTV matrahı 750.000 TL'yi aşmayanlar	%50
---Diğerleri	%60

Kaynak: GİB, II. sayı, 24.11.2022.

Binek otomobilleri ticari otomobillerden ayıran en önemli özellik ise şoför mahallinin arkasında cam veya koltuk olup olmamasıdır. Eğer cam ve koltuk varsa binek otomobil yoksa ticari otomobil olarak değerlendirilmektedir. Binek otomobiller ve ticari otomobiller arasındaki temel farklar Tablo 2'de detaylı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2. Binek Otomobil ve Ticari Otomobil Karşılaştırması

Binek Otomobil	Ticari Otomobil
3-4-7 kişilik araçlar	Otobüs, minibüs, midibüs, pick up, panel van vb.
Yük taşınmaz, kişisel kullanım için uygundur.	Yük ve insan taşır.
Muayenesi 2 yılda yapılır.	Muayenesi her yıl yapılır.
Vergisi daha düşüktür.	Ticarette kullanıldığı için vergisi daha yüksektir.
Konforu ve yol tutuşu daha yüksektir.	Konforu ve yol tutuşu düşüktür.
Bagajı ve iç dizaynı daha küçüktür.	Bagajı ve iç dizaynı daha geniştir.

Sıfır ve ikinci el binek otomobil alımlarında KDV ve ÖTV'deki farklılıklar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Sıfır Oto Alımı KDV ve ÖTV Karşılaştırması

Sıfır Otomobil Alım		
	Binek Oto	Ticari Oto
KDV	KDV Kanunu 30/b bendinde belirtilen mükellefler indirim konusu yapabilir. Diğer mükellefler binek otomobillerde gider kısıtlaması hadlerini dikkate alarak maliyete ilave edebilir ya da doğrudan gider yazabilir (KDV Kanunu, 1984, md. 30/b).	KDV oranı %18 ve KDV indirim konusu yapılabilir.
ÖTV	Binek otomobillerde gider kısıtlaması hadleri dikkate alınarak doğrudan gider yazılabilir ya da maliyete ilave edilebilir.	Maliyet bedeline ilave edilir ve amortisman ayırmak suretiyle gider yazılır.

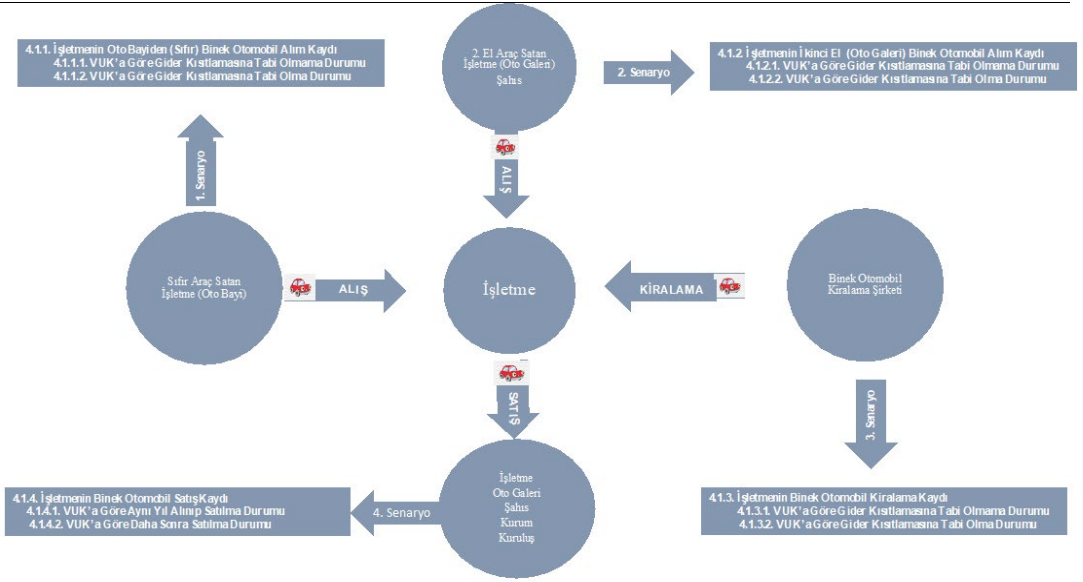
İkinci el binek otomobil alımında KDV ve ÖTV karşılaştırılması Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Sıfır Oto Alımı KDV ve ÖTV Karşılaştırması

İkinci El Otomobil Alım		
	Binek Oto	Ticari Oto
KDV	Maliyet bedeline ilave edilir ve amortisman ile giderleştirilir.	KDV oranı %18 ve KDV indirim konusu yapılabilir.
ÖTV	Söz konusu değildir.	Söz konusu değildir.

İşletmelerin binek otomobil alım-satım ve kiralaması ile ilgili muhasebe kayıtları yapılırken 2023 gider kısıtlama hadleri dikkate alınmıştır. Söz konusu kısıtlama kapsamında binek otomobillere ilişkin aylık kira bedellerinin 17.000 TL'ye kadar olan kısmı gider olarak dikkate alınabilecektir. Sıfır (kullanılmamış) binek otomobil alımlarına ilişkin KDV ve ÖTV toplamının en fazla 440.000 TL'lik kısmı direkt gider olarak dikkate alınabilecektir. İlk satın alma bedeli 500.000 TL'yi, KDV ve ÖTV'nin maliyet bedeline ilave edildiği veya ikinci el olarak iktisap edildiği durumlarda amortisman tabi tutarı 950.000 TL'yi aşan binek otomobillere ilişkin amortisman tutarlarının en fazla bu tutarlara isabet eden kısmı gider olarak dikkate alınabilecektir. İşletmelerin binek otomobil alımı, satımı ve kiralanmasına ilişkin muhasebe kayıtları VUK'a göre incelenmiş ve olası senaryolar Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. İşletmelerin Binek Otomobil Alım, Satım ve Kiralamasıyla İlgili Muhasebe Kayıtları

4.1.1. SENARYO 1: İşletmenin Oto Bayiden (Sıfır) Binek Otomobil Alım Kaydı

Bu senaryoda, işletmenin oto bayiden sıfır otomobil alım kaydı VUK'a göre gider kısıtlamasına tabi olup olmama durumuna bağlı olarak ortaya çıkan muhasebe kayıtları aşağıda incelenmiştir. Bu bağlamda satın alınan sıfır otomobillere ilişkin vergiler toplamının direkt gider yazıldığı veya maliyete ilave edildiği varsayımlarıyla, direkt gider yazılması durumunda vergiler toplamının (KDV ve ÖTV) 440,000 TL'den düşük veya yüksek olması durumları örneklerle gösterilmiştir. Amortisman hesaplanmasında ise ilk iktisap bedeli vergiler hariç 500.000 TL, vergilerin maliyet bedeline ilave edilmesi durumunda ise 950.000 TL'den düşük veya yüksek olması senaryoları örneklerle açıklanmıştır.

Aşağıda yer alan örneklerde binek otomobilin silindir hacminin 1600 cm³'e kadar olduğu varsayılmıştır. İlk örnekte araç matrahının (ÖTV Matrahının) 220.000-250.000 TL aralığında olması nedeniyle ÖTV %60, ikinci örnekte ise araç matrahının (ÖTV Matrahının) 280.000 TL'nin üzerinde olması nedeniyle ÖTV %80 olarak dikkate alınmıştır.

4.1.1.1. VUK'a Göre Gider Kısıtlamasına Tabi Olmama Durumu

Örnek: X işletmesi KDV ve ÖTV hariç 240.000 TL bedelinde sıfır binek otomobili satın almıştır. Alınan otomobilin motor silindir hacmi 1600 cm³'e kadar olup KDV'si %18, ÖTV'si %60 olarak hesaplanmıştır. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir (Amortisman oranı %20).

$$(240.000 * \%60 = 144.000, 240.000 + 144.000 = 384.000 * \%18 = 69.120 + 144.000 = 213.120)$$

ÖTV ve KDV Gider Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Oto Bayiden Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	254 Taahhütler	240.000 TL	
	770 Genel Yönetim Giderleri	213.120 TL	
	102 Bankalar		453.120 TL
	Binek otomobil alım kaydı		

Binek otomobilin vergileri (KDV&ÖTV) toplamı 440.000 TL'lik gider kısıtlama haddini aşmadığı

İçin vergiler toplamının tamamı gider olarak yazılmıştır. Binek otomobilin ilk iktisap bedeli vergiler hariç 500.000 TL'lik kısıtlama haddini aşmadığı için araç bedelinin tamamına ilişkin bedel amortisman ayırmak suretiyle itfa edilebilecektir. Söz konusu binek otomobile ilişkin 1. Yıl amortisman kaydı aşağıda yapılmıştır ($240.000 * \%20 = 48.000$ TL).

Madde No:	İşletmenin Oto Bayiden Binek Otomobil Alımında Amortisman Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	770 Genel Yönetim Giderleri 257 Birikmiş Amortisman Binek otomobil amortisman kaydı	48.000 TL	48.000 TL

ÖTV ve KDV Maliyet Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Oto Bayiden Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	254 Taşıtlar 102 Bankalar Binek otomobil alım kaydı	453.120 TL	453.120 TL

İlk iktisap bedeli (2023 Yılı İçin) 500.000 TL'yi, söz konusu vergilerin maliyet bedeline eklendiği veya binek otomobilin ikinci el olarak iktisap edildiği hallerde, amortisman tabi tutarı (2023 Yılı İçin) 950.000 TL'yi aşan binek otomobillerin her birine ilişkin ayrılan amortismanın en fazla bu tutarlara isabet eden kısmı gider olarak dikkate alınabilecektir. Yukarıdaki örnekte vergiler (KDV&ÖTV) maliyete bedeline eklenmiştir. Vergiler dahil amortisman tabi tutarı gider kısıtlama haddi olan 950.000 TL'yi aşmadığı için araç bedeli olan 453.120 TL'nin tamamı üzerinden amortisman ayrılacaktır ($453.120 * \%20 = 90.624$).

Madde No:	İşletmenin Oto Bayiden Binek Otomobil Alımında Amortisman Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	770 Genel Yönetim Giderleri 257 Birikmiş Amortisman Amortisman kaydı	90.624 TL	90.624 TL

4.1.1.2. VUK'a Göre Gider Kısıtlamasına Tabi Olma Durumu

Örnek: X işletmesi KDV ve ÖTV hariç 520.000 TL bedelinde sıfır binek otomobili satın almıştır. Alınan otomobilin silindirik motor hacmi 1600 cm³'e kadar olup KDV'si %18, ÖTV'si %80 olarak hesaplanmıştır. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir (Amortisman oranı %20).

$$(520.000 * \%80 = 416.000, 520.000 + 416.000 = 936.000 * 18 = 168.480 + 416.000 = 584.480)$$

ÖTV ve KDV Gider Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Oto Bayiden Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	254 Taşıtlar	520.000 TL	
	770 Genel Yönetim Giderleri	440.000 TL	
	689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	144.480 TL	
	689.01 KKEG		
	102 Bankalar		
	Binek otomobil alım kaydı		1.104.480TL

Alınan binek otomobilin ÖTV ve KDV toplamı 440.000 TL kısıtlama haddini aştığı için toplam 584.480 TL'nin 440.000 TL'sini gider, kalan 144.480 TL'sini kanunen kabul edilmeyen gider (KKEG) olarak kaydedilmiştir. Kurum kazancının tespitinde ÖTV ve KDV hariç ilk iktisap bedeli 500.000 TL'yi aşan binek otomobillerin, her birine ilişkin ayrılan amortismanın en fazla bu tutarlara isabet eden kısmı gider olarak dikkate alınarak ayrılacak amortisman tutarı aşağıda verilmiştir.

Amortisman Tabi Tutarı	Amortisman Oranı	Amortisman Tutarı
520.000 TL	%20	104.000 TL
500.000 TL	%20	100.000 TL
20.000 TL	%20	4.000 TL

520.000 TL'ye satın alınan binek otomobile isabet eden amortismanın tamamı gider yazılamamaktadır. Gider kısıtlaması uyarınca 1. yıl içinde 500.000 TL'ye isabet eden 100.000 TL amortisman tutarı gider yazılırken kalan 20.000 TL isabet eden 4.000 TL ise KKEG olarak yazılmaktadır.

Madde No:	İşletmenin Oto Bayiden Binek Otomobil Alımında Amortisman Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	770 Genel Yönetim Giderleri	100.000 TL	
	689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	4.000 TL	
	689.01 KKEG		
		257 Birikmiş Amortisman	
	Amortisman kaydı		104.000 TL

ÖTV ve KDV Maliyet Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Oto Bayiden Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	254 Taşıtlar	1.104.480 TL	
		102 Bankalar	
	Binek otomobil alım kaydı		1.104.480 TL

İlk iktisap bedeli (2023 Yılı İçin) 500.000 TL'yi, söz konusu vergilerin maliyet bedeline eklendiği veya binek otomobilin ikinci el olarak iktisap edildiği hallerde, amortisman tabi tutarı (2023 Yılı İçin) 950.000 TL'yi aşan binek otomobillerin her birine ilişkin ayrılan amortismanın en fazla bu tutarlara isabet eden kısmı gider olarak dikkate alınabilecektir. Yukarıdaki örnekte vergiler (KDV&ÖTV) maliyete bedeline eklenmiştir. Vergiler dahil amortisman tabi tutarı gider kısıtlama haddi olan 950.000 TL'yi aşacağı için aracın vergiler dahil 950.000 TL'lik maliyet bedeli üzerinden amortisman ayrılabilir, kısıtlama sınırını aşan 154.480 TL'ye isabet eden amortisman ise KKEG

yapılacaktır. Söz konusu binek otomobile ilişkin 1. Yıl amortisman kaydı aşağıda yapılmıştır.

Amortisman Tabi Tutarı	Amortisman Oranı	Amortisman Tutarı
1.104.480 TL	%20	220.896 TL
950.000 TL	%20	190.000 TL
154.480 TL	%20	30.896 TL

1.104.480 TL'ye satın alınan binek otomobile isabet eden amortismanın tamamı gider yazılamamaktadır. Gider kısıtlaması uyarınca 1. yıl içinde 950.000 TL'ye isabet eden 190.000 TL amortisman tutarı gider yazılırken kalan 154.480 TL'ye isabet eden 30.896 TL ise KKEG olarak yazılmaktadır.

Madde No:	İşletmenin Oto Bayiden Binek Otomobil Alımında Amortisman Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	770 Genel Yönetim Giderleri 689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar 689.01 KKEG 257 Birikmiş Amortisman Amortisman kaydı	190.000 TL 30.896 TL	220.896 TL

4.1.2. SENARYO 2: İşletmenin İkinci El (Oto Galeri) Binek Otomobil Alım Kaydı

Bu senaryoda, işletmenin ikinci el (oto galeriden) binek otomobil alım kaydı VUK'a göre gider kısıtlamasına bağlı olup olmama durumuna göre irdelenmiş ve yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıda verilmiştir. Bu senaryoda, ikinci el binek otomobil satın alınması durumunda bu otomobile ilişkin iktisap bedeli için amortisman yazma sınırı olan 950.000² TL'lik kısıtlama haddi göz önünde bulundurulmuştur. Aynı örnekte, ikinci el binek otomobil alımlarında ödenen KDV gider yazılmayıp maliyete ilave edilmesi gerekmektedir. Ayrıca ikinci el binek otomobil alımlarında ÖTV söz konusu değildir. İkinci el binek otomobil alım ve satımında KDV %1 ve %18 olarak alınmaktadır. Bu durumun nedeni Tablo 7'de detaylı bir şekilde verilmiştir.

4.1.2.1. VUK'a Göre Gider Kısıtlamasına Tabi Olmama Durumu

Örnek: X işletmesi KDV hariç 480.000 TL bedelinde ikinci el binek otomobili satın almıştır. KDV'si %1, tutarı 4.800 TL olarak hesaplanmış ve aracın maliyetine eklenmiştir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir (Amortisman oranı %20).

Madde No:	İşletmenin İkinci El Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	254 Taşıtlar 102 Bankalar İkinci el binek otomobil alım kaydı	484.800 TL	484.800 TL

Binek otomobillerin ikinci el iktisap edilmesi durumunda araç bedeli 950.000 TL olan kısıtlama sınırını aşmadığı için bu tutara isabet eden amortisman tutarının tamamı gider yazılmıştır. 1. yıla ilişkin amortisman kaydı aşağıda verilmiştir (484.800*%20=96.960).

² 2023 Gider kısıtlamasında ÖTV ve KDV toplamı maliyete dâhil edildiğinde veya ikinci el olarak iktisap edildiğinde sınır 950.000 TL'dir.

Madde No:	İşletmenin İkinci El Binek Otomobil Alımında Amortisman Kaydı	Borç	Alacak
X	<p>Tarih</p> <p>770 Genel Yönetim Giderleri</p> <p>257 Birikmiş Amortisman</p> <p>Amortisman kaydı</p>	96.960 TL	96.960 TL

Örnek: X işletmesi KDV hariç 550.000 TL bedelinde ikinci el binek otomobili satın almıştır. KDV oranı %18, tutarı 99.000 TL olarak hesaplanmış ve aracın maliyetine eklenmiştir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir (Amortisman oranı %20).

Madde No:	İşletmenin İkinci El Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
X	<p>Tarih</p> <p>254 Taşıtlar</p> <p>102 Bankalar</p> <p>İkinci el binek otomobil alım kaydı</p>	649.000 TL	649.000 TL

Binek otomobillerin ikinci el iktisap edilmesi durumunda araç bedeli 950.000 TL olan kısıtlama sınırını aşmadığı için bu tutara isabet eden amortisman tutarının tamamı gider yazılmıştır. 1. yıla ilişkin amortisman kaydı aşağıda verilmiştir ($649.000 * \%20 = 129.800$).

Madde No:	İşletmenin İkinci El Binek Otomobil Alımında Amortisman Kaydı	Borç	Alacak
X	<p>Tarih</p> <p>770 Genel Yönetim Giderleri</p> <p>257 Birikmiş Amortisman</p> <p>Amortisman kaydı</p>	129.800 TL	129.800 TL

4.1.2.2. VUK'a Göre Gider Kısıtlamasına Tabi Olma Durumu

Örnek: X işletmesi KDV hariç 1.000.000 TL bedelinde ikinci el binek otomobili satın almıştır. KDV'si %18 tutarı 180.000 TL olarak hesaplanmış ve aracın maliyetine eklenmiştir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir (Amortisman oranı %20).

Madde No:	İşletmenin İkinci El Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
X	<p>Tarih</p> <p>254 Taşıtlar</p> <p>102 Bankalar</p> <p>İkinci el binek otomobil alım kaydı</p>	1.180.000 TL	1.180.000 TL

Binek otomobillerin ikinci el iktisap edilmesi durumunda araç bedeli 950.000 TL olan amortisman kısıtlama sınırını aştığı için bu tutara isabet eden amortisman tutarının tamamı gider yazılmıştır. 1. yıla ilişkin amortisman kaydı aşağıda verilmiştir.

($1.180.000 - 950.000 = 230.000$, $950.000 * \%20 = 190.000$, $230.000 * \%20 = 46.000$)

Madde No:	İşletmenin İkinci El Binek Otomobil Alımında Amortisman Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	770 Genel Yönetim Giderleri	190.000 TL	
	689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	46.000 TL	
	689.01 KKEG		
	257 Birikmiş Amortisman		236.000 TL
	Amortisman kaydı		

Alınan binek otomobilin ikinci el iktisap bedeli 950.000 TL kısıtlama haddini aştığı için ilk yıla isabet eden toplam 236.000 TL amortisman tutarının 190.000 TL'sini gider, kalan 46.000 TL'sini kanunen kabul edilmeyen gider (KKEG) olarak kaydedilmiştir. KDV oranı %1 olduğunda ise, gider kısıtlama tutarını aşmadığı için %1 KDV'li herhangi bir gider kısıtlamasına örnek verilmemiştir.

4.1.3. SENARYO 3: İşletmenin Binek Otomobil Kiralama Kaydı

Bu senaryoda işletme araç kiralama şirketinden binek otomobil kiralamıştır. Bu kiralama işlemi VUK ve gider kısıtlamasına tabi olup olmama durumuna göre ikiye ayrılarak detaylar aşağıda verilmiştir. Bu bağlamda kiralanan otomobilin aylık kira bedeli sınırının 17.000³ TL olduğu göz önüne alınarak incelenmiştir.

4.1.3.1. VUK'a Göre Gider Kısıtlamasına Tabi Olmama Durumu

Örnek: X işletmesi yönetim faaliyetinde kullanmak için KDV hariç aylık⁴ 14.000 TL'ye binek otomobili kiralamıştır. Aracın KDV'si %18, tutarı 2.520 TL'dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	İşletmenin Binek Otomobil Kiralama Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	770 Genel Yönetim Giderleri	14.000 TL	
	191 İndirilecek KDV	2.520 TL	
	102 Bankalar		16.520 TL
	Binek otomobil kiralama kaydı		

Kiralanan binek otomobile ilişkin kira gideri, kiralama yoluyla edinilen binek otomobillerin her birine ilişkin gider olarak dikkate alınabilecek aylık kira bedeli olan 17.000 TL'yi aşmadığı için kira bedelinin tamamı gider olarak yazılmaktadır.

4.1.3.2. VUK'a Göre Gider Kısıtlamasına Tabi Olma Durumu

Örnek: X işletmesi yönetim faaliyetinde kullanmak için KDV hariç aylık 20.000 TL'ye binek otomobili kiralamıştır. Aracın KDV oranı %18'dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

³ 2023 gider kısıtlamasında kira gideri sınırı aylık 17.000 TL'dir.

⁴ Kiralama faaliyetinde aylık sınır olduğu için süre 30 gün olarak dikkate alınmıştır.

Madde No:	İşletmenin Binek Otomobil Kiralama Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	770 Genel Yönetim Giderleri	17.000 TL	
	191 İndirilecek KDV	3.060 TL	
	689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	3.540 TL	
	689.01 KKEG		
	102 Bankalar		23.600 TL
	Binek otomobil kiralama kaydı		

Yukarıda kaydı yapılan örnekte araç kira bedeli 20.000 TL olup, bu tutar kiralama yoluyla edinilen binek otomobillerin her birine ilişkin gider olarak dikkate alınabilecek aylık kira bedeli olan 17.000 TL'yi aştığı için belirtilen tutarın 17.000 TL'si direk gider olarak değerlendirilmiş ve bu tutara isabet eden 3.060 TL ($17.000 * \%18 = 3.060$ TL) KDV tutarı da indirim konusu yapılmıştır. Kira sınırını aşan 3.000 TL ve bu tutara isabet eden 540 TL ($3.000 * \%18 = 540$ TL) KDV tutarı ise kanunen kabul edilmeyen gider olarak kaydedilmiştir.

4.1.4. SENARYO 4: İşletmenin Binek Otomobil Satış Kaydı

Bu senaryoda işletmenin bir başka işletme, oto galeri, şahıs, kurum veya kuruluşa binek otomobil satış kaydı VUK'a göre gider kısıtlamasına bağlı olup olmama durumuna bağlı olarak oluşan muhasebe kayıtları aşağıda verilmiştir. İşletme binek otomobil satışından gelir elde ettiği için kısıtlamaya tabii değildir ve ikinci el binek otomobil satışında ÖTV yoktur. Ayrıca binek otomobilin satın alındığı yıl içinde satılması ya da satın alındığı yıldan daha sonraki bir yılda satılması arasında fark vardır. Söz konusu farklılık birikmiş amortismandan kaynaklanmaktadır. Konuyla ilgili muhasebe kayıtları aşağıda verilmiştir.

4.1.4.1. VUK'a Göre Aynı Yıl Alınıp Satılma Durumu

Örnek (ikinci el): X işletmesi yönetim faaliyetinde kullanmak üzere KDV hariç 400.000 TL bedelle satın aldığı ikinci el binek otomobil aynı yıl satmıştır. Alım esnasında ödenen KDV %1 oranı otomobilin maliyetine ilave edilmiştir. İşletme aynı otomobili 450.000 TL+4.500 TL KDV bedelle satılmıştır.

KDV Maliyet Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	102 Bankalar	454.500 TL	
	254 Taşıtlar		404.000 TL
	391 Hesaplanan KDV		4.500 TL
	679 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar		46.000 TL
	Binek otomobil satış kaydı		

Örnek (sıfır): X işletmesi yönetim faaliyetinde kullanmak üzere KDV hariç 240.000 TL bedelle satın aldığı sıfır binek otomobil aynı yıl KDV hariç 500.000 TL'ye satmıştır. Satışa ilişkin KDV %1'dir. Alınan otomobilin motor silindir hacmi 1600 cm³'e kadar olup, KDV'si %18, ÖTV'si %60 olarak hesaplanmıştır (Amortisman oranı %20).

$$(240.000 * \%60 = 144.000, 240.000 + 144.000 = 384.000 * \%18 = 69.120 + 144.000 = 213.120)$$

KDV ve ÖTV Gider Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	102 Bankalar	505.000 TL	
	254 Taşıtlar		240.000 TL
	391 Hesaplanan KDV		5.000 TL
	679 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar		260.000 TL
	Binek otomobil satış kaydı		

KDV ve ÖTV Maliyet Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	102 Bankalar	505.000 TL	
	254 Taşıtlar		453.120 TL
	391 Hesaplanan KDV		5.000 TL
	679 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar		46.880 TL
	Binek otomobil satış kaydı		

4.1.4.2. VUK'a Göre Daha Sonra Satılma Durumu

Örnek (ikinci el): X işletmesi yönetim faaliyetinde kullanmak üzere KDV hariç 600.000 TL bedelle satın aldığı ikinci el binek otomobili 1 yıl sonra satmıştır. Alım esnasında ödenen KDV oranı %1'dir. İşletme aynı otomobili 650.000 TL+6.500 TL KDV bedelle satmıştır (Amortisman oranı %20).

KDV Maliyet Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	102 Bankalar	656.500 TL	
	257 Birikmiş Amortisman	121.200 TL	
	254 Taşıtlar		606.000 TL
	391 Hesaplanan KDV		6.500 TL
	679 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar		165.200 TL
	Binek otomobil satış kaydı		

Örnek (sıfır): X işletmesi yönetim faaliyetinde kullanmak üzere KDV hariç 700.000 TL bedelle satın aldığı sıfır binek otomobil alındıktan 1 yıl sonra KDV hariç 1.100.000 TL'ye satmıştır. Satışa ilişkin KDV %1'dir. Alınan otomobilin motor silindir hacmi 1600 cm³'e kadar olup, KDV'si %18, ÖTV'si %80 olarak hesaplanmıştır (Amortisman oranı %20.)

$$(700.000 * \%80 = 560.000, 700.000 + 560.000 = 1.260.000 * \%18 = 226.800 + 1.1260.000 = 1.486.800)$$

KDV ve ÖTV Gider Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	102 Bankalar	1.111.000 TL	
	257 Birikmiş Amortisman	140.000 TL	
	254 Taşıtlar		700.000 TL
	391 Hesaplanan KDV		11.000 TL
	679 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar		540.000 TL
	Binek otomobil satış kaydı		

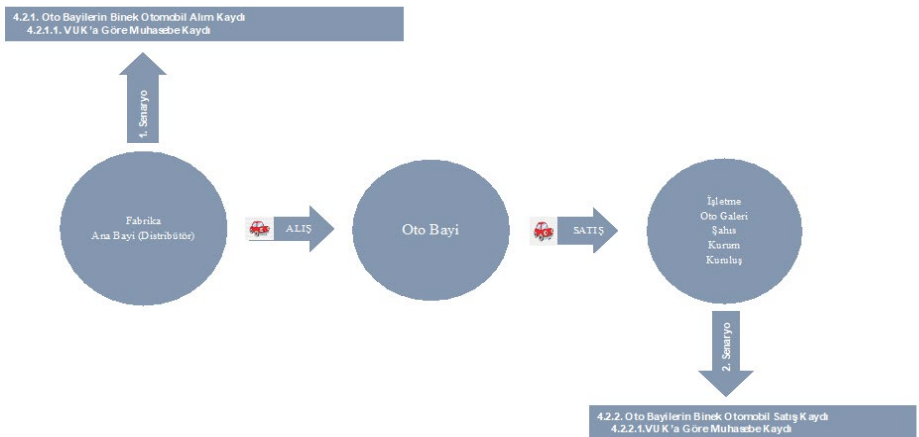
KDV ve ÖTV Maliyet Yazılması Durumunda;

Madde No:	İşletmenin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	102 Bankalar	1.111.000 TL	
	257 Birikmiş Amortisman	264.320 TL	
	254 Taşıtlar		1.321.600 TL
	391 Hesaplanan KDV		11.000 TL
	679 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar		42.720 TL
	Binek otomobil satış kaydı		

Binek otomobil satış işleminde gelir elde edileceği için herhangi bir gider kısıtlaması söz konusu değildir. Normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

4.2. Oto Bayilerin Binek Otomobil Alımı ve Satımı

Oto bayilerin binek otomobil alımı ve satımına ilişkin muhasebe kaydı VUK'a göre incelenmiştir. Konuyla ilgili detaylı bilgi Tablo 6'da verilmiştir.

Şekil 2. Oto Bayilerin Binek Otomobil Alım ve Satımıyla İlgili Muhasebe Kayıtları

4.2.1. SENARYO 1: Oto Bayilerin Binek Otomobil Alım Kaydı

Bu senaryoda oto bayi fabrikadan veya ana bayiden binek otomobil alınmıştır. Ticari olarak alınan binek otomobillerde herhangi bir kısıtlama söz konusu olmayıp VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

4.2.1.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: X oto bayisi KDV hariç 500.000 TL bedelinde binek otomobili satın almıştır. KDV'si %18, tutarı 90.000 TL olan aracın muhasebe kaydı VUK'a göre aşağıda verilmiştir.

KDV Kanununun 30/b fıkrasına göre oto bayiler, KDV'yi indirim konusu yapacak olan mükellefler arasında yer almadığı için binek otomobil alımı sırasında ödenen KDV'de indirimi söz konusu olmamaktadır.

KDV Maliyet Yazılması Durumunda;

Madde No:	Oto Bayilerin Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	153 Ticari Mallar 102 Bankalar Binek Otomobil Alım Kaydı	590.000 TL	590.000 TL

KDV Gider Yazılması Durumunda;

Madde No:	Oto Bayilerin Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	153 Ticari Mallar 770 Genel Yönetim Giderleri 102 Bankalar Binek Otomobil Alım Kaydı	500.000 TL 90.000 TL	590.000 TL

Oto bayilerin binek otomobil alım satım işlemleri ticari amaçlı olduğu için herhangi bir gider kısıtlaması söz konusu değildir. Normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

4.2.2. SENARYO 2: Oto Bayilerin Binek Otomobil Satış Kaydı

Bu senaryoda oto bayi işletme, oto galeri, şahıs, kurum veya kuruluşa binek otomobil satmıştır. Satış işleminde gelir elde edileceği için kısıtlama söz konusu olmamaktadır. VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda incelenmiştir.

4.2.2.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: X otomobil acentesi motor hacmi 1600 cm³' e kadar olan bir binek otomobili vergiler hariç 329.567 TL bedelle satmıştır. KDV'si %18, tutarı 106.780 TL, ÖTV oranı %80 tutarı 263.653 TL'dir. Muhasebe kaydı aşağıda incelenmiştir.

Madde No:	Oto Bayilerin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih	700.000 TL	
	102 Bankalar		329.567 TL
	600 Yurtiçi Satışlar		106.780 TL
	391 Hesaplanan KDV		263.653 TL
	360 Ödenecek Vergi ve Fonlar		
	Binek otomobil satış kaydı		

Binek otomobil satış işleminde gelir elde edileceği için herhangi bir gider kısıtlaması söz konusu değildir.

4.3. Oto Galerilerin Binek Otomobil Alımı ve Satımı

“İkinci El Motorlu Kara Taşıtlarının Ticareti Hakkında Yönetmelik” kapsamında yetki belgesi olan galericiler KDV mükellefiyeti olmayan şahıs ya da kurumlardan, KDV Kanunu 30. madde b bendinde belirtilen kişi ya da kurumlardan, KDV mükellefiyeti bulunan diğer kişi ya da kurumlardan ikinci el binek otomobil alabilir ya da bunlara binek otomobil satabilir. Belirtilen alış ve satışlarda hangi KDV oranının kullanıldığı Tablo 7’de detaylı olarak açıklanmıştır.

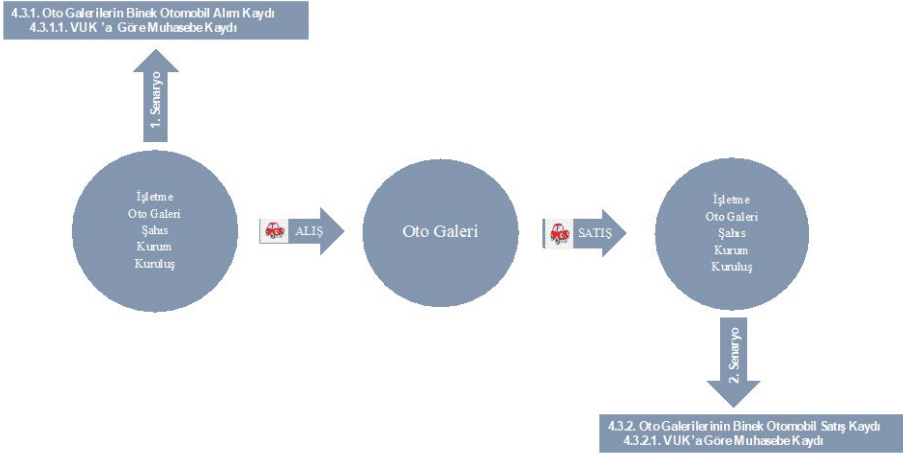
Tablo 7. İkinci El Binek Otomobil Alım-Satımında Uygulanan KDV Oranları

ALICI	SATICI	KDV ORANI
İkinci El Binek Otomobil Alım-Satım Yapanlar	KDV mükellefiyeti olmayan ya da alışta KDV istisnası olan kuruluşlar	%0
İkinci El Binek Otomobil Alım-Satım Yapanlar	Kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyetini yapan mükellefler (Kiralama amaçlı)	%18
İkinci El Binek Otomobil Alım-Satım Yapanlar	İkinci el araç ticareti yapanların başka bir yetkili satıcıdan özel matrah uygulanarak satın aldığı binek otomobillerin satışında, kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyeti yapan mükelleflerin kiralama amaçlı kullanılmayan şirket aracı olarak kullanılan binek otomobillerde, diğer KDV mükellefleri (kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyetini yapanlar hariç)	%1
İkinci El Binek Otomobil Alım-Satım Yapanlar	İkinci el araç ticareti faaliyetiyle uğraşanlar (Yetki belgesi sahipleri)	Alışta uygulanan KDV oranı satışta uygulanır.
Kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyetini yapan mükellefler (Kiralama amaçlı kullanılmayan şirket aracı olarak kullanılan binek otomobiller)	KDV mükellefi olmayan ya da alışta KDV istisnası olan mükellefler	%0
Kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyetini	Diğer KDV mükellefleri (kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyeti yapanlar hariç), kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyetini yapan mükellefler (Kiralama amaçlı kullanılmayan şirket aracı olarak kullanılan binek otomobiller),	%1

yapan mükellefler (Kiralama amaçlı kullanılmayan şirket aracı olarak kullanılan binek otomobiller)	kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyetini yapan mükellefler (Kiralama amaçlı)	
Tüm alıcılar	Kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyetini yapan mükellefler yetki belgesi sahibi özel matrahla alınan otomobillerin satışı	%1
Tüm alıcılar	Kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya işletilmesi faaliyetini yapan mükellefler (Kiralama amaçlı)	%18
Tüm alıcılar	İkinci el araç ticareti faaliyetiyle uğraşanlar (KDV mükelleflerinden alınan otomobiller için)	Alışta uygulanan KDV oranı satışta uygulanır.
Tüm alıcılar	İkinci el araç ticareti faaliyetiyle iştigal edenler (KDV ödemeksizin alınan otomobiller için (Özel Matrah))	Satış bedelinden alış bedeli düşürüldükten sonra kalan tutar üzerinden %18 KDV uygulanır.

Kaynak: TOKKDER, 2022

Yukarıdaki tabloya göre, KDV Kanunu 30b maddesine giren mükellefler binek otomobil alımında ödedikleri KDV'yi indirim konusu yapabilmektedir. Bu nedenle söz konusu mükellefler binek otomobili satarken %18 KDV uygulayacaklardır. KDV kanunu 30b dışındakiler binek otomobili alırken ödedikleri KDV'yi indirim konusu yapamadıkları için satarken %1 KDV ile satmaktadır. 2. el araç ticaretiyle uğraşanlar (galericiler) ise binek otomobili satış esnasında özel matrah şekline göre KDV hesaplayacaklardır (Satış fiyatı- Alış fiyatı*%18=Hesaplanan KDV).

Şekil 3. Oto Galerilerin Binek Otomobil Alım ve Satımıyla İlgili Muhasebe Kayıtları

4.3.1 SENARYO 1: Oto Galerilerinin Binek Otomobil Alım Kaydı

Bu senaryoda oto galeri işletme, oto galeri, şahıs, kurum veya kuruluştan binek otomobil almıştır. Ticari olarak alınan binek otomobillerde herhangi bir kısıtlama söz konusu olmamaktadır. VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

4.3.1.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: X galerisi KDV hariç 400.000 TL bedelinde ikinci el binek otomobili şahıstan satın almıştır. Binek otomobilin VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Oto Galerilerinin Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	153 Ticari Mallar 102 Bankalar Binek otomobil alım kaydı	400.000 TL	400.000 TL

Oto galeri şahıstan binek otomobil alırken KDV'siz almaktadır. Oto galerilerin binek otomobil alım işlemleri ticari amaçlı olduğu için herhangi bir gider kısıtlaması söz konusu değildir. Normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

Örnek: X Galerisi KDV hariç 480.000 TL bedelinde ikinci el binek otomobili %1 KDV ile şirketten satın almıştır. Binek otomobilin VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Oto Galerilerinin Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	153 Ticari Mallar 102 Bankalar Binek otomobil alım kaydı	484.800 TL	484.800 TL

Örnek: X Galerisi KDV hariç 600.000 TL bedelinde ikinci el binek otomobil şirketten satın almıştır. KDV'si %18, tutarı 108.000 TL'dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Oto Galerilerinin Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	153 Ticari Mallar 102 Bankalar Binek otomobil alım kaydı	708.000 TL	708.000 TL

4.3.2. SENARYO 2: Oto Galerilerinin Binek Otomobil Satış Kaydı

Bu senaryoda oto galeri işletme, oto galeri, şahıs, kurum veya kuruluşa binek otomobil satmıştır. Satış işlemi gelir elde edileceği için kısıtlama söz konusu olmayıp VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

4.3.2.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: X galerisi KDV dahil 300.000 TL'ye şahıstan satın aldığı binek otomobili 380.000 TL'ye satmıştır. KDV'si %18' dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Oto Galerilerinin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	102 Bankalar 600 Yurt İçi Satışlar 391 Hesaplanan KDV Binek otomobil satış kaydı	394.400 TL	380.000 TL 14.400 TL

Özel matraha göre, KDV mükellefi olmayanlardan aldığı binek otomobilin alış-satış bedelinin farkı

kadar, bir diğer deyişle elde ettiği karı %18 KDV'li satmaktadır.

Örnek: X galerisi KDV dahil 270.000 TL'ye ve %1 KDV ödeyerek satın aldığı binek otomobili KDV hariç 280.000 TL'ye satmıştır. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Oto Galerilerinin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak	
	Tarih			
X	102 Bankalar	282.800 TL	280.000 TL	
				600 Yurt İçi Satışlar
				391 Hesaplanan KDV
	Binek otomobil satış kaydı			2.800 TL

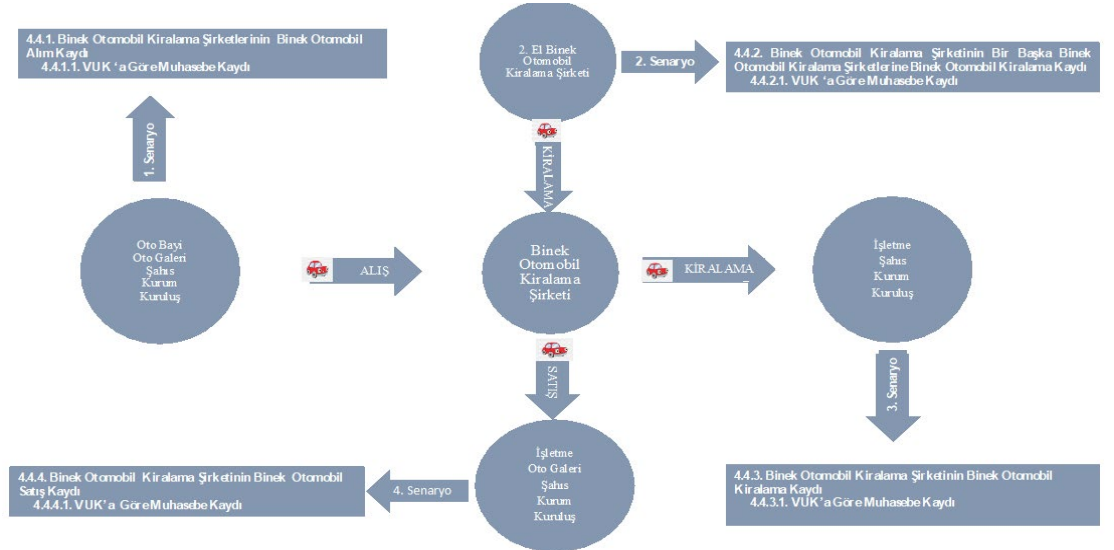
Oto galerilerin binek otomobil satışından gelir elde edildiği için kısıtlama söz konusu olmayıp normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

Örnek: X galerisi KDV dahil 500.000 TL'ye %18 KDV ödeyerek satın aldığı binek otomobili KDV hariç 550.000 TL'ye satmıştır. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Oto Galerilerinin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak	
	Tarih			
X	102 Bankalar	649.000 TL	550.000 TL	
				600 Yurt İçi Satışlar
				391 Hesaplanan KDV
	Binek otomobil satış kaydı			99.000 TL

4.4. Araç Kiralama Şirketlerinin Binek Otomobil Alımı, Satımı ve Kiralaması

Araç kiralama şirketlerinin binek otomobil alımı, satımı ve kiralmasına ilişkin muhasebe kaydı VUK'a göre ele alınmıştır. Konuyla ilgili detaylı açıklama Tablo 9'da verilmiştir.

Şekil 4. Binek Otomobil Kiralama Şirketinin Alım, Satım ve Kiralamasıyla İlgili Muhasebe Kayıtları

4.4.1. SENARYO 1: Binek Otomobil Kiralama Şirketlerinin Binek Otomobil Alım Kaydı

Bu senaryoda binek otomobil kiralama şirketi oto bayi, oto galeri, şahıs, kurum veya kuruştan binek otomobil satın almıştır. Binek otomobil kiralama şirketlerinin binek otomobil alımında ödenen ÖTV'nin maliyete ilave edilmesi ya da doğrudan gider yazılması ihtiyaridir. Araç kiralama şirketleri KDV kanunu 30b maddesinde belirtilen mükellefler kapsamında değerlendirileceğinden binek otomobil alım esnasında ödedikleri KDV'yi indirim konusu yapabilmektedir. Faaliyet konusu kısmen ya da tamamen binek otomobillerin kiralanması ya da işletilmesi olanların bu amaçla kullandıkları binek otomobiller için herhangi bir kısıtlama söz konusu olmayıp VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

4.4.1.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: X binek otomobil kiralama şirketi kiraya vermek üzere, motor silindir hacmi 1600 cm³'e kadar olan bir binek otomobili vergiler hariç 502.825 TL bedelle satın almıştır. KDV oranı %18, tutarı 162.915 TL, ÖTV oranı %80, tutarı 402.260 TL'dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir (Amortisman oranı %20).

ÖTV Gider Yazılması Durumunda;

Madde No:	Binek Otomobil Kiralama Şirketlerinin Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	254 Taşıtlar	502.825 TL	
	191 İndirilecek KDV	162.915 TL	
	770 Genel Yönetim Giderleri	402.260 TL	
	102 Bankalar		1.068.000 TL
	Binek Otomobil Alım Kaydı		

ÖTV Maliyet Yazılması Durumunda;

Madde No:	Binek Otomobil Kiralama Şirketlerinin Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	254 Taşıtlar	905.085 TL	
	191 İndirilecek KDV	162.915 TL	
	102 Bankalar		1.068.000 TL
	Binek Otomobil Alım Kaydı		

Faaliyetleri kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya çeşitli şekillerde işletilmesi olanların bu amaçla kullandıkları binek otomobiller için gider kısıtlaması söz konusu değildir.

Satın alınan binek otomobile ilişkin 1. yıl amortisman kaydı aşağıdaki gibidir. Yukarıda yapılan açıklama gereğince gider kısıtlaması söz konusu değildir. ÖTV gider yazıldığında yıllık amortisman tutarı (502.825*%20=100.565 TL), ÖTV maliyet yazıldığında yıllık amortisman tutarı (905.085*%20=181.017 TL).

ÖTV Gider Yazılması Durumunda;

Madde No:	Binek Otomobil Kiralama Şirketlerinin Binek Otomobil Alımında Amortisman Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih 770 Genel Yönetim Giderleri 257 Birikmiş Amortisman Amortisman Kaydı	100.565 TL	100.565 TL

ÖTV Maliyet Yazılması Durumunda;

Madde No:	Binek Otomobil Kiralama Şirketlerinin Binek Otomobil Alımında Amortisman Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih 770 Genel Yönetim Giderleri 257 Birikmiş Amortisman Amortisman Kaydı	181.017 TL	181.017 TL

4.4.2. SENARYO 2: Binek Otomobil Kiralama Şirketinin Bir Başka Binek Otomobil Kiralama Şirketlerine Binek Otomobil Kiralama Kaydı

Bu senaryoda binek otomobil kiralama şirketi ikinci el kiralama şirketinden binek otomobil kiralamıştır. 311 seri nolu tebliğ uyarınca araç kiralama şirketleri binek otomobillerde gider kısıtlaması uygulayacak mükellefler arasında yer almamaktadır. VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

4.4.2.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: Binek otomobil kiralama şirketi olan X işletmesi üçüncü kişi ya da kurumlara kiraya vermek amacıyla 1 adet binek otomobili başka bir araç kiralama şirketinden 1 aylığına KDV hariç toplam 20.000 TL bedelle kiralamıştır. KDV'si % 18, tutarı 3.600 TL'dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Binek Otomobil Kiralama Şirketinin Bir Başka Binek Otomobil Kiralama Şirketlerine Binek Otomobil Kiralama Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih 760 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri 191 İndirilecek KDV 102 Bankalar Binek otomobil kira geliri	20.000 TL 3.600 TL	23.600 TL

Binek otomobil kiralama şirketinin iştiğal konusu araç kiralama şirketi olduğu için gider kısıtlaması söz konusu olmayıp normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

4.4.3. SENARYO 3: Binek Otomobil Kiralama Şirketinin Binek Otomobil Kiralama Kaydı

Bu senaryoda binek otomobil kiralama şirketi işletme, şahıs, kurum veya kuruluşa binek otomobil kiralamıştır. Kiralama işlemi gelir elde edileceği için kısıtlama söz konusu olmayıp VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

4.4.3.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: X binek otomobil kiralama şirketi binek otomobili 1 aylığına KDV hariç 15.000 TL'ye kiraya vermiştir. KDV'si %18, tutarı 2.700 TL'dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Binek Otomobil Kiralama Şirketinin Binek Otomobil Kiralama Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	102 Bankalar 600 Yurt İçi Satışlar 391 Hesaplanan KDV Binek otomobil kira geliri tahsilatı	17.700 TL	15.000 TL 2.700 TL

Kiralanan binek otomobil gelir unsuru olduğu için kısıtlama söz konusu olmayıp normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

4.4.4. SENARYO 4: Binek Otomobil Kiralama Şirketinin Binek Otomobil Satış Kaydı

Bu senaryoda binek otomobil kiralama şirketi işletme, şahıs, kurum veya kuruluşa binek otomobil satmıştır. Satış işlemi gelir elde edildiği için gider kısıtlaması söz konusu olmayıp VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

4.4.4.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

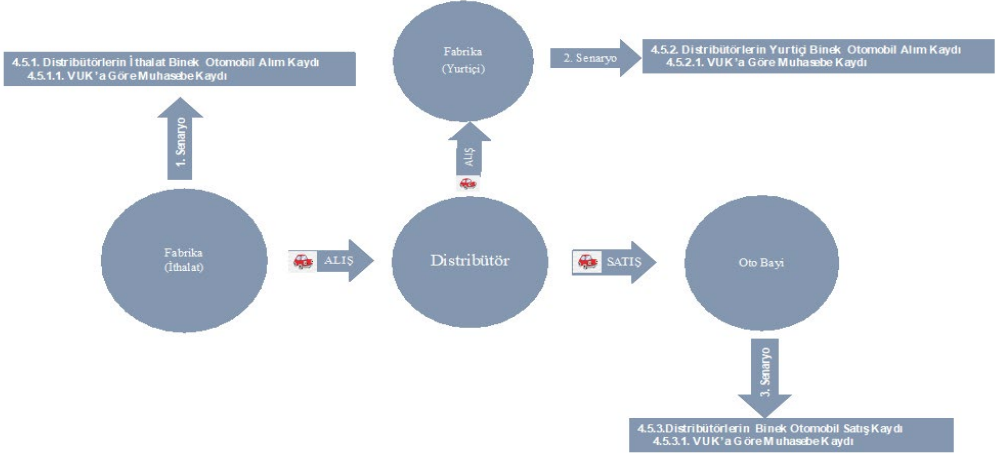
Örnek: X binek otomobil kiralama şirketi 110.000 TL'ye satın aldığı ikinci el binek otomobili aynı yıl içerisinde KDV hariç 200.000 TL'ye satmıştır. KDV'si %18, tutarı 36.000 TL'dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Binek Otomobil Kiralama Şirketinin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
	Tarih		
X	102 Bankalar 254 Taşıtlar 391 Hesaplanan KDV 679 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar Binek otomobil satış kaydı	236.000 TL	110.000 TL 36.000 TL 90.000 TL

Aynı yıl içinde alım-satım yapılan Amortisman Tabi İktisadi Kıymetler (ATİK) için amortisman gideri yazılmamaktadır. Araç kiralama şirketlerinin binek otomobil satışından gelir elde edildiği için kısıtlama söz konusu olmayıp normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

4.5. Distribütörün Binek Otomobil Alımı ve Satımı

Distribütörlerin ithal etmiş oldukları binek otomobil alım ve satımına ilişkin muhasebe kaydı VUK'a göre incelenmiştir. Konuyla ilgili detaylı açıklama Tablo 10'da verilmiştir.

Şekil 5. Distribütörlerin Binek Otomobil Alım ve Satımıyla İlgili Muhasebe Kayıtları

4.5.1. SENARYO 1: Distribütörlerin İthalat Binek Otomobil Alım Kaydı

Bu senaryoda distribütör binek otomobil ithal etmiştir. Ticari amaçlı olduğu için gider kısıtlamasına tabi olmayıp VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

4.5.1.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: Distribütörlük yapan X işletmesi yurtdışından ithal edeceği 100 adet binek otomobil için dolar kuru 18 TL 'den 30.000.000 \$ transfer etmiştir (peşin ödeme yöntemi dikkate alınmıştır). Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir⁵ (30.000.000 \$*18= 540.000.000 TL).

İthal edilen binek otomobile sigorta ve çeşitli ithal maliyetleri de eklenerek maliyeti 550.000.000 TL olarak gerçekleşmiştir. KDV'si %18, tutarı 99.000.000 TL'dir.

Madde No:	Distribütörlerin İthalat Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	153 Ticari Mallar	639.000.000 TL	
	102 Bankalar Binek otomobil ithalat kaydı		639.000.000 TL

Distribütörlerin binek otomobil alım işlemleri ticari amaçlı olduğu için herhangi bir gider kısıtlaması söz konusu değildir. Normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

4.5.2. SENARYO 2: Distribütörlerin Yurtiçi Binek Otomobil Alım Kaydı

Bu senaryoda distribütör yurtiçinden binek otomobil satın almıştır. Ticari amaçlı olduğu için gider kısıtlamasına tabi olmayıp VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

4.5.2.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: Distribütörlük yapan X işletmesi 100 adet 800.000.000 TL bedelinde binek otomobili satın

⁵ Binek otomobil ithalat muhasebe kaydı yapılırken verilen sipariş avansları, diğer stoklar ve alıcılar gibi hesaplar dikkate alınmamış son aşama olan stoka alım kaydı yapılmıştır.

almıştır. KDV'si %18, tutarı 144.000.000 TL'dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Distribütörlerin Yurtiçi Binek Otomobil Alım Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	153 Ticari Mallar 102 Bankalar Binek otomobil alım kaydı	944.000.000 TL	944.000.000 TL

Distribütörlerin binek otomobil alım işlemleri ticari amaçlı olduğu için herhangi bir gider kısıtlaması söz konusu değildir. Normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

4.5.3. SENARYO 3: Distribütörlerin Binek Otomobil Satış Kaydı

Bu senaryoda distribütör binek otomobili oto bayilere satmıştır. Satıştan gelir elde edildiği için gider kısıtlamasına tabi olmayıp VUK'a göre muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

4.5.3.1. VUK'a Göre Muhasebe Kaydı

Örnek: Distribütörlük yapan X işletmesi KDV hariç 420.000 TL'ye binek otomobili Y oto bayisine satmıştır. KDV'si %18, tutarı 75.600 TL'dir. Muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

Madde No:	Distribütörlerin Binek Otomobil Satış Kaydı	Borç	Alacak
X	Tarih		
	102 Bankalar 600 Yurtiçi Satışlar 391 Hesaplanan KDV Binek otomobil satış kaydı	495.600 TL	420.000 TL 75.600 TL

Distribütörlerin binek otomobil satışından gelir elde edildiği için kısıtlama söz konusu olmayıp normal muhasebe kaydı yapılmaktadır.

6. SONUÇ

Otomobil sektörünün en önemli araçlarından birisi hem bireysel hem de ticari amaçlı kullanılan binek otomobillerdir. Yıllar içinde teknolojinin gelişmesi ile paralel bir şekilde artan insan ihtiyaçları çeşitliliği, otomobilleri lüks olmaktan çıkarıp önemli bir ihtiyaç haline getirmiştir. Bu durum binek otomobilleri en çok satılan araçlardan birisi haline getirmiştir. Söz konusu araçların çok satılması ve bireylerin daha konforlu, daha hızlı, daha az maliyetli otomobile sahip olma istekleri otomotiv sektörünü rekabete sürüklemiştir. Bu durum neticesinde binek otomobil alım, satım ve kiralama yapan işletmeler, oto bayiler, oto galeriler, distribütörler ve binek otomobil kiralama şirketleri ortaya çıkmıştır. Bu durumdan yola çıkarak çalışmada işletmeler, oto bayiler, oto galeriler, distribütörler ve kiralama şirketleri açısından binek otomobil alım-satım ve kiralamaya ilişkin muhasebe kayıtları incelenmiştir. Çalışmanın uygulama kısmında binek otomobillerle ilgili çeşitli örnekler VUK'a göre yapılmış ve gider kısıtlamalarına yer verilmiştir. Uygulama sonucuna göre ise;

- Sıfır veya ikinci el binek otomobil alım-satımında ortaya çıkan KDV ve ÖTV oranlarında,
- KDV ve ÖTV'nin maliyete veya gidere eklenip eklenmemesinde,
- ÖTV oranının motor silindir hacmine göre belirlenmesinde,
- İkinci el alım ve satımlarında uygulanan KDV oranlarında,
- İşletmeler açısından binek otomobilin aynı yıl alınıp satılmasıyla daha sonra satılması arasında,
- Binek otomobil alım ve kiralama sırasında uygulanan gider kısıtlamalarında,

• Gider kısıtlamalarında KDV ve ÖTV dahil veya hariç olup olmaması durumunda, işletmeler, oto bayiler, oto galeriler, binek otomobil kiralama şirketleri ve distribütörler açısından farklılıklar bulunmaktadır. Literatür çalışmalarına bakıldığında binek otomobillerle TMS 2, TMS 16 ve TMS 36 konularının birlikte incelenmesi ve kısıtlar bölümünde yer alan hususların literatüre katkı sağlayacak farklı konular olduğu düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar(lar) Katkısı: Mustafa AY (% 50), Gülçin ADIYAMAN (% 50).

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author(s) declares that there is no conflict of interest.

Funding: The author(s) received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the authors.

Author(s) Contributions: Mustafa AY (% 50), Gülçin ADIYAMAN (% 50).

KAYNAKÇA

Akpınar, A. (2021). İşletmelerde Binek Otomobillerin Amortisman Uygulamaları. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 4(2), 165-181.

Bayazıtlı, E. & Özdemir, F. S. (2008). Binek Otomobillerinin Vergi Düzenlemeleri Karşısındaki Durumu, Kıst Amortisman Uygulaması ve Bir Öneri. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 1(2), 23-48.

Bowman, E. D. (1928). Accounting for Used-car Departments of Retail Automobile Dealers. *Journal of Accountancy*, 46(2), 6.

Çalışkan, N. (2009). Türkiye'de Taşıt Kredilerinin Otomobil Satışlarına Etkisinin Ekonometrik Analizi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Ekinci, F., & Gönüllüoğlu, S. (2012). Binek Otomobil Tüketicilerinin Motorlu Taşıt Vergisi ve Bu Vergide Yapılması Planlanan Yasal Düzenlemelere İlişkin Bilgi Düzeyinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(3), 35-43.

Engin, C. & Polat, E. (2010). Türk Otomotiv Sektörü ve Küresel Finansal Krizin Sektöre Etkileri (1996-2009). *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2 (1), 35-43.

Gelir Vergisi Genel Tebliği, (2020), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/05/20200527-10.htm>, Erişim Tarihi: 13.01.2023.

GİB, (2022). II. Sayılı 24.11.2023 Özel Tüketim Vergisi Tutarları ve Oranları <https://www.gib.gov.tr/yaritim-ve-kaynaklar/yararli-bilgiler/ozel-tuketim-vergisi-tutarlari-ve-oranlari>, Erişim Tarihi: 01.02.2023.

Hartman, D. (1939). Accounting for Repossessions and Trade-Ins. *The Accounting Review*, 14(3), 267-272.

-
- Ildıraz, M., & Kıral, E. (2018). Piyasa Yapısı ve Yoğunlaşma: Türk Otomotiv Sektörü Üzerine Bir Analiz. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 93-117.
- Ismail, T., Hanifah, I. A., & Muchlish, M. Analysis of accounting information system of car spare parts inventory in increasing the effectivity of internal control.
- Karayolları Trafik Kanunu, (1983). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2918.pdf>, Erişim Tarihi: 13.01.2023.
- Magdalena, N., & Traian-Ovidiu, C. (2013). Study on the Accounting and Tax Scheme of Second-Hand Goods Such as Cars. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, 3(6), 1-20.
- Pantazi, P., & Mihalache, A. (2014). Theoretical Principles and Methodology for Organising the Managerial Accounting in the Car-Building Industry. *Economy Transdisciplinarity Cognition*, 17(1), 73.
- Ramziddinovich, N. T. (2022). Automated System of Accounting Operations in the Car Depot Warehouse. *Central Asian Journal of Mathematical Theory and Computer Sciences*, 3(6), 49-54.
- Seyidoğlu, H. (1995). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı (6. Bs.). *Ankara: Güzem Yayınları*.
- Tekşen, Ö. & Dağlı S.S. (2017). Maddi Duran Varlıkların Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Vergi Usul Kanunu ve TMS-16 Açısında İncelenmesi: Bir Uygulama. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 424-447.
- Thomas, N. B. (1959). Accounting for Automotive Vehicles in a Taxicab Company. *Woman CPA*, 21(4), 4.
- TOKKDER, (2022), Tüm Oto Kiralama Kuruluşları Derneđi, <https://tokkder.org/tokkder-dergi/5131>, Erişim Tarihi: 06.02.2023.
- VUK, (1961). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.213.pdf> Erişim Tarihi: 20.01.2023.

İHTİYATLILIK İLKESİ İLE LİKİDİTE ORANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: BIST UYGULAMASI*

Öğr. Gör. Dr. Yusuf KURT^a

Ampirik Araştırma
(Empirical Research)

Muhasebe ve Vergi
Uygulamaları Dergisi
Şubat 2024; 17 (1): 129-149

ÖZ

Bu çalışmada 2005 ve 2020 yılları arasında BIST 30'da işlem gören işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri ile likidite oranları arasındaki ilişki zaman ve kesit verilerinin bir arada analiz edilmesine imkan sağlayan panel veri analizi yöntemiyle test edilmiştir. İhtiyatlılık düzeyinin hesaplanmasında Givoly ve Hayn (2000) tarafından geliştirilen negatif tahakkuk yöntemi kullanılmıştır. Likidite oranlarına ilişkin ise cari oran, likidite oranı (asit test oranı) ve nakit oran verileri kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler işletmelerin finansal durum tabloları ve nakit akış tablolarından elde edilmiştir. Verilerin hangi tahminci yöntemiyle analiz edilmesi gerektiğine ilişkin yapılan F testi ve Breusch-Pagan LM testi sonuçlarına göre olasılık değerlerinin $p > 0,05$ olması havuzlanmış veri seti modelinin, sabit veya rassal etkiler modeli karşısında daha etkin sonuçlar vereceğini göstermiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre bağımsız değişkenlerimiz olan cari oran, likidite oranı ve nakit oran değişkenlerinin tümünün olasılık değerinin $p > 0,05$ olması işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri ile kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü gösteren cari oran, likidite oranı ve nakit oran arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: İhtiyatlılık, Likidite, Panel Veri, Negatif Tahakkuk Yöntemi.

JEL Kodları: M40, M41, M49.

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Kurt, Y. (2024). İhtiyatlılık İlkesi ile Likidite Oranları Arasındaki İlişki: BIST Uygulaması. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 17 (1), 129-149.

* Makalenin gönderim tarihi: 26.01.2022; Kabul tarihi: 09.04.2022, iThenticate benzerlik oranı %22

^a Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, Özalp Meslek Yüksekokulu, yusufkurt@yyu.edu.tr

ORCID: [0000-0002-1071-4205](https://orcid.org/0000-0002-1071-4205).

Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi

Ankara SMMMO

THE RELATIONSHIP BETWEEN ACCOUNT CONSERVATISM AND LIQUIDITY RATIOS: BIST APPLICATION

ABSTRACT

In this study, the relationship between the prudence levels and liquidity ratios of the businesses traded in BIST 30 between 2005 and 2020 was tested with the panel data analysis method, which allows time and cross-section data to be analyzed together. The negative accrual method developed by Givoly and Hayn (2000) was used to calculate the prudence level. Regarding liquidity ratios; current ratio, liquidity ratio (acid test ratio) and cash ratio data were used. The data used in the research were obtained from the financial statements and cash flow statements of the businesses. According to the results of the F test and Breusch-Pagan LM test, which were used to analyze the estimator method of the data, the fact that the probability values were $p > 0.05$ showed that the pooled data set model would yield more effective results compared to the fixed or random effects model. It has been determined that the probability value of all of our independent variables including current ratio, liquidity ratio and cash ratio variables was $p > 0.05$ and that there was no significant relationship between the prudence levels of the businesses and the current ratio, liquidity ratio and cash ratio, which show the ability to pay their short-term debts.

Keywords: Account Conservatism, Liquidity, Panel Data, Negative Accrual Method.

JEL Codes: M40, M41, M49.

EXTENDED SUMMARY

Introduction

Accounting conservatism means not over-reporting assets and incomes, and under-reporting liabilities and expenses. It is one of the basic accounting concepts applied in order to protect businesses from future risks. Optimism of businesses, that is, high calculation of their assets as well as their income and distribution of high calculated profits to partners, jeopardizes the sustainability of businesses in the long run. Therefore, businesses are required to report in accordance with the accounting conservatism to protect themselves from possible future risks.

Considering the measurement of accounting conservatism levels of businesses, there are five measurement methods commonly used in the literature. These are "Market Value/Book Value", "Asymmetric Timeliness of Earnings", "Negative Accruals", "Cash Flow-Asymmetric Accrual" and "Hidden Reserves" methods. In this study, "Negative Accruals Method" was used in the research part. The reason for choosing the negative accruals method is that compared to other methods in calculating the level of prudence, this method does not require a very large data set. And at the same time, this method can be easily applied to businesses that are not listed on the stock exchange.

Liquidity ratios show the ability of enterprises to pay their short-term debts. The high liquidity ratios strengthen the financial situation of the enterprises.

The increase in the level of the prudence of the enterprises reduces the financial risks they will face in the future.

In this study, it was aimed to determine the relationship between the prudence levels of the enterprises and the liquidity ratios showing the ability to pay short-term debts.

Literature on Research

When we investigated the studies in the accounting literature on the prudence principle or prudence measurement methods, it was seen that some of the studies were handled theoretically and conceptually, whereas others were handled empirically. Especially, when the studies examining the precautionary principle empirically and the studies examining the precautionary principle from the theoretical and conceptual points of view were compared, it was observed that the empirical studies were more in number.

Regarding the international literature, it is always possible to come across different studies related to the precautionary principle. Issues such as business size, financial performance, financial reporting quality, borrowing costs and accounting profitability are discussed under the light of the precautionary principle. However, there wasn't any study based on the relationship between the prudence levels of enterprises and their liquidity in the national context. In this respect, the fact that there was no study on the prudence levels and liquidity ratios on businesses operating in Turkey constituted the original value of the research.

Method of The Research

In our research, data on the cash flow statement, profit/loss statement and financial position statements of the companies traded in the BIST 30 index were used. The data used in the research were obtained from the Public Disclosure Platform (KAP). A total of 1024 data obtained from the research were tested with the panel data analysis method, which allows time and section data to be analyzed together. In the analysis of the data, EVIEWS 10 and STATA 16.0 package programs were used.

Findings of The Research

According to the findings obtained from the research, it was concluded that the probability value of our independent variables was $p > 0.05$, and there was no significant relationship between the prudence levels of the enterprises and the current ratio, liquidity ratio and cash ratio, which show the ability to pay their short-term debts.

Conclusion

In the study, the relationship between the prudence levels and liquidity ratios of the companies traded in BIST 30 between 2005 and 2020 was

tested with the panel data analysis method, which allows time and cross-section data to be analyzed together. The negative accrual method developed by Givoly and Hayn (2000) was used to calculate the prudence level. Regarding liquidity ratios; current ratio, liquidity ratio (acid test ratio) and cash ratio data were used.

According to the results of the F test and Breusch-Pagan LM test, which were performed to identify the estimator method that should be used, the fact that the probability values were $p > 0.05$ showed that the pooled data set model would yield more effective results compared to the fixed or random effects model. In this direction, the results obtained from the pooled model showed that there was no significant relationship between the prudence levels of the enterprises and the current ratio, liquidity ratio and cash ratio, which show the ability to pay their short-term debts.

1. GİRİŞ¹

Finansal tablolar; ilgili tarafların işletmelerin finansal performansı hakkında çıkarımlarda bulunulmasına yardımcı olan araçlar olarak ifade edilebilir. Hatta günümüzde ilgili taraflar işletme hakkında doğru kararlar alabilmesi için yalnızca işletmelerin finansal bilgilerine değil aynı zamanda finansal olmayan bilgilerini de incelemektedirler. İşletmeler tarafından yayımlanan finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine (GKGMİ) göre düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar (KAYİK) olarak da bilinen halka açık şirketlerin Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS)'na göre raporlama yapması zorunlu kılınmıştır. Söz konusu standartlarla ilgili taraflar işletmeler hakkında doğru ve gerçekçi bilgiye ulaşacak ve farklı işletmelerin finansal performanslarını karşılaştırma şansına sahip olacaklardır.

Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMİ) içerisinde bulunan ihtiyatlılık ilkesi, varlık ve gelirlerin olduğundan yüksek, borç ve giderlerin de olduğundan düşük raporlanmamasını ifade etmektedir. Başka bir ifade ile ihtiyatlılık; Giderlerin tümünü dikkate al, ama gelirleri de gerçekleşene kadar dikkate alma” şeklinde de tanımlanabilir. İhtiyatlılık ilkesinin ayrıca hem işletmeler hem de ülkeler üzerinde önemli bir role sahip olduğu söylenebilir. İşletmeler kurumsal yönetimini kolaylaştırmak açısından ihtiyatlılık ilkesine başvurdukları da bilinmektedir. (Zhong ve Li, 2017, p.209). Kurumsal yönetimi etkin olmayan işletmeler, piyasa değerlerini yükseltmek amacıyla ihtiyatlılık ilkesine başvurumaktadırlar. (Francis vd, 2013, p.321).

Son zamanlarda ortaya çıkan mali krizler göz önüne alındığında, ihtiyatlılık ilkesinin paydaşların satın aldığı hisse senedi fiyatları üzerinde etki yarattığı, başka bir ifade ile ihtiyatlılık ilkesi ile hisse senedi fiyatları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finansal raporlamada ihtiyatlılık ilkesini daha fazla benimseyen işletmeler, daha az benimseyen işletmelere kıyasla dış kaynaklardan fon temin etmede daha az problem yaşamaktadırlar. (Balakrishnan vd., 2016, p.513).

“Likidite” kavramı ise işletmelerin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü göstermektedir. Likidite oranlarının yüksek olması kısa vadeli borçların kolaylıkla ödenebileceğine işaret etmektedir. İşletmeler finansal sürdürülebilirliği sağlama hususunda veya işletme yöneticilerinin şirketin finansal durumunu olduğundan daha iyi gösterme konusunda ihtiyatlılık ilkesine başvurabilmektedirler. Bu durum ise makyajlı finansal tabloları ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla normal şartlar altında işletmelerin

¹ “Bu çalışma Prof. Dr. Ümit Gücenme Gençoğlu danışmanlığında yapılan; “MUHASEBE STANDARTLARINDA İHTİYATLILIK İLKESİ VE FİNANSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ: BIST UYGULAMALARI” adlı doktora tezinden türetilmiştir.”

ihtiyatlılık düzeyleri arttıkça, borçlarını ödeme güçlerinin de artması beklenmektedir.

2. İHTİYATLILIK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ VE LİKİDİTE ORANLARI

2.1. İhtiyatlılık Ölçüm Yöntemleri

Literatürde işletmelerin ihtiyatlılık düzeylerinin tespit edilmesi konusu çok eskiye dayanmaktadır. Fakat ihtiyatlılık düzeylerinin belirlenmesine ilişkin çalışmalar ise yenidir. İhtiyatlılık düzeylerinin ölçümü konusunda literatürde Basu'nun 1997 yılında kaleme aldığı "Kazancın Asimetrik Zamanlılığı Yöntemi" bu konuda araştırma yapan akademisyenlere ve ilgili taraflara yol gösterici olmuştur. Fakat ihtiyatlılık ölçümü konusunun genişlemesiyle birlikte bu alanda çalışma yapanların sayısı da artmıştır. Bu çalışmalar sonucunda literatürde en fazla kabul gören dört farklı ölçüm yöntemi ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar ise aşağıda verilmiştir.

- I. Piyasa Değeri/Defter Değeri Yöntemi (Beaver and Ryan 2000)
- II. Kazancın Asimetrik Zamanlılığı Yöntemi (Basu,1997)
- III. Negatif Tahakkuklar Yöntemi (Givoly ve Hayn, 2000)
- IV. Nakit Akışı- Asimetrik Tahakkuk Yöntemi (Ball ve Shivakumar, 2005)

2.1.1. Piyasa Değeri/Defter Değeri Yöntemi

"Piyasa Değeri/Defter Değeri Yöntemi" Beaver and Ryan tarafından 2000 yılında ortaya çıkarılmıştır. Yöntemin isminden de anlaşılacağı üzere ihtiyatlılık düzeyi işletmelerin piyasa değerinin, defter değerine bölünmesiyle elde edilmektedir. Elde edilen sonuç ne kadar büyükse işletmeler o kadar ihtiyatlı olmaktadır.

İhtiyatlılık= Piyasa Değeri/ Defter Değeri

Piyasa Değeri/Defter Değeri Yönteminin bir avantajı ise ileriki başlıklarda ele alacağımız "Negatif Tahakkuklar Yöntemi" ve "Nakit Akışı- Asimetrik Tahakkuk Yöntemleri" ile karşılaştırıldığında işletme dışından elde edilecek verilere gerek kalmadan ihtiyatlılık düzeylerinin hesaplanmasında ortaya çıkacak olan kolaylıktır (Wang, 2009, p.54).

2.1.2. Kazancın Asimetrik Zamanlılığı Yöntemi

Kazancın Asimetrik Zamanlılığı Yöntemi yukarıda da belirtildiği üzere Basu tarafından 1997 yılında geliştirilen, bu konuda ilgili taraflara yol gösteren bir ölçüm yöntemidir.

Basu işletmelerin elde ettiği kazançların kötü haberleri iyi haberlerden daha hızlı olarak yansıttığı düşüncesinden hareket etmiştir. (Vardar, 2018, s.

154). Bu anlamda Basu (1997)'nin yönteminin çıkış noktası ihtiyatlılık ile asimetrik zamanlılığı entegre etmesidir. İşletmelerin asimetrik zamanlılığının yüksek olması, ihtiyatlılık düzeyinin de yüksek olacağına bir işaretidir.

2.1.3. Negatif Tahakkuklar Yöntemi

Givoly ve Hayn (2000) “Negatif Tahakkuklar Yöntemi” ile nakit akışları ile tahakkuklar arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Bu ilişkinin ele alınmasındaki ana sebep amortisman öncesi elde edilen kârın işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akımına eşit olmasını engelleyen faktörün “tahakkuklar” olmasından ileri gelmektedir.

İhtiyatlılık ilkesi ile birlikte gelirlerin kaydedilmesi ötelenmekte, giderlerin kaydedilmesi ise hızlandırılmaktadır. Bu durumda kayıplar zamanında muhasebeleştirilmekte ve gelirler ise peyderpey muhasebeleştirilmektedir. Bu sürecin sonucunda ise **negatif tahakkuk farkı (net kâr ve amortismanlar toplamının işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akımlarından az olması)** ortaya çıkmaktadır. Hesaplanan negatif tahakkuk tutarı ne kadar yüksekse, işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri de o kadar yüksek olacaktır. (Gülhan ve Karaarslan, 2019, s.99).

Givoly ve Hayn (2000) Negatif Tahakkuklar yöntemini aşağıdaki gibi formüleştirmiştir.

Negatif Tahakkuklar = Toplam Tahakkuklar- Operasyonel Tahakkuklar

Toplam Tahakkuklar (Amortisman Öncesi) = (Net Kâr + Amortismanlar) – İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akımı

İşletme Faaliyetlerine İlişkin (Operasyonel) Tahakkuklar = Δ Ticari Alacaklar + Δ Stoklar + Δ Peşin Ödenmiş Giderler- Δ Ticari Borçlar – Δ Ödenecek Vergiler

Negatif tahakkuklar tutarının hesaplanabilmesi için yukarıda verilen formülasyonda öncelikle toplam tahakkuk tutarının bulunması gerekmektedir. Daha sonra ise hesaplanan tutar ile operasyonel tahakkuklar arasındaki fark tespit edilerek işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri hesaplanmış olacaktır. İşletmelerin toplam tahakkukları operasyonel tahakkuklar ile operasyonel olmayan tahakkuklar toplamından oluşmaktadır. Aslında negatif tahakkuklar tutarının tespit edilmesiyle operasyonel olmayan tahakkukların tutarı da hesaplanmış olacaktır.

İhtiyatlılık düzeyi olarak öncelikle hesaplanan tahakkuk tutarlarının yüksekliği ve yönü belirlenmelidir. Zamanla birlikte hesaplanan tahakkuk tutarlarının yönünde (pozitif, negatif) değişimler söz konusu olabilmektedir. Eğer net kar tutarı, işletme faaliyetlerden sağlanan nakit akışlarından büyük olursa pozitif tahakkuk söz konusudur. Tam tersi durumda yani, net kar tutarı, işletme faaliyetlerden sağlanan nakit akışlarından küçük olduğunda

negatif tahakkuklar ortaya çıkmaktadır. İşletmelerin ihtiyatlılık düzeyi hesaplandığında döneme ilişkin negatif tahakkuklar tutarı daha fazlaysa, yani tahakkuklar yön değiştirmiyorsa işletmelerin ihtiyatlı olduğu söylenebilir. (Vardar, 2018, s.166).

2.1.4. Nakit Akışı- Asimetrik Tahakkuk Yöntemi

Ball ve Shivakumar tarafından 2005 yılında geliştirilen Nakit Akışı-Asimetrik Tahakkuk Yöntemi temel olarak Basu'nun ihtiyatlılık ölçüm yöntemine dayanmaktadır. Ball ve Shivakumar (2005), Basu'nun ihtiyatlılık ölçüm yöntemini daha da geliştirmesindeki ana sebep, Basu'nun ölçüm yönteminin borsada işlem görmeyen işletmeler üzerinde uygulanabilme problemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu problemin üstesinden gelebilmek amacıyla Ball ve Shivakumar (2005) tahakkuklar ve nakit akışları üzerine yoğunlaşarak işletmelerin ihtiyatlılık düzeylerini ölçümlemeyi amaçlamaktadır.

Nakit akışı- asimetrik tahakkuk yönteminde işletmelerin elde ettikleri nakit akışları ile tahakkuklar arasında pozitif fakat asimetrik bir ilişki olduğu göz önüne alınmaktadır. Burada pozitif ilişki işletmelerin duran varlık kalemlerinden sürekli bir şekilde nakit elde ettiğini ifade ederken, asimetrik ilişki ise kayıpların, kazançlardan daha hızlı olarak kaydedildiğini göstermektedir (Ball ve Shivakumar, 2005, p.15).

Bu mantıktan hareketle Ball ve Shivakumar aşağıdaki gibi bir regresyon yöntemi geliştirmişlerdir.

$$ACC_{it} = b_0 + b_1DC_{it} + b_2CFO_{it} + b_3(DC_{it} \times CFO_{it}) + \varepsilon_{it}$$

ACC_{it} : Toplam tahakkuklar tutarı (net kâr + amortisman – işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akışları)

CFO_{it} : İşletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akışları

DC_{it} :Kukla değişkeni. CFO_{it} negatif durumda 1 ve pozitif olduğunda 0 olmaktadır.

Yukarıdaki regresyonda ifade edilen b_3 katsayısı ihtiyatlılık derecesini göstermekte olup, bu katsayı ne kadar yüksek olursa işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri de o kadar yüksek hesaplanacaktır. (Wang, 2009, p.54).

2.2. Likidite oranları

Likidite oranları işletmenin kısa vadeli borçlarını zamanında ödeyip ödemeyeceğini göstermektedir (Çetiner, 1996, s.139). Likidite analizi ile işletmelerin kısa vadeli borçlarının ödeme gücünün tespit edilebilmesinin yanında işletmeye konulan sermayenin yeterliliği de test edilmektedir (Akıncı, 1995, s.258). Kreditörler işletmeye borç verirken işletmenin

finansal anlamda kısa vadeli borçları ödemesinin tespiti için likidite oranlarından faydalanırlar. Ancak likidite oranları geçmiş dönem verilerine göre elde edilmekte, gelecekle ilgili verileri içermemektedir (Fettahoğlu, 2000, s.61).

Likidite oranları değerlendirilirken, bilanço kalemleri arasındaki miktar ilişkileri dikkate alınmalı ve varlık dağılımı da gözden geçirilmelidir. (Berk, 2002, s.35). Çünkü dönen varlıkların dağılımı, stok düzeyleri ile stoklar ve alacakların nitelikleri bilinerek yapılan likidite analizi daha gerçekçi sonuçlar sunacak ve işletmenin borç ödeme gücünü ortaya koyacaktır. (Çabuk ve Lazol, 1998, s.189).

Likidite oranları değerlendirilirken, bu temel noktalar dikkate alınmalıdır. Ayrıca borç veren kişi ya da kurumlar, işletmelerin yalnızca likidite oranlarına değil aynı zamanda finansal olmayan verilerini de incelemelidirler. Çünkü aynı oranlar, her bir işletme için, işletmenin türü ve aktif toplamına göre farklı sonuçlar doğurabilmektedir.

2.2.1. Cari Oran

Cari oran işletmenin dönen varlıklarının kısa vadeli yabancı kaynaklara bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı kaynaklar}}$$

Genel olarak bu oranın 2 olması yeterli kabul edilmektedir. Fakat bazı durumlarda bu oranın 2'nin altına düşmesi veya 2'nin üzerine çıkması normal görülebilmektedir. İşletmelerin cari oranlarına ilişkin yorumlar yapılırken işletmenin içerisinde bulunduğu sektör ve rakip işletmeler göz önüne alınmalıdır (Akgüç, 1998, s.25).

Görüldüğü gibi cari oran, firmanın dönen varlıkları ile kısa vadeli borçlarını ne ölçüde yani kaç kere karşıladığını göstermektedir. Ayrıca firmanın net işletme sermayesi hakkında da bilgi vermektedir (Bakır, 1985). Net işletme sermayesi, dönen varlıklar ile kısa vadeli borçlar arasındaki farktır. Net işletme sermayesi, mutlak rakam olarak hesaplandığından bu rakam ile farklı büyüklükteki işletmelerin karşılaştırılması yapılamamaktadır. Bu nedenle işletme karşılaştırmalarında cari oranın kullanılması gerekmektedir.

Cari oran işletmenin finansal durumu hakkında bilgi sunmada ve dönen varlıkların niteliği hakkında karar vermede de önemlidir. (Çabuk ve Lazol, 2002, s.190). Cari oranın düşük çıkması işletmenin kısa vadeli borçlarını ödemekte güçlük çektiğinin ya da çekeceğinin ifadesidir. Ancak düşük cari oran, işletmenin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulamayacağı anlamına da gelmemelidir. Kısa vadeli borçları ödeme konusunda zorluk çeken işletmeler için bir çıkış yolu olarak iki tür strateji önerilmektedir (Ülgen ve Mirze, 2004, s.334).

1. İşletmenin ihtiyaç fazlası sabit varlıklarını satıp elde edilen nakit vb. değerlerini dönen varlıklara eklemesi,
2. İşletmenin kısa vadeli borçlanmayı azaltıp; uzun vadeli borçlanmaya yönelerek borç yapısını değiştirmesidir.

Ayrıca işletmelerin kısa vadeli borçlarını ödeyip ödeyemeyeceğinin belirlenmesinde cari oranın yanında ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik durum ile alacak ve borçların vadeleri de dikkate alınmalıdır.

2.2.2. Asit-Test Oranı (Likidite Oranı)

Asit test oranı, cari oranı tamamlayıcı bir özelliğe sahiptir. (Türk, 2013, s.31). Asit test oranı cari orandan türemiştir ve işletmenin likiditesinin daha kesin bir görünümüdür. Bu oran, cari oranı daha anlamlı hale getirmekte ve stoklar gibi nakde dönüşümü zor olan kalemlerin dönen varlıklardan çıkarılması suretiyle hesaplanmaktadır (Çetiner, 2009, s.139).

Asit test oranını hesaplamak için, dönen varlıklardan stoklar ve stok benzeri kalemler indirilerek bulunan rakam kısa vadeli borçlara bölünmektedir. Bu anlamda, asit test oranı kasa ve bankadaki para ile kısa sürede paraya çevrilebilecek olan varlıkların kısa vadeli borçları karşılayabilme yeteneğini ifade etmektedir. Kısa vadeli yabancı kaynakları karşılamada kullanılabilir bu tür dönen varlıklara “emre hazır kıymetler” ya da “hazır değerler” adı verilmektedir (Hacırustemoğlu ve Ataman, 1999, s.129).

Asit Test Oranı (Likidite): Dönen varlıklar-Stoklar/ Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Asit test oranının genelde 1 veya 1 den büyük olması gerekmektedir. Likidite oranının 1'in altında olması işletme için kısa vadeli yabancı kaynakları ödemede zorluk çekeceği anlamına gelir ve işletmenin stoklara bağımlı olduğunu göstermektedir. Fakat her sektörde likidite oranının “1” olarak kabul edilmesi finansal tablo kullanıcılarının karar sürecinde kısmen hataya düşmelerine neden olabilir. Bu yüzden her işletme faaliyette bulunduğu sektör içerisinde değerlendirilmelidir. İşletmelerin alacak ve stok devir hızı ile kısa vadeli borçların yapısına bakılmadan işletmelerin finansal durumu hakkında kesin bir sonuca varılmamalıdır.

2.2.3. Nakit Oran

Nakit oran işletmenin elinde bulunan nakit ve nakit benzerlerinin kısa vadeli borçlara bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Nakit oran stokların satılmadığı veya alacaklarının tahsil edilemediği durumlarda işletmenin borç ödeme gücünü göstermektedir (Berk, 2002, s.36).

Nakit oran ödeme kapasitesi olarak da adlandırılabilir. İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü gösterir. Minimum kabul edilebilen nakit oran likidite güvenini yansıtmaları için 0,2-0,3 arasında olmalıdır (Vasiu vd., 2015, p.189).

Nakit oran işletmenin kısa vadeli borçlarını ödemesi için ne kadar nakit ve nakit benzeri değere sahip olduğunu gösterir. Oran hesaplanırken hazır değerler ile nakde kısa sürede çevrilebilecek olan menkul kıymetler tutarı kısa vadeli yabancı kaynaklar tutarına oranlanır. Nakit oranın 1 olması işletmenin kısa vadeli borçlarını ödemekte zorluk çekmeyeceğini ifade etmektedir.

Nakit Oran = Nakit Ve Nakit Benzerleri / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Nakit oranın yorumlanmasında genel koşul oranın 1/5'in altına düşmemesidir. Fakat stokların kolay paraya çevrilebileceği veya alacakların rahat bir şekilde tahsil edilebileceği gibi durumlarda oranın yorumlanması farklılaşabilir. Böyle durumlarda oranın 1/5'in altına düşmesi işletmeler için problem oluşturmayacaktır. (Konuralp, 2001, s.104).

Nakit oran; cari oran ve likidite oranı ile kıyaslandığında işletmelerin kısa vadeli borçları ödeyebilmesi konusunda daha hassas veriler sağlar. Çünkü bu oranda kullanılan iktisadi kıymet sadece nakitten ya da çok likit varlıklardan oluştuğu için finansal tablo kullanıcılarına daha kesin bilgiler sunmaktadır.

Üçüncü derece likidite olarak da anılan nakit oranın 1 olması işletme için borçlarını ödeyebilme gücünü göstermesinin yanında oranın 1'den büyük olması da işletme kaynaklarının yeterli derecede planlama yapılmadan kullanıldığını ve gelire katkıda bulunmayan nakitlerin olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Fakat bu oran; mal ve hizmetlerin fiyatı arttığı enflasyonist ortamlarda 0,2'nin altına düşebilmektedir. Ayrıca satışları düzenli ve belirli bir trend izleyen işletmeler için nakit oran düşük olsa dahi kısa vadeli borçları ödemekte sıkıntı çekeceği anlamına gelmemelidir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamızda BIST 30 endeksinde işlem gören işletmelerin 2005 ve 2020 yılları arasında dönem sonunda raporlanan nakit akış tablosu, kar/zarar tablosu ve finansal durum tablolarına ilişkin veriler kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP)'dan elde edilmiştir. Mali kuruluşlara ait finansal raporlama formatları ile üretim veya ticaret işletmelerinin finansal raporlama formatları arasında farklılıklar olması nedeniyle BIST 30 endeksinde ihtiyatlılık düzeyinin hesaplanmasında eksik verileri olan 14 işletme kapsam dışında bırakılarak, 16 işletme üzerinde analiz gerçekleştirilmiştir.

İhtiyatlılık düzeyinin hesaplanmasında negatif tahakkuk yöntemi kullanılmıştır. Likidite oranlarına ilişkin ise cari oran, likidite oranı (asit test oranı) ve nakit oran verileri kullanılmıştır. Dolayısıyla araştırmadan elde edilen toplam 1024 veri zaman ve kesit verilerinin bir arada analiz edilmesine imkan sağlayan panel veri analizi yöntemi ile test edilmiştir.

Verilerin analizinde ise EVIEWS 10 ve STATA 16.0 paket programları kullanılmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmamızda genel olarak işletmelerin ihtiyatlılık düzeyi ile likidite oranları arasında kurulan istatistiki model aşağıdaki gibidir.

$$IHT_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 CO_{i,t} + \beta_2 LO_{i,t} + \beta_3 NO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

Modelde belirtilen IHT değişkeni, bağımlı değişkeni göstermektedir. İşletmelerin ihtiyatlılık düzeylerinin belirlenmesinde Givoly ve Hayn (2000) tarafından geliştirilen negatif tahakkuklar yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle göre işletmelerin ihtiyatlılık düzeylerinin hesaplanmasında toplam tahakkuklar ile operasyonel tahakkuklar arasındaki farka odaklanılmıştır. Modeldeki bağımsız değişkenlerden olan “CO” cari oran değişkenini, “LO” likidite oranını ve “NO” ise nakit oran değişkenini göstermektedir. Değişkenlere ilişkin veriler ise dönem sonlarında yayımlanan bağımsız denetimden geçmiş finansal durum tablosundan elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan değişkenlere ilişkin kısaltmalar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmada Kullanılan Değişkenler

DEĞİŞKENLER	KISALTMALAR
İhtiyatlılık Düzeyi	IHT
Cari Oran	CO
Likidite Oranı	LO
Nakit Oran	NO

3.2. Analiz

Bu başlık altında 2005 ve 2020 yılları arasında BIST 30’da işlem gören işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri ile likidite oranları arasındaki ilişki analiz edilecektir.

Araştırmamızda kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıda tabloda sunulmuştur.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

DEĞİŞKENLER	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
İhtiyatlılık Düzeyi	-18.746.630	15.107.919	-258.203	2867533
Cari Oran	.0135792	6.060326	1.628794	.7641951
Likidite Oranı	-.6140392	4.693731	1.21893	.6467523

Nakit Oran	.0026478	2.345674	.5564402	.4777317
------------	----------	----------	----------	----------

Tablo 2'ye göre analize dahil edilen 16 işletmenin bağımlı değişkeni olan ihtiyatlılık düzeyi değişkeni için minimum değer -18.746.630 TL, maksimum değer ise 15.107.919 TL olduğu görülmektedir. İhtiyatlılık düzeyinin hesaplanmasında kullanılan negatif tahakkuk yönteminde ihtiyatlılık negatif olarak arttıkça işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri artmaktadır. Bağımsız değişkenlerden olan cari oran değişkenine bakıldığında ise minimum değer 0.0135792, maksimum değer 6.060326 ve ortalama cari değer ise 1.628794 olarak hesaplanmıştır. Cari oran için ortalama değer genel olarak beklenen "2" değeri ile karşılaştırıldığında işletmelerin kısa vadeli borçlarını dönen varlıklarla ödeme gücünün çok iyi olmadığını göstermektedir. Likidite oranına bakıldığında ise minimum değer -0.6140392, maksimum değer 4.693731, ortalama likidite oranı ise 1.21893 olarak hesaplanmıştır. Likidite oranı işletmelerin dönen varlıklar içerisindeki stokların elimine edilerek, bu durumda işletmelerin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücünü göstermektedir. Ortalama likidite oranının genel olarak beklenen değer olan 1'in üzerinde olması, işletmelerdeki stokların satılmadığı durumlarda kısa vadeli borçların ödeme gücünün iyi olduğunu göstermektedir. Son bağımsız değişkenimiz olan nakit oran değişkenine bakıldığında ise minimum değer 0.0026478 maksimum değer 2.345674 ve ortalama nakit oran ise 0.5564402 olduğu görülmektedir. Ortalama nakit oranın 0,20'nin üzerinde olması işletmelerin kısa vadeli borçlarının yalnızca nakit ve nakit benzerleri ile ödenebileceğini göstermektedir.

Tablo 3: Korelasyon Analizi

	IHT	CO	LO	NO
IHT	1.00			
CO	0.0024	1.00		
LO	0.0231	0.8933	1.00	
NO	0.0601	0.7440	0.8498	1.00

Tablo 3'ten elde edilen sonuçlara göre ihtiyatlılık düzeyi ile cari oran arasındaki korelasyonun -0.0024, ihtiyatlılık düzeyi ile likidite oranı arasındaki korelasyonun -0.0231 ve ihtiyatlılık düzeyi ile nakit oran arasındaki korelasyonun ise -0.0601 olması bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında negatif ve aşırı zayıf bir ilişki olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle ihtiyatlılık düzeyi negatif olarak arttıkça, cari oran, likidite oranı ve nakit oran pozitif olarak artmaktadır.

Araştırmada bağımsız değişkenlerimiz olan cari oran, likidite oranı ve nakit oran değişkenlerin çoklu bağlantı problemine sahip olmaması gerekmektedir. Çoklu bağlantı problemi başka bir ifade ile değişkenler arasında yüksek korelasyon olması anlamına gelmektedir. Tablo 3'ten elde edilen sonuçlara göre korelasyon değerlerinin 0,90'dan büyük olmadığı görülmektedir. Bu sonuç ise değişkenlerin yüksek korelasyona sahip olmadığını göstermektedir. (Tabachnick ve Fidell, 2007, p.89).

Bağımsız değişkenlere ilişkin en yüksek korelasyon katsayısının 0,8933 olduğu görülmektedir. Bu katsayı değeri 0,90'dan daha az olduğundan modelde çoklu bağlantı problemine rastlanmamıştır.

3.2.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Yatay kesit bağımsızlığı paneli oluşturan birimlerin yaşadığı bir şokun diğer birimleri etkilemediğini ifade etmektedir. Yatay kesit bağımlılığı dikkate alınmadan yapılacak olan analizlerin sonuçları tutarsız ve sapmalı olacağından analize başlamadan önce seriler arasındaki yatay kesit bağımlılığın araştırılması gerekmektedir. Aynı zamanda yatay kesit bağımlılığı testinin yapılmasıyla birim köklerin varlığının tespit edilmesinde hangi birim kök testlerinin kullanılacağı da belirlenmiş olmaktadır.

Verilerimizdeki zaman boyutu yatay kesit boyutundan büyük olduğundan yatay kesit bağımlılığının tespit edilmesinde Berusch-Pagan (1980) LM testi kullanılmıştır.

Berusch-Pagan (1980) LM testi ile yapılan seriler arasındaki yatay kesit bağımlılığına ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 4: Breusch-Pagan LM Testi Sonuçları

Test	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri (P)
Breusch-Pagan LM Testi	243.60	0.0000

Yatay kesit bağımlılığına ilişkin Breusch-Pagan LM Testi olasılık değerinin $p < 0,05$ olması seriler arasında yatay kesit bağımlılığını dikkate alan birim kök testlerinin yapılmasını gerektirmektedir.

Değişkenlerin durağanlığının tespit edilmesinde, başka bir ifade ile seriler arasında birim kök olup olmadığının araştırılmasında yatay kesit bağımlılığını dikkate alan 2. nesil birim kök testlerinin yapılması gerekmektedir.

Çalışmada Pesaran tarafından 2007 yılında geliştirilen ikinci nesil birim kök testlerinden olan CADF testine başvurulmuştur.

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerimize ilişkin CADF testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	CADF Testi		Kritik Tablo Değerleri		
	İstatistik değeri	Olasılık değeri	%1	%5	%10
IHT	-1.692	0,56	-2.400	-2.210	-2.100
CO	-1.733	0.495	-2.400	-2.210	-2.100
LO	-2.069	0.092	-2.400	-2.210	-2.100
NO	-1.900	0.253	-2.400	-2.210	-2.100

CADF Birim Kök Testine ilişkin hipotezler aşağıdaki gibidir.

H_0 : Seriler durağan değildir (Birim kök vardır.)

H_1 : Seriler durağandır (Birim kök yoktur.)

Serilerin durağanlığına ilişkin yukarıda verilen tabloya bakıldığında ihtiyatlılık düzeyi, cari oran, nakit oran ve likidite oranlarına ilişkin tüm değişkenlerin olasılık değerlerinin $p > 0,5$ olması H_0 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu sonuç değişkenlerimizin durağan olmadığını, başka bir ifade ile seriler arasında birim kök olduğuna işaret etmektedir.

Bu durumda panel veri analizi sonucunda gerçek ve tutarlı sonuçlara ulaşabilmek için değişkenlerimizin durağan hale getirilmesi gerekmektedir. Çalışmamızda değişkenlerin birinci farkları alınarak serilerimiz durağan hale getirilmiştir.

Birinci farkları alınmış şekliyle CADF Birim Kök Testine ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 6: Birinci Farkları Alınmış CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	CADF Testi		Kritik Tablo Değerleri		
	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	%1	%5	%10
dIHT	-3.040	0,0000	-2.450	2.220	2.110
dCO	-2.840	0,0000	-2.450	-2.220	-2.110
dLO	-2.792	0,0000	-2.450	-2.220	-2.110
dNO	-2.805	0,0000	-2.450	-2.220	-2.110

Serilerin birinci farkları alınmış birim kök testi sonuçlarına bakıldığında tüm değişkenlerin olasılık değerlerinin $p < 0,05$ olması H_1 hipotezinin kabul edildiğini yani serilerin durağan hale geldiğini göstermektedir.

Daha sonraki analizlere değişkenlerimizin birinci farkları alınmış haliyle devam edilecektir.

Tablo 7: Değişken Varyans, Otokorelasyon ve F Testi Sonuçları

Breusch-Godfrey LM Test		Breusch-Pagan / Cook Weisberg Test		F Testi		Breusch-Pagan LM Test	
F Değeri	P Değeri	F Değeri	P Değeri	F Değeri	P Değeri	F Değeri	P Değeri
0,787	0,3751	0.13	0.7220	0,33	0,8022	0,00	1,000

Kurulan modelde otokorelasyon olup olmadığı Breusch-Godfrey LM Test ile analiz edilmiştir. Breusch-Godfrey LM Testine ait hipotezler aşağıdaki gibidir.

H_0 : Otokorelasyon yoktur. (Ardışık hata terimleri birbiriyle bağımlı değildir.)

H_1 : Otokorelasyon vardır. (Ardışık hata terimleri birbiriyle bağımlıdır.)

Tablo 7'den elde edilen sonuçlara göre Breusch-Godfrey LM Testinin olasılık değeri $p > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilerek modelde seriler arasında otokorelasyon olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Modelde değişken varyans (heteroskedasite) problemi ise Breusch-Pagan / Cook Weisberg testi ile analiz edilmiştir. Değişken varyans testine ilişkin hipotezler ise aşağıdaki gibidir.

H_0 : Değişken varyans yoktur.

H_1 : Değişken varyans vardır.

Breusch-Pagan / Cook Weisberg testinde olasılık değeri 0,7220 olarak hesaplanmıştır. Olasılık değerinin $p > 0,05$ olması H_0 hipotezinin kabul edilmesini başka bir ifade ile modelde değişken varyans probleminin olmadığını göstermektedir.

Panel veri analizinin sonuçlarına ulaşmadan önce havuzlanmış veri (Pooled OLS), sabit etkiler ve rassal etkiler modellerinden hangisinin kullanılacağına belirlenmesi açısından F testi ve Breusch-Pagan LM testine başvurulmuştur. F testi sonucunda havuzlanmış model ve sabit etkiler modeli arasında seçim yapılmaktadır. Breusch-Pagan LM testi ile havuzlanmış model ile rassal etkiler modeli arasında seçim yapılmaktadır. Elde edilen sonuçlardan hareketle sabit etkiler ile rassal etkiler modelleri arasında en iyi tahmincinin belirlenmesine olanak veren Hausman testine başvurulmasına gerek kalmamıştır.

F testi ve Breusch-Pagan LM testi sonuçlarının istatistiki açıdan anlamlı çıkmaması, yani olasılık değerlerinin $p > 0,05$ olarak hesaplanması

havuzlanmış veri seti modelinin sabit veya rassal etkiler modeli karşısında daha etkin olduğu sonucunu göstermektedir.

Aşağıdaki tabloda havuzlanmış veri setine ilişkin modelimizin sonuçları verilmiştir.

Tablo 8: Havuzlanmış Model Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	İstatistik Değeri	Olasılık
DCO	-629755.1	948146.0	-0.664196	0.5072
DLO	1012921	1253759	0.807908	0.4199
DNO	-728440.7	1020229.	-0.713997	0.4759
C	-5710.050	247319.3	-0.023088	0.9816
R ²		0.003953		
Düzeltilmiş R ²		-0.007952		
F İstatistik		0.332013		
Bağımlı Değer Ortalaması		-2917.780		
Bağımlı Değer Standart Sapması		3933172		
Durbin-Watson İstatistiği		2.835489		

Havuzlanmış model sonuçlarına bakıldığında bağımsız değişkenlerimiz olan cari oran, likidite oranı ve nakit oran değişkenlerinin tümünün olasılık değerinin $p > 0,05$ olması işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri ile kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü gösteren cari oran, likidite oranı ve nakit oran arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığını göstermektedir.

Literatürde işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri ile likidite oranları arasında yapılan çalışmalar incelendiğinde birbirlerinden farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Purnama ve Daljono (2013) ile Noviyanti ve Agustina (2013) ihtiyatlılık düzeyleri ile likidite oranları arasında bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşırken, Pratanda ve Kusmuriyanto (2014) ise ihtiyatlılık düzeyleri ile likidite oranları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu anlamda çalışmadan elde edilen sonuçlar Purnama ve Daljono (2013) ve Noviyanti ve Agustina (2013)'nın çalışmalarını desteklemektedir.

4. SONUÇ

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden olan, finansal raporlama ve muhasebe uygulamaları içerisinde bulunan ihtiyatlılık ilkesi hem işletme hem de ülkeler açısından önemli bir etkiye sahiptir. Bu anlamda ihtiyatlılık ilkesinin mikro ve makro dengeleri önemli ölçüde etkilemesi açısından muhasebe ilkeleri içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Çalışmada 2005 ve 2020 yılları arasında BIST 30'da işlem gören işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri ile likidite oranları arasındaki ilişki zaman ve kesit verilerinin bir arada analiz edilmesine imkan sağlayan panel veri analizi yöntemiyle test edilmiştir. İhtiyatlılık düzeyinin hesaplanmasında Givoly ve Hayn (2000) tarafından geliştirilen negatif tahakkuk yöntemi kullanılmıştır. Likidite oranlarına ilişkin ise cari oran, likidite oranı (asit test oranı) ve nakit oran verileri kullanılmıştır.

Verilerin hangi tahminci yöntemiyle analiz edilmesi gerektiğine ilişkin yapılan F testi ve Breusch-Pagan LM testi sonuçlarına göre olasılık değerlerinin $p>0,05$ olması havuzlanmış veri seti modelinin, sabit veya rassal etkiler modeli karşısında daha etkin sonuçlar vereceğini göstermiştir. Bu doğrultuda havuzlanmış modelden elde edilen sonuçlara göre bağımsız değişkenlerimizin tümünün olasılık değerinin $p>0,05$ olması işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri ile kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü gösteren cari oran, likidite oranı ve nakit oran arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Başka bir ifade ile negatif tahakkuk yöntemi kullanılarak ölçülen ihtiyatlılık düzeyinin işletmelerin kısa vadeli borçlarını ödeme gücü üzerinde bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir. Dönen varlıklar, stoklar, nakit ve nakit benzerleri kalemleri dikkate alınarak işletmelerin kısa vadeli borçlarının ödenebilmesi ile ihtiyatlılık düzeyleri arasında bir ilişkili bulunamamıştır. Dolayısıyla işletmelerin yıllar itibarı ile ihtiyatlılık düzeyleri değişse bile, bu durumun kısa vadeli borçların düzeyini farklılaştırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar Purnama ve Daljono (2013) ve Noviyanti ve Agustina (2013)'nin çalışmalarını desteklemektedir.

Gelecekte ihtiyatlılık ilkesi üzerine çalışacak araştırmacılar; işletmelerin ihtiyatlılık düzeyleri ile kurumsal sahiplik veya yönetsel sahiplik arasındaki ilişkiye odaklanmaları ihtiyatlılık ilkesi alanında daha farklı nitelikte çalışmalar ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar(lar) Katkısı: Yusuf KURT (% 100)

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author(s) declares that there is no conflict of interest.

Funding: The author(s) received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the authors.

Author(s) Contributions: Yusuf KURT (% 100)

KAYNAKÇA

Akgüç, Ö. (1998). *Finansal Yönetim*, Avcıol Basım Yayın, İstanbul

Akıncı, N., & Erdoğan, N. (1995). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz* (4. Baskı), Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, İzmir

Bakır, P. (1985). *Finansal Yönetim*, Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı, İstanbul

Balacrishnan, K., Watts, R., & Zuo, L. (2016). The Effect of Accounting Conservatism on Corporate Investment During the Global Financial Crisis: The Effect Of Accounting Conservatism. *Journal of Business Finance & Accounting*, 43(5), 513-542

Bauwhede, H. V., n Gent, V. L., & Leuven, B., *The Impact of Conservatism on the Cost of Debt: Conditional versus Unconditional Conservatism*,

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.509.4170&rep=rep1&type=pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

Ball, R., & Shivakumar, L. (2005). Earnings Quality İn UK Private Firms: Comparative Loss Recognition Timeliness. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1) 83-128

Ball, R., Kothari, S. P., & Nikolaev, V. V. (2013). On Estimating Conditional Conservatism. *The Accounting Review*, 88(3) 755-787

- Beaver, W. H., & Ryan, S. G. (2005). Conditional and Unconditional Conservatism: Concepts and Modeling. *Review of Accounting Studies*, 10(2), 269-309
- Berk, N. (2002). *Finansal Yönetim*. (6. Basım), Türkmen Kitabevi, İstanbul
- Çabuk, A. & Lazol, İ. (2002). *Mali Tablolar Analizi*, Bursa
- Çabuk, A., & Lazol, İ. (1998). *Mali Tablolar Analizi*, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı, Vipaş A.Ş. Yayınları, Bursa
- Çetiner, E. (1996). *İşletmelerde Mali Analiz*, (3. Baskı), Tutibay Basım ve Yayın Evi, Ankara
- Çetiner, E. (2009). *Konaklama İşletmelerinde Muhasebe Uygulamaları*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Çopur, V. G., (2018). Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Koşullu Ve Koşulsuz İhtiyatlılık Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi: Finansal Tabloların İhtiyatlılığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Literatür Araştırması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20, 150-72.
- Fettahoğlu, A. (2000). *İşletmecilik Finans İlkeleri*, İstanbul
- Francis, B., Iftikhar, H., & Wu, Q. (2013). The Benefits of Conservative Accounting to Shareholders: Evidence from the Financial Crisis. *Accounting Horizons*, 27(2), 319-46
- Givoly, H., & Hayn, C. (2000). The Changing Time-Series Properties of Earnings, Cash Flows and Accruals: Has Financial Reporting Become More Conservative? *Journal of Accounting and Economics*, 29, 287-320.
- Gülhan, O., & Karaarslan, S. (2019). Türkiye’de Kurumsal Yönetim Uyum Derecelendirmesi ve İhtiyatlı Muhasebe İlişkisi”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13(1), 93-113.
- Hacırüstemoğlu, R., & Ataman, Ü. (1999). *Yöneticiler İçin Muhasebe ve Finans Bilgileri*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Konuralp, G. (2001). *Sermaye Piyasaları - Analizler, Kuramlar ve Portföy Yönetimi*, Alfa Yayınları No: 920, İstanbul
- Lara, J. M. G., Osma, B. G., & Penalva, F. (2009). The Economic Determinants of Conditional Conservatism. *Journal of Business Finance & Accounting*, 36(3), 336-372-
- Mora, A., & Walker, M. (2015). The Implications of Research on Accounting Conservatism for Accounting Standard Setting. *Accounting and Business Research*, 45(5), 620-650.

- Noviyanti, A., & Agustina, L. (2013). Faktor-Faktor yang Mempengaruhi Konservatisme Akuntansi di Indonesia <https://www.scribd.com/document/421388546/ARTIKEL-4>
- Pratanda, R. S., & Kusmuriyanto. (2014). Pengaruh Mekanisme GCG, Likuiditas, Profitabilitas, dan Lverage Terhadap Konservatisme Akuntansi. *Accounting Analysis Journal*, 3(2), 255–263.
- Purnama, W., & Daljono, D. (2013). Pengaruh Ukuran Perusahaan, Rasio Leverage, Intensitas Modal, Dan Likuiditasperusahaan Terhadap Konservatisme Perusahaan. *Diponegoro Journal of Accounting*, 2(3), 837-847.
- Ryan, S. G. (2006). Identifying Conditional Conservatism. *European Accounting Review*, 15(4), 511-525
- Tabachnick, B. G., & Fidell. L. S. (2007). Using multivariate statistics (5th ed.). Needham Heights, MA Allyn & Bacon.
- Türk, V. E., (2013). Finansal Analiz Oranları ve Firma Değeri İlişkisi: İMKB’de Bir Uygulama, Kahramanmaraş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş
- Ülgen, H., & Mirze, K. (2004). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, (1. Basım) Literatür Yayınları, İstanbul.
- Vasiu, D. E., Balteş, N., & Gheorghe, L. N. (2015). Liquidity Ratios. A Structural and Dynamic Analysis, During 2006-2012, Of The Companies Having The Business Line İn Industry and Construction, Listed and Traded On The Bucharest Stock Exchange. *Theoretical and Applied Economics*, 12(3), 187-206.
- Wang, R. Z. (2009). Accounting Conservatism, Victoria University of Wellington, Doktora Tezi, 2009.
- Zhong, Y. & Li, W. (2017). Accounting Conservatism: A Literature Review: Accounting Conservatism: A Literature Review. *Australian Accounting Review*, 27(2) , 195-213.

İçindekiler

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Thomas KOLLRUSS	Taxation of Deemed Income in Treaty Law: A Comparative Analysis and Case Study	1
Mutlu YORULDU Gökhan TURAN	Akaryakıtta Bağlı Vergi Kaçakçılığı Suçunun Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporları Kapsamında İncelenmesi	13
Elif YALÇIN Sevcan GÜNEŞ Hakan HOTUNLUOĞLU	Gelir Dağılımı ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi	35
İrem ÖZCAN	Muhasebe Sistemlerinin Sınıflandırılmasında Vergi ve Finansal Raporlama Standartları Arasındaki İlişkinin Rolü: Türkiye Uygulaması	51
Filiz ÖZŞAHİN KOÇ Ali DERAN	Borsa İstanbul İmalat Sektöründe Yer Alan Firmaların Borçlanma Maliyetlerinin Finansal Performansa Etkisi Üzerine Araştırma	73

TEORİK MAKALE

Mustafa AY Gülçin ADIYAMAN	Binek Otomobillerin VUK'a Göre Alım-Satım, Kiralama ve Gider Kısıtlaması Uygulamaları	99
-------------------------------	---	----

DÜZELTME MAKALESİ

Yusuf KURT	İhtiyatlılık İlkesi ile Likidite Oranları Arasındaki İlişki: BIST Uygulaması	129
------------	--	-----